

S n e m S l o v e n s k e j k r a j i n y 1939.

I. volebné obdobie.

1. zasadanie.

Ľesnopisecká zpráva

o 2. schôdzke Snemu Slovenskej krajiny
v Bratislave v dňoch 21., 22. a 23. februára 1939.

Obsah:

	Strana
Posmrtná spomienka na zosnulého pápeža Pia XI.	3
Oznámenia predsedníctva:	
Oznámenie vymenovania kraj. viceprezidenta Fr. Foltína za tajomníka Snemu	4
Prečítanie prípisu o verifikácii volieb poslancov	4
Prečítanie prípisu o vymenovaní novej vlády Slovenskej krajiny	5
Dovolenky	5
Rozdané vytlačené návrhy	6, 58,

Program:

Vládne vyhlásenie predsedu vlády Slovenskej krajiny dr. Tisu	6
Prijatie návrhu na rozpravu	28
Prerušenie a znovuotvorenie schôdzky	28
Určenie rečníckej lehoty	28
Reč posl. dr. Budaya	28
Reč posl. Lišku	28
Reč posl. ing. Karmasina	36
Reč posl. Drobného	38

	Strana
Reč posl. Eszterházyho	43
Reč posl. dr. Körpera	45
Reč posl. Simku	49
Reč posl. Čarnogurského	50
Reč posl. Turčeka	53
Prerušenie a znovuotvorenie schôdzky	57
Reč posl. Floreka	58
Reč posl. dr. ing. Zatku	63
Reč posl. Čavojského	58
Reč posl. dr. Reháka	71
Reč posl. Moravčíka	77
Reč posl. Magutha	81
Reč posl. Morháča	86
Reč posl. dr. Lukáča	88
Reč posl. Macha	92
Schválenie vládneho vyhlásenia	95
Oznámenie, že budúca schôdzka bude svolaná písomne	95
Príloha	96

Prítomní:

Predseda dr. Sokol.

Podpredsedovia: dr. Mederly, Stano.

Zapisovatelia: Šrobár, Husárek, Germuška, Drobný.

61 poslancov podľa listiny o prítomnosti.

Členovia vlády: predseda vlády dr. Tiso; ministri dr. Ďurčanský, dr. Pružinský, Sivák, Teplanský.

Štátny minister: Sidor.

Z kancelárie Snemu: tajomník Snemu Foltín; jeho ad hoc zástupca dr. Cselko.

Predseda dr. Sokol otvoril schôdzku o 10. hod. 30 min. dopol. zistil, že Snem je schopný usnášať sa a pokračoval takto:

Slávny Snem! (*Poslanci vstávajú.*)

Dňa 10. februára zarmútila celý vzdelaný svet zpráva, že hlava katolíckej cirkvi, pápež Pius XI. zakončil v Ríme svoj časný život a odišiel na večnosť. Preniknuté touto smutnou udalosťou, i Slovensko bralo úprimnú účasť na smútku katolíckeho kresťanského sveta a ja prosím, nech mi je dovolené pred deným poriadkom uctiť pamiatku zosnulého veľkého pápeža.

Robíme to vďačne a z úprimného srdca, lebo Pius XI. bol cez celý svoj požehnaný, sedemnásťročný pontifikát nie len stálym svedkom, ale aj láskavým priaznivcom nášho politického boja za práva slovenského národa. Za tak dlhý čas, za toľké roky, čo vládol na prestole Petrovom, mnohokrát sa ustanovili pred ním slovenskí veľpastieri, biskupi a iní hodnostári katolíckej cirkvi a neminul tiež rok, že by veľké množstvo slovenských pútnikov nebol býval prijímal vždy s otcovskou láskou a starostlivosťou. S hlbokou vďačnosťou budeme pamätať, že veľký pápež, ktorý spravoval celú katolícku cirkev, pri každej takejto príležitosti spomínal náš národ, posielal slovenskému národu svoje zvláštne apoštolské požehnania a vrelé otcovské odkazy. Tiež nikdy nezabudneme, že práve diplomatický zástupca Pia XI. v úradnom akte nazval náš národ šľachetným národom slovenským, čím sa slovenskému národnému povedomiu dostalo posilnenia i s miesta, ktoré predstavuje najvyššiu mravnú autoritu sveta. Keď tento národ práve teraz začína na poli svojho zákonodarného Snemu a svojej slovenskej štátnosti rozvíjať svoje šľachetné sily a uplatňovať svoju šľachetnú vôľu, zaiste nemôžeme prvý pre-

jav našej šľachetnosti, uznávanej Svätou Stolicou, dokumentovať lepšie, ako keď vzdáme úctu blahej pamiatke toho z najšľachetnejších pápežov cirkevných dejín, ktorý s porozumením zasiahol aj do našej národnej histórie. Nie je možné v rámci krátkeho pietneho prejavu zhodnotiť takú vynikajúcu osobnosť, akou bol a akú predstavuje veľký mŕtvy pápež. Toto urobí história a jej povolání pracovníci. No, objektívna svetová verejnosť už dnes jednotne uznáva, že blahej pamäti pápež Pius XI. bol veľkým apoštolom svetového mieru, ktorý pevne a dôsledne budoval. Robil tak v šľapajách svojho predchodcu, mierumilovného Benedikta XV., a v duchu kresťanskom. Otázke svetového pokoja a pokojného spoluzitia národov neúnavne venoval svoju horlivú a šľachetnú prácu. Zachovať ľudstvu najväčší poklad, mier, bolo vždy jeho pálčivou a veľkou starosťou. Touto starosťou vedený usiloval tiež o sociálny pokoj, zaistený v duchu sociálnej spravodlivosti Evanjelia. Preto horlivo pokračoval v práci za obnovu ľudskej spoločnosti a smernice tejto obnovy shrnul vo veľkolepej encyklike, ktorá zo sociálneho rozvratu, z triednych rozporov, z hospodárskej krízy ukazuje najistejšiu cestu k novej a v duchu kresťanskej spravodlivosti vyrovnanej a spokojnej ľudskej spoločnosti. Nebolo veľkého problému dnešnej doby, pre ktorého šťastlivé riešenie nebol by poukázal na jeho trvalé, mravné a spravodlivé základy. Tým dnešnému svetu, nachádzajúcemu sa v zmätkoch prero-
du, ukázal jasnú cestu k zaisteniu svetového mieru, sociálneho pokoja a k najdeniu šťastnejšej, lepšej budúcnosti.

Slovenský Snem, ktorý je odhodlaný riadiť sa zásadami kresťanskými a národnými, zaiste nezabudne dôkladne si všímať zásady, vyslovené v encyklikách veľkého pápeža Pia XI., ktorého blahej pamiatke vzdávam vrelú úctu a hlboko sa klaniam jeho veľkému životnému dielu. (*Poslanci sadajú.*)

Oznámenia predsedníctva.

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Za tajomníka Snemu menovaný bol na základe usnesenia predsedníctva zo dňa 21. febr. 1939 krajinský viceprezident František Foltín.

Oznamujem, že došiel prípis Volebného súdu o verifikácii volieb a prosím tajomníka Snemu Foltína, aby ho prečítal.

Tajomník Snemu Foltín (*číta*):

„Volebný súd v Prahe. Číslo 207/38. Predsedníctvo Snemu Slovenskej krajiny v Bratislave.

Volebný súd usniesol sa na svojom zasadnutí dňa 16. januára 1939 na základe § 8, č. 2 a § 10 zák. zo dňa 29. februára 1920, č. 125 Sb. z. a n. a úvodného ustanovenia ods. 1 zák. zo dňa 14. júla 1927, č. 125 Sb. z. a n. a čl. V. ods. 2 ústavného zákona zo dňa 23. novembra 1938, č. 299 Sb. z. a n. overiť voľbu týchto členov prvého Snemu Slovenskej krajiny, vyvolených pri voľbe dňa 18. decembra 1938 na kandidátnej listine Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (strany slovenskej národnej jednoty):

1. Dr. Jozefa Tisu, predsedu slovenskej vlády, Bánovce n. Bebr.
2. Karola Sidora, ministra, Bratislava.
3. Jozefa Siváka, škôldozorcu, Prievidza
4. Dr. Jozefa Budaya, kanoníka, Nitra.
5. Dr. Martina Sokola, gen. tajomníka, Bratislava.
6. Dr. Karola Mederlyho, hlavného radcu, Bratislava.
7. Pavla Teplanského, ministra, Suchá n. Parnou.
8. Matúša Černáka, ministra, Bratislava.
9. Dr. Ferdinanda Ďurčanského, ministra, Bratislava.
10. Dr. Miloša Vanču, ministra, Turč. Sv. Martin.
11. Alexandra Macha, šéfa úradu propagandy, Bratislava.
12. Štefana Danihela, roľníka, predsedu Zemed. rady, Sološnica.
13. Rudolfa Čavojského, hl. taj. odb. org. rob., Bratislava.
14. Štefana Suroviaka, predsedu Svazu slov. žel., Žilina,
15. Antona Hancu, predn. Sdruž. slov. odb. org., Žilina
16. Ing. Františka Karmasína, štát. sekretára, Bratislava.
17. Jána Eszterházyho, statkára, Ujlak.
18. Antona Simku, gr. kat. farára, Vyšná Oľka.
19. Tido J. Gašpara, odb. radcu, spisovateľa, Bratislava.
20. Dr. Mikuláša Prúžinského, statkára, Mytošiny.
21. Jána Petroviča, riad. Slov. poklad., Bratislava.
22. Dr. Eugena Filkorna, riad. Svoradova, Bratislava.
23. Dr. Gejzu Fritza, hlav. súd. radcu, Solivar pri Prešove.
24. Jána Lišku, gen. taj. obch. komory, Bratislava.
25. Juliusa Stanu, vlád. tajomníka, Bratislava.
26. Vladimíra Moravčíka, šéfred. Slov. deníka, Bratislava.
27. Dr. Štefana Polyáka, statkára, Záblatie.
28. Dr. Karola Körpera, kanoníka, prednostu kult. odboru min. škol. a národ. osvety, Bratislava.
29. Dr. Ing. Petra Zatkú, gen. taj. Ústred. sdruž. slov. priem., Bratislava.
30. Pavla Čarnogurského, odb. prednostu min. škol. a národ. osvety, Vajnory.
31. Františka Slameňa, robotníka, predsedu odb. org. rob., Horná Lehota.
32. Dr. Jána Ferenčíka, farára, Ružomberok.
33. Gejzu Medrického, redaktora, Bratislava.
34. Andreja Germušku, riad. učit. ústavu, Prešov.
35. Antona Šaláta, profesora, Hájniky.
36. Kolomana Horníša, štát. učiteľa, Kys. Nové Mesto.
37. Teodora Turčeka, roľníka, Nedanovce.
38. Vojtecha Husárka, správcu-učiteľa, Bratislava.
39. Pavla Floreka, profesora, Turč. Sv. Martin.

40. Štefana Haššíka, tajomníka, Michalovce.
41. Dr. Ferdiša Klindu, odb. prednostu min. hosp., Bratislava.
42. Ferdinanda Mondoka, správcu fary, Senica n. Myj.
43. Martina Morháča, obchodníka, Brezníčka n. Ipľom.
44. Konštantina Čulena, žel. úradníka, spisovateľa, Bratislava.
45. Dr. Mateja Huťku, ver. notára, Michalovce.
46. Jozefa Steinhübla, farára, Sklené.
47. Juliusa Magutha, vedúceho notára, Spišské Podhradie.
48. Vincenta Bolečka, farára, Nemčiňany.
49. Jána Hollého, ústredného tajomníka, Bratislava.
50. Vojtecha Plechlu, dekana-farára, Dolné Dubové.
51. Dr. Pavla Opluštila, riaditeľa bitúnku, Bratislava.
52. Jána S. Vanču, roľníka, legionára, Plavnica.
53. Dr. Františka Hrušovského, riad. gym., Kláštor. pod Znievom.
54. Rudolfa Schwarza, legionára, správcu-učiteľa, Banská Bystrica.
55. MUDr. Gejzu Reháka, riad. št. nem., Bratislava.
56. Jána Moru, ústred. tajomníka rob. org., Bratislava.
57. Jozefa Drobného, pošt. riaditeľa, predsedu Spolku slov. poštárov, Bratislava.
58. Gejzu Horňáka, gr. kat. správcu-učiteľa, Starina.
59. Dr. Antona Hudca, pravotára, Trenčín.
60. Vojtecha Horáka, škol. inšpektora, Vajnory.
61. Jozefa Šrobára, kanoníka, Bratislava.
62. Dr. Emila B. Lukáča, prof. ev. nábož., Bratislava.
63. Štefana Beňáka, roľníka, Rybany.

O tom sa podáva zpráva ministerstvu vnútra Slovenskej krajiny a predsedníctvu Snemu Slovenskej krajiny.

V Prahe dňa 16. januára 1939. Viceprezident volebného súdu: Dr. Zeis v. r.

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Predseda Snemu došiel ďalší prípis od predsedu vlády republiky Česko-Slovenskej o vymenovaní novej vlády Slovenskej krajiny. Prosím pána tajomníka Snemu Foltína, aby prípis prečítal.

Tajomník Snemu Foltín (*číta*):

„Predsedníctvu Snemu Slovenskej krajiny v Bratislave.

Pán prezident Republiky prijal podanú mu demisiu vlády Slovenskej krajiny, zprostil predsedu vlády a ostatných členov vlády úradov a menoval na návrh predsedníctva Snemu Slovenskej krajiny rozhodnutím zo dňa 20. januára 1939 poslanca Msgre dr. Jozefa Tisu za predsedu vlády Slovenskej krajiny a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstva vnútra. Súčasne vymenoval za členov tejto vlády pána: poslanca Jozefa Siváka a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstva školstva a národnej osvety; poslanca Pavla Teplanského a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstva financií;

poslanca dr. Ferdinanda Ďurčanského a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstiev dopravy a verejných prác; poslanca dr. Mikuláša Pružinského a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstiev priemyslu, obchodu a živností a poľnohospodárstva; poslanca dr. Miloša Vanču a poveril ho vedením vecí spadajúcich na Slovensku do oboru ministerstva pravosúdia.

Členovia vlády Slovenskej krajiny složili ústavou predpísaný sľub do rúk prezidenta republiky, dňa 21. januára 1939.

O tom kladiem si za česť urobiť sedenie.

Predseda vlády: Beran v. r.

Predseda dr. Sokol:

Týmto predstavujem Snemu novú vládu Slovenskej krajiny.

Dovolené.

Predseda Snemu dr. Sokol:

Dovolenú žiadajú: Poslanec Konštantin Čulen a jeden rok a poslanec Štefan Suroviak do 15. marca 1939.

Navrhujem v smysle § 2, ods. 4. rokovacieho poriadku, aby žiadaná dovoľená udelená bola obidvom pánom poslancom.

Kto súhlasí s týmto mojím návrhom, nech zdvihne ruku.

(*Deje sa.*)

Návrh prijatý je jednohlasne.

Rozdané tlačivá.

Predseda dr. Sokol:

Na dnešnej schôdzke rozdané boly tieto tlačivá:

Tesnopisecká zpráva o 1. schôdzke Snemu Slovenskej krajiny.

Zápisnica o 1. (ustavujúcej) schôdzke Snemu, proti ktorej neboly podané námietky podľa § 73 rokovacieho poriadku.

Iniciatívny návrh poslanca Stanu na vydanie zákona o zásluhách Andreja Hlinku.

Iniciatívny návrh poslanca dr. Sokola na vydanie zákona o rokovacom poriadku Snemu Slovenskej krajiny.

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Pristúpime k 1. bodu programu:

1. Vládne vyhlásenie.

Slovo si vyžiadal pán predseda vlády dr. Jozef Tiso. Udeľujem mu slovo.

Predseda vlády dr. Tiso: Slávny Snem!

V mene vlády Slovenskej krajiny po prvý raz sa ujímajúc pred samostatným slovenským Snemom slova, aby som vyložil v podobe vyhlásenia vlády program našej činnosti v najbližšej budúcnosti, nemôžem inšie urobiť, ako biblickej frazeologie použiť a v mene národa slovenského povedať: Blahoreč duša moja Pánovi, lebo učinil so mnou veľké veci ten, kto je mocný! V plnosti času shliadol na národ náš milosrdný Boh a zo zmätku politického, z hroziacej katastrofy sociálnych prevratov vyviedol národ náš slobodný a dal mu správu vecí do vlastných rúk! Národ slovenský po tisícročnej prestávke, po dlhoročných bojoch za svoje národné práva má svoju vládu, má svoj snem, buduje svoj štát. Nebolo v dejinách národa slovenského pokolenia, ktorému by bola bývala sverená hrivna taká vzácna, ako generácia naša. Mimoriadny údel tento zaväzuje nás k jedinečnej zodpovednosti za svedomitú nárábanie s tou hrivnou, aby sme nielen udržali štát, ktorý nám bol daný, ale aby

sme ho od prvých základov tak budovali, aby trval a prekvital pre všetky pokolenia v budúcnosti. (*Potlesk.*)

Tu na pôde svojho snemu budujeme svoj štát, svoj nový štát, svoj slovenský štát. (*Búrlivý potlesk.*)

Doterajšia naša politická práca na pôde parlamentu česko-slovenského bola určovaná predovšetkým záujmami národa slovenského a len v druhom rade sa riadila záujmami štátu spoločného. Rozdelenie politických síl v prvej republike vyvolalo túto diferenciáciu nášho postupu. Tlak väčšiny na národný svojráz slovenského národa, sjednocovacie snahy smerujúce k zániku slovenského národa ako etnickej jednoty a slovenčiny ako samostatného jazyka, určovali náš postup, ktorý sa musel koncentrovať na obranu ale i na posilnenie národa. Predovšetkým tejto okolnosti sa musí pripísať, že hoci prvá republika bola podľa názvu štátom naším, museli sme postaviť národ nad štát, ba proti štátnej moci, ktorú vykonávali strannícky predpojatí politici. Tomuto neprirodzenému stavu je koniec: národ slovenský buduje si svoj štát, ktorý je orgánom jeho suverenity, je vykonávateľom jeho vôle, je ochráncom jeho záujmov. Nikdy viac sa nesmie stať, aby národ slovenský sa dostal do protivy so svojím štátom. Od 6. októbra 1938 národ slovenský a štát slovenský je jedno a to isté: rozkvet a úpadok jedného znamená úspech alebo rozklad druhého. Byť slovenským vlastencom a ideálnym národovcom, znamená byť oddaným budovateľom štátu slovenského. Láska k národu slovenskému konkretizuje sa v oddanosti a vernosti k štátu slovenskému. K hodnotám národným, za ktoré sme sa odúševňovali, ako je reč, spev, výšivka, folklór slovenský pristupuje teraz zákon slovenský, úrad slovenský, daň slovenská, armáda slovenská atď., lebo máme už nie len svoj národ, lež máme a budujeme i svoj štát.

Tento náš slovenský štát je síce pokračovateľom starého štátu česko-slovenského, vyrastá akoby z neho, ale je novým štátom, nielen prázdené štátoprávne postavenie dvoch národov v rámci nového štátoprávneho zriadenia, ale pre zrevidované chápanie úloh štátu vôbec. Náš nový štát nechce a nebude slúžiť nijakej strane alebo triede, ale nad všetky takéto a podobné odtienky povýšený, slúžiť bude len veľkým všeobecným záujmom celého národa slovenského. (*Potlesk.*) Budujeme nový štát v novom chápaní. Štát nám je nie modlou, ktorej obetujeme i národ, ale nie je ani svrchovaným činiteľom, od ktorého očakávame vše-

tko. Štát náš bude novým štátom, na ktorý hľadáme ako na potrebný prostriedok riadenia života národa, ktorý budujeme len v tej miere, v akej to vyžaduje potreba života národa. Nedržíme štát len preto, aby sme mali štát, ale preto, a len potiaľ, ako ho potrebuje národ. Uvedie sa takto na pravú mieru zástoj štátu, aby sa upravil i náš pomer k štátu, z ktorého musí nastať i základná preorientácia širokých vrstiev národa. Dlhou politickou tradíciou predošlých čias bol vypestovaný názor, že štát je chlebobdarcom, ku ktorému sa utieka každý. Nával do štátnych úradov, uchádzanie sa o subvencie štátu bolo symptomatickým zjavom zašlej doby. Budujeme nový štát, ktorý nebude zaopatrovacím ústavom pre jednotlivcov, preto upotrebí služby jednotlivcov len natoľko, nakoľko to služba všeobecná vyžaduje. Nový štát nebude subvencujúcim ústavom, lebo nie je bohatým strýčkom, ktorý by mal vlastné zdroje bohatstva, z ktorých odmeňuje jednotlivcov, ale je iba manipulantom hmotných prostriedkov, ktoré mu národ sverí cieľom upravovania všeobecných záujmov.

Náš nový štát nebude prekrmovať svoj úradnícky aparát len preto, aby zabezpečil životnú existenciu tomu alebo onému jednotlivcovi, ale zamestnávať bude len toľko ľudí, koľko je na vykonávanie jeho funkcií bezpodmienečne potrebné, aby sa príliv nových pracovných síl upravil smerom k súkromnému podnikaniu obchodnému a priemyselnému. Bolo to neblahým následkom bývalého stranického systému, v ktorom si každá politická strana získavala voličov ich umiestovaním v štátnych úradoch bez ohľadu na to, či to bolo potrebné, alebo nie. Uplatňovali si teda politické strany svoje stranické záujmy na účet štátu, ale i na účet celého nášho verejného a hospodárskeho života. V tomto ponímaní štátu stali sme sa národom štátnych zamestnancov, od štátu závislých, pod firmou štátu sa skrývajúcim politickým stranám ešte i svoje národné povedomie obetujúcich helotov. A zatiaľ, kým takto odčerpávala národnú energiu politická korupcia, obchod, priemysel a iné slobodné povolania zaujal cudzí živel, ktorý sa ľahko zmocnil hospodárskeho potenciálu národa a zotročil národ so stránky hospodárskej. Budujeme si nový štát, ktorý nebude odčerpávať národnú energiu preľudňovaním byrokratického aparátu, aby si národ zaujal svoje patričné miesto v hospodárskom živote. K tomuto cieľu bude potrebná radikálna preorientácia našej verejnej mienky, aby sme sa stali namiesto národa štátnych zamestnancov, národom voľných povolání na poli obchodnom a hospodár-

skom, aby nie národ bol pre štát, ale aby štát mal koho spravovať.

Náš nový štát má byť slovenským štátom, čo práve preto, že má byť novým štátom, nemá znamenať šovinistický, nesnášlivý, práva iných národov nerešpektujúci štát. Štát slovenský má byť štátom slovenskej tradície. A táto slovenská tradícia znamená vládu ducha, lebo duch bol ten, čo nás udržoval a k víťazstvu priviedol. Z etnickej našej malosti a z hospodárskej slabosti vyrástla naša orientácia k silnému duchu ako činiteľovi, ktorý nás môže udržať a ktorého si vypestovať môžeme. Imponuje nám bohatstvo, ale nás nedráždi, lebo vieme, čo ono znamená bez ducha. Obdivujeme zázraky techniky, ale nás neuspokojujú, lebo pamätáme na to, že duch je, čo obživuje. Studení bez vnútorného zánietenia stojíme pred strojom, ktorý zbytočným robí človeka, lebo však človek je korunou prírody a najbližším cieľom všetkého podnikania. Preto s určitou dávkou skepsie prijímame všetko, čo je veľkolepé, jedinečné, čo je výrazom púhej fyzickej sily, bez akéhokoľvek vánku ducha a bez akéhokoľvek určenia k službe lepšieho, šľachetnejšieho ľudského života.

Duchovný charakter našej literatúry, duchovný náter nášho ľudového umenia nám určuje naše miesto, aby sme sa i v budúcnosti hlásili k nadvláde ducha, ktorý je dušou našej histórie. Slovenský štát bude teda mocou duchovnou, ktorá si nebude zakladať na bohatstve, na zbraniach, na metódach policajnej brutality, ale na pestovaní duchovných hodnôt slovenského svojrázu, medzi ktoré patrí prostota života, čistota mravov, sociálne vyrovnanie stavov, na spravodlivosti založená národná snášanlivosť. Takto budovaný štát slovenský bude celý náš, ku ktorému sa vieme s detskou prítlanosťou bez obavy, že by sa stal predmetom nenávisťi iných. Vyhradený nám bol štát slovenský na tomto území preto, že tu býva svojrázny národ slovenský; konzervácia etnických svojráznych hodnôt slovenských bude vždy i v budúcnosti príčinou volania po jestvovaní a uznaní štátu slovenského na tomto území.

Budujeme svoj slovenský štát, aby národ slovenský v rámci tejto mocenskej organizácie sa národne uplatnil podľa svojrázu v rodine ostatných národov. Záujem národa slovenského bol hýbadlom nášho boja v minulosti, ten istý záujem bude našou smernicou vždy i v budúcnosti. Náš politický boj v minulosti viedol sa väčšinou smerom kultúrnym a ešte väčšmi smerom štátoprávnemu zaistenia

slovenského národa. Na tomto poli dosiahli sme síce pekných úspechov, no ešte ani zďaleka nie takých, akých si záujem národa v tomto ohľade vyžaduje. Ide predovšetkým o konečné vybudovanie štátoprávneho postavenia národa slovenského. Tak sa stane uzákonením Ústavnej listiny Slovenskej krajiny, čo bude najväčším predmetom našej najbližšej zákonodarnej činnosti, popri tých potrebných zariadeniach, ktoré ako svoj vlastný rokovací poriadok snemovne a iné viac-menej technického rázu predlohy budú vybavené ako základné podmienky riadneho behu parlamentu. Bude to príležitosťou, pri ktorej sa slovenský snem bude môcť zapodievať so základnými otázkami národa slovenského a som si istý, že každý člen tohto parlamentu, vedomý súc si svojej zodpovednosti, zapodievať sa bude týmito otázkami jedine s hľadiska záujmu národa slovenského. Pri tejto príležitosti prestaneme byť prívržencami teoretických systémov, nebudeme mať na mysli ideologické zamerenie, budeme všetci jedine Slovákmi, ktorí jedine záujem svojho národa majú na mysli. A to nie záujem chvíľkový, nie konjunkturálny záujem, keďže nejde o zákon jednoduchý, ale o zákon ústavný, na dlhé časy platiaci, aby sa teda zabezpečil záujem národa na dlhé časy a na všetky možnosti, ktoré sa v ďalekej budúcnosti môžu vynoriť. Preto bez toho, aby som chcel predbiehať tomuto historickému rokovaniu o ústavnej listine, isté je už dnes jedno, a to: že suverenita národa slovenského nesmie byť ani týmto ústavným zákonom tak viazaná, aby ťažkosti technického rázu mohli byť prekážkou jeho rozhodovania o svojich veciach, alebo aby sa z ústavnej zaviazanosti pobádal ktokoľvek k nedostatočnému rešpektovaniu záujmu národa slovenského. Národ slovenský je suverénny, tvorí si svoj štát, musí mať možnosť, aby svoje suverénne právo uplatňovať mohol vždy, neviazaný ani dlhोčasným charakterom ústavnej listiny.

Vzhľadom na terajšiu líniu nášho politického života, že sa utvorila jedna strana, usudzuje sa, že sa vláda zariaďuje na totalitný systém a chce vykonávať určitého druhu autoritatívny režim. I keď sme zlikvidovali najhoršie ovocie demokracie, stranníckosť, nič nie je nám vzdialenejšie, ako vykonávať totalitu štátnej moci, čo nasleduje už z tohto nášho zásadného stanoviska, že i štátnu moc podriaďujeme zákonu mravnosti a práva, podľa ktorej zásady štát musí rešpektovať práva individua, rodiny, spoločnosti a miestnych samospráv; za sväte považuje právo rodičov na výchovu svojich detí; právo slobodného vierovyznania, garan-

tuje právo súkromného vlastníctva a zabezpečuje pokojné spolunažívanie práce a kapitálu, zamestnávateľa a robotníka. Štát pokladá sa za usmerňovateľa ale nie za monopolného vykonávateľa individuálneho podnikania. Ak môže byť u nás reč o totalite, tak je to len totalita národa, ktorá naznačuje všeobecne v prospech národa koncentrujúcu snahu, aby všetko, čo tu žije, tu pracuje, čo sa tu podniká, išlo v prospech národa. Za týmto účelom utvorená jednota národa pod heslom „všetko za národ“ všetkých složiek národa do práce za blaho znamená teda disciplinovanú organizovanosť všetkých složiek národa do práce za blaho národa. Jednotou touto na večné veky vypudená bola z radov našich roztrieštenosť podľa triednych záujmov, aby nás všetkých ovládala vždy záujem celého národa. Predstaviteľkou a vykonáateľkou jednoty národa na poli politickom je jednotná strana, ktorá pre toto základné od minulosti odlišné svoje postavenie je viac orgánom štátnym ako reprezentantom určitej skupiny ľudí, a vo svojom složení strana táto, potažne jej poslanci nie sú viac zastupcami tej či onej skupiny, ale každý poslanec z hociakej skupiny vyrastlý pokladá sa za poslanca celého národa a veci svojej skupiny zapína do záujmovej sféry celého národa. Prirodzené rozvrstvenie národa na stavy, ktoré budú vybudované od najnižších základov v obciach až po najvyššie vrcholy celonárodné, vyrovnané a sjednotené bude v reprezentácii jednej strany, ktorá stavovské záujmy sjednotené pod jedným fórumom prenáša na pole politické do parlamentu a ostatné zastupiteľské orgány v okresoch a v obciach.

Suverenitu svoju národ slovenský uplatňovať bude vo svojom štáte so stálym zreteľom na prirodzené kultúrne a hospodárske práva svojich inonárodných občanov, Rusínov, Nemcov, Maďarov, ktorým zabezpečíme podmienky ich národného života, pravda s poukazom nato, že očakávame, aby to isté bolo zabezpečené našim bratom Slovákom pod inou štátnou suverenitou žijúcim. (*Búrlivý potlesk.*) Ale ako naši inonárodní spoluobčania nechcú sa stať korisťou slovenskej nadvlády, takisto ani oni nechcú byť favorizovaní na úkor slovenskej pospolitosti; ako oni nechcú, aby boli nútení svojou hrivnou prispievať k zveľaďovaniu slovenského života, ani nečakajú, aby sa im na účet slovenský v akomkoľvek smere nadržiavalo. Clara pacta-boni amici bude iste zdravou zásadou k obapolnému uspokojeniu. Takouto všeobecnou otázkou je i otázka židovská, ktorej riešenie je vecou už najbližších dní. Je to otázka už viac-menej medzinárodného

Charakteru, nakoľko sa ňou zapodieva už každý národ. Nevyhýba sa riešeniu otázky židovskej ani národ slovenský. Pri riešení tejto otázky nemôže ísť podľa vzoru ktoréhokoľvek iného národa s ohľadom na svoje postavenie medzi národmi a na možné následky riešenia toho v živote národa. Je dôkazom vyspelosti nášho národa, že napriek všetkým popudzovaniam národ slovenský vyčkal zákonité riešenie otázky židovskej a ubezpečujem slovenský národ, že pri riešení tomto nič inšie nás nebude viesť, ako záujem slovenského národa.

Tým istým hľadiskom vedení budujeme svoj štát v prirodzených hraniciach svojich síl v ohľade medzinárodnom a vojenskom. Poučení minulosťou vyvarovať sa musíme každému veľikášstvu, aby sme nepopudzovali proti sebe svetovú verejnosť a nemárnili svoje skromné hmotné prostriedky na zariadenia opravdovým záujmom národa neslúžiace. Chceme byť zastúpení vo svete, aby sme udržali svoje hospodárske a kultúrne styky so svetom, chceme mať svoju obranu, aby sme neboli vystavení na milosť iným, no obe tieto naše reprezentácie musia byť primerané našej finančnej nosnosti, čo sa iste podarí, ak iného druhu opatreniami nebudeme sami vyvolávať potrebu rozsiahleho aparátu diplomatického a vojenského. Ako malý národ chceme žiť s každým v priateľstve a preto sa nepridávame k nijakým mocenským skupinám, ktoré vyvolávajú žiarlivosť iných. Tým menej sa pridáme k takým útvarom, ktoré sú nám i s ideovej stránky cudzie. Preto sme za zjednodušenie nášho zahraničného zastúpenia, sme za reštrikciu armády tak do počtu ako i do trvania výcviku. Národ slovenský iste potrebuje mnoho z tých prvkov, ktoré vojenský výcvik mladému mužovi dodáva, potrebuje teda vojenského výcviku a tak riadnej armády, ale nemôže si dovoliť, aby udržiavanie armády prekážalo jeho hospodárskemu životu odoberajúc pracovné sily od tvorenia nových hodnôt a odčerpávalo jeho finančné prostriedky od prepočetných kultúrnych a iných produktívnych investícií. Slovom, zahraničná reprezentácia a vojenská pohotovosť nesmie oslabovať životnú silu národa, nesmie zdržovať jeho napredovanie na poli kultúrnom a hospodárskom, a preto nesmie odčerpávať jeho daňové prostriedky v takej miere, že by svoje domáce životné potreby nemohol zaokrývať normálnou cestou.

Slávny Snem!

Nech je mi dovolené dotknúť sa teraz podrobnejšie otázok, ktoré zamestnávajú vládu, ako naše najbližšie úlohy v jednotlivých oboch slov. verejného života.

Na poli všeobecne normotvornom, a to tak pri príprave vládnych predlôh pre Snem Slovenskej krajiny, ako aj v rámci vládnej moci nariadenovej, bude sa činnosť vlády uberať dvojakým smerom: Zrevidujú sa všetky dotiaľ vydané právne normy: zákony, vládne nariadenia a iné právne pravidlá, či a nakoľko vyhovujú potrebám Slovenskej krajiny. Ďalej budú sa pripravovať osnovy nových zákonov a budú sa vydávať nové vládne nariadenia a iné právne predpisy, nakoľko to budú vyžadovať zmenené pomery.

Tu treba sa zmieniť predovšetkým o ústavnom zákone číslo 330 Sb. z. a n. zo dňa 15. decembra 1938 o zmocnení na zmeny ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariadenovej. Vláda Slovenskej krajiny nemienila zasahovať do zákonodarnej moci Národného zhromaždenia a Snemu Slovenskej krajiny, ale veľmi vážne pomery blízkej minulosti donútily slovenskú vládu, aby aj do toho času, kým slávny snem započne svoju zákonodarnú činnosť, upravila niektoré pomery na podklade tohto zmocňovacieho zákona. Podľa tohto zmocňovacieho zákona vydala slovenská vláda predovšetkým nariadenie o volebnom práve utečencov do Snemu Slovenskej krajiny, ktorým bolo aj Slovákom, uchýlivším sa na Slovensko zo zabraného územia, umožnené vykonať také význačné a čestné právo, akým boli práve voľby do prvého slovenského snemu.

Ďalej podľa uvedeného zákona vydala vláda Slovenskej krajiny nariadenie o prechodnej úprave otázok kinematografie a filmovníctva v Slovenskej krajine. Týmto nariadením chcela slovenská vláda čím skôr aspoň v základných veciach usmerniť činnosť, ktorá má pre kultúrnu a mravnú výchovu slovenského národa taký veľký význam. (*Predsedníctvo prevzal podpredseda Dr. Mederly.*)

Na prechodný čas, kým totiž bude každému obyvateľovi Slovenska zaistená na jeho území práca, bolo treba upraviť predpisy o štátnom príplatku k podpore nezamestnaným. Stalo sa nariadením vlády zo dňa 29. decembra 1938, vydaným podľa uvedeného zákona. Do poisťovníctva zasiahla slovenská vláda podľa tohto zákona nariadením o dočasnej úprave pomerov zamestnancov poisťovní, prevádzajúcich poistenia na Slovensku. Táto úprava javila sa potrebnou s ohľadom na to, že tuzemským poisťovniam zabraním územia odpadla značná časť obchodov. Na poli daňovom bolo treba zaistiť, aby dane z podnikania na Slovensku plynuly do pokladnice Slovenskej krajiny.

Stalo sa tak nariadením slovenskej vlády o zdanovaní prevodovní so sídlom mimo územia Slovenskej krajiny. Konečne do tohto odvetvia činnosti vlády Slovenskej krajiny spadajú nariadenia o predĺžení zmenečno-právnych lehôt a to organizácii niektorých finančných úradov (č. 1 a 2/1938 č. n.)

Pomery po 6. októbri 1938, najmä pred vydaním zmocňovacieho zákona vyžadovaly, aby niektoré naliehavé otázky upravila slovenská vláda nariadeniami, pri ktorých nebolo možné dodržať predpis § 55 Ústavnej listiny, že totiž nariadenia môžu byť vydané len k prevedeniu určitého zákona a v jeho medziach. Tieto nariadenia mohli by sme nazvať nariadeniami revolučnými, ktoré však po navrátení sa do ústavných pomerov musia byť konvalidované schválením so strany Snemu Slovenskej krajiny. Má sa tak stať schválením zákona o vyhlasovaní právnych pravidiel orgánov Slovenskej krajiny a o priznaní platnosti zákona niektorým nariadeniam vlády Slovenskej krajiny. Osnova tohto zákona sa slávnemu Snemu súčasne predkladá. Už zo samého názvu týchto nariadení plynie, že išlo o úpravu otázok, ktoré vyžadovaly naliehavého riešenia so strany autonómnych orgánov Slovenskej krajiny. Ide celkovo o 18 nariadení. Spomeniem len niektoré:

1. Nariadenie o dočasnej úprave verejného notárstva na Slovensku; 2. nariadenie o zavedení všeobecného nedelného odpočinku; 3. nariadenie o zaistení majetku spolkov a korporácií, ktorých ústredie je mimo Slovenska; 4. nariadenie o rozpustení všetkých polovojských organizácií; 5. nariadenia o niektorých opatreniach proti zastavovaniu podnikov a prepúšťaniu zamestnancov; 6. nariadenie o dočasnej úprave pokračovania pred civilnými súdmi a o upravení občiansko-právnych lehôt; 7. nariadenie, ktorým sa rozširuje obvod pôsobnosti riaditeľstva pošt a telegrafov v Bratislave; 8. nariadenie o dočasnom upravení služebného pomeru štátnych a iných verejných zamestnancov a penzistov, ktorí mali pôsobisko na území odstúpenom Maďarsku, Poľsku alebo Nemecu; 9. nariadenie, ktorým sa prechodne odkladá úrokovanie a umorovanie niektorých nešťátnych pevne zúročitelných cenných papierov; 10. nariadenia o schválení stanov Hlinkovej gardy, rozpustení telovýchovných spolkov a o majetku týchto spolkov; 11. nariadenie o organizácii niektorých ministerstiev Slovenskej krajiny; 12. nariadenie o dočasnom obmedzení prevodov hospodár-

ských podnikov a 13. nariadenie, ktorým sa odkladajú exekúcie a konkurzy.

Čo sa týka nastávajúcej práce na poli legislatívnom, tá je veľká a zodpovedná.

Slávny Snem bude musieť tvoriť predovšetkým tie najpotrebnejšie zákony, ktoré sa stanú základnými kameňmi nášho právneho poriadku. Medzi tieto patrí v prvom rade Ústava Slovenskej krajiny, ktorú už aj ústavný zákon o autonómii Slovenskej krajiny spomína v druhom odseku § 9. V tejto ústave treba upraviť najmä moc zákonodarnú, složené a pôsobnosť snemu, moc vládnu a výkonnú, organizáciu vlády, ministerstiev a nižších správnych úradov, moc sudcovskú, práva, slobody a povinnosti občianske, najmä slobodu osobnú a majetkovú, slobodu tlače, zhromažďovacie a spolkové právo, právo petičné, listovné tajomstvo, slobodu učenia a svedomia, slobodu prejavu mienky, ochranu manželstva a rodiny, ochranu a práva národných, náboženských a rasových skupín a to obdobne, ako tak čini ústavná listina. Táto úprava bude musieť byť, pravda, riešená v duchu a pod zorným uhlom tých zásad, z ktorých sa nové Slovensko zrodilo. Najmä bedlive bude treba uvážiť potrebnú novú administratívnu organizáciu Slovenska. Dobrá administrácia musí byť spravodlivá, rýchla, bezprostredná a lacná, nie len pre štát, ale aj pre občianstvo. Že na terajšej administratívnej organizácii treba mnoho meniť, to sa všeobecne pociťuje.

Popri reorganizácii na Slovensku už existujúcich úradov, treba zriadiť úrady a orgány, ktoré sám zákon o autonómii Slovenska predpokladá. Je to predovšetkým účtovný kontrolný úrad, v susedníctve najvyšší správny súd a najvyšší súd. Ukazuje sa aj potreba zriadiť štatistický úrad pre osobitné pomery Slovenska a samostatný Štátny zdravotný ústav pre krajinu Slovenskú.

Z význačnejších osnov, predkladaných už zákonom o autonómii Slovenskej krajiny, prichodí do úvahy aj zákon o slovenskej krajinskej príslušnosti, k vypracovaniu ktorého sa prikróčí hneď, ako bude upravené opčné právo medzi Maďarskom a Slovenskom.

Pri legislatívnych prácach musí Snemu Slovenskej krajiny záležať na sústavnej kodifikácii právnych predpisov, aby sa občianstvu Slovenskej krajiny dostalo prehľadných zákonov a aby bolo odstránené obťažné vyhľadávanie právnych predpisov v doterajšom labyrinte zákonov a nariadení. Docieli sa tým nie len to, že občan Slovenska bude lepšie infor-

movaný o platnom práve, ale aj snadnejšia aplikácia práva s úradmi a súdmi. Tu, pravda, veľká úloha pripadá legislatívnym oddeleniam príslušných ministerstiev, ktoré musia vyvinúť čo najväčšie úsilie, aby pred Snem Slovenskej krajiny sa dostali osnovy ucelené a sjednocujúce všetky predošlé predpisy.

S touto otázkou súvisí aj otázka publikácie právnych pravidiel. Tu vláde Slovenskej krajiny pôjde predovšetkým o to, aby normy a predpisy neboli roztrieštené v rozličných publikačných prostriedkoch a aby tieto publikačné prostriedky svojou lacnotou boli prístupné čo najväčšiemu počtu občanstva. I keď sa bude slovenská vláda o toto snažiť, vyvinie všetko úsilie aj v tom ohľade, aby štátne tlačiarne boli rentabilné.

Na poli sporiteľníctva, poisťovníctva, bankovníctva a záloženských podnikov bude vláda Slovenskej krajiny mať na zreteli, aby prebudovanie Slovenskej krajiny, v rámci úloh sverených na tento odbor, stalo sa bez zbytočných otrasov podnikania v duchu slovenskom a kresťanskom.

V prípravnom štádiu je osnova o dočasnom upravení súkromného poisťovníctva na území Slovenskej krajiny. Touto osnovou budú upravené všetky nevyriešené otázky súkromného poisťovníctva v prospech záujmov Slovenskej krajiny a bez ohrozenia záujmov poisťovníctva.

Ministerstvo vnútra Slovenskej krajiny má v programe vybudovať sieť obecných sporiteľní. Doteraz boli povolené nové obecné sporiteľne v Michalovciach, v Prešove a vo Zvolene. Pretvorenie filiálok Pražskej mestskej sporiteľne, účinkujúcich na Slovensku, na samostatné podniky slovenské, je na dobrej ceste a potrebné prípravy sa robia v dohode so zúčastnenými kruhmi českými a slovenskými.

Na poli vyvlastňovania docieli sa rýchleho postupu, lebo súhlas príslušných ministerstiev bude možno krátkou cestou zadovážiť.

Slávny Snem!

V okresnej a obecnej samospráve bolo treba hneď na počiatku prevzatia vlády učiniť opatrenia o novom vedení tejto časti verejnej správy.

Stalo sa tak predovšetkým v okresoch, z ktorých sme museli odstúpiť určité územia.

Ďalej zmenou politických pomerov zastupiteľstvá mnohých obcí, čo sa týka ich složeniu, nezodpovedaly duchu a vôli ľudu. Preto boli učinené opatrenia, aby tieto zastupiteľstvá bo-

ly rozpustené a vedením bežnej agendy obcí boli poverené osoby, ktoré tak svojou minulosťou, ako i svojimi vedomosťami sú zárukou, že hospodárske pomery našich obcí budú čím skôr skonsolidované. Aby aj širšia verejnosť bola účastná na vedení bežnej správy obcí, bolo súčasne učinené opatrenie, aby si vládni regenti vymenovali poradcov, ktorými sú zástupcovia všetkých veľkých alebo väčších složík miestneho voličstva a poplatníctva. Preto môžeme právom očakávať, že naše obce splnia všetky svoje povinnosti a položia základy k riadnemu hospodáreniu v duchu vlády.

Aby sa finančne slabým okresom a obciam pomohlo v plnení ich úloh riadneho hospodárstva, boli im vyplatené koncom roku 1938 príspevky k úhrade rozpočtových schodkov na rok 1938 a to:

okresom v sume	K 690.000.— a
obciam v sume	K 5,709.607.—.

Pamätalo sa aj na pomoc okresom a obciam na poli hospodárstva mimoriadneho a investičného tým spôsobom, že mnohým obciam boli priznané takzvané mimoriadne príspevky. Tak boli priznané príspevky obciam na stavbu ciest a ulíc; na elektrizáciu, na rozličné úlohy obcí, ako na príklad na stavbu turistických chát, stavbu obecných domov atď. Niektorým obciam so zreteľom na ich veľmi ťažkú situáciu boli priznané mimoriadne podpory na úhradu rozličných starých dlžôb. Týmto spôsobom bola rozdelená obciam celková suma K 1,548.000.—.

Okresom so zreteľom na obmedzené finančné prostriedky mohli byť priznané mimoriadne príspevky len v menšej sume, pri čom treba uvážiť, že finančná situácia okresov oproti obciam bola a je výhodnejšia, keďže okresy ako samosprávne sväzky nemajú toľko úloh ako obce.

Sledujúc snahu pomôcť finančne slabým obciam, bolo učinené opatrenie, aby sa dokončila akcia usporiadania t. zv. zmenkových a podnikateľských dlhov, ktoré nemohly byť podľa terajšieho právneho stavu predmetom t. zv. úpravy dlhov a pôžičiek, keďže išlo jednak o dlhy v skutočnosti obcí, ale zaručených jednotlivcami, jednak o dlhy u podnikateľov. Možno očakávať, že sa podarí túto akciu zdarne skončiť, čím budú obce, finančne slabé, oslobodené od neusporiadaných dlhov a mnohí občania budú oslobodení od osobných záväzkov, ktoré prevzali za obce. V najbližšom čase sa s kladným výsledkom skončí aj pred časom započatá t. zv. mimoriadna úpra-

va dlhov z pôžičiek obcí, ktorých finančné polo-
ženie pre zadlženosť je natoľko neusporiada-
né, že nemôžu plniť svoje zákonné povinnosti.
V mimoriadnej úprave dlhov z pôžičiek obcí
sa bude aj naďalej pokračovať, nakoľko to do-
volia finančné prostriedky Pomocného fondu.
V tomto smere sa vláda vynasnaží, aby doto-
vala Pomocný fond čím najväčším prídelenom
v smysle zákonných predpisov, aby okresy a
obce mohli byť podporované v ich investič-
nej činnosti, najmä na poli hospodárskom
(stavby ciest, ulíc, telefonov, elektrifikácie, vy-
hotovenie regulačných plánov), na poli škol-
skom (stavby a prístavby národných škôl), na
poli chudobinskom a sociálnom (stavby chu-
dobíncov, starobíncov a sociálnych domov),
na poli zdravotnom (stavby obecných skupi-
nových vodovodov, obecných kanalizácií a kú-
palísk). Niektoré z týchto zariadení sú veľmi
potrebné pre povznesenie obcí nielen po strán-
ke zdravotnej, ale tiež preto, aby napomáhali
povzniesť aj cudzinecký ruch, čím sa dostane
aspoň čiastočne odškodnenia obyvateľom nie-
ktorých miest a obcí, ktoré sú síce bohaté na
krásy prírody, ale chudobné na pozemské ma-
jetky.

V čase, na medzinárodné a ústavné udalosti
veľmi rušnom, nezabudlo sa ani na hospodár-
ske otázky a naše okresy a obce vypracovali
si okrem malých výnimiek hospodársky plán
na rok 1939. Preto už dnes sa pracuje na
schvaľovaní okresných a obecných rozpočtov
na rok 1939 a tieto práce budú skončené do
konca marca, aby finančná správa a tie obce, kto-
ré si vyberajú obecné prirážky vlastnými orgán-
mi, mohli započat s výrubom obecných prirážok.

Ale obce v čase odohrávších sa politických
zmien nezabudly ani na mimoriadne práce,
pravda, nakoľko to počasie dovoľovalo. Tak
predovšetkým plne využili už priznané pod-
pory z finančných prostriedkov Pomocného
fondu, najmä na stavby obecných ciest a ná-
rodných škôl. Okresy dokončili započaté
stavby, na príklad okres giraltovský dokončil
stavbu sociálneho domu a okres banskobystric-
ký dokončil stavbu turistického hotelu v Do-
novaloch, čím sa otvoril teno krásny kraj na-
šej krajiny cudzineckému ruchu.

Aby samospráva obcí bola vybudovaná jed-
nak na právnych základoch, zodpovedajúcich
terajším časom, jednak aby všetky doterajšie
rozičné právne predpisy boli sjednotené, naj-
mä pokiaľ sa týka hospodárstva obcí, vláda
pomýšľa na vypracovanie nového obecného
zriadenia, ktorým by sa nahradily ustanovenia
doteraz platného obecného zriadenia z roku

1886. Aby vypracovanie tohto, takého dôleži-
tého zákona, bolo skutočne hodnotné a prak-
tické, bude daná možnosť nielen obciam, sdru-
ženým v ich záujmovej korporácii, ale aj od-
borníkom, na pr. Sväzu obecných a obvod-
ných notárov, aby uplatnili svoje praktické zna-
losti a skúsenosti.

Vláda kladie dôraz na riadne vybudovanie
kontrolnej činnosti nad obcami. V budúcnosti
nebude sa môcť uspokojiť len kontrolou spi-
sov a záležitostí, ktoré skutočne potrebujú na-
liehavého vyšetrenia, keď sa objavia neporiad-
ky. Kontrolná činnosť sa nemôže obmedziť
len na zistenie neporiadkov a prípadných ne-
prístojností v obecnom hospodárstve a na po-
trestanie vinníkov. Kontrolné orgány musia
vyvíjať aj činnosť preventívnu t. j. pri reví-
ziách poučovať a dávať pokyny: ako tú, ri-
ať vec najlepšie podľa zákona vybaviť a naj-
mä musia svojimi znalosťami upozorňovať ob-
ce, ako by to, či ono zariadenie s hospodárskej
stránky malo byť uskutočnené, prípadne zdo-
konalené. Budú upozorňovať aj na prípadne
doteraz nevyužívané alebo nepovšimnuté zdroje
obce, či už prírodné alebo iného druhu.

Kontrolný orgán nemá byť postrachom obcí,
ale predovšetkým radcom starostu a laického
živlu obecných sborov. Ale keď treba, najmä
pri zistení úmyselných a trestných činov, musí
byť sudcom neúprosným bez ohľadu na osoby,
pretože v podstate ide o národný majetok a
obecný blahobyť.

Ministerstvo vnútra pripraví návrh na no-
velizáciu čl. III. § II. ods. 2 zákona číslo
69/1935 Sb. z. a n., aby aj tie obce, najmä veľ-
ké mestá, ktoré sú už teraz účastné úprav
dlhov z pôžičiek, mohli vyzdvihovať novšie
pôžičky na plnenie ich mimoriadnych úloh,
najmä na stavbu ulíc, námestí a ciest vôbec,
čo doteraz nemohly urobiť pre zákonitý zákaz.

Zvláštna starosť sa bude venovať noveli-
zácii volebného poriadku do obcí, aby aj s tej-
to stránky došla k výrazu zmena ústavných
a politických pomerov. Budeme tu sledovať
zásadu, že v obciach musia mať slovo všetky
vrstvy občianstva a to nielen podľa svojej po-
četnosti, ale aj podľa významu svojho posta-
venia v hospodárskom, kultúrnom a verejnom
živote obce vôbec.

Vláda, ministerstvá i okresné úrady budú ve-
novať zvýšenú pozornosť obciam v každom
smere, lebo sme si vedomí, že obce a ich pro-
sperujúce hospodárstvo tvoria základ v dobrom
budovaní a prosperovaní Slovenskej krajiny.

Po zabraní niektorých území ostaly na Slo-
vensku okypené okresy. Pre tieto byly zria-

dené dočasné okresné úrady dotiaľ, kým dojde k zákonitej úprave novej politickej organizácie na Slovensku, čo, opakujem, patrí medzi prvé úlohy slovenského Snemu. Je isté, že pri reorganizácii politickej správy bude treba nielen znížiť počet okresov a vytvoriť väčšie, hospodársky samostatné okresy, ale bude treba aj materiálne predpisy verejnej správy prepracovať, aby — ako som už zdôraznil — slovenská verejná správa bola dobrá, lacná a rýchla a pri tom jednoduchá. Zhospodárenie verejnej správy vykonáme čo najrýchlejšie. Komplikované predpisy tvoria hradbu medzi občanmi a vykonávateľmi verejnej správy a preto budeme sa starať, aby sa ľud a verejná správa od seba nevzdľavali, ale aby tu bola najužšia a plodná súčinnosť.

Pri úprave politickej správy bude nám bezpečným podkladom popis ľudu, 31. decembra 1938 vykonaný. Tento popis ľudu bol potrebný pre budovanie Slovenskej krajiny. Máme zistené, že nás je 2,709.000, z toho je 128.000 Nemcov, 67.000 Maďarov a 70.000 Rusínov. Popis tento je reálny, čo najlepšie dosvedčuje štatistika, ktorú zostavil na základe popisu z r. 1930 Štátny štatistický úrad. Preto vláda smele môže brať tento popis za podklad svojich opatrení.

Tak popis ľudu, ako aj voľba do Snemu Slovenskej krajiny boli vykonané bezvadne a hladko. To dokazuje bezvadné fungovanie slovenskej verejnej správy. Pri ďalších opatreniach bude vláda s touto osvedčenou životaschopnosťou verejnej správy slovenskej počítat.

Slávny Snem!

Po naznačených úlohách na poli legislatívy a politickej správy, ako i v okresnej a obecnej samospráve stredobodom pozornosti vlády Slovenskej krajiny je a ostane správna sociálna politika. V minulosti sa viedol náš politický boj súčasne so zápasom o lepšiu životnú úroveň slovenského ľudu. Teraz po splnení túžby po samostatnosti národa, musíme vlastnými silami a dôslednou vôľou splniť program sociálneho povznesenia Slovenska!

Pre tento cieľ musí priniesť obeť každý člen národa podľa zásady solidarity, lebo každý člen národa má jednakú hodnotu pre život národného celku a preto i nárok na slušnú existenciu bez ohľadu na rozdiel stavovské a triedne. (Potlesk.) Zásada solidarity má byť vedúcou myšlienkou pri plnení sociálneho programu. Táto zásada musí viesť k vyrovnávaniu rozdielov spoločenských a hospodár-

ských medzi jednotlivými vrstvami národnej pospolitosti slovenskej a jej pomocou má byť odstránený nešťastný triedny boj, naočkován marxizmom, ktorý viedol celý národ k zhubným rozbrojom. Budeme musieť náš ľud vychovávať k tejto solidarite, aby sme mohli splniť náš sociálny program v duchu opravdu kresťanskom a slovenskom.

V obore sociálnej politiky v popredí záujmov slovenskej vlády bude základná buňka štátu a spoločnosti vôbec: rodina. Rodina je prameň, z ktorého plynie život, je prvá škola, ktorá učí myslieť, je prvý chrám, ktorý učí modliť sa; je prvá dielňa, ktorá učí pracovať a je aj prvá spoločnosť, ktorá učí spolunažívať v láske a spravodlivosti. Preto treba bojovať proti všetkému, čo rúca, alebo otriasa rodinu a podporovať všetko, čo prispieva k jej jednote a pevnosti. Malý slovenský národ viac, ako ktorý iný, potrebuje zdravé, silné, hospodársky zaistené a patrične rozvetvené rodiny, aby ich súhrn dával v jadre existenčne silný a duchom mocný celok, ktorý čestne obstojí v ťažkých skúškach života. (Potlesk.)

Prvou starostou bude preto umožniť zakladanie rodiny a zabezpečiť hmotné predpoklady jej jestvovania. U zamestnanectva každého druhu, a najmä u robotníctva, treba preto prikrčiť k uzákoneniu tak zvanej rodinnej mzdy, (Potlesk.) poľahke rodinných plátov, aby mladému mužovi bolo umožnené uzavrieť manželstvo a aby v ňom vhodnou úpravou príplatkov na ženu a deti, stupňovane podľa ich počtu, bola zabezpečená výživa rodiny a výchova detí. (Potlesk.) Pod týmto zorným uhlom bude vyriešená aj otázka zamestnávania vydatých žien. Zasadou musí zostať, že vydaté ženy treba vrátiť rodinnému krbu, lebo ony sú povolané viesť a udržiavať vladárstvo v rodine, kde je ich pravé miesto. (Potlesk.) Táto zásada, prirodzene, nepopiera práva žien na vyššie vzdelanie a na dosiahnutie tomu zodpovedajúceho postavenia, nakoľko sú na to špeciálnou schopnosťou povolané a existenčne odkázané. Uvoľnením miest vydatých žien, zaopatrených v rámci rodín, sa rozmnoží pracovná príležitosť pre mužov, čo bude len na prospech zakladania ďalších rodín.

Ale rodinný život treba podporovať aj umožnením lacného a zdravého bývania, o čo je postarané v rámci starostlivosti o stavebný ruch. Lacný a zdravý byt je práve tak základom rodinného života, ako príslušný dôchodok vydržovateľa rodiny.

O rodiny sa budeme starať aj podporovaním zámernej výchovy mládeže pre rodinný

život, mravnou ochranou detí a zriadením sociálne zdravotných poradní pre snúbencov a manželov a zvlášť i pre matky.

Najsúrnejším a najväčším problémom vlády Slovenskej krajiny bola doteraz starostlivosť o nezamestnaných. Veľký počet nezamestnaných v časoch hospodárskej krízy a po nej stal sa sociálnou chorobou, ktorá ohrozovala základy spoločenského poriadku. Bola odôvodnená obava, že po ťažkých časoch uplynulej jesene zhoršením hospodárskeho postavenia Slovenska nastane v zimnom období zúfalá situácia pre nezamestnaných na Slovensku. No, vláda s najväčším úsilím venovala sa tejto otázke a možno povedať, že úspešne, lebo i pri mimoriadne ťažkej hospodárskej situácii na okyptenom Slovensku zmenšil sa počet nezamestnaných koncom mesiaca decembra m. r. na polovicu voči r. 1937. Tento zjav možno pokladať za úspech aj preto, lebo bol dosiahnutý bez toho, že by vláda bola siahla k násilnému zaradeniu nezamestnaných do nútej práce v pracovných útvaroch.

Vláda sa teda stará o nezamestnaných tvorením pracovných možností, poskytovaním podpory v nezamestnanosti, prevádzaním stravovacej akcie a je pevne rozhodnutá nezamestnanosť na Slovensku odstrániť všetkými prostriedkami. (*Potlesk.*)

K tomu budú slúžiť opatrenia na lepšiu ochranu domáceho trhu práce voči cudzincom, ale najmä voči emigrantom, ktorí v minulosti nie v malej miere zneužívali naše pohostinstvo. (*Tak jest!*) Musí byť zabezpečený nárok kresťanských uchádzačov na prednostné umiestnenie vo všetkých službách, kde dosiaľ nemali zastúpenie, odpovedajúce pomerne počtu obyvateľstva. (*Výborne!*) Pomocou preškolenia zaradí sa väčší počet odborných pracovníkov do pracovných odborov, kde najdu lepšie zabezpečenie svojej existencie. Verejnými prácami poskytnú sa pracovná príležitosť veľkému počtu robotníctva nekvalifikovaného. Vláda urobila už opatrenie, aby prebytky robotníctva najmä nekvalifikovaného, nakoľko by ešte nejaké zostaly, boli umiestnené v práci v riši Nemeckej, kde naše robotníctvo má zabezpečené tie isté práva, ako robotníctvo domáce. Nie v malej miere prispeje vláda k zmierneniu nezamestnanosti slovenského obyvateľstva aj tým, že miesta v štátnych a verejných službách, ktoré boli uvoľnené vrátením českých zamestnancov, zaplňuje uchádzačmi – Slovákmi.

Vláda je odhodlaná – nakoľko by prv spomenuté opatrenia nestačili na úplné od-

stránenie nezamestnanosti – vykonávať produktívnu starostlivosť o nezamestnaných po-voľovaním príplatkov na mzdy robotníkov, priberaných na núdzové práce z radov nezamestnaných.

Pri tomto programe vláda berie do úvahy aj okolnosť, že zlou výchovou v minulosti mnohí sa vyhýbali práci systematicky a trvale a neoprávnene ťažili zo zákonnej úpravy, ktorá bola vydaná na ochranu všetkých zamestnancov. Keď bude treba, vláda je rozhodnutá zaviesť pracovnú povinnosť, aby takéto osoby boli prinútené pracovať aspoň v pracovných táboroch a aby prestali byť príživníkmi ľudskej spoločnosti. (*Búrlivý potlesk*)

No, vláda pokladá si za povinnosť starať sa nielen o nezamestnaných, ale aj o pracujúcich. Ochrana robotníctva bude zdokonalená dôkladnejším dozorom a to ako na mzdové nároky zamestnancov, tak aj pri ochrane zdravia a života robotníkov, ale najmä v ochrane existencií zamestnancov, aby jestvujúce závody a podniky neboly podlomené, alebo zničené zlomyseľným pokračovaním kruhov, ktoré nemajú priateľský postoj voči slovenskému národu. (*Potlesk.*)

Zamestnanci budú mať možnosť starať sa o svoje záujmy sjednotene v jednej odborevej ústredni.

Vláda venuje veľkú pozornosť utečencom z obsadeného územia a stará sa, aby títo boli čím skôr uvedení do riadnych životných pomerov a to jednak poskytovaním príležitosti k práci a k založeniu novej existencie. Náležitá pozornosť sa venuje aj vystahovalectvu. Vláda robí všetky opatrenia, aby sa slovenský živel nemusel sťahovať do cudziny, tak ako sa to dialo v minulosti. Ale stará sa o to, aby tí, ktorí v minulosti sa vystahovali, boli chránení aj v cudzine, kde máme veľký počet príslušníkov nášho národa, ktorým musíme vždy venovať pozornosť a udržiavať s nimi stále bratské styky.

S ohľadom na snahu veľkej čiastky židovského obyvateľstva vystahovať sa zo Slovenska, vláda nehodlá robiť prekážky týmto snahám, ale naopak bude ich podporovať a k tomuto účelu použije aj pomoci tunajšieho a zahraničného židovstva k snadnejšiemu riešeniu tohto problému.

No, pri tom vláda bude dbať, aby následkom vystahovalectva neničili sa hospodárske podniky na Slovensku.

Veľkú pozornosť musíme venovať bytovej kultúre slovenského ľudu. Podľa tejto kultúry

sa posudzuje kultúra národa vôbec a už aj preto venujeme svoju starostlivosť bývaniu obyvateľstva, slovenského ľudu na našich dedinách a na periferiách našich miest. Bývanie je podstatnou súčiastkou životnej úrovne a rodinného života a bez riešenia tejto otázky nemožno dosiahnuť ani zvýšenia úrovne obyvateľstva, ani zlepšenia v postavení rodiny. Preto v doterajších snahách zákonných opatrení o stavebnom ruchu sa bude pokračovať a tieto sa budú v rámci možnosti aj zlepšovať. Naším ideálom je, aby na novom Slovensku nebolo pracujúceho človeka, ktorý by nemal poriadnu strechu nad hlavou. (*Búrlivý potlesk.*)

Vláda ďalej všetko urobí na ochranu spotrebiteľov a to zamedzením zdražovania prís-
nym dozorom na ceny najnevyhnutnejších predmetov dennej potreby a na ich akosť. Zdražovateľov a vykorisťovateľov nebudeme trpieť. (*Potlesk.*) Ďalej sa postará o riadne a včasné zásobovanie obyvateľstva, a to najmä v tých obciach, ktoré pre zmenu hraníc zostali bez spojenia s obchodnými strediskami kraja.

Pre vojenných a povojenných invalidov, ktorí nemajú vlastného domova, máme tri štátne domovy, ale v týchto sa umiestňovali invalidi z celej republiky. Tie sa teraz slúčia v jeden domov v najväčšom objekte v Kovarčiach, kde budú invalidi len zo Slovenskej krajiny. Ďalšie dva objekty sa upotrebú pre iné sociálne účely.

Starostlivosť o slovenské deti pokladáme za najvznešenejšiu súčasť sociálnej starostlivosti. Na tomto poli sme postavení pred veľký problém tým, že dva jediné, veľké a moderné štátne detské domovy na Slovensku: košický a rimavsko-sobotský sú na zabranom území. Oba tieto domovy sme presťahovali a v nových provizorných pomeroch konajú ďalej svoje poslanie. Ale uvažujeme o tom, či by nebolo účelnejšie i túto zákonnú štátnu starostlivosť o opustenú mládež decentralizovať tak, aby tieto deti zostávaly v opatere štátnych detských domovov, zriadených pre každý okres alebo určité obvody tak, aby deti zostávaly v blízkosti svojich matiek. Pri tom uvažuje sa o zriadení jedného väčšieho detského domova s účinnosťou pre celú krajinu. Starostlivosť o hluchonemých sa tiež zdokonalí zriadením takého ústavu, kde by bol aj internát. Naďalej a vo zvýšenej miere budeme pokračovať v stravovacej i ošacovacej akcii pre deti nezamestnaných.

Okrem polooficiálnej starostlivosti o mládež je na Slovensku ešte mnoho korporácií a spolkov, ktoré majú túto činnosť v programe. Aj na inom poli dobročinnosti jestvovalo vyše

tisíc dobročinných spolkov a korporácií. Ustanovením vládneho komisára pre sociálne a zdravotné spolky uplatnená bola snaha i na tomto poli dosiahnuť účelnej a účinnej reorganizácie dobročinnosti. Vykonaná práca týchto spolkov a korporácií podrobí sa revízii a uskutoční sa ich sústredenie, čím chceme umožniť vo väčšom rámci starostlivosť o ľudí, odkázaných na dobročinnosť svojich spoluobčanov.

Všetky ústavy sociálneho poistenia musia plniť svoju úlohu tak, aby sociálne poistenie bolo dobrodením sociálne slabých a nezatažovalo výrobu tam, kde to nie je potrebné.

Poistenie zamestnancov, verejných i súkromných, hoci je viacej sústredené na Slovensku, ako v českých krajinách, jednako netvorí organickú jednotu na Slovensku, čím sa ono združuje. Poistenie niektorých kategórií zamestnancov vykonávajú ústavy z českých krajín. Vládnou úpravou organizácie tohto poistenia osamostatní sa ono na Slovensku, aby nositeľmi nemocenského poistenia na území našej krajiny boli len slovenské ústavy. Prvý krok k tomuto učinila vláda Slovenskej krajiny osamostatnením nemocenského poistenia verejných zamestnancov na Slovensku. V ďalšom vývoji organizácie nemocenského poistenia bude vláda uplatňovať zásadu cieľuprimeranej koncentrácie v duchu národnej solidarity, aby bez újmy nárokov poistencov na dávky toto poistenie bolo lacnejšie a podľa možnosti aspoň čiastočne sa odbremenila výroba od sociálnych tiarich tam, kde ich uvažovanie nie je potrebné. Pri tom v duchu takejto koncentrácie cieľuprimeranou úpravou organizácie liečebnej starostlivosti o poistencov a ich rodinných príslušníkov bude sa vláda usilovať vytvoriť predpoklady pre jej zdokonaľovanie a tak i pre povznesenie zdravotnej a sociálnej úrovne zamestnaneckých vrstiev nášho národa.

Poistenie zamestnancov pre prípad invalidity a staroby, počítajúc do toho aj penzijné poistenie, vykonávajú nositelia poistenia z českých krajín. Vláda Slovenskej krajiny sa postará o to, aby Slovensko uplatnilo náležite svoj vplyv v správe týchto ústavov a aby primeraná časť ich majetku uložená bola na Slovensku a zapojila sa tak do hospodárskeho života nášho štátu. (*Výborné.*)

Poistenie úrazové je na Slovensku upravené samostatne. Vhodnou reformou organizácie a správy tohto poistenia bude sledovať slovenská vláda predovšetkým cieľ, aby sa zjednotením tejto organizácie a správy docielilo čiastočné zlacnenie tohto poistenia.

Slávny Snem!

V zdravotníckom resorte je náš program do najbližšej budúcnosti veľmi bohatý a dôležitý, ale v každom počínaní bude našim hlavným cieľom: uchrániť vysoký prirodzený populačný prírast obyvateľstva pred veľkou úmrtnosťou a zachránený prírastok urobiť odolným, zdravým a tak práce, zárobku ako i národnej brannosti schopným.

Naším vrcholným heslom podľa toho bude:

Zdravá mládež – zdravý národ – zdravý štát.

Osamostatnením resortu zdravotníctva na Slovensku vynorila sa potreba ustanovizne, ktorá by nápomocná bola tomuto resortu pri odbornom vedeckom spracovaní zdravotných problémov na území Slovenskej krajiny a ktorá by sústavne spolupracovala s týmto resortom.

Zamýšľame zákonom uskutočniť samostatný „Štátny zdravotný ústav pre krajinu Slovenskú“.

Do tohto chceme zapojiť také vedecké oddelenia, ktoré dnes roztrúsene pôsobia pri rozličných ústavoch, ale sú vlastne z rozpočtu zdravotníckeho udržiavané, alebo subvencované, takže ich začlenenie do sústavy „Štátneho zdravotného ústavu“ nezapríčiní nášmu rozpočtu predbežne nijakú novú ťarchu.

Do úvahy prichodia tieto oddelenia:

1. Štátne bakteriologicko-diagnostické stanice.

2. Ústav pre distribúciu sér.

3. Výskumné ústavy potravinárske.

4. Výskumné ústavy pre liečivá.

5. Zdravotné inžinierstvo.

6. Vedecké výskumné ústavy balneologické v Piešťanoch, Trenčianskych Tepliciach, na Sliachi a na Štrbskom Plese.

7. Sem by sa napokon zapojilo i oddelenie pre sociálne zdravotnú prácu a zdravotnú výchovu, ktoré by malo na starosti vedecký dozor a spracovanie výsledkov činnosti všetkých spolkov, ktoré sa na Slovensku zapodieávajú zdravotne sociálnou činnosťou. Toto oddelenie by sústredilo i spracovanie štatistické, viedlo by ústredne zdravotnú propagandu (výstavy, filmy, prednášky, tlač) a napokon staralo by sa o zdravotnícku výchovu odbornú. Vedenie agendy vzhľadom na okresu by pripadlo tiež do tohto oddelenia.

Slávny snem!

Štátny detský liečebný ústav Šrobárov v Dolnom Smokovci, ako špeciálny ústav pre detskú ale hlavne kostnú tuberkulózu pripadol do našej správy. Ústav tento bude úplne zreorganizovaný, nielen so stránky personálnej, ale zavedieme i mnohé vnútorné reformy.

Zdravotný resort ministerstva vnútra pripravuje ďalej návrh protituberkulózneho zákona. Zákomom chceme usmerniť naše protituberkulózne opatrenia na Slovensku a to najmä so stanoviska preventívneho, zavedením povinného izolovania chorých, trpiacich nákazlivou formou tuberkulózy, ďalej zamedzením, aby v školách, detských ústavoch, úradoch, kde sa schádza mnoho ľudí, neúčinkovali v aktívnej službe učiteľia, úradníci, detské opatrovkyne, ošetrovatelky atď. s nákazlivou formou tuberkulózy. (Výborne!) Usmerniť má ďalej zákon otázku ochrany hostí a turistov v Tatrách, ale aj v ostatných klimatických miestach na Slovensku. Túto otázku už chcelo svojho času rozuzliť bývalé ministerstvo zdravotníctva a telesnej výchovy v Prahe zákonom o rayonovaní Tatier. Akcia vtedy zavedená dostala sa znovu do popredia a vyrieši sa v záujme Tatier a v záujme liečenia na tuberkulózu chorých. Nechže bude ale konečná úprava akákoľvek, v protituberkulóznom zákone predpíšeme, ako musia byť vystrojené ústavy, ktoré smú prijímať nákazlivé formy tuberkulózy a zákonom zamedzíme, aby podniky hotelové, turistické a penziónáty takýchto chorých v liečbe ukrývaly. (Výborne!)

Katastrofálnemu nedostatku porodných pomocníc v malých obciach na Slovensku odpomôžeme tak, že zavedieme na prechodný čas troch rokov pri štátnej škole pre výcvik porodných pomocníc v Bratislave skrátené kurzy 5-mesačné namiesto zákonom ustanovených 10-mesačných kurzov. Košická štátna škola pre výcvik porodných pomocníc bude preložená dočasne ku krajskej nemocnici v Turči Sv. Martine.

Na jednu i druhú školu budú prijímané výlučne kandidátky z malých obcí. Týmto opatrením dúfame, že za tri roky podarí sa nám doplniť nedostatok babíc v malých obciach na Slovensku.

Resort zdravotnícky pri ministerstve vnútra pripravuje ešte v tejto veci vládne nariadenie pre úpravu honorárov porodných pomocníc. Týmto opatrením dúfame docieľiť, že sa diplomované porodné pomocnice presťahujú nazpäť do dedín, ktoré boli z existenčných príčin opustili. Počítame s tým, že táto úpra-

va honorárov zaťaží finančne nielen jednotlivcov, ale i rozpočty obcí, okresov, krajiny a štátu, ale otázka nestrpí odkladu, lebo ak chceme veľkú úmrtnosť kojencov na Slovensku snížiť, musíme túto veľmi vážnu složku prenatálnej starostlivosti slovenskej matky dobre a rázne vybudovať.

S touto otázkou súvisí aj ochrana matiek pred porodom a žien, ktoré svoje deti dočia a ktoré sú zamestnané v priemyselných podnikoch, živnostiach a poľnohospodárstve. Nemlúvňatá bez materinskej opatery vykazujú veľkú úmrtnosť, alebo zaostalosť v telesnom vývoji a preto chceme vhodným opatrením zabezpečiť týmto ženám a nemlúvňatám potrebnú zdravotnú ochranu, takže pomôžeme príslušným priemyselným podnikom a živnostenským a poľnohospodárskym ustanovizniám zariadiť jasle.

Starostlivosť o kojencov a deti je na Slovensku primerane zorganizovaná, ale prichodí nám ju prehĺbiť a rozšíriť starostlivosťou o matky pred porodom a po porode, ktorá starostlivosť je na Slovensku len v začiatkoch. Zaoberáme sa v súvisi s touto otázkou aj predĺžením ochrannej lehoty žien po porode.

Hlavnou príčinou úmrtnosti kojencov na Slovensku je, žiaľbohu, vo veľkej väčšine nedostatočná znalosť potrebnej životasprávy budúcej matky a neznalosť opatery nemlúvňata, ďalej vrodená slabosť kojenca, črevné katarý z nesprávnej výživy a nákazlivé choroby.

Nákazlivým chorobám chceme predísť medzi iným zavedením povinného štepenia proti záškrtu, ako je to v niektorých európskych štátoch už rozšírené.

Nákazlivé choroby nielen že usmrčujú veľký počet jedincov, najmä deti, ony snižujú i odolnosť proti iným chorobám vo veku neskoršom.

Boju proti epidemickým chorobám bude sa teda venovať zvláštna a stála pozornosť a to najmä proti brušnému týfu, u nás tak rozšírenému, zadovážením zdravej pitnej vody obyvateľstvu a sprísnením dozoru nad produkciou potravín, mlieka a mliečnych výrobkov a taktiež nezávadným odstraňovaním odpadkov. I tu, na poli sociálnom, chceme propagovať všemožne heslo „zdravé bývanie“ a predovšetkým uvidíme povinné predpisy, aby každý majiteľ domu na dedinách zriadil si bezvadnú studňu a postaral sa o odstraňovanie odpadkov. Rozšírime aj sieť sanitných a epidemických automobilov, ako jednu z najúčelnejších zbraní pri zamedzovaní šírenia akútne nákazlivých nemocí.

Týmito opatreniami proti nákazlivým chorobám zachránime štát pred mnohými hospodárskymi škodami, ktoré zapríčiňujú takíto chorí tým, že sa stanú neschopnými práce, rodina odpadne od zárobku a svoje úspory vynakladá na liečenie.

Chceme zdravé obyvateľstvo, preto bude potrebné, aby každý zo snúbencov položil si otázku, či prináša do budúceho manželstva najdôležitejšiu složku – zdravie – telesné i duševné a preto máme v programe vybudovať viaceré eugenické poradne na Slovensku, ktoré budú i prakticky propagovať heslo „len zdraví ľudia do manželstva“.

Chceme doplniť poradne a nemocničné oddelenie pre pohlavné choroby, ktoré sú príčinou úbytku porodov živých, zapríčiňujú porody mŕtve a mnoho ťažkých chorôb nervových a duševných. Postaráme sa, aby na Slovensku dostalo sa bezplatné liečenie nemajetným pohlavne chorým, ako im to podľa zákona patrí.

Trachom, nákazlivé onemocnenie očí, najmä vo vrstvách sociálne slabých, je na Slovensku ešte vždy vážnym problémom, proti ktorému chceme i naďalej pokračovať tak v liečebných, ako i preventívnych opatreniach podľa doteraz nadobudnutých skúseností a to v našich 106 protitrachomových staniách.

V zisťovaní telesných a duševných väd u detí chceme pokračovať v jednotlivých okresoch, keďže sme presvedčení, že včasnou lekárskou pomocou dá sa im odpomôcť, prípadne hroziaca invalidita zmierniť.

Výživa širokých vrstiev ľudových je bohužiaľ v mnohých krajoch nedostatočná so stránky akosti, výživnosti a racionálneho využitia potravín pre zdravie. Budeme pokračovať v usporiadaní kurzov pre racionálne varenie na vidieku, pri čom chceme venovať pozornosť najmä deťom, pre ktoré usporiadame a finančne zabezpečíme i protirachitickú akciu.

Pri plnení všetkých týchto úloh, ale najmä v sociálne zdravotnej práci sa nám osvedčily vedľa verejných činiteľov zdravotných odborne školené sociálne zdravotné pracovníce. Tie to sú nepostrádateľnou pomocou lekára v každej poradni a v preventívnej drobnej práci sú nenahraditeľnou intímnu poradkyňou rodiny i v tej najodľahlejšej dedinke. Je to nový typ zdravotných ľudových drobných pracovníč, ktoré stretávame ponáhľať sa za svojou prácou po kopaniciach a dedinkách na bicykli, motorke, autom a pešky a preto nám na ich výchove i v budúcnosti bude záležať.

Pri riešení každého nášho zdravotného problému chceme použiť skúseností, ktoré si

iné štáty už zadovážily a preto naša zdravotná správa nadviaže styky aj s veľkou svetovou zdravotnou organizáciou, s Rockefellerovou základinou v Paríži, ktorá pre naše snahy už prejavila veľké pochopenie a sľúbila i príslušnú výpomoc.

Slávny Snem!

Uviedol som tu len tie najnaliehavejšie úlohy, ktoré nám prichodí v najbližšom čase na zdravotníckom poli riešiť. Pri tom nám ostane ešte veľmi mnoho povinností, no dovoľujem si vás uistiť, že im naša zdravotná správa venuje plnú pozornosť.

Veríme, že dobrá vôľa, ktorá je najväčšou podporou našej práce, zabezpečí nám úspech a dosiahneme toho, čo je naším najúprimnejším želaním, že totižto značne zvýšime zdravotnú úroveň nášho nového Slovenska.

Slávny Snem!

Súbežne so zvýšenou starostou o zveľadenie materiálnej kultúry nového Slovenska chceme svoju plnú pozornosť venovať i kultúre duchovnej, ktorej úroveň tvorí predpoklad napredovania národa na každom inom poli.

Pretože v novej štruktúre štátu musí dominovať idea kresťanská a národná, musia sa tieto mravné prvky v plnej miere uplatňovať aj vo výchove a výučbe. To bude prvou úlohou a hlavným poslaním slovenskej školy.

Na poli národného školstva vykonajú sa značné reformy ako so stránky organizačnej, tak i výchovnej. Vyššie ročníky ľudových škôl a školy meštianske svojim učivom prispôbia sa potrebám hospodárskym, najmä obchodným, remeselníckym a roľníckym. Postupne a podľa daných možností budeme riešiť koedukáciu v národnom školstve. (*Výborne!*)

Všade, kde žije väčšia skupina židov, pre židovské deti zriadime na štátnych školách triedy židovské. Na kresťanských školách budú vyučovať kresťanskí, na židovských zas židovskí učitelia. (*Výborne!*)

Uskutoční sa zrovnoprávnenie učiteľstva neštátneho so štátnym. Školská správa posiluje sa odstránením chaosu, zavineného trojakou kategóriou národných škôl, pri čom bude uvažovať najmä o vrátení škôl, ktoré boli neoprávnene poštátnené alebo zobecnené, cirkvám. (*Potlesk.*)

Ministerstvo školstva chce zreformovať aj strednú školu a vytvoriť jednotný typ na niž-

šom stupni. Na vyššom stupni mieni zjednotiť diferenciáciu. Keďže doterajšie vzdelanie učiteľov ľudových škôl nepokladá za primerané, pomýšľa aj na vhodnú reformu učiteľských ústavov.

Na zmenšenom území Slovenska nemožno ďalej rozširovať sieť stredného školstva, naopak, bude treba uvažovať o jeho obmedzení, ale zato väčšiu starostlivosť musíme venovať školám odborným, ktoré sú nám nanajvýš potrebné a ktorých máme málo. Sme proti koedukácii aj na školách stredného stupňa a to z príčin mravných, pedagogických a didaktických, preto, kde to len bude možné, zriadime osobitné triedy alebo školy dievčenské.

Výchova a výučba i tu musí byť presiaknutá duchom kresťanským a národným, ba prenikať musí tento duch aj výchovou telesnou. V tomto smysle revidujú sa osnovy, učebnice a všetky knižnice, aby sme odstránili z nich všetko, čo je mládeži škodlivé. V programe máme odbýrokratizovanie a zjednodušenie školskej administratívy.

Hľadisko kresťanské a národné musí sa uplatniť aj pri reorganizácii vysokého školstva a to jednak pri výbere vysokoškolských profesorov, jednak pri výchove akademického doraštu. Vláda sa pousiluje, aby všetky odbory a katedry obsadili sa len osobami vysokých mravných a vedeckých kvalít. V tomto smere urobili sme už prvé kroky a ďalšie sú v plnom prúde.

Vysoká škola musí nám vychovať ľudí charakterných so stránky národnej, mravnej i vedeckej. (*Výborne!*) Keďže slovenské študentstvo je väčšinou z vrstiev sociálne veľmi slabých, slovenská vláda chce umožniť aj najchudobnejšiemu, ale talentovanému študentovi vysokoškolské vzdelanie a preto postará sa oň primeranou podporou. Za to očakáva, že akademická mládež pochopí túto dobrú vôľu slovenskej vlády a odvdáči sa jej usilovnosťou, charakternosťou a dobrou službou národu a štátu.

Vláda nezabúda na svoju povinnosť ani pri budovaní vysokého školstva. Slovensko má nateraz neúplnú univerzitu a techniku v začiatkoch, okrem dvoch autonómnych fakúlt teologických. Sme si vedomí toho, že kultúrny a hospodársky rozvoj Slovenska je v značnej miere závislý od štúdia prírodných vied. Práve preto vláda pousiluje sa o doplnenie univerzity fakultou prírodovedeckou ako aj o rozšírenie techniky na všetky obory a to v krátkom čase. Nie poslednou starostou vlády

bude primerané umiestenie vysokých škôl, ich vystrojenie potrebným inventárom a vyhovujúcou univerzitnou knižnicou, o ktorú majú tak so stránky osobnej ako i vecnej osobitnú starosť príslušní činitelia.

Tie isté zásady budú platiť aj v ostatných otázkach kultúrnych. V spolkoch a kultúrnych ustanovizniach musí vládnuť kresťanstvo a slovenský duch. V tomto smysle reorganizuje sa slovenské divadelníctvo, na prvom mieste Slovenské národné divadlo. Pri zachovaní primeranej umeleckej úrovne musí sa aj tu čím skôr uplatniť zásada slovensko-národná a mravná, čo pravda, platí aj o výbere a zabezpečení hereckého a hudobného dorastu

Chceme podporovať slovenskú dramatickú tvorbu ako aj výtvarné umenie a preto mienime založiť slovenskú umeleckú galeriu. Doterajšie historické a národné hodnoty hodláme zachovať zvýšenou ochranou svojich národných a umeleckých pamiatok a ich sústreďením v Slovenskom národnom muzeu. Prebudujeme v novom duchu ľudovýchov, ako aj v patričnej miere chceme sa postarať o vydavateľskú činnosť na Slovensku, o knižníctvo a o úpravu filmu. Brannú výchovu tiež prisposobíme novým pomerom.

Konečne slovenská vláda bude sa usilovať, aby pomer medzi ňou a cirkvou bol srdečný a aby medzi oboma nastala éra užitočnej spolupráce. Pravda, pri tom vláda počíta s morálnou pomocou cirkvi katolíckej a evanjelickej a víta ich úprimnú spoluprácu najmä na poli výchovy mládeže a pospolitého ľudu. Náboženstvo bude povinným vyučovacím predmetom na všetkých školách a duchovná služba zavedie sa do všetkých ustanovizní, ako aj do vojenských a polovojských útvarov.

Štátne zákony a predpisy nebudú odporovať zákonom a učeniám cirkevným.

Slovenská vláda sa postará o patričnú podporu potrebných cirkevných ustanovizní a zabezpečí zaopatrenie duchovenstva. Zato právom očakáva, že duchovenstvo, najmä najvyšší cirkevní hodnostári, budú oduševnenými vodcami nového kresťanského a národne uvedomelého Slovenska.

Vláda je presvedčená, že touto školskou a kultúrnou politikou odstráni všetky rozpory a krivdy minulosti a tak najlepšie poslúži záujmom slovenského národa, jeho krajiny a vysokému povzneseniu jeho pravej duchovnej kultúry.

Slávny Snem!

V ďalšom chcem sa dotknúť otázky dopravy a verejných prác, ktoré podstatne podmieniajú výstavbu materiálnej kultúry nového Slovenska.

Doterajší vývoj železničnej a poštovej správy usiloval vyhovieť najmä tým potrebám, ktorých neodkladné realizovanie vyžaduje záujem Slovenskej krajiny.

Podľa ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny hospodárime od 1. januára 1939 úplne samostatne a na svoj účet.

Rozpočet podniku „Slovenská pošta“ na rok 1939 je pripravený podľa smerníc vydaných zákonov, ktoré vyhlasujú poštu za podnik spravovaný podľa zásad obchodného hospodárenia.

Preliminár podnikových príjmov dosahuje v bežnom rozpočte na rok 1939 sumy 137,000.000 K. Preto príjmy sú preliminované s ohľadom na docielené výsledky v minulých rokoch a aj s ohľadom na odstúpené územie.

Náklady, rešp. výdaje, ktoré činia okružle tiež 137,000.000 K, sú preliminované za predpokladu najprísnejšej úspornosti.

Podľa tejto kalkulácie v bežnom rozpočte podniku „Slovenská pošta“ na rok 1939 je malý zisk, ale môžeme v dôsledku hospodárskeho vzostupu očakávať zvýšenie príjmov z poštových poplatkov a takto zvýšenie zisku.

Pre zabezpečenie príjmov podniku „Slovenská pošta“ pripravuje sa vydanie nových slovenských poštových cenín a celín, ktoré bude možno kúpiť len na Slovensku. Na prechodný čas budú sa upotrebovať doteraz platné poštové známky.

Okrem toho upravíme znova oslobodenie od poštového a to v smere podstatného obmedzenia tohto oslobodenia, najmä čo sa týka subjektov mimostátnych. Nemožno totiž trpieť, aby slovenská pošta s ohľadom na veľký počet prípadov oslobodenia a s ohľadom na to, že sa tohto oslobodenia v mnohých prípadoch zneužíva, bola pripravovaná o veľké príjmy. Presnou štatistikou sa zistilo, že v roku 1932 dopravila č.-sl. pošta bezplatne 75,222.420 obyčajných listových zásielok, 12,329.967 doporučených listových zásielok a 404.967 balíkov, čo na poštových poplatkoch reprezentuje sumu 166,768.588 K, kým paušál, účtovaný podniku za dopravu týchto zásielok, činil iba 69,000.000 K.

Dôkazom toho, že oslobodenie od poštového má neblahý vplyv na hospodárenie štátu, je i skutočnosť, že mnohé štáty oslobodenie od poštového zrušili.

Vynasnažíme sa o sústavnú racionalizáciu všetkých odvetví poštovej služby a to podľa potreby v dohode so zúčastnenými resortmi.

Pri zostavovaní programu investičných prác dbali sme na tieto zásady: na produktivitu investícií a s ohľadom na odstúpené územie vybudovať

nové čiary a tak prispôbiť telekomunikačnú sieť zmeneným pomerom.

Viedenským rozhodnutím prerušené boli početné poštové, telefonné a telegrafné spojenia. Ich reorganizácia a vybudovanie nových stálych poštových služebných a telefonných spojení bude prvou úlohou slovenskej pošty.

V roku 1939 bude sa pokračovať na hlavných prácach automatizácie bratislavskej telefonnej ústredne. Postavíme zosilňovaciu stanicu v Žiline a v Ružomberku. U šiestich telefonných ústrední vykoná sa rekonštrukcia siete a prikrčíme k sústavnej telefonizácii vidieku na nových základoch.

Aby sme pomáhali industrializácii Slovenska a zvýšili cudzinecký ruch, je bezpodmienečne potrebné zdokonaľiť dnešné, moderným podmienkam absolútne nevyhovujúce telekomunikačné spojenia. Malý počet vzdušných vedení nestačí zvládnuť túto veľkú úlohu, musíme sa preto postarať o to, aby Slovensko bolo zapojené do celosúštátneho a celoeurópskeho telekomunikačného plánu.

Táto práca bude postupne realizovaná podľa generálneho plánu pre kábelizáciu ČSR z r. 1923.

Budúceho roku bude uskutočnená kábelová prípojka Žilina—Ružomberok—Prešov, ktorá bude súčasťou kábelu cez Podkarpatskú Rus na Rumunsko. Táto spojka bude mať veľký význam hospodársky i medzinárodný, nakoľko tým bude uskutočnené telegrafné a telefonné spojenie západnej Európy cez našu krajinu do Rumunska a na Ďaleký východ.

Diaľkové káble obsahujú aj špeciálne konštruované obvody pre prenos rozhlasových programov. Takto bude daná možnosť opatriť pre celú rozhlasovú službu Slovenskej krajiny bezpečné a spoľahlivé vnútrozemské spojenie.

Ďalšou výhodou tejto siete je, že dáva možnosť pre súčasný medzinárodný rozhlas a tak sa stáva dôležitým propagačným nástrojom pre styk s cudzinou. Umožňuje zároveň konštrukciu lacných a veľmi bezpečných telegrafných vedení. Poštová správa môže potom využiť zapojenie moderných, t. zv. strednofrekventovaných systémov pre styk s cudzinou. Kábelové obvody pri svojej bezpečnosti chodu a pri svojej štabilitě elektrických konštánt znamenajú sa hodia pre zapojenie a chod najnovších ďalekopisných prístrojov, na ktorých môže pracovať každý, kto pozná spôsob práce na obyčajnom písacom stroji. Je všeobecne známe, že po výstavbe kábelov stúpa počet hovorov hneď zpočiatku o 300—500%.

Ďalej bude našou neodkladnou úlohou dobudovať aj rozhlasové štúdiá bratislavského Radiojournalu a umožniť tým rozhlasu vysielanie

programu väčších hudobných telies priamo zo štúdia Radiojournalu.

Rozhlas, najmä pre nás Slovákov, ktorých celá polovica býva za hranicami, má nesmierny význam. Je to najhlavnejší prostriedok propagandy, nástroj osvety i kultúry a najlepšie spojivo medzi nami a Slováckmi za hranicami, ktorého potreba sa najmä v dnešných časoch veľmi pociťuje.

Preto sa mu bude venovať zvýšená pozornosť a starostlivosť. Slovenská vláda v zasadnutí dňa 20. decembra 1938 schválila zriadenie novej modernej vysielacej rozhlasovej stanice v oblasti medzi Piešťanmi, Trnavou a Hlohovcom. Aby jej vysielanie bolo možno zachytiť i lacnejšími prijímačmi, v čim najväčšom okruhu, bude jej výkon 100 kilowattov. Prešovská vysielacia stanica bude zdokonalená.

Dostatočný počet menších štúdií dáva nám totiž možnosť vysielat činochry, prednášky a rozhlasové montáže.

Aby sme umožnili veľkému počtu amerických Slovákov počúvanie slovenského slova, hudby a správ, pracujeme na pláne, vystavať na Slovensku krátkovlnnú vysielaciu, ktorá by našu krajinu spájala so zámorskými krajinami.

Budeme sa všemožne starať o to, aby sa doterajší počet 80 tisíc poslucháčov do roka čim najviac zvýšil.

Ďalším dôsledkom samostatného hospodárenia Slovenskej krajiny je, že sa zriaďuje poštová sporiteľňa pre Slovenskú krajinu. V jej organizovaní sa urýchlene pokračuje. Doteraz je zriadená služba šeková. Len čo bude sporiteľňa dostatočne vystrojená po stránke technickej a personálnej, bude zakladať šekové účty i pre súkromníkov a to pravdepodobne už od 1. apríla 1939. K úplnému rozšíreniu agendy poštovej sporiteľne na všetky odvetvia šekovej a sporiteľnickej služby bude sa môcť pravdepodobne prikrčiť ešte do konca tohto roku.

Budeme sa starať aj o to, aby priemysel, ktorý bude dodávať naše technické zariadenia, preniesol určitú časť svojej výrobnéj kapacity na Slovensko, poťažne, aby vo svojich podnikoch zamestnával úmerný počet slovenských zamestnancov.

Ukončíme stavbu nového moderného poštového úradu v Žiline, okrem toho projektujeme v Žiline stavbu nového veľkého staničného poštového úradu. Z ostatných miest vybudujeme nový poštový úrad v Novom Meste nad Váhom.

Vynasnažíme sa, aby sa zaviedlo cezpoľné doručovanie do všetkých obcí na Slovensku a podľa možnosti aj do väčšiny kopaníc a lazov, aby takto mohla slovenská národná myšlienka prenikať do každej chalupy nového Slovenska.

Podniku „Slovenské štátne železnice“ následkom stanovenia nových hraníc na základe viedenskej dohody odňali mnohé strediská železničných spojov, prerezali mnohé hlavné železničné tepny a zničili južné železničné spojenie východných krajov Slovenska so západom. V dôsledku toho bude treba stanoviť nové dopravné smery a na podklade nastalej novej situácie získať definitívne predpoklady pre pripojenie odrezaných železničných úsekov na železnice jestvujúce.

Tak bol predbežne pozmenený dopravný smer Žilina—Bohumín na smer Žilina—Púchov, ďalej Zvolen—Nové Zámky—Bratislava na smer Zvolen—Kozárovce—Zlaté Moravce—Zbehy—Leopoldov—Bratislava.

Aby čím najrýchlejšie bolo obnovené spojenie od seba odrezaných krajov a odstránené hospodárske ťažkosti, ktoré vznikly odrezaním železničných čiar, dojednala delimitačná komisia jednak dohovory o priebežných čiarach ČSŽ cez sieť čiar MĀV, jednak o priebežných čiarach MĀV cez čiarovú sieť ČSŽ. V rámci týchto dohovorov o otvorení a znovazapočatí železničnej dopravy a o priebežných čiarach, učinila železničná správa so správou MĀV miestne detailné dohovory pri jednotlivých prechodoch a jednotlivých čiarach. Týmto opatreniami je umožnená doprava osôb a tovaru z jedného štátneho územia do druhého a pri peážnej a pasážnej doprave je obecnstvu umožnené bez pasového a colného odbavenia cestovať cez cudzie územie z jednej časti Slovenskej krajiny do druhej. Tá istá zásada platí o doprave nákladovej.

Za odrezané úseky železničných čiar možno vybudovať nové náhradné železničné spoje len postupne, podľa najnevyhnutnejšej potreby štátnych záujmov v rámci finančnej možnosti Slovenskej krajiny. Tam, kde sú pomery jednoduché a menej nákladné, vykonaly sa ihneď potrebné práce a prípravy na stavbu. Tak sa ihneď začala stavba spojky Tomášovce—Veľká Ves, ako provizorná náhrada za spojenie cez Lučenec. Ak by to budúcnosť vyžadovala, zriadi sa definitívne spojenie cez Lovinobaňu do Cinobane. Pripravujú sa štúdie a projekty ďalších spojov ako Rimavská Baňa—Kokava, Tisovec—Muráň, prípadne Dobšiná—Mlynsky. Vypracovaný a pre stavbu pripravený je celý elaborát novej železnice Prešov—Kapušany—Vranov—Strážske—Humenné. Ako ďalšie pokračovanie tejto čiaru študuje a pripravuje sa nová čiara Snina—Veľký Derezný, prípadne spojenie Michalovce—Sobrance a jej pokračovanie na Podkarpatskú Rus. Pre stavbu je pripravený aj projekt Podolíne—Orlov. Ako spojku medzi košicko-bohumínskou železnicou a železnicou Banská Bystrica—Marge-

cany študuje sa projekt pre novú čiaru Vernár—Poprad Veľká. Nové, veľmi dôležité spojenie stredoslovenské, Banská Bystrica—Dolná Štubňa cez Harmanec, sa stavia. Táto nová, veľmi složitá a nákladná čiara bude pravdepodobne dokončená roku 1940.

Na jestvujúcich čiarach bolo treba z dopravných príčin jednak pokračovať, jednak započat rekonštrukciu veľkých staníc a prestavbu železničných čiar. Tak sa pracuje na stavbe druhej koľaje Račistarf—Leopoldov. Pokračuje sa na stavbe druhej koľaje a rekonštrukcii čiar Žilina—Vrútky—Poprad Veľká—Kysak Obyšovce. Dokončuje sa stavba druhej koľaje čiar Vrútky—Horná Štubňa a Hronská Breznica—Zvolen. Projektuje sa aj stavba druhej koľaje Zvolen—Banská Bystrica. Rekonštruje sa celá čiara B. Bystrica—Brezno—Červená Skala pre väčšiu rýchlosť s príslušnou úpravou staničného koľajiska a budov.

V prúde je stavba týchto veľkých staníc: Bratislava, hlavná stanica, prestavba staničných koľají a staničnej budovy, nové koľajisko a nová staničná budova v Trenčíne. Po ukončení prestavby stanice a prípojov, pripravuje sa stavba novej staničnej budovy v Púchove, prestavba staničných koľajových spojov na Vrútkach, rozšírenie a prestavba celej stanice a nová staničná budova na Štrbe, prestavba staničných koľají vo Zvolene, prípravy na novostavbu stanice a staničnej budovy Banská Bystrica, preloženie celej stanice Brezno nad Hronom.

Projektovaná je ďalej prístavná stanica v Bratislave s príslušnými spojkami, prestavba staničných koľají a novostavba staničnej budovy v Žiline, stavba novej stanice a staničnej budovy Dolná Štubňa v dôsledku stavby novej trati Banská Bystrica—Dolná Štubňa, stavba prijímacej budovy a stanice Tomášovce.

Aj služba vozebná a dielenská bude vyžadovať náležitej úpravy s ohľadom na to, že železničný podnik stratil dve výhrevne a dve opravne výhrevní (Nové Zámky a Košice) a vozebné stanice v Leviciach, Parkani, Lučenci, Fíľakove, Plešivci a Michalanoch. Organizácia železničnej služby vozebnej a dielenskej bude upravená čím najhospodárnejšie a tak, aby plne kryla premávkovú potrebu železníc Slovenskej krajiny. Z úsporných dôvodov premení sa hlavná výhrevňa na Vrútkach na pobočnú výhrevňu, pridelenú správe výhrevne v Žiline a zrušia sa niektoré vozebné stanice, ktoré zmenenými pomermi stratili na význame. Takisto z dôvodov potreby železničnej dopravy premení sa vozebná stanica v Prešove na pobočnú výhrevňu, pridelenú správe výhrevne v Spišskej Novej Vsi, ako náhrada za

stratenú výhrevňu v Košiciach. Za stratenú vozovnú stanicu v Michalanoch vybuduje sa takáto stanica v Medzilaborciach.

Dielne vo Zvolene, v Trnave a na Vrútkach sa rozšíria natoľko, aby stačili na udržiavanie železničných vozidiel Slovenskej krajiny, pri čom bude postarané z hospodárskych dôvodov o centralizovanie opráv v jednotlivých týchto dielnach.

Tarifná politika železničná bude už odteraz jednotná. Nejednotnosť tarifnej politiky by znamenala totiž konkurenciu medzi českými a slovenskými železnicami a zrejším následkom tejto konkurencie by bol pokles príjmov našich železníc.

V budúcnosti bude mať na tarifnú politiku priamy a bezprostredný vplyv ministerstvo dopravy a verejných prác Slovenskej krajiny, nakoľko je teraz rovnocenné s ministerstvom dopravy v Prahe. Toto je dostatočnou zárukou, že naše slovenské národohospodárske záujmy budú náležite chránené. Nová pripravovaná tarifná reforma znamená určité zlepšenie pre Slovenskú krajinu. Niektoré oblasti Slovenska sa však dostali v dôsledku už spomenutých územných zmien do veľmi nepriaznivej situácie a to práve s hľadiska tarifného, nakoľko železničná preprava do týchto oblastí je možná iba cez priebežné čiarly maďarské. Dovozné na maďarských čiarach je privysoké; oproti našim tarifným sadzbám je o 40—150 perc. vyššie. Tento rozdiel dovozného bude musieť ministerstvo dopravy a verejných prác Slovenskej krajiny čiastočne preklenúť poskytnutím určitých tarifných úľav pri preprave do týchto oblastí. (*Predsedníctvo prevzal podpredseda Julius Stano.*)

Vo vodnom hospodárstve čakajú Slovenskú vládu úlohy veľmi významné a vďačné. Najväčšie úsilie sa vyvinie vo využití veľkých zásob energie, utajenej v slovenských vodných tokoch. Vodná energia, premenená v hydrocentrálnach na energiu elektrickú, nahradí nám pomerne malé zásoby uhlia, zaistí slovenskému priemyslu, živnostiam a konzumu vôbec, lacnú pohonnú energiu. Dostatok lacnej pohonnej energie je základným predpokladom pre rozmach priemyselného podnikania. Sme presvedčení, že slovenská technická práca a veda vybuduje na Slovensku bohaté zdroje lacnej elektrickej energie. Zvlášť priaznivé podmienky pre ústavné využitie vodných síl a pre zakladanie a rozmach priemyselných podnikov poskytuje stredné Považie, kde v dohľadnom čase bude môcť vzniknúť silná priemyselná oblasť.

Vodohospodársky program slovenskej vlády pamätá aj na využitie vody pre poľnohospodárstvo a priemysel, na zásobovanie obcí zdravou

pitnou vodou, na ozdravenie našich miest a dedín. Úpravnými stavbami na našich riekach zabezpečí sa roľníkova celoročná práca, získajú sa nové plochy poľnohospodárskej pôdy, pred živelnými vodnými pohromami zabezpečia sa naše obce a osady. Vo vodnej doprave Slovensko je zapojené na stredoeurópskú vodnú magistrálu dunajskú významným dunajským prístavom v Bratislave. Slovensko má veľký záujem na vybudovaní prieplyného spojenia Dunaja s Odrou a chce byť účasťné i na technickom budovaní tohto veľkorýsového vodného diela.

Vláda Slovenskej krajiny, uznávajúc správnosť zásady, že cesty znamenajú život a že podnikanie na poli stavby ciest značne prispieva aj k zmierneniu nezamestnanosti, venovala otázke stavby ciest od začiatku svojho pôsobenia veľkú pozornosť.

Je nesporné, že so stránky výstavby a zdokonalenia cestnej siete na Slovensku vykonalo sa v posledných rokoch veľmi mnoho. Ale značnú časť docielených výsledkov sme pre nové samostatné Slovensko stratili a iná časť stratila svoj pôvodný význam. Aby sa však zamedzil vzrast nezamestnanosti po demobilizácii armády, dala vláda súhlas k pokračovaniu vo stavbe ciest na neodstupenom území v tom rozsahu, ako sa stavby uskutočňovali pred mobilizáciou—a to spôsobom podnikateľským a v režii cestnej správy pri nábere robotníctva cestou sprostredkovateľní práce a i tento fakt prispel k tomu, že organizovanie pracovných táborov nebolo potrebné.

Mnohé dôležité cestné spoje boli novými hranicami prerušené a preto bolo potrebné prikrčiť ku stavbe náhradných spojov. Pretože čas od odstúpenia územia do príchodu mrazov bol veľmi krátky, bolo možno prikrčiť len ku zlepšeniu provizorných náhradných ciest a ku projektovaniu definitívnych náhradných spojov, ktoré sa začnú stavať r. 1939. Doteraz boli zlepšené provizorné náhradné cesty v dĺžke 25 km, nákladom 1.1 mil. korún. Ďalšia úprava týchto provizorných ciest bude vyžadovať nákladu 1.3 mil. korún. Dĺžka definitívnych náhradných spojov bude okružle 90 km a náklad na ich výstavbu bude 100 mil. korún.

Vyhovujúc takto momentálnej potrebe v otázke budovania ciest, chce slovenská vláda do budúcnosti podnikanie na tomto poli usmerniť tak, aby toto podnikanie čím najlepšie vyhovovalo potrebám nového Slovenska. Tieto potreby sú dané vývojom hospodárskeho života na Slovensku, podporovaním cudzineckého ruchu, zapojením Slovenska do širšej stredoeurópskej hospodárskej oblasti a aj stavom nezamestnanosti.

Poloha Bratislavy ako hlavného mesta a obchodného centra Slovenska, ako i jediného nášho

dunajského prístavu nám diktuje, aby sme severným, stredným a južným Slovenskom viedli tri hlavné tepny, ktoré by sa sbiehali v Bratislave. Na tieto hlavné tepny musíme zapojiť priečnymi cestami všetky dôležitejšie mestá a obce.

Túto cestnú sieť musíme pripojiť na cestnú sieť iných častí republiky a susedných štátov tak, aby naše jedinečné kúpeľné a turistické miesta boli pre cudzích automobilistov ľahko a po bezprášnych cestách prístupné a to najmä smerom od Prahy, Viedne a Budapešti, odkiaľ sa dá očakávať najväčší príliv cudzincov.

Centrálna poloha Slovenska v strednej Európe a jeho tvar predurčujú tento štát k tomu, aby bol tranzitným priestorom medzi severozápadom a juhovýchodom Európy. Robia sa prípravy, aby územím Slovenska bola pre toto diaľkové spojenie vybudovaná autostráda čiže diaľnica, určená výhradne pre motorové vozidlá.

Dĺžka diaľnice by činila na Slovensku asi 390 km a náklad na jej výstavbu by bol asi 1,5 miliardy korún.

Je nesporné, že vedenie takejto diaľnice územím Slovenska má nielen pre tento kraj, ktorým diaľnica bude prebiehať, ale aj pre celé Slovensko eminentný význam. Preto sa vláda už zásadne usniesla, že diaľnica bude sa stavať aj na Slovensku. Ale keďže dokončenie rozostavaných ciest a výstavba náhradných spojov pozdĺž novej južnej hranice značne zaťaží rozpočet Slovenska v najbližšom čase, môže vláda dať definitívny súhlas ku stavbe diaľnice len v predpoklade, že sa pre tento účel získajú zvláštne finančné zdroje, ktoré by umožnili uskutočniť stavbu diaľnice bez toho, žeby iné naliehavé práce musely byť odďaľované.

Pri tom sa chce vláda postarať aj o cestné potreby drobného ľudu, o cesty nižšieho charakteru tak, aby do každej obce viedla dobrá cesta. Postará sa o vydanie nového, zmeneným pomerom zodpovedajúceho cestného zákona, ktorý za prvej republiky bol od r. 1925 len prejednávaný ale nevydaný. V tomto zákone bude napokon riešená otázka pretvorenia terajších vicinálnych ciest na cesty okresné a bude postarané o to, aby okresné a aj obecné cesty boli spravované odborníkmi tak, aby svojmu účelu vyhovovali. Pre stavby a opravy týchto podradnejších ciest mieni vláda upotrebiť peňazí, ktoré sa dávajú nezamestnaným, pretože tieto práce, rozvrhnuté po celom území Slovenska, dávajú možnosť zamestnať užitočne všetkých robotníkov, ktorí by nenašli zamestnanie pri iných stavbách.

Program slovenskej vlády so stránky cestných komunikácií môžeme teda shrnúť slovami, že chceme Slovensko po dobrých cestách dostať do lepšej hospodárskej budúcnosti.

Zmenené politické pomery ako aj teritoriálne zmeny vyžadujú určitú prestavbu i v odvetví pozemných stavieb. Vláda Slovenskej krajiny má pri tom na zreteli, aby túto prestavbu mohla vykonať čím najúspornejšie.

Takmer v každom rezorte verejnej správy je na jednej strane prebytok a na druhej strane nedostatok budov a je práve úlohou najbližších čias, aby s tejto stránky sa nesrovnalosti odstránili.

V rezorte ministerstva vnútra pôjde predovšetkým o primerané umiestenie úradov a to tak v hlavnom meste, ako aj na celom Slovensku, kde po odstúpení južných častí nastaly zmeny v okresných sídlach a pod. Ďalšie úpravy budov budú potrebné v dôsledku zmeny organizácie verejnej správy a bezpečnostnej služby, ako umiestenie ministerstiev, policajných riaditeľstiev, slovenského snemu a pričlenených úradov.

Na poli rezortu pravosúdia bude treba doplniť postupne sieť okresných súdov (ako v Malackách, Trenčíne, Žiline, Humennom, Sabinove, Námestove, Piešťanoch, Brezne a Dolnom Kubíne) hlavného súdu v Prešove. V budúcnosti bude treba vybudovať v sídle slovenskou vládou určenom potrebné budovy pre najvyšší súd a najvyšší správny súd.

V rezorte ministerstva školstva a národnej osvetu v rámci vysokého školstva bude treba dobudovať právnickú a filozofickú fakultu, ako aj nové sídlo pre univerzitnú knižnicu v Bratislave a vybudovanie slovenskej vysokej školy technickej.

V rámci stredných škôl dobudujú sa predovšetkým najpotrebnejšie v Turč. Sv. Martine, Ružomberku, Trstenej a maďarské reálne gymnázium v Bratislave. Postupne prikrôči sa k výstavbe stredných škôl tak, aby boli rovnomerne rozložené po území Slovenska.

Meštianske a ľudové školy budú postupne dobudované podľa celkového programu a to najmä v krajoch, ktoré boli proti južnému Slovensku doteraz ukracované.

Poľnohospodárske školstvo stratilo v odstúpenom území značný počet ústavov, bude preto úlohou novej výstavby doplniť poľnohospodárske školstvo najmä na severnom (Orava a Spiš) a západnom Slovensku.

V odvetví ministerstva hospodárstva, rezortu obchodu priemyslu a živností dobuduje sa ústav pre zveľaďovanie živností v Turč. Sv. Martine, v ktorom je nateraz umiestená aj slovenská vysoká škola technická.

V rámci verejných prác postaví sa najmä na východnom Slovensku (v Prešove) niekoľko obývacích budov pre štátnych zamestnan-

cov, ktoré sú nevyhnutne potrebné s ohľadom na presuny obyvateľstva zo zabraného územia.

Ústavy pre sociálnu starostlivosť treba dobudovať v Bratislave, pre dokaličených a duševne úchylných a následkom politických zmien bude treba podporovať príslušné spolky v dobudovaní ústavov pre hluchonemých a slepcov.

Odstúpením južného Slovenska stratili sme takmer väčšinu úplne vybudovaných nemocníc, takže podľa oblastného plánu bude treba vybudovať nové nemocnice, rešp. prevziať a doplniť už existujúce nemocnice tak, aby každá nemocnica bola asi rovnako zatažená, pričom sa predpokladá, že klinického vystrojenia dosiahne jedna nemocnica na západnom, jedna na strednom a jedna na východnom Slovensku. Ďalej bude sa pokračovať v dobudovaní detského ústavu v Dolnom Smokovci.

Pozdĺž novej hranice bude treba postaviť väčší počet budov pre finančnú stráž, nakoľko nebude možno zaobstarať potrebné miestnosti prenájmom. Ďalej bude sa pokračovať vo výstavbe finančných úradov a to už s ohľadom na zmenené okresné sídla.

Nakoľko úlohu slovenskej vlády v dost veľkej miere zatažuje okolnosť, že musí uhradzovať ešte i v budúcnosti pohľadávky za prácu, vykonané pred prevratom v odstúpenom území, bude sa dbať vo zvýšenej miere pri uskutočňovaní vyššie uvedeného stavebného programu na prísnu účelnosť a solidnosť, aby štátny rozpočet nebol zbytočne zatažovaný, ale aby sa jednako zaistila práca pre Slovákov, ktorí chcú pracovať a získali sa tým trvalé hodnoty pre národný majetok.

Čo sa verejných financií týka, je si slovenská vláda dobre vedomá mimoriadnej dôležitosti zásady, že usporiadané finančníctvo je základom nielen správneho chodu verejnej správy, ale i bezpečnosti súkromného podnikania. Túto zásadu budeme presadzovať nielen v užšej finančnej správe, ale budeme sa snažiť, aby bol ňou predchnutý celý náš verejný život. Pri vymeriavaní a vyberaní verejných dávok bude snahou slovenskej vlády hľadať spôsoby, ako sa môže finančná správa čím najviac priblížiť k poplatníkom. Máme tu na mysli najmä našich maloroľníkov a malých živnostníkov, ktorým doterajšie, často komplikované vyberanie daní robí ťažkosti. Budeme uvažovať nielen o zjednodušení daňových a poplatkových predpisov a o zjednodušení daňovej a poplatkovej agendy, ale aj o tom, v ktorých prípadoch by sme mohli zaviesť paušály, pravda, bez újmy pre štátnu pokladnicu. V každom prípade budeme výber daní decentralizovať, aby sme uľahčili ich platenie.

I po zmene pomerov politických ostáva poľné hospodárstvo najdôležitejšou složkou nášho národného hospodárstva. Hlavnou starostou vlády bude postaviť roľnícku samosprávu na také základy, ktoré umožnia čo najužšie spojenie roľníckeho ľudu s verejnou správou. Máme v programe vybudovať poľnohospodársku komoru, (*potlesk.*) ako najvyššiu stavovskú organizáciu roľníckeho ľudu. Táto sa má vybudovať tak, aby svojimi koreňmi bola cez okresy zakotvená v obciach. Poľnohospodárskej komore pripadne veľmi dôležitá úloha pri prestavbe nášho poľnohospodárstva, ktorá sa musí diať v znamení usmernenia výroby a plánovitého organizovania odbytu, lebo len takto budeme môcť zintenzívniť poľnohospodársku výrobu so stránky výnosu i jakosti. Mimoriadnu pozornosť bude treba venovať obhospodarovaniu pasienkov.

Najväčšia naša starostlivosť bude platiť snahe udržať nákupnú silu širokých vrstiev roľníckeho ľudu. Pri uskutočňovaní tejto snahy nechceme robiť politiku neúčelných maličerných subvenčných akcií, ale chceme veľkoryse riešiť otázku speňažovania poľnohospodárskych výrobkov. Stálosť a primeranosť cien obilia je už zaistená obilným monopolom. Budeme sa starať o to, aby toto zariadenie sa stalo trvalým a aby bolo zdokonalené jednak v tom smere, aby sa znemožnilo mletie „na čierno“, jednak aby sa pomohlo podľa možnosti drobným námedzným mlynom, pravda, nakoľko by sa tým neohrozili intencie obilného monopolu. Speňažovanie dobytku sveríme celokrajinskej organizácii, ktorá bude organizovaná tak, aby roľník dostal spravodlivú cenu za svoj dobytok a nebol vydaný na milosť a nemilosť špekulácii.

Mimoriadnu pozornosť budeme venovať aj speňažovaniu dreva, ovocinárstvu, vinohradníctvu atď.

Pozemková reforma v smysle zákonov prvej republiky je už skoro skončená. Ostáva už len jej likvidácia zaknihovaním prídelov a riešením úverových otázok. Postaráme sa o to, aby sa oboje čím najrýchlejšie skončilo. Ale značná strata nášho územia núti nás k tomu, aby sme zvýšenú pozornosť venovali otázke novej pozemkovej reformy. (*Potlesk.*) Základnou smernicou bude nám pri tom upraviť pomery v držbe poľnohospodárskej pôdy tak, aby sa odčinily krivdy, spáchané prvou pozemkovou reformou. (*Potlesk.*) a aby sa pôda dostala do rúk tých, ktorí na nej skutočne pracujú. No, dobre vieme, že úspech pozemkovej reformy nespočíva v prídele pôdy uchádzajúcim, ktorí sú na ňu odkázaní, ale že sa treba

postarať o to, aby ten, kto pôdu dostane, mohol na nej so zdarom obstať. To znamená: správne vyriešiť otázku dlhočasného úveru pozemkového a investičného

Budeme sa snažiť, aby sme v dohľadnom čase vyriešili problémy, súvisiace s komasáciou a s pozemkovým katastrom.

Vláda veľmi dobre vie, že i keby sa jej podarilo uskutočniť načrtnutý program zveľadenia poľnohospodárstva, výsledky tohto snaženia by neboli trvalé, keby sa súčasne nepostarala o zvýšenie kultúrnej úrovne roľníckeho ľudu. Len vzdelaný roľník obstoi v tvrdej konkurencii životného zápasu. Najdôležitejšími faktormi sú tu roľnícke školstvo a výskumníctvo. Radi uznávame, že najmä na tomto poli vykonala Česko-Slovenská republika záslužný kus práce a ďakujeme všetkým tým inštitúciám i jednotlivcom, ktorí sa zaslúžili o poľnohospodársky pokrok Slovenska. V roľníckom školstve utrpeli sme veľké straty. Odstúpením územia Maďarsku stratili sme 10 roľníckych škôl z celého počtu 30. Z evakuovaných škôl započaly činnosť doteraz len dve, ostatné oživíme podľa potreby v rámci svojich finančných možností. Poľnohospodárske výskumníctvo musíme dobudovať tak, aby ono neslúžilo len potrebám prvovýroby, ale i obchodu.

Naše družstevníctvo typu roľníckeho i konzumného odpolitizujeme a postavíme ho do služieb celého národa.

Základným pilierom hospodárstva je súkromné podnikanie. Slovenská vláda od prvých počiatkov svojho vzniku pokladala si preto za prvú povinnosť byť strážcom právnej bezpečnosti a verejného poriadku, lebo bez týchto predpokladov je súkromné podnikanie nemožné. Aby sme zachovali doterajšiu životnú úroveň nášho ľudu, ba aby sme ju podľa možnosti ešte zvýšili, musíme popri zveľadovaní poľnohospodárstva pamätať nielen na udržanie terajšieho nášho priemyslu, ale i na budovanie priemyslu nového. Prirodzené predpoklady pre tento druh podnikania sú na Slovensku dané v plnej miere, ide len o to, vytvoriť aj nezbytné predpoklady právne a psychologické. So zreteľom na mimoriadnu dôležitosť tejto veci vyhlásila slovenská vláda základné smernice svojej priemyselnej politiky už dňa 17. novembra 1938. Sú to: Ochrana princípu súkromného vlastníctva, ochrana voľnej dispozičnej sféry súkromného podnikania a aktívna podpora pri budovaní podnikov nových alebo rozširovaní podnikov už existujúcich.

Na týchto zásadách vláda nezmenene trvá a znovu ich utvrdzuje.

Osobitnú pozornosť budeme venovať zveľadeniu živnostníctva a obchodníctva, jednak ochranou proti silnejšej konkurencii, jednak získaním lacného úveru. To isté platí aj o domácej výrobe, kde sa budeme starať najmä o organizovanie odbytu jej výrobkov na zahraničnom trhu.

Zahraničný obchod má veľkú dôležitosť hospodársku, ale i sociálnu. Budeme sa starať o zvýšenie vývozných možností zo Slovenska tak do blízkej, ako i vzdialenejšej cudziny. Budeme uvažovať nielen o zjednodušení administratívneho pokračovania pri vývoze, ale i o možnostiach aktívnej pomoci vývozu. Dôležitú úlohu bude tu mať úprava dovozných a vývozných taríf.

Slovensko svojimi prírodnými krásami, bohatstvom kúpeľov a minerálnych žriediel, množstvom vzácných umeleckých a historických pamiatok, pôvabom svojho ľudového umenia a folklóru, pestrosťou a krásou ľudových krojov, množstvom poľovnej zvere a rýb a pri tom svojou výhodnou dopravnézemepisnou polohou má všetky predpoklady, aby sa tu rozvinul cestovný ruch, ktorý by bol významným zdrojom výživy obyvateľstva. Slovenská vláda má najlepšiu snahu podchytiť veľký záujem o slovenské kúpele, letoviská a strediská zimného športu nielen v susednom Nemecku, Maďarsku a Poľsku, ale najmä v Čechách, ktorým hlavne oblasti cestovného ruchu odpadly. Pôjde tu hlavne o vybudovanie nových hotelov a turistických chát. Osobitnú pozornosť budeme venovať propagácii slovenského kúpeľníctva tak doma, ako i v zahraničí, k čomu vhodné predpoklady poskytne pripravovaný zákon o podpore cestovného ruchu.

Organizačné práce, spojené so zriaďovaním ministerstva pravosúdia, sú už takmer dokončené.

Dôsledkom územných zmien musela sa urobiť reorganizácia súdnych úradov (súdov a štátnych zastupiteľstiev), ale najmä pohraničných, prípadne nové súdne úrady musely sa zriadiť, na pr. krajský súd a štátne zastupiteľstvo v Michalovciach, okresný súd v Stropkove, Snine, Serede atď. Nová organizácia súdnictva núti nás zriadiť jediný hlavný súd na celom Slovensku a to jednak, že hlavné súdy (Bratislava a bývalý v Košiciach) stratili dôsledkom viedenského verdiktu značnú časť svojich obvodov. Pri tom treba uvážiť, že bývalý hlavný súd v Košiciach bol zriadený predovšetkým pre Podkarpatskú Rus, ktorá

teraz bude mať tiež svoje autonómne súd-nictvo. Tento hlavný súd je predbežne umie-stený v Levoči a mal by sa premiestiť do Prešova. Tam niet ani primeranej budovy a niet ani finančných prostriedkov, aby sa mohla preŕ v Prešove nová budova postaviť. Hlavný súd v Bratislave je umiestený polo-hove krajne excentricky. Preto pri umiestení no-vého jediného hlavného súdu pre Slovensko treba uvažovať o niektorom meste na stred-nom Slovensku. (*Do Ružomberku!*)

Dôsledkom federatívneho zriadenia štátu, podľa § 16 a § 17 zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. má sa zriadiť najvyšší správny súd a naj-vyšší súd. Osnovy zákonov o zriadení týchto najvyšších tribunálov sú už pripravené a v najbližšom čase ich dodáme slovenskému S-ne-mu na vybavenie.

Z dôvodov úsporných stala sa i reorganizá-cia väzenskej správy. Ilavská trestnica sa zrušila a umiestil sa tam bývalý Komenského ústav pre mladistvých previnilcov, z Košíc evakuovaný. Tam sa umiestila aj polepšovňa pre osoby mužského pohlavia (výkon trestu zavretia nad 6 mesiacov), ktorá bola doteraz spoločná pre celú republiku v Mikulove. Po-dobne zriadila sa i polepšovňa pre osoby žen-ského pohlavia vo väznici krajského súdu v Trenčíne. Tým zostáva na Slovensku len jed-na trestnica v Leopoldove, kde je umiestená aj donucovacia pracovňa, prechodný ústav pre trestancov. Činia sa prípravy aj pre novostav-bu trestnice pre ženy, pre ústav pre chorých trestancov, ako i prestavbu väznice na kraj-skom súde v Michalovciach.

Ministerstvu pravosúdia pripadne veľká starosť dôstojne umiestiť mnohé súdy a úrady verejnej obžaloby, nakoľko to bude hospodár-sky stav Slovenskej krajiny dovoľovať. Novo-zriadené súdy (krajský súd v Michalovciach, okresný súd v Snine atď.) umiestilo už za pod-mienok a okolností finančne výhodných. Mini-sterstvo pravosúdia si je plne vedomé, že ho-spodárstvo celej krajiny musí byť prispôso-bené finančnej nosnosti obyvateľstva a podľa tejto zásady sa vo všetkom zariaďuje.

V prácach legislatívnych sa usilovne po-kračuje. Vypracovala sa už osnova medziná-rodnej smluvy o úprave súdnictva so zreteľom na územia, ktoré zabralo Maďarsko a Poľsko. Dúfa, že v krátkom čase bude sa môcť prikrô-čiť k jej realizovaniu. Nalieha sa aj na rýchle skončenie rozluky spisovej. Ministerstvo pra-vosúdia dúfa, že v najbližšom čase podarí sa mu úplne dovŕšiť úpravu trestného a civilného súdnictva ohľadom zabraného územia. Pokiaľ

ide o platné právo, zamýšľa novelizovať trest-ný zákon, zákon na ochranu republiky, zákon o ochrane cti, exekučný zákon, občiansky súd-ny poriadok, pozemnoknižný poriadok, advo-kátsky a verejnonotársky poriadok. Treba zriadiť advokátsky a verejnonotársky penzijný ústav, keďže opatrenie stáleho výboru číslo 284/1938 obmedzilo obe tieto kategórie na 65. rok života. Pripravuje aj novú úpravu znalec-kých odmien v trestnom súdnictve. Práce s exekvovaním smluvy o vzájomnej politickej amnestii s Maďarskom sa už dokončujú

Zvýšeným tempom a intenzívnejšie pôjde zakladanie pozemnoknižných vložiek, pretvo-renie a náprava pozemkovej knihy na Sloven-sku, aby pozemnoknižný ústav sa kryl so sku-točnou držbou. V týchto obciach, kde majetky sú natoľko rozdrobené, že sa nejaví dostatoč-nou pozemnoknižná náprava terajšieho stavu, naliehať sa bude na komasácie. Komasáciu bude treba robiť v mnohých obciach Sloven-ska. Aby občianstvo malo ku komasačnému pokračovaniu dôveru, bude treba komasačné pokračovanie urýchliť a sústrediť. Minister-stvo pravosúdia sa rozhodlo zriadiť komasač-né ústredie na jedinom krajskom súde, odkiaľ sa budú vybavovať všetky tieto práce. Na hlavnom súde zriadi sa samostatný odbor pre organizovanie, pre dozor a primerané upra-vovanie pozemkovej držby na Slovensku a ko-masačného pokračovania.

Ministerstvo pravosúdia mieni prikrôčiť i ku kodifikačným prácam práva súkromného, nadväzujúc na elaboráty, ktoré boli už zväčša započaté na ministerstve spravodlivosti v Pra-he a to uplatnením slovenských požiadaviek v celom rozsahu. Z práv zvláštnych bude sa pracovať na novej osnove obchodného zákona, podľa možnosti i zákona zmenkového a šeko-vého, ktorých jednotná úprava pre celé úze-mie republiky je potrebná s hľadiska priemy-selného podnikania, obchodovania a jednotnej právnej istoty na území celej republiky. A pre-to i pri týchto osnovách bude nadväzovať na el-a-boráty ministerstva spravodlivosti v Prahe, poťažne naliehať na splnenie všetkých požia-daviek, aby i tieto zákony plne vyhovovali slovenským pomerom. Kontakt s minister-stvom spravodlivosti v Prahe máme už for-málne dohovorený.

Ministerstvo pravosúdia začína uskutočňo-vat' svoj program s veľkým zápalom. Je obsa-dené veľmi dobrými silami, pri tom pri dôleži-tých osnovách zamýšľa pracovať s expertmi. Úskutočňovanie jeho programu s bodu na bod stane sa najlepším dôkazom, že spravodlivosť, ktorá je základom štátov, bude usporiadaná

u nás tak, aby sa stala pevným a trvalým základom výstavby nového Slovenska. (*Potlesk.*)

Vládny program prednášame v čase, keď bol vyhlásený i náš prvý slovenský rozpočet, ktorý má zabezpečiť podmienky realizovania našich plánov. I keď vieme o nedostatkoch nášho prvého rozpočtu, čo vyplýva zo všetkých okolností, medzi ktorými rozpočet ten zostavený a vyhlásený byť musel, nemožno si nevšimnúť pokynov, ktorých sa nám z rozpočtového tribunálu dostáva. Je to predovšetkým zásada neúprosnej sporivosti na celej čiare nášho štátneho života, ktorú nám náš rozpočet pripomína a podľa ktorej sa vláda bezpodmienečne riadiť musí. Sporivosť vo výdajoch osobných a vecných do krajnej možnosti uskutočňovaná bude smernicou vlády v jej počínaní, lebo dobre vie, že len táto cesta úzkostlivej sporivosti jej umožní, aby bez novšieho zaťažovania poplatníctva dala životu národnému to, čo jeho vývin bezpodmienečne vyžaduje. Slovenská krajina je sebaúčinná, je finančne životaschopná, pravda nesmie si nikto namýšľať, že môžeme pokračovať v spôsoboch, ktoré sa udomácnily u nás za minulých 20 rokov a ktoré nám nechali okružle 60 miliard dlžoby. Žiaden Slovák ako taký, a tým menej Slovenská krajina nechce žiť z cudzieho, ma dlžoby; chceme žiť na svojom, zo svojho, teda budeme žiť po svojsky, tak ako nám financie stačia. K tomu bude potrebná skromná a čím skoršia prevýchova jednotlivcov i celého národného kolektívu, ak len nechceme, aby sme na vlnách veľikášstva a nereálneho počínania stroskotali.

Sporivosťou máme dospieť nielen k rozumnému zachádzaniu s hmotnými prostriedkami, ale zásada, alebo lepšie povedané, duch sporivosti má v nás vypestovať ducha realizmu i v politickom ohľade. Pokladám za potrebné, aby som znova prizvukoval, čo som v deň otvorenia nášho snemu povedal: Nechceme byť a nebudeme otrokmi žiadnej ideológie, ktorá by nevyvierala z našej slovenskej tradície a ktorá by bola cudzia nášmu kresťanskému slovenskému charakteru. (*Potlesk.*) Našou jedinou ideológiou bude reálne chápaný záujem národa slovenského. Politický postup nie je možný bez určitej ideológie, ale je potrebné, aby sa politik vedel emancipovať i zpod vplyvu najmilšej svojej ideológie vtedy a natoľko, keď a v akej miere to záujem národa vyžaduje. (*Potlesk.*) Reálny politik nemôže byť nikdy bez ideológie, ale nemôže byť ani v takom zajaťi svojej ideológie, že by k vôli ideológii obetoval záujem národa. V tomto ohľade nielo rozdielu medzi ideológiami, na všetky sa vzta-

huje táto miera. Jasne toto vyhlasujem ešte i o kresťanskej ideológii, lebo som presvedčený, že rozpor medzi ideológiou kresťanskou a záujmom národa nikdy nie je možný. Pestujeme kresťanskú ideológiu v politike nie k vôli ideológii samej, ale preto, že záujem národa slovenského kresťanská ideológia v každom ohľade napomáha. Je to úsudok dejín o ideológii kresťanskej, preto sa ona vyzdvihuje nad ostatné ideológie, ktoré tohto historického puncovania nemajú a ani nikdy mať nebudú, lebo prv a rýchlejšie stroskotajú, než by sa ich patina histórie dotýkať mohla. Kresťanská ideológia v našom národne-politickom živote je teda mimo diskusie, ale tým väčšími musíme sa viesť kriticky postaviť ku všetkým ostatným ideológiám, aby sme sa nestali otrokmi niektorej a tak nezničili svoj politický postup obetovaním záujmu národa svojej obľúbenej ideológii. Ako symptomatické zjavy uvádzam dobre známe prípady z nedávnej minulosti: Boli Slováci otrokmi ideológie č.-sl. národnej jednoty natoľko, že zaniknutie národa slovenského a jeho reči nepokládali už za národnú katastrofu, ale za želiteľný vývojový stupeň života slovenského k vyššiemu životu. Boli Slováci otrokmi ideológie maďarofilskej, že nevedeli zatracovať previnenia proti kultúrnej alebo politickej slobode, ale ani proti ľudskej dôstojnosti a hospodárskym právam Slovákov páchané. A sú Slováci, ktorí svojou ideológiou zaslepení nepočujú výstrely, nevidia trhanie územia slovenského, podceňujú hospodársky tlak uplatňovaný s tým úmyslom, aby ku kapitulácii priviedol zvíťazivší slovenský nacionalizmus. Nuž, nie tak, Slováci moji!

Pestujeme ideológiu suverenity národa slovenského, vedení sme láskou k svojej, ktorej budúcnosť zabezpečiť chceme: (*Búrlivý potlesk.*) vítaná nám je každá pomoc, vzácna každá sympátia, no nezabudneme bedlivo sledovať všetko, čo sa u nás a okolo nás odohráva, aby sme za každých okolností zabezpečili život a budúcnosť národa slovenského.

Čo tomuto životu slúži, čo túto budúcnosť podporuje a zabezpečuje, to bude našou ideológiou, ktorej budeme verne a do všetkých dôsledkov slúžiť. (*Potlesk.*) Diktát reálneho záujmu národa slovenského musí nám byť vždy najvyšším príkazom, k vôli ktorému opravdivý Slovák obetuje i svoju ideológiu, natoľko by sa ukázalo, že sprievodné zjavy alebo následky ideologického zamerania protivia sa záujmom národa slovenského. Veľkosť každého Slováka meria sa láskou k svojmu národu: závoďme úprimne v láske k svojej, aby sme sa porozumeli, v jednotnosti a v jednot-

nej svornosti vytrvali v obetavej práci za česť národa slovenského! (*Búrlivý potlesk*)

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Pán poslanec Šrobár a spoločníci podali písomný návrh, aby sa o vládnom vyhlásení započala rozprava zajtra o 3. hodine popoludní.

Kto súhlasí s týmto návrhom nech zdvihne ruku.

(*Deje sa.*)

Návrh prijatý je jednohlasne.

Týmto schôdzku prerušujem a oznamujem, že v rokovaní sa bude pokračovať zajtra o 3. hodine popoludní.

(Schôdza prerušená o 13. hodine 47 min. - znovu otvorená dňa 22. februára o 15. hodine 15 min.)

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Otváram znovu druhú prerušenú schôdzku Snemu Slovenskej krajiny a zisťujem, že Snem je schopný sa usnašať.

Prikráčujeme k 2. bodu programu, ktorým je:

2. Rozprava o vládnom vyhlásení.

Prihlásili sa ako rečníci dr. Buday, Liška ing. Karmasin, dr. Körper, Eszterházy, dr. Hutka, Turček, Drobný, Moravčík, Šimko, Hornák, Čarnogurský, ing. Zaťko, dr. Lukáč, Čavojský, Morháč, Mach, Florek, dr. Rehák a Maguth.

Navrhujem v smysle usnesenia predsedníctva Snemu, aby rečnícka lehota určená bola najviac na 30 minút. Sú proti tomu námietky? (*Námietky neboly.*)

Námietok niet, navrhnutá lehota je schválená.

Udeľujem slovo prvému rečníkovi pánu poslancovi dr. Budayovi.

Poslanec dr. Buday: Slávny Snem! Klub poslancov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, Strany slovenskej národnej jednoty má česť k vyhláseniu vlády zaujať toto stanovisko: Klub vyhlásenie vlády a menovite politickú časť tohož vyhlásenia v celom rozsahu prijíma a schvaľuje. Schvaľuje ho nielen preto, že k slovenskej vláde prechováva dôveru, ale ma k tomu i vecné dôvody. Naša politická situácia je daná a vybudovaná na výdobytkoch 6. októbra, dočasne sankcionovaných ústavným zákonom o autonómii Slovenskej krajiny. Stojíme na základe tohto, to však neznamená, že

by sme stav tento pokladali za zkosnatelý, nezmeniteľný. Nie, mi na zákone tomto chceme ďalej budovať. Vyvíjať sa, a naše vnútropolitické veci v budúcnosti tak zariadiť, ako to potreby slovenského národa vyžadovať budú. A keďže vládne vyhlásenie v celku prizvukuje to stanovisko, ako jedine možné, aby budúcnosť slovenského národa, ktorý je nám nadovšetko, zabezpečená bola, preto ho prijímate. Vyslovujeme svoj jednomyselný súhlas i s tou čiastkou vládneho vyhlásenia, ktorá ubezpečuje inorečové národy Slovenskej krajiny o úprimnej a lojálnej spolupráci na povznesenie celého Slovenska. Klub poslancov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, Strany slovenskej národnej jednoty v duchu tohoto vyhlásenia bude podporovať slovenskú vládu a s ňou spolupracovať. (*Potlesk.*)

Predseda dr. Sokol (*zvoni*):

Ďalej má slovo pán poslanec Liška.

Poslanec Liška: Slávny Snem! Programové vyhlásenie vlád bývajú očakávané s napnutou pozornosťou. Obzvlášť za takých čias, aké prežívame dnes, je vyhlásenie zodpovedného činiteľa vlády skutkom tak významným, že jeho dosah si môžeme ťažko doceniť.

Programové vyhlásenie vľovenskej vlády ústami jej predsedu zverejnené je konkrétnym priznaním k plánu, ktorý narysováva jej pracovnú líniu, a je teda považovaný nielen za sľub, ale aj za záväzok, a ako taký je aj hodnotený, lebo sa vie, že vláda aspoň v hlavných rysoch bude sa ho pridŕžiavať.

Programové vyhlásenie predsedu slovenskej vlády svojim vyčerpávajúcim obsahom tak po stránke politickej, ako i vecnej, je tým významnejším aktom, že sa jedná o vyhlásenie v prvom slovenskom Sneme. A že ním Slovenská vláda za mimoriadnych dôb a pomerov zverejňuje svoje predstavy, ako treba položiť základy hmotného, kultúrneho i sociálneho blaha Slovenskej krajiny.

Náš ľud a najmä jeho výrobné složky bez rozdielu očakávaly od dnešného vyhlásenia predsedu vlády, že v ňom dostanú záruky takých vývojových a pracovných možností, za ktorých sa bude môcť pri úplnom udržaní právneho poriadku nerušene rozvíjať a uplatniť všetky svoje tradicionálne kvality k prospechu celej našej pospolitosti. Iste sa im očakávania splnili a dajú sa s chuťou do práce, ktorá má ukázať, do akej miery sme schopní viesť samostatný štátny život, a upraviť ho tak, aby náš národ a štát dosiahol plnej spokojnosti

so sebou samým. A o to nám vlastne ide: zabezpečiť pokojný vývoj národa po každej stránke. Musí byť nad všetky pochybnosti jasno, že náš vývoj musí spočívať na tých základoch, ktoré si národ sám vynútil a položil dňa 6. októbra 1938 v Žiline a vo všetkých týchto snahách musí byť parlament oporou vlády.

Záleží len na nás, aby sme si zariadili beh udalostí tak, aby národ videl, že mohutná a jednotná jeho vôľa prejavená dňa 18. decembra 1938 uplatní sa cestou zvolených parlamentných zástupcov výlučne k prospechu slovenského národa.

Musí prestať vzájomné obviňovanie a upodopzovanie. Duch žilinskej dohody musí priniesť svoje zdravé plody, pre všetky národy, udržiavajúce Česko-Slovenskú republiku, ale v prvom rade pre náš slovenský národ.

V duchu žilinskej dohody zabudneme na všetky škriepky a na to, či ten alebo onen politický smer vykonal pre náš národ väčšiu službu, alebo či tá, alebo oná cirkev má väčšie právo zasahovať do verejného života. My evanjelici sme si vedomí toho, že väčšina príslušníkov nášho národa patrí k cirkvi rímskokatolíckej. (*Výkriky: Tak je!*)

Ale vieme i to, že len opravdové bratské spolunažívanie príslušníkov oboch cirkví v duchu kresťanskej lásky a shody môže zaručiť šťastlivý vývoj našej národnej budúcnosti. Nedáme preto nikdy podnet k nejakému náboženskému boju (*potlesk*) a budeme sa vždy brániť proti tomu, aby ho vyvolával ktokoľvek iný. Veríme tiež, že touto snahou sa bude riadiť i naša vláda a preto nemáme obáv o budúcnosť národa. (*Tak je!*)

Túžby slovenského národa boli splnené a teraz stojíme vo svete ako samostatný národ. Nie sme početným národom. Ale veľkou svojou mravnou zachovalosťou a vekovitými tradíciami práce a skromnosti chceme dosiahnuť všetko, čo nám na poli hospodárskom a kultúrnom ešte chýbí.

Máme jednu stranu. To znamená mať aj jednotnú vôľu k dosiahnutiu jednotného dieľa. To pravda neznamená, aby sme zostali nekritickí ku všetkému, čo sa bude okolo nás diať. Naopak. Ku každej otázke, ktorú budeme chcieť riešiť, budeme musieť mať svoj kritický postoj. V lone strany musíme si so všetkou otvorenosťou vyjasniť každú vec, aby sme potom mohli zaujať na jej vybavenie jednotné stanovisko, očistené od všetkej nepripravenosti a prípadných omylov.

Musíme nasadiť celú svoju energiu k zvyšovaniu a stálemu stupňovaniu výrobných možností a snažiť sa s plným úsilím dosiahnuť čím vyššej životnej úrovne nášho obyvateľstva.

Musíme dbať o zvýšenie podnikateľskej odvahy u roľníctva na strane jednej, u investorov priemyselných, remeselných a obchodných na strane druhej. Čím dosiahneme, že sa kúpna sila nášho ľudu zvýši a položí sa bezpečný základ našej hospodárskej prosperity.

A na tej nám musí najviac záležať. Neistota uplynulých mesiacov a prevratné deje, ktoré sme zažili, sú niekoľkého druhu: Politické a národné dôsledky spomenutých dejov môžu nás naplniť uspokojením i radosťou. Ale nemožno už to isté považovať o hospodárskych dôsledkoch posledných udalostí. Tie nás práve nabádajú, aby sme neboli bezstarostní, ale aby sme jednali s rozmyslom, opatrne a pri tom rýchle, lebo u nás, ako u národa malého a chudobného, ktorý nemá žiadnych rezerv, ale ktorý žije – aby som sa obrazne vyjadril – z ruky do úst, znamená zbytočná strata čo aj len jedného dňa stratu nenahraditeľnú. Smele môžeme povedať, že náš národ nežije z nahromadených majetkov. Tie sa nestretia a nesú úžitok aj pri dočasnom časovom váhaní a prešlapovaní na mieste. Bohaté národy môžu si preto dovoliť prepychu vyčkávania, ale nie národy chudobné, akým sme my, ktorí žijeme z práce a pre ktorých omeškanie a prešlapovanie na mieste môže znamenať stratu príležitosti, ktorá sa už nevráti a ktorá je preto škodou nenahraditeľnou.

Z tejto príčiny venujme otázke rozšírenia pracovných príležitostí u nás pozornosť najväčšiu.

Naše zemedelstvo je do tej miery saturované ľudskými pracovnými silami, že absorbovať ďalšie prebytky našej populácie už nemôže.

Zostávajú nám teda len ostatné obory práce a podnikania. Kde môžeme vytvoriť pracovné možnosti, to je priemysel, remeslá a obchod. Tu musíme hľadať pre náš ľud zárobkové možnosti a musíme sa vynasnažiť usporiadať svoje pomery tak, aby záujemníci z priemyslu, remesiel a obchodu cítili, že k ich podnikateľskej činnosti v Slovenskej krajine sú dané hlavne tie záruky, ktoré sme schopní dať v medziach ľudských možností.

O tomto všetkom má naša vláda pripravený program. Ten sa v jej dnešnom vyhlásení pána predsedu vlády zreteľne prejavuje a myslím, že sa stretne s plným porozumením, keď poviem – po vypočutí vyhlásenia pána ministerského predsedu – že pracovná línia vlády bude sa uberať smerom k úplnému zabezpečeniu právneho poriadku, kľudu a konštruktívnej práce.

Prechádzame z údobia revolučného a máme všetci spoločnú snahu započat' dobu evolučne-

budovateľskú. Každá revolučná doba má svoje jasné, ale aj tienne stránky. Jasnou stránkou našej revolúcie je fakt, že zmenou politickej štruktúry, získaním všetkých atribútov slobodného národa znemožnili sme škodlivé stranické boje a sjednotili národ, ktorý nás vyslal do boja o lepšiu budúcnosť a je ochotný priniesť tejto budúcnosti potrebné obete. Nevýhodou našej ako každej revolúcie naproti tomu je, že nový politický život vynáša na povrch vo svojom revolučnom vrení mnohé škodlivé heslá a nesplniteľné sľuby, ktoré síce masám imponujú, ale v jadre poškodzujú hospodársky život a sťažujú pracovný výkon vlády.

Zaistenie Slovenska musí nám byť všetkým, ktorí máme svoju otčinu radi, prvým príkazom. A preto naše úsilie v jednotnej strane musí byť naplnené výlučne duchom tohoto príkazu. Národ sjednotený, majúci možnosť samostatného vývoja v rámci Česko-Slovenskej republiky, nesmie trpieť vo svojom lone rozkolníkov. Ten, kto nevie stavať, nech nebúra.

Musíme venovať všetko svoje úsilie k výstavbe našej okyptenej domoviny. Musíme budovať organicky na tom, čo už máme, a bolo by chybou slávna snemovňa, keby sme zavrholi všetko, čo sa vykonalo v minulosti len preto, že to robil režim-centralistický. Budovali sme Slovensko za pomoci Čechov a dnes, keď prešla správa slovenských vecí do našich rúk, vyhýbajme sa rekrimináciám a paušálnemu obviňovaniu. Chráňme sa však chýb, ktoré sa vyskytli v minulosti na škodu Slovenska.

Naším úsilím nech je dnes: riadiť sa vo svojom počínaní výlučne prospechom Slovenska, jeho národa a celej Česko-Slovenskej republiky. Nech je každému občanovi daná príležitosť slobodne pracovať a len tam, kde je to úplne nezbytné treba, nech zasiahne štátna správa.

Treba sa úzkostlivo vyhýbať každému odváznemu experimentovaniu, lebo vieme, že je to drahý luxus a my nie sme tak bohatí, slávny Snem, aby sme si mohli dovoliť pokusy, o kladnom výsledku ktorých nie sme si vopred istí.

Potrebuje hlavne: právnej bezpečnosti a voľnosti podnikania. Otázka lepšej našej budúcnosti je problémom výlučne hospodárskym a aby mohlo hospodárstvo prekvitať, treba aby bol u nás okrem právnej istoty poriadok, kľud a aby bola aj záruka, že investor nájde u nás predpoklady rentabilného podnikania.

Priemysel môže za oddanej spolupráce nás všetkých – a pri úplnej dôvere nášho ľudu iste aj bude – najúčelnejším prostriedkom náš-

ho hospodárskeho vzostupu. Snažme sa teda vytvoriť pre jeho budovanie priaznivé prostredie a podmienky. Musíme na jeho vybudovanie zmobilizovať slovenský kapitál. A za taký považujem všetok kapitál, ktorý sa na Slovensku nachádza. Pri čom je nerozhodné, vážny Snem, v čích rukách je.

Buďme si však na číslom, že kapitálová potencia Slovenska ani zďaleka nepostačuje k tomu, aby mohla v plnej miere vyhovieť všetkým úlohám, splnenie ktorých na Slovensku pri budovaní priemyslu očakávame. Nemôže preto nikto namietat, aby český kapitál nebol tým najbližším spolupracovníkom a pomocníkom pri budovaní nového Slovenska. Bolo by na škodu tak Slovákov, ako aj Čechov, keby sme nenašli takú základňu spoloňažovania, ktorá by zabezpečovala trvalú budúcnosť oboch národov v bratskej a vzájomnej shode, budovať ťažkým osudom postihnutú spoločnú našu vlasť.

Nemôže byť pochybnosti o tom, že politickú samostatnosť Slovenska a hospodársky blahobyt jeho obyvateľstva nemožno zvýšiť ani zaistiť bez zvýšenia podnikateľskej činnosti a pomocou takého kapitálu, ktorý je ochotný dať sa bezvýhradne do služieb nášho národa. Niet ani pochybnosti o tom, že príťažlivosť Slovenska pre takýto podnikateľský kapitál možno značne stupňovať rozumnou politikou vlády, ktorá zaručuje podnikateľom právnu istotu a rentabilitu investovaného kapitálu. Je v našom záujme, slávny Snem, aby i cudzí kapitál nám pomáhal budovať nové Slovensko a musíme preto všetci bez rozdielu podporovať vládu v tejto činnosti. Verím, že vláda bude potrebovať našej pomoci menovite v boji proti záškodníkom, ktorí z nerozumnej vášne alebo pre nedostatočne vyvinutý pocit zodpovednosti, z nevedomosti alebo snád aj zo zločinných úmyslov šíria o Slovensku zprávy, že na ňom nie je zaručený právny poriadok, alebo že je nutná zmena režimu. Želáme si všetci, aby vláda proti takýmto záškodníkom zakročila so všetkou bezohľadnosťou.

Áno, na Slovensku potrebujeme i cudzí kapitál a preto treba nielen odstrániť všetky príčiny, ktoré by mohli podporovať útek kapitálu zo Slovenska, ale pôsobiť aj k tomu, aby nastal jeho príliv. Rozhodne však sa budeme brániť proti prílivu takého kapitálu, ktorý nechce rešpektovať naše národné a štátne záujmy.

Bude treba, aby sme upreli svoje zraky do budúcnosti, rozhliadli sa dookola a ujasnili si cestu pred sebou a boli si vedomí všetkých tých prekážok, ktoré sa pred nás budú stavať.

V budúcnosti, slávny Snem, budeme môcť z neúspechov a nezdarov obviňovať už len samých seba, ale aj úspech padne výlučne nám, budme si preto vedomí svojich úkolov a dajme sa do práce. Hovorí sa, že skúsení ľudia majú byť pri kormidle a mladí pri veslách. Uplatníme toto heslo u nás; skúsení nech vedú a dajme sa uplatniť mocnému rozmachu utajených síl mladej generácie!

Za najvážnejší úkol hospodárskej politiky považujem teda podporu priemyselného a remeselného podnikania. K jej úspechu je však okrem dôvodov už uvedených treba zdravých pomerov finančných a základom týchto je vyrovnaný rozpočet s únosným daňovým bremenom ako aj nepredimenzovaná ale riadne fungujúca administratíva. Toto sú predpoklady, na ktorých spočíva zdar alebo neúspech našej hospodárskej politiky.

Ako člen parlamentného kontrolného a úsporného výboru mal som možnosť nazrieť do celého štátneho organizmu a do všetkých jeho podrobností. Poznáam štruktúru všetkých odvetví štátnej správy. Zúčastnil som sa revízií a kontroly tak štátnej správy, ako aj štátnych podnikov a konečne aj správy vojenskej. Moje povolanie umožňuje mi tiež výdatne, aby som poznal požiadavky a potreby hospodárskeho života po stránke jeho únosnosti. Toto uvádzam len preto, aby som upozornil, že budovanie štátu vyžaduje najväčšej rozváživosti, aby vytýčený cieľ dosiahnutý bol bez porúch a otrasov.

Za potrebné považujem už teraz zdôrazniť, že bude treba zaviesť čím prv aj kontrolnú službu, ktorá by starostlivo sledovala naše verejné hospodárenie v rámci schváleného rozpočtu, lebo kontrola je prvým príkazom pre toho, kto žiada dôveru. Slovensko je majetkom nás všetkých a preto úprimne súhlasím s vyhlásením pána predsedu vlády, že musíme dbať, aby naše hospodárenie bolo vedené v duchu sporivosti. Musíme hospodáriť čo najúzkostlivejšie s vybranými daniami, lebo tieto sú časťou zárobku a práce, často veľmi ťažkej práce nášho občianstva.

Podpora priemyselného podnikania a usnadňovanie vývozu a zahraničného obchodu vôbec, môže v podstatnej miere prispieť k úspechu nášho boja a vôbec našich snáh po zdaní nezamestnanosti a o zapojenie všetkých našich pracovných síl do výrobného procesu. Nesmieme však ustrnúť len na týchto veciach. Priemyselný rozmach bude pomalý a tak ešte dlho budeme musieť pomýšľať aj na iné hospodárske prostriedky, ktorými môžeme už v prítomnej dobe uľaviť nášmu pracovnému trhu

a odviesť z neho prebytky našej nezamestnanosti. Sú to v prvom rade naším okypčením prerušené silničné a železničné spojenia, ktoré musíme vybudovať, a ďalej je u nás v najvyššej miere aktuálny problém elektrizačný.

Plne sa pripojujem k názoru pána predsedu vlády, že nespútanú energiu našich riek musíme zapriahnuť do služieb nášho hospodárstva. Len pred niekoľkými rokmi vybudovali sme hydroelektrárne v Ladcoch s takou výkonnosťou, že niektorí naši pesimisti mali vážne starosti, čo a ako sa zužitkuje elektrická energia, v tejto hydrocentrále získaná. Týchto starostí, slávny Snem, dnes niet, a hoci elektrárne pracuje s plnou výkonnosťou, nestačí splniť všetky nároky na ňu kladené. A keby sa vybudovaly ešte ďalšie hydrocentrály, ani vtedy nemusíme mať za dnešných čias starosti s odberom lacno vyrobeného prúdu.

Nezinteresovanej verejnosti nezdá sa táto otázka nijak páľčivou, ale napriek tomu je nesporné, že okamžitým a cieľavedomým budovaním stredísk, zachycujúcich energiu našich riek, učiníme vážny konštruktívny čin, ktorým: 1) dáme našim snahám a túžbam o budovanie priemyslu a remesiel na Slovensku pevný podklad; 2) prevedieme rentabilnú investíciu nielen pre prítomnosť, ale aj pre početné naše pokolenia budúce; 3) uchránime naše zemedelstvo povodňových nebezpečí a škôd a konečne 4) prispějeme podstatne k využitiu nateraz nezamestnaných pracovných síl.

Odborníci tvrdia, že nebezpečie povodní na Váhu zvyšované je skutočnosťou, že veľké prúdy vód horného Váhu a Oravy spájajú sa súčasne v jeden dravý prúd. Tomuto spájaniu sa dvoch veľkých vód je treba za každých okolností zabrániť tým, že by sa previedol v podstate už vypracovaný projekt údolnej prehrady na Orave. Získala by sa tak vo veľkom množstve lacná elektrická energia v kraji, kde vznik priemyslu je najpotrebnejší, a celé Povazie by bolo uchránené pred povodňami, lebo poľovičku veľkých vód bola by v stave údolná prehrada zadržať o tých niekoľko dní, ktoré sú najkritickejšie.

Apelujem preto na našu vládu a žiadam, aby urýchlene prišla k tomuto dielu a aby pripravila i stavbu ďalšieho stupňa vodného diela na Váhu poniže Ladcov, kde sa dá ďalšia hydrocentrála postaviť už o mnoho lacnejšie než koľko stála predošlá, keďže odpadne stavba stavu (jezu). Stačí totiž postaviť kanál a samotnú hydrocentrálu.

Vážny a vďačný úkol mohla by tu previesť inštitúcia pracovných táborov, ktorá by si

týmto dielom, kde je nádennícka práca hlavným problémom, zapísať mohla vo vďačnú pamäť celej budúcnosti zásluhami nehynúcimi. Aj tu prosím našu vládu, aby tento podnet preskúmala čím prv a bedlive uvážila možnosti, ktoré sú dnes dané a ktoré podľa mojho názoru treba využiť, aby sme nestrácali drahocenný čas, ale naopak, aby sme si voči iným získali dobrý náskok.

Hospodárska politika slovenská musí byť vedená pod zorným uhlom dosiahnutia najlepšej možnej výrobnjej prosperity, ale musí mať stále na zreteli našu finančnú únosnosť. O finančných možnostiach je dnes, slávny Snem, ešte ťažko hovoriť, tie sú závislé od výsledkov hospodárskeho podnikania. Finančná správa a naša verejná správa musia si byť vedomé, že nie je možné daňové bremeno predimenzovať. Odaňovať nikdy nesmieme majetkovú podstatu, ale vždy len výnos majetkový alebo podnikový, či už pochádza z podnikania výrobného, alebo zo služieb iným preukázaných. Otázka táto má ohromný význam pre malých a stredných podnikateľov, hlavne remeselníckych a obchodníckych, pre nich bol a je doterajší náš daňový systém vyrubovací aj inkasný tak drastický, že úplne znemožnil rozmach týchto podnikov.

Náš daňový systém sledoval niekoľko smeríc. Z nich najškodlivejšou ukázala sa snaha vytíčiť z nášho poplatníctva čím viac daní. Finančná správa aby odčerpala z poplatníkov čím viac príjmov na nezbytné, ale často veru aj na zbytné potreby štátu, používala pri vyrubovaní daní všelijakých prostriedkov, aby dosiahla vysokého daňového predpisu. Stavala sa na stanovisko, že každý poplatník už v daňovom priznaní prejavuje úmysel, aby daňový príjem štátu skrátil a upravovala daňové priznania poplatníkov tým spôsobom, že pôvodné priznanie zvyšovala o čiastky, prevyšujúce pôvodné priznanie o 50–100, ba až viac %. Veľkí poplatníci, vedúci riadne účtovné knihy, mohli sa proti týmto praktikám finančnej správy brániť, lebo mali k tomu dôkazný materiál účtovný a mohli si dovoliť použiť aj obranných služieb advokátov a daňových odborníkov. Tlak daňovej šrauby postihol preto veľkých poplatníkov len potiaľ, pokiaľ daňový tlak mohol sa odôvodniť ustanovením zákona. Nadmerného tlaku a šikanovania boli veľkí poplatníci uchránení.

Ináč tomu bolo u poplatníkov malých s výnimkou drobných poplatníkov roľníckych, kde výmera pozemkov je bezpečným merítkom pre zistenie daňovej povinnosti. To isté je pri úradníctve, kde je snadné výšku platu bezpečne

zistiť. U ostatných drobných poplatníkov, teda výlučne u remeselníctva a obchodníctva, sú pomery celkom iné. Títo podnikatelia nevedú účtovných kníh, ani takých záznamov, ktoré by poskytovaly verný obraz ich hospodárskej činnosti. A keď aj potrebné doklady a záznamy títo poplatníci mali, vtedy im dôkaznú moc finančná správa jednoducho odoprela.

Pomery sa preto vyvinuli tak, že drobní a strední poplatníci remeselnícki a obchodnícki vystavení boli ľubovôli finančnej správy a kladené boly na nich požiadavky, ktoré boly naprosto neúnosné a ohrozovaly týchto poplatníkov v základoch ich existencie. Títo poplatníci boli odaňováni nie podľa výnosu podnikov, ale finančná správa siahala priamo na podstatu ich majetkov. Najhorším zjavom pri tom bolo, že títo poplatníci nevedeli sa a nemali ani možnosti hájiť a brániť sa proti daňovému tlaku. Pretože sa nevedeli hájiť, zamotali sa do nejakej formálnosti a tak sa stávaly abnormálne vysoké a preto protizákonné daňové predpisy právoplatnými a ako také boly aj vymáhané.

Koľko oprávnených sťažností vzniklo z tejto praxe finančnej správy, koľko trpkého rozhorčenia a nespokojnosti bolo takto vyvolané, to sa ani vysloviť nedá a čo je najhlavnejšie: drobné a stredné remeselníctvo, ktoré je z najspokojlivejších pilierov spoločenského poriadku, dostávalo sa do úplnej negácie myšlienky štátnosti. Mravné hodnoty, ktoré boly týmto spôsobom narušené, sú o mnoho väčšie, než finančný efekt, docielený neúmerným odaním týchto poplatníkov a ja apelujem na vládu, aby učinila v tomto smere nápravu bez meškania. Snáď nikde sa nedopúšťal predošlý režim tak veľkej chyby, ako v daňovej praxi a myslím, že aj úspech nového Slovenska a jeho administratívy bude v značnej miere závislý na porozumení, ktoré bude môcť naša finančná správa prejať rozumným a ľudským spôsobom vyrubovania a vymáhania daní u drobného a stredného poplatníctva remeselníckeho a obchodníckeho.

Živnostníci a obchodníci nikdy nepatrili k tej skupine obyvateľstva, ktorá nechcela preberať primerané verejné bremená, ale vždy sa dožadovali toho, aby toto bremeno bolo rovnomerne rozložené na všetky složky hospodárskeho života. Márnym bol jeho boj za rovnomerné odanenie družstiev. Priznajme si, že zásluhou niektorých politických strán v starom režime vznikly z družstiev kapitálove silné a výnosné stranické podniky, slúžiace z najväčšej časti záujmom a politike strany, a ja s vďakou mu-

sím konštatovať včerašie prehlásenie pána predsedu vlády, že tento režim v tomto ohľade zmiznul po stránke straníctva. Tieto družstvá ubíjaly a následkom mnohých výhod, ktoré im boli priznané, z konkurenčného procesu vytlačali našich drobných živnostníkov. Dnes je skutočne svrchovaný čas urobiť koniec toľto nemožnému stavu. Nová úprava nášho daňového systému nech nielen odstráni do všetkých dôsledkov terajšiu nerovnoprávnosť, ale nech pamätá tiež na to, že je v záujme štátu, aby daňový systém podporoval vznik nových daňových subjektov. Áno, daňový systém treba vybudovať tak, aby nebol hamovkou podnikateľskej činnosti, ale aby jej rozvoj umožňoval. (*Vrava.*)

Remeselnícka a obchodnícka složka nášho obyvateľstva zaslúži si zvláštnu pozornosť aj z iných, veľmi závažných príčin štátne-politického významu. Rozhodli sme sa budovať nové Slovensko na zmenenej základne a chceme dosiahnuť, aby sa národne živé a kresťanské složky nášho ľudu mohli lepšie uplatniť, než dosiaľ. Je našim ideálom, aby sme umožnili tvorenie hodnôt a chceme dosiahnuť zvýšenie úrovne všetkých složiek nášho ľudu. Je nesporné, že doterajší vývoj bol priaznivejší roľníctvu, ktorému bola vhodnými opatreniami zaistená rentabilita podnikania v takej miere, ako snáď v žiadnom štáte z celej Európy. Slovenská vláda pokračuje v opatreniach, sledujúcich zabezpečenie roľníctva a rád uznávam, že je to snaha chvályhodná a dobrá. Akciu o zaistenie rentability zemedelského podnikania treba pozorne sledovať a skončiť ju tak, aby bolo naše roľníctvo nie len všestranne zabezpečené, ale naše snahy musia sledovať — a na to kladím zvláštny dôraz, — hlavne tendenciu, aby sme z našej pôdy dosiahli mysliteľne najväčší výnos. Ale zemedelstvo nie je u nás všetko. Musíme sa starať aj o ostatné složky nášho obyvateľstva a musíme dbať, aby sme urobili čo je možné a prevediteľné aj v prospech iných.

S vďakou kvitujem slová pána predsedu vlády o remeselníctve a obchodníctve. Považujem jeho vývody za prísľub, že vláda Slovenskej krajiny bude sledovať požiadavky slovenského remeselníctva a obchodníctva so starostlivou pozornosťou, a že sa línia jej hospodárskej politiky bude uberať takým smerom, ktorý bude znamenať pre remeselníctvo a obchodníctvo vzostup hospodársky, kultúrny a sociálny.

Remeselníctvo a obchodníctvo bolo vždy významnou, tvorivou a pokrokovou složkou obyvateľstva. Dalo mnoho impulzov hospodár-

skemu a technickému rozvoju a keď sa vhlbíme pohľadom do minulosti, zistíme, že prevládajúce remeslá a obchod boli základom blahobytu mnohých štátov a pilierom, na ktorom spočívala vysoká hospodárska i kultúrna úroveň týchto krajín. Preto musíme oceniť a doceniť význam remeselníctva a obchodníctva aj u nás, lebo ľudstvo stále ešte nedospelé ani my nedospejeme k takému vývojovému stupňu, aby sme sa obíšli bez práce a služieb remeselníctva a obchodníctva. Naopak, sme svedkami zjavu, že miesto remesiel zaniknúcich vznikajú remeslá nové, ako si to technický a hospodársky život sám žiada.

Na novom Slovensku, slávny Snem, je význam remesiel a obchodu snáď ešte väčší, než bol predtým. Nijak nepodceňujem význam voľného podnikania u kapitálu v našej krajine a zdôraznil som už, že je veľmi treba, aby sa preň tvorily právne i hospodárske predpoklady, aby mohol exploatovať skryté, alebo ľadom ležiace hodnoty našej zeme a nášho ľudu. Ale zdôrazňujem, že keď sa budeme chcieť vyvarovať nebezpečeniam veľkých konjunktúrnych výkyvov, nesmieme budovať svoje hospodárstvo jednostranne. Musíme svoje hospodárske sily rozdeliť dľa možnosti rovnomerne na čím väčší počet hospodársky činných a produktívnych podnikov, lebo len takáto štruktúra nášho hospodárstva ako celku zaistí nás najlepšie za akéhokoľvek vývoja proti možným a ničivým otrasom krízovým.

Novodobé učenie a chápanie hospodárskej a sociálnej skladby štátu kladie veľký dôraz na potrebu, aby štruktúra štátu ako po hospodárskej, tak aj sociálnej stránke bola vyváženým a organicky zdravým celkom. Štát podľa tohoto učenia nesmie pripustiť, aby v jeho skladbe objavily sa ostro vyhranené skupiny. Aby som sa konkrétne vyjadril: je nežiadúce, aby líniu hospodárskej politiky ovládali alebo snažili sa ovládnuť buď len kapitál, alebo len pracujúce masy, pretože to je stav, za ktorého triedne protivy môžu viesť až k ničivým sociálnym bojom v štáte. Štát musí byť preto, aby k triednym bojom nedošlo, organicky a zdravo vyvážený hospodársky a sociálny celok, ktorý musí líniu svojej hospodárskej politiky viesť tak, aby ona zodpovedala — ako to pán predseda vlády krásne zdôraznil — požiadavkom kapitálu, prvovýroby, stredným vrstvám remeselnícko-obchodníckym a masám pracujúceho ľudu.

Remeselníctvo a obchodníctvo bolo tou složkou nášho obyvateľstva, ktorej sa v cel-

kovej línii doterajšej česko-slovenskej štátnej hospodárskej politiky venovalo najmenej pozornosti. Dosiaľ hlavnú časť starostí vlád predošlého režimu zaberaly snahy o zaistenie záujmov roľníckych a riešenie záujmov kapitálu a práce. Remeselníctvo a obchodníctvo bolo zanedbávané ako stav určený k zániku. Ba v mnohom ohľade bolo aj poškodzované. Tento nezáujem musí byť zmenený v krajnú starostlivosť, pretože je mnoho problémov, ktoré musia byť riešené, aby náš zdravý hospodársky vývoj nebol hatený a netrpel medzerou, ktorá by sa v ňom mohla prejavovať zanedbávaním požiadaviek a potrieb remeselníctva a obchodníctva.

Vyriešiť treba v prvom rade problém výchovy remeselníctva a obchodníctva — s vďakou kvitujem prehlásenie pána predsedu vlády, že vyššie triedy ľudových a meštianskych škôl budú svojou učebnou osnovou reformované tak, aby pripravovali mládež k praktickým povolaniam remeselníckym, obchodníckym a roľníckym. Radosťou ma naplňuje aj sľub vlády, že odteraz bude sa zvláštna pozornosť venovať hlavne školám odborným, pretože z vlastnej skúsenosti a z dlhého pozorovania som sa presvedčil, že nášmu remeselníctvu a obchodníctvu je najväčšou prekážkou na ceste k úspechu nedostatok odborného vzdelania. Naše remeselníctvo je známe ako solídny a odborne zdatný výrobca. Ale chýba mu schopnosť, aby pre svoje výrobky našiel odbyť, chýba mu cit, ktorý by ho viedol k poznaniu, čo je predajné a kde je to predajné. Tieto schopnosti môže remeselníctvo a obchodníctvo získať len vyššou úrovňou svojho teoretického vzdelania odborného a obchodného a túto môže získať jedine na odborných školách.

Len mládež lepšie vzdelaná, k podnikavosti a obchodnej pribojnosti vychovaná, bude schopná využiť všetky možnosti, skryté v remeslách a v obchode a túto mládež musíme vychovávať v láske k samostatným povolaniam a odviesť jej pozornosť z cesty, ktorá vedie k zdanlive pohodlnému a istému zamestnaniu úradníckemu.

Nekonečnou radosťou ma naplnila vôľa našej vlády, prejavovaná vyhlásením pána ministerského predsedu tak zreteľne a jednoznačne, že sa nesmieme stať národom zamestnaneckým. Je žiaduce, aby sa táto vôľa stala aj skutkom a aby úmysel vlády za pomoci nás všetkých dostal konkrétnu a pevnú náplň jednak v tom, že by sme prúd našej mládeže zámerne a sústavne viedli k zakladaniu podnikov a na druhej strane pôsobili k tomu, aby sa samo-

statnému podnikaniu odstránili z cesty všetky prekážky a malicherné opatrenia, ktoré od samostatného podnikania dnes odrádzajú. Daňové starosti samostatných podnikateľov som už spomenul. Tie sú veľké a nie menej významné sú aj ťažkosti, ktoré samostatnému podnikaniu zapríčiňuje naša administratíva, ako aj vrchnosti iné. Všetky tieto ťažkosti musia byť eliminované čím prv.

Ďalším významným požiadavkom pre zlepšenie pomerov v remeslách a v obchode je úprava cenových a konkurenčných bojov. Zásada, že cenotvorným činiteľom môže byť len voľná hra ponuky a popytu, nemá už v poslednej dobe platnosti z toho dôvodu, že priemysel má kartely a syndikáty, roľníctvo obilný monopol a robotníctvo kolektívne smluvy. To sú všetko opatrenia, ktoré voľnú hru ponuky a popytu, ako cenotvorného činiteľa znemožnili. Práve preto, že v tak rozsiahlom sektore nášho hospodárstva je prirodzené tvorenie cien len voľnou hrou ponuky a popytu nemožné, treba, aby aj v podnikaní remeselníckom a obchodníckom bol cenový problém vhodne vyriešený.

Remeselníctvo a obchodníctvo treba vychovávať, aby žiadalo za svoje výrobky a práce primerané ceny. (*Predseda prevzal podpredsedu Stano.*) Dnes konkurenčný boj zabíha často tak ďaleko, že ohrozuje rentabilitu podnikania remeslám. Tým sa vysvetľuje zjav, že hoci sme prežili niekoľko konjunktúr, remeselníctvo práve pre nevyriešenú cenovú otázku a pretože o práce bojovalo výlučne len cenovou súťažou, hmotne nijak nepokročilo, ba v mnohých prípadoch upadlo. Týmto pomerom bude treba učiniť koniec. Práca musí priniesť aj hmotný výsledok. Riešenie bude treba najst' v zásahu vrchnostenským, lebo remeselníctvo samo nie je schopné zjednať si zlepšenie samo a nemá k tomu ani právneho podkladu.

Ďalej bude treba prebudovať náš zadávací systém, vzťahujúci sa na verejné dodávky a práce. Je známe, že zadávanie verejných dodávok a prác prinášalo Slovensku za predošlej éry podnety k vážnym a trpkým sťažnostiam. Nápravu si zjednáme ľahko v tom smere, aby naše verejné dodávky a práce zadávané boli tunajším výrobcom. Ale naše snahy nesmú sa omedziť len na túto vec. Naš zadávací systém musí byť zdravší než bol dosiaľ a prvé, čo budeme musieť odstrániť, je platnosť zásady, že najlacnejšia ponuka je hospodársky najzdravšia a pre štát a jeho poplatníctvo najvýhodnejšia. Striktné uplatňovanie zásady akceptova-

nia najlacnejšej ponuky zapríčinilo mnoho hospodárskych škôd, a preto bude našim úkolom, aby sme našli vhodnú úpravu tohoto problému.

Inou vecou, ktorá vyžaduje riešenie, je rýchle poukazovanie výplat zárobkových výkazov, urýchlené prevádzanie kolaudácii verejných prác a vyrovnanie konečných účtov za prevedené dodávky a práce. Náš štát, okrem rezortu vojenského, železničného a poštového, teda hlavne rezort verejných prác, mal povest najhoršieho platiteľa. Táto povest musí byť za každých okolností zlepšená a prípady, že podnikateľ čaká na výplatu zbytku svojej pohľadávky i niekoľko rokov, musia úplne prestať.

Vybudovanie a zveľaďovanie živnostenského svojpomocného úvernictva je tiež požiadavkou a povinnosť, ktorá čaká na riešenie. Remeselník je dnes viac než predtým aj financierom svojho zákazníctva. Preto temer žiadny remeselník a tiež mnohé obory obchodné, neobídu sa dnes bez používania úveru. Obchodné banky nevenujú remeselníckym a obchodníckym úverom mnoho pozornosti, a nejavia o ne patričný záujem, pretože je dostatok popytu po úveroch obchodným bankám lepšie konvenujúcich. Aby však nedostatok úveru nespôsobil stagnáciu v remeslách, a aby sa zdantým jednotlivcom umožnil hospodársky rozmach, treba aby bolo živnostenské svojpomocné úvernictvo vo svojej funkcii a poslaní náležite podopreté a podporované účinnými a vhodnými opatreniami vlády.

Konečne bude nezbytné treba, aby sa prebudoval aj organizačný život remeselníctva a obchodníctva. Hájenie záujmov remeselníctva a obchodníctva pohybuje sa dosiaľ na troch kolajách. Je tu v prvom rade inštitúcia komôr, potom inštitúcia živnostenských spoločenstiev a obchodných gremií a konečne je tu celý rad spolkových dobrovoľných organizácií, ako postupom času vznikali a udržiavané boli záujemníkmi k plneniu určitých úkolov.

Kým inštitúcia priemyselných a obchodných komôr, ako aj živnostenských spoločenských a obchodných gremií a ich sväzov majú zákonom presne vymedzený obor pôsobnosti a určené svoje poslanie, kým členstvo v týchto korporáciách je pre príslušných záujemníkov povinné, zatiaľ ostatné živnostenské organizácie jestvujú bez žiaduceho rozčlenenia svojich úkolov a prác. To je nedostatok, ktorý silne obmedzuje úspešnosť hájenia odborných a stavovských záujmov remeselníctva a obchodníctva a náprava tu musí byť zjednaná. Remeselníctvo a obchodníctvo je si týchto nedostatkov vedomé a očakáva od vlády, aby bola jeho

snaha o nápravu, ktorá sa pripravuje, podopretá vhodným zásahom vrchnostenským.

Je ešte mnoho úkolov, ktoré musia byť vybavené, ale pri tejto príležitosti nehodlám ich bližšie rozvádzať.

Remeselníctvo a obchodníctvo má však záujem aj na tom, aby nielen jeho čisto záujmové organizácie boli vybudované tak, aby vyhovovali svojim úkolom, ale sleduje tiež otázku reorganizácie našej verejnej správy vôbec. Má záujem, aby verejná správa nebola drahým a pri tom neproduktívnym aparátom, ktorý by chcel byť pre svoje vlastné pohodlie samoúčelným. Očakáva preto, že reforma našej verejnej správy pôjde smerom, ktorý spôsobí jej zjednodušenie, odbyrokratizovanie a zrýchlenie jej práce, s náležitým uplatnením osobnej zodpovednosti.

Shrnujúc svoje vývody v záver a v súhlas s tým, čo včera vyhlásil pán ministerský predseda, vyslovujem očakávanie, že sa vláda Slovenskej krajiny vynasnaží, aby boli aj vývojové možnosti pre remeslá a obchod citeľne zlepšené a že potom nastane doba, v ktorej bude náš hospodársky vzrast prirodzený, stály a organicky zdravý. Prosperujúce roľníctvo, priemysel a obchod s remeslami sú piliere, na ktorých musia spočívať pevné základy nášho štátneho bytia. Keď budú tieto piliere pevné a nerušené otrasmi ťažkostí finančných a sociálnych, vtedy bude automaticky postarané aj o záujmy nášho úradníctva a robotníctva. U našich podnikateľov je vyvinutý cit pre sociálnu povinnosť voči pracujúcim zamestnancom a naša vláda je iste odhodlaná žiadnu krivdu v týchto vrstvách nášho ľudu nestrpieť.

Na druhej strane máme však právo očakávať, že aj naše zamestnanecké triedy dajú sa s celou oddanosťou do služieb myšlienky hospodárskeho, kultúrneho i sociálneho vybudovania nového Slovenska bez výhrad a s celou lojalnosťou. Priamo príkladné služby musíme v tejto práci očakávať od našej inteligencie, ktorá si musí byť vedomá, že jej práca má dnes význam priamo dejinný a pre národ osudový. Vo všetkom svojom konaní, vo všetkých svojich snahách sledujeme úzkostlivo záujmy nášho národa a príkaz svedomia ako aj zákony kresťanskej lásky. Spoliehajme sa len na svoju prácu a len na svoje možnosti. Podporujme snahy našej vlády pevne a odhodlane a v istej nádeji, že odveké tradície pracovitosti a hlavne trpezlivosti nášho ľudu prenesú nás cez všetky ťažkosti k lepšej našej budúcnosti. (Potlesk.)

Podpredseda Stano (*zvoni*): Slovo má pán poslanec ing. Karmasin.

Poslanec ing. Karmasin (*nemecky*):

Poslanec ing. Karmasin: Vo svojom večerajšom vládnom vyhlásení predložil pán ministerský predseda svoj program o výstavbe, prevedenie ktorého je vstave budúcnosť štátu v plnej miere zabezpečiť. Rád by som k meritornej časti tohoto programu pripojil niekoľko poznámok. Je pochopiteľné, keď sa v prvom pracovnom zasadnutí zisťuje v prvom rade význam štátu a význam aký má program výstavby pre slovenský národ. My Nemci na Slovensku vyhlasujeme ale, že tento program i nás zaväzuje. I my chceme spolupracovať na výstavbe krajiny. Áno, vyhlasujeme dokonca, že máme právo pokladať tento štát za svoju domovinu. (*Potlesk.*) Treba nám len prelistovať niekoľko listov v dejinách. Naši nemeckí predkovia nevnikli sem pred 800 rokmi s mečom v ruke, aby si svoj životný priestor násilím stvorili, ale prišli s tou pevnou vôľou, aby pomáhali na výstavbe. Treba nám iba precestovať Slovensko, aby sme mohli konštatovať, že áno, naši prarodičia vykonali tu krásny kus práce na výstavbe. Aj my, ktorí tu s vami dnes spolunažívame, chceme - v tejto výstavbe pokračovať, cheme byť pritom ale rovnoprávnymi partnermi. Veď sme v posledných rokoch s vami, predovšetkým ale s činiteľmi Slovenskej ľudovej strany, ruka v ruke spolupobojovali proti krivdám starého režimu. (*Tak je!*) Víťazstvo sudetských Nemcov stalo sa súčasne víťazstvom vašim. A vaše víťazstvo, pánovia, bolo i našim víťazstvom, veď 6. októbra nerozhodlo sa len o osude Slovákov, ale dostalo sa i nemeckej národnej skupine možnosti bez výhrad priznávať sa k národne-socialistickému svetonázoru a bolo nám dovolené nový náš život osobitným spôsobom si zariadiť. 6. októbra prihlásilo sa Nemectvo k spoločnej spolupráci s tým Slovenskom, ktoré zápolí o svoju slobodu. (*Potlesk.*) Dnes chcem toto tehdajšie prihlásenie zopakovať. Musíme ale žiadať, aby pojem menšiny bol z debaty vylúčený. Bol to práve tento pojem, čo v minulých 20 rokoch spolunažívanie národov znemožňoval. Tento pojem ako taký nestavia totiž k sebe rovnoprávných, ale pripúšťa určitú nadriadenosť. Nechceme byť nijakou menšinou, ale rovnoprávnymi partnermi. Zo života tohoto štátu musia byť vylúčené snahy po odnárodňovaní a národné boje. Odnárodňovacie snahy vyvolávajú práve pocit minority. Veď nepotrebuje ani vy cítiť vo vzťahu k nám vedomie minority a nechceme byť ani my zavatení pocitom menšiny.

Pán ministerský predseda citoval včera porokadlo: „Clara pacta, boni amici“. Keď sme sa išli v noci so 6. na 7. októbra a prisľubom, že budeme môcť a smeť vybudovať si tu našu samosprávu, dovolili ste nám slobodné vyznávanie národného socializmu, vtedy nijaké clara pacta medzi nami neboly ešte uzavreté, ale v plnej dôvere v našu spoločnú budúcnosť a s uvedením si, že posledný kus cesty našej minulosti šli sme s Vami spoločne, že sme spolu snášali a zdolali ten samý údel osudu, vytvorili sme a to bez akýchkoľvek písomných záruk tento pomer vzájomnej dôvery, pričom chcem konštatovať, že nebola to smluva ani vtedy, keď sa nám koncom novembra dostalo od pána ministerského predsedu tohoto vyhlásenia, alebo povedzme novšieho zdôraznenia prejavu zo 6. októbra, pričom opätovne podtrhol, že nebolo ani to smluvou, ale bolo taktiež ujednanie, spočívajúce na obopolnej dôvere. Veď i smluvy, zákony vedú ľahko k prehmatom a ich prekročeniu. A tvrdím, že nemali sme v tomto smere vzornejších zákonov, ako zákon jazykový, alebo povedzme o práve výstavby kultúrneho života v predošlom Česko-Slovensku a predsa museli sme si neustále sťažovať, lebo zákony sú v skutku len kusom popísaného papiera a môžu byť v rukách zlomyseľnej administrácie vykladané podľa ľubovôle tejto administrácie. Chcem poukázať na článok časopisu Neue Freie Presse, vyšlý — aby som tak povedal — po uzavretí mieru s pánom ministerským predsedom, v ktorom článku sa uvádza, že bratislavský mier nie je mierovou úmluvou medzi dvoma partnermi, oprávnenými uzavierať smluvy, ale je niečím úplne novým, je mierom medzi národom a národom a práve preto je o mnoho cennejší a významnejší, ako mnoho iných smlúv a dohôd, uzavretých v minulosti. My teda nechceme mať smluvy, ale chceme skutočne jasný pomer medzi oboma našimi národmi, čiže medzi slovenským národom s jednej strany a nemeckou národnou skupinou so strany druhej. Predpokladom takéhoto vyjasneného pomeru je, aby tie rôzne nedorozumenia, aké ešte i dnes v skutočnosti sú, byly eliminované. A v prvom rade musí byť eliminované všetko, čo sa stavia medzi slovenský národ a nemeckú národnú skupinu. Predovšetkým treba nám takto vylúčiť židov, lebo, pánovia, ono je to tak, že je to práve židovská tlač, ktorá má živý záujem na tom, aby sa žiadúce vyjasnenie pomerov medzi Slovákami a Nemcami neuskutočnilo. Je to židovská tlač, ktorá neustále nedorozumenia umele vyrába a ktorá v skutočnosti jestvujúce a ľahko pochopiteľné diverzie

radúva. Teda chceme sa bez prostredníctva so strany židov shovárať a medzi sebou jednať. Musia byť ale ďalej z vyjednávania medzi Slovákmi a Nemcami vylúčení i Česi. Tu postačí mi uviesť iba malý príklad z minulých dní. Museli sme si trpko sťažovať, že v januári prepustený bol celý rad našich robotníkov a zamestnancov v Bratislave, ako aj na širšom Slovensku. Pri bližšom zisťovaní alebo skúmaní veci vyšlo na javo, že títo robotníci a zamestnanci prepustení boli nie slovenskými faktormi, ale že skutočnú vinu na ich prepustení nesú pražské ústredie. A tak mohlo sa stať, že Prahou prevedené a z Prahy dirigované tieto opatrenia mohli prispieť k tomu, aby sa pomer náš, ten dobrý pomer medzi Slovákmi a Nemcami, zakalil. A preto prajeme si a chceme, aby sme sami bez sprostredkovania zjednali si vyjasnenie pomerov medzi nemeckou národnou skupinou a slovenským národom. A ďalej, naša administratíva i sám pán ministerský predseda včera zdôraznil, že naša administratíva vyžaduje určitých reforiem, že je ona ešte i dnes v silnom vleku minulého zoročného režimu. Je to aj pochopiteľné. Vládna forma môže byť cez noc zmenená, nie je ale možné cez jedinú noc previesť zmenu ducha v jednom veľkom úradníckom aparáte, preorientovať ho na nové možnosti a nový spôsob výkonu. A tak vyvolané boli i v týchto málo mesiacoch nového Slovenska nedorozumenia, ktoré pramenia, povedzme, že predovšetkým pramenia z toho, že táto administratíva ešte nepochopila ducha novej doby, že táto administratíva si ešte i teraz myslí, že najlepšie slúži štátu vtedy, keď oproti tej-ktorej národnej skupine brutálnou mocou a brutálnym násilím vystupuje. A i tu dovolil by som si uviesť niekoľko málo príkladov, nie snáď s úmyslom držať opozičnú reč, alebo veslovať v prúde toho pekného starého opozičnictva, ale len aby som na nich dokázal, že zle fungujúca administratíva je vstave rozbitá i veľkú koncepciu. (Čujme!) Chcem poukázať na to, že rôzne úrady práce a podriadené orgány používajú dokonca i pri opatrovaní práce dvojakého merítka. Mnohí sa nazdávajú, že za nových našich pomerov a z nových konštelácií vyvedené majú byť tie isté konzekvencie aké vyvodil v roku 1918 Česi voči Nemcom, keď našich robotníkov povyhádzovali na ulicu, pozatvárali nám školy atď. atď. A tak museli sme konštatovať, že v mnohých prípadoch, ktoré mohli byť aspoň čiastočne eliminované, že v častých prípadoch skutočne stačila i holá skutočnosť, že jednalo sa o príslušníka nemeckej národnej skupiny, aby bol dotýčaný nemecký robotník, nemecký zamestnanec pozbavený svojho pra-

covného miesta. Chcem konštatovať, a ešte raz podtrhnúť, že to boli prehmaty zle fungujúcej administratívy. Alebo pokladal som za zbytočné — a pokladám i dnes — metódy, akými nás prekvapilo sčítanie ľudu 31. decembra. Veď je vylúčené, a musí to priznať každý, čo len trochu pozná pomery, aby na príklad tu v Bratislave vykazoval výsledok sčítania 27.000 Nemcov. Skutočná cifra nemeckej národnej skupiny v Bratislave prevyšuje značne pri sčítaní dosiahnutú cifru. Už z tohoto príkladu musíte nahliadnuť, že tento výsledok sčítania ľudu nemôže byť smerodajný pri ďalšej výstavbe, rozhodne ale nemôže tvoriť podklad riešenie menšinovej otázky, alebo povedzme, teraz som i sám použil toho výrazu (smiech), riešenia aj otázky pomeru nemeckej národnej skupiny k národu slovenskému, a preto boli sme pánu ministerskému predsedovi veľmi vďační, keď na našu adresu prehlásil, že jednalo sa v danom prípade iba o formálny administratívny akt. Sám som ale toho názoru, že i takéto formálne administratívne opatrenia je možné prevádzať takým spôsobom, aby ony bezvadne fungovali a nechovali v sebe zárodok, z ktorého by sa mohli spory takéhoto druhu zrodiť. Veď tak veľká idea nového spolunažívania národov (potesk) nesmie stroskotať práve na takýchto technických ťažkostiach. Ďalej chcem uviesť, že sa už mesiace snažíme, aby sme prisľúbenú nám školskú samosprávu dostali konečne do správnej formy a v správnej forme ju užívať mohli. Ťažkostí takýchto počiatkov som si plne a cele vedomý. Pri tom sa ale nazdám, že keby naša administratíva mala dosť ochoty, povedzme srdečnej ochoty, bolo by bývalo možné dostať sa ďalej i na tomto poli, na tomto tak chúlостivom poli. Musíte pánovia chápať, že sme práve v tomto ohľade zvlášť citliví, ráčte sa len rozpamätať prosím, že cez 20 rokov museli sme viesť neslýchane urputný boj k vôli každému jednému dieťaťu, spomeníte si na to, akými prostriedkami sa pokúšali vtlačiť nemecké deti do českých škôl, a pochopíte našu mimoriadnu citlivosť práve na tomto poli, kde bolo by úlohou administratívy, naplnenej novým duchom a dbalej tejto našej citlivosti, aby strmším tempom previedla veci a urobila opatrenia, ktoré i tak skôr-neskôr prevedené byť musia. Musím ale znovu konštatovať, že shora bolo dostatok dobrej vôle, ba boli urobené aj vhodné opatrenia, ťažkosti ležaly len dolu v nezabehanej ešte administratíve. Uvediem ešte len dva príklady: málo sa prispeje k vytvoreniu vyjasnených pomerov vydávaním dôverných výnosov, v ktorých sa výslovne poukazuje na to, že § 2. vzájomnej

úmluvy nemecko-česko-slovenskej má byť, alebo môže byť využitý k tomu, aby Nemci, ktorí sa sem prisťahovali až po roku 1910, boli z krajiny vypudení, aby sa tak dostať rôzne podniky do slovenského majetku. Keď sme my už prejavili úmysel a v tomto ohľade prehovorili za nás i naše skutky, že chceme spolupracovať, spolupracovať poctivo, nazdám sa, že vtedy opatrenia takéhoto druhu nie sú dobre spôsobilé k tomu, aby našu chuť k spolupráci nejako zvlášť povzbudili. Najmä chcel by som poukázať na to, že pán ministerský predseda v svojom včerašom vyhlásení sa vyjadril o tom, že i v obecnej samospráve prevedená musí byť reforma tak, aby pri zostavení obecných sborov predstavenstva obce rozhodoval nielen púhy demokratický početný princíp, ale aby vzatý bol zreteľ aj na skutočné hospodárske a iné pomery. Bolo by žiadúce, aby sa týmto správnym zásadám dostalo použitia už teraz, na príklad pri ustanovení vládnych komisárov. Považujeme za nepochopiteľné a pôsobí na náš vzájomný pomer veľmi rušive, keď sa v niektorých obciach vyjadrujú prihorliví jednotlivci, že je pre seba-vedomie slovenského národa neznesiteľné, aby v tej alebo onej nemeckej obci, pred niekoľko rokmi azda čisto nemeckej, postavený bol v čelo obce Nemec, hoci složené obyvateľstva, alebo povedzme vlastníctvo pôdy, vlastníctvo budov, živnosti je ešte dnes vonkoncom v rukách Nemcov a boli sme len podľa čisto demokratického početného princípu a početného systému zatlačení o málo do pozadia. Zastávam preto stanovisko, že zo všetkých týchto príkladov je zjavné, že zle fungujúcou administratívou môže byť náš dobrý, plánovite dobrý pomer medzi slovenským národom a medzi nemeckou skupinou narušený, a z vývodov pána ministerského predsedu podtrhujem jeho úmysel naplniť našu administratívu novým duchom, zreformovať ju a nádejem sa, že práve s touto reformou bude v prvom rade započaté. Len potom, až bude naša administratíva týmto novým duchom ovládaná, budeme môcť uzavrieť clara pacta, o ktorých sa pán ministerský predseda zmieňoval. Lebo nepomôžu nám, a to chcem ešte raz zdôrazniť, sebelepšie pakty, sebelepšie smluvy, ani sebe lepšie zákony, keď chýbať nám bude aparát, ktorý by tieto zákony vykladal a prevádzal v duchu, ako ony boli vynesené a akým sú ony naplnené. *(Tak je!)*

Jednou z najzávažnejších úloh Snemu má byť, ako sme to včera počuli, vytvorenie vzornej ústavy. Vyslovujem svoju nádej, že v ústave tejto zakotví právo národných skupín,

že tomuto právu sa dostane takého zvýraznenia, aké bude skutočne vzorné. Nech je cna vzorom nielen pre túto krajinu, nielen pre túto našu spoločnú vlasť, ale i pre tie národné skupiny, ktoré dnes ešte nútené sú žiť v pomeroch nie takých, v akých dnes môžeme žiť. Za týchto predpokladov a s týmito pripomienkami berieme vyhlásenie vlády na vedomie a dúfame, že prevedenie tohoto programu výstavby umožní vytvorenie takého slobodného Slovenska, ktoré by sa stalo základným kameňom šťastnejšej, na súčinnosti národov spočívajúcej, Európy. *(Živý potlesk.)*

Podpredseda Stano *(zvoni)*: Slovo má pán poslanec Drobný.

Poslanec Drobný: Slávny Snem slovenský! V prvom rade nech je dovolené, aby som vyslovil neobyčajnú radosť všetkých štátnych a verejných zamestnancov Slovákov nad tou skutočnosťou, že ich budúcnosť a lepšie žitie sa dostalo do rúk svojských, do rúk slovenských. V ich existenčných otázkach bude rozhodovať slovenská svojská vláda a slovenský Snem, za ktorého uskutočnenie nejeden z nich prinášal obete a žertvoval. Vládne vyhlásenie, prednesené pánom ministerským predsedom, dáva nám nádej, že pomery štátnych a verejných zamestnancov sa zlepšia po stránke existenčnej.

Štátni a verejní zamestnanci hľadia preto s dôverou k vláde Slovenskej krajiny a na inštitúciu Slovenského zákonodarného snemu, lebo dúfajú, že vláda a snem sa budú držať slov Kristových: „Hoden je robotník mzdy svojej“.

Slovenské štátne a verejné zamestnanectvo — i keď niektorí chodili po blúdných cestách — v prevažnej väčšine sa plnou vervou zapojilo do práce, aby splnilo odkaz svojich otcov a vodcov, menovite odkaz vznešeného nášho vodcu nebohého Andreja Hlinku, ktorý celý svoj život venoval na povznesenie slovenského národa. Armáda slovenských štátnych a verejných zamestnancov nepozná dnes oddychu a odpočinku, ale obetuje sa a chce aj prinášať obete a brať účasť na novom prebudovaní svojho štátu, svojho slobodného Slovenska. *(Potlesk.)* Za túto prácu neotráča dlaň za odmenou, len si želá, aby jej bolo zaistené slušné žitie, a bolo s ňou spravodlivo zaobchádzané. Preto bude veľká zodpovednosť na vedúcich vládnych činiteľoch, aby nepripúšťali prekotný karierizmus nezaslúžených jednotlivcov, ktorí sa tlačia do popredia. Spomínam to preto, lebo som informovaný, že podobné prípady sa už objavujú.

Slávny Snem! Veľký český politik nebohý Anton Švehla zastával názor pri pripravovaní platových zákonov číslo 103 a 104 z roku 1926, aby štát mal skôr menej, ale dobre platených zamestnancov. Tieto jeho slová neznamenal len to, aby sa platy zamestnancov len zvyšovali, ale aj to, aby sa neuplatňovali pri prijímaní zamestnancov politickej protekcie. Vieme, že od prevratu sa prijímalo, — ovšem na úkor Slovákov — prekotne. Stačilo niekoľko politických legitimácií a každý mohol byť štátnym, alebo verejným zamestnancom, i keď nemal na to kvalifikáciu. Kvalifikáciou bola legitimácia jednej, alebo viacerých politických strán. Remeselníci zanechávali svoje remeslá, obchodníci svoje obchody, mysliac si, že v štátnych a verejných službách sa bude pohodlne a bezstarostne žiť. Nikto sa nestaral o to, odkiaľ sa vezmú peniaze na udržiavanie zamestnaneckého aparátu. Štátne úrady boli preplnené zamestnancami, z ktorých si tvorili vtedajšie vládné strany politické državy. Vymýšľalo sa skomplikovanie manipulácie, len aby čím viac zamestnancov bolo, až to dospelo tak ďaleko, že aj pri veľkom množstve zamestnancov na mnohých štátnych úradoch nebolo možné dodržať ani osemhodinovú zákonnú pracovnú dobu, ale muselo sa pracovať viac.

Slovensko sa osamostatnilo, a aby mohlo v rámci rozpočtových možností hospodáriť, muselo pomýšľať na zníženie počtu zamestnancov v štátnych úradoch. Zmenšenie počtu zamestnancov si vyžiadala i tá okolnosť, že postúpením južných krajov Slovenska a tým stratou štátnych úradov mnohí zamestnanci stali sa prebytočnými.

Samozrejme, že medzi prebytočných sme nemohli zaradiť svojich rodných bratov a tak došlo k riešeniu otázky českých zamestnancov na Slovensku. Do konca marca t. r. odíde ich 9000 zo všetkých rezortov štátnych strán. Uznávame, že boli medzi nimi i taki, ktorí si zasluhujú vďaka slovenského národa za ich prácu. Ale je isté, že boli to miesta, ktoré mali byť už dávno obsadené Slovákami. Slovák sa darmo uchádzal o službu štátnu, nedostal ju, ale s boľavým srdcom musel pozerat, ako štátne úrady zaplňujú uchádzačmi zpoza Moravy. Školená a menej školená slovenská mládež, ak sa aj dostávala k zamestnaniu, dostávala sa vo veľmi skromnom počte.

Nemá sa česká verejnosť čo búriť nad odchodom českých zamestnancov zo Slovenska, ktorá bola ujednaná medzi slovenskou a pražskou vládou. Bratské objatie vždy

prijímame s pocitom lásky, ale to objatie nesmie byť také, že nás zadusí. A keby sme boli ponechali na Slovensku všetkých českých zamestnancov, bolo by nás to veru poriadne udusilo a to finančne. Keď priemerne len 10.000 K ročne rátame na jedného zamestnanca, bolo by ponechanie 9000 českých zamestnancov stálo našu Slovenskú krajinu 90 mil. K každý rok. Iste úctyhodná suma! Z chýrov o nálade v Čechách a z listov, ktoré dostávame len preto, že 9000 českých zamestnancov má ísť zo Slovenska, vidíme, že medzi tým počtom bolo mnoho nežiaducich elementov. Nie je od nás nebratské, keď sa chceme odbremenit zbytočnej záťaže, veď každý nepredpojatý človek musí si uvedomiť, že povinnosťou našich vedúcich činiteľov nášho slovenského štátu je: uviesť do rovnováhy únosnosť národných hodnôt.

Česká vláda by mala urobiť prísne opatrenia, aby sa nešťvalo v Čechách a na Morave proti Slovákom a slovenskej vláde. Štvú tí Česi, ktorí si nezaslúžili, aby jedli slovenský chlieb. Česť výnimkám, ale na Slovensku sme mali hodne českých zamestnancov, ktorí prišli sem za kariérou a túto aj obsiahli na úkor Slovákov. V Čechách pre ich povahu nemali miesta, no tak samozrejme poslali ich na Slovensko. A ako štvú u nás proti nám, tak zase to isté robia proti nám v Čechách a na Morave. Práve som sa dozvedel, že do obce Slaný pri Prahe bol preložený istý učiteľ Čech zo Slovenska v tejto grupe 9000-ovej. Tam na poštovom úrade slúži Slovák, tajomník. S kolegami v úrade veľmi slušne vychádza, nemá a nemá s nimi nedorozumenie. Ale tento k dispozícii daný český učiteľ štvie proti nemu českú verejnosť, ba aj v novinách ho vyzýva, kedy už konečne prepustí svoje miesto Čechovi. Nehovorím už ani o vyhánaní z Čiech našich chudobných drotárov a sklenárov a robotníkov z kysuckých a považských kopaní. Ukazuje sa recipocita aj so strany pražských ministerstiev. Ministerstvo dopravy v Prahe dalo k dispozícii do 30 poštových zamestnancov slovenskej vláde, ktorí konali službu v Čechách, medzi inými aj takých, ktorí majú Češku za ženu. Pred niekoľkými dňami pražská vláda sa dohodla so Slovenskou vládou, že vzájomne dajú k dispozícii teraz už len tých zamestnancov, ktorí o to požiadajú. Počítanie pražského ministerstva dopravy považujem za provokáciu. Miesto frázovitého hlásania bratstva so strany pražských kruhov, chceme vidieť bratské skutky. A toto veru nie je bratský skutok vtedy, keď nechávame na Slovensku ešte hodne tisíc českých za-

mestnancov. Slovensko a Slováci nemôžu za nepremyslené činy predoktóbrových českých vlád, ktoré prepchávaly úrady na Slovensku českými zamestnancami. Dúfame ale, že sú ešte Česi, ktorí naše spolužitie úprimne si želajú a povinnosťou týchto je a bude, aby znemožnili výčiny všelijakých rozvratníkov, lebo len takto prestanú zbytočné škriepky a hádky. Držme sa hesla: Svornosťou sa dá mnoho spraviť, ale nesvornosťou všetko pokaziť. (*Potlesk*).

Na štátnych úradoch leží na tisíce žiadostí o službu. Treba sa postarať o slovenský dorast. Pri prijímaní uchádzačov ale bude sa treba držať zásady: tomu dať skôr chleba, kto to skutočne potrebuje, kto je naň najviac utisnutý. I v súkromných podnikoch je dosť možností najst' zamestnanie. Vychovávajme sa k samostatnosti a nehľadme, že len v štátnej službe môžeme si zaistiť každodenný krajec chleba.

Dnes už slovenský roľník, remeselník, robotník vie, že nie štátnezamestnanecký chlebič je najsladší. Veď mnohí z nich majú tam svojich synov a dcéry a napriek tomu, že ich deti majú svoje zamestnanie, musia ich ešte vždy podporovať.

Slávny Snem! Porovnajme si príjmy štátnych zamestnancov pred tým a za posledných 20 rokov, a vidíme, že pri hlásení hesiel sociálnej spravodlivosti je ohromný rozdiel. Každý štátny zamestnanec pred svetovou vojnou bol platený tak, aby mohol slušne žiť. Či by aj dnes nebolo možné pozdvihnúť ich sociálne polozenie? Som presvedčený, keď sa budú hľadať cesty, najdú sa. V tomto môžu byť našej vláde nápomocné vo veľkej miere štátnezamestnanecké komory, ktoré by bolo treba zriadiť. Nebáť sa tejto inštitúcie. Tu pri výmene názorov zástupcov zamestnancov a zamestnávateľa, t. j. štátu, iste sa najde mnoho možností k vyriešeniu štátnezamestnaneckého problému.

Na zákony a vládne nariadenia, ktorými sú upravené platy a služebný pomer zamestnancov, sa stále šomre. A plným právom. Menovite mladá generácia je nespokojná. Aby sa platové rozdiely v platových pomeroch zmenily, bolo by treba pripraviť nový platový zákon, alebo zmenu terajších platových zákonov. Nový platový zákon by bolo treba upraviť tak, aby zamestnanec v stredných rokoch, keď chce si založiť rodinný krb, dostal lepšieho platového postupu a po dosiahnutí určitej platovej stupnice, nech sú jeho platové postupy zmierňované. Je to aj pochopiteľné,

veď zamestnanec v stredných rokoch svojho veku má najviac rodinných starostí, vychovávať a školovať deti, čo v staršom veku odpadne. Bolo by žiadúce pri tom určiť aj primeranú minimálnu a maximálnu výšku platov.

V otázke priznania výchovného by sa tiež žiadala náprava. Na jednej strane sa narieka, že populácia klesá, ale na druhej strane štát priznáva zamestnancom výchovné len na dve deti. Vyzerá to ako predpis, že viac detí nemesie mať. Tu je potrebná náprava, ale nie taká, ako sa rozchyruje, že na prvé dve deti by nemalo byť priznané výchovné, ale až na tretie dieťa. Ráďte odpustiť, ale z tohoto sa nemôžu spraviť žiadne préteky. Pri dnešných slabých platoch, menovite u mladých zamestnancov sa s takýmito plánmi operovať nedá a nemôže. Vezmime si príklad z Nemecka, Francúzska, Belgicka, Talianska a iných štátov. Keď populácia, tak výchovné na všetky deti, a to rovnako tak pre úradníka, ako aj zriadenca. Všetky deti majú rovnaké žalúdky a rovnako pýtajú ješť. Chudobný človek práve tak má výlohy so školovaním a výchovou dieťaťa, ako bohatý. Dnešná systemizácia nevyhovuje. Slúži, bohužiaľ, často k tomu, aby sa medzi zamestnancami rozmáhal karierizmus, ktorý vidíme dnes na každom kroku. Systemizácia nech je zrušená a zavedený automatický postup. Výkonnosť a snaha zamestnancov by mohla byť honorovaná funkčnými prídavkami, ustálenými podľa povahy, významu a zodpovednosti služby. (*Potlesk*.)

Ako to vyzerá so systemizáciou, vidíme to u notárov. Starí ľudia sedia dnes v siedmej platovej stupnici. Vtedy svojho času, keď sa systemizácia robila, povedalo sa: vy notári máte hodne vedľajších dôchodkov, vy žiadne povyšovanie nepotrebuje. Ale dnes sa všade tie ich práva, ktoré majú, obstrihávajú. Prosím, aby po tejto stránke tiež bola učinená náprava a bolo konečne už zastavené takéto odberanie práv starých, už vybojovaných.

V otázke zamestnávania vydatých žien v štátnych službách je veľmi zdravé stanovisko a to: ženu vrátiť rodine. 99% vydatých žien nie preto bere na seba bremeno štátnej služby, aby z týchto príjmov holdovala luxusnému životu. Prijem manželky je len doplnenie obyčajne malého príjmu manžela, aby rodina aspoň takto mohla skromne žiť. Na zamestnávanie vydatých žien v štátnych službách koniec koncov doplatí nielen žena, ale i štát. Slúžiť aj rodine aj štátu sa nedá, to ide nielen na úkor zdravia ženy, ale i na úkor služby. Najlepšie východisko by bolo priznať manželovi rodinný prídavok, ktorý by mohol byť vyplácaný po určitú výšku jeho platu. Vyrieši

sa takto pomerne lacno otázka zamestnávania vydatých žien v štátnych službách. V poslednom čase sa mnohé ženy uchádzajú o odbytne, žiadosti ležia na úradoch, lebo nevedia čo s nimi. Vládne nariadenie o odchode vydatých štátnych zamestnankýň pre Slovensko neplatí. Bolo by treba túto časť vládneho nariadenia aplikovať i pre Slovensko pre také prípady, keď zamestnankyňa o odbytne dobrovoľne žiada. V poslednom čase sa staly zase prekvapujúce prípady, že vydatým zamestnankyniam penzistkám boli zastavené penzie. V mnohých rodinách jedine táto penzia bola jediným zdrojom príjmu. Poznám niekoľko prípadov, kde skutočne manžel nebol vôbec práce schopný, rodina žila z penzie, dnes im to odobrali, z čoho má tá rodina žiť ďalej? Prosil by som, aby revízia penzií po tejto stránke bola čím skorej prevedená.

V otázke zarátania prezenčnej vojenskej služby do poradia a postupu stále je ešte chaos. Je niekoľko zákonov a nariadení, z ktorých každý inak hodnotí vojenskú službu. Nesmieme zabúdať ani na uznanie vojenskej služby slovenských dobrovoľníkov. Žiada sa tu spraviť poriadok. (*Potlesk.*)

Po tomto úvode o štátnezamestnaneckých bolestiach nech mi je dovolené spomenúť aj špeciálne bolesti a položenie poštových zamestnancov. Zamestnanci poštového podniku konajú ťažkú, zodpovednú ba i dôvernú prácu. Na nich je sverená doprava často významného majetku a hodnôt. Je pravda, že v poštovom rozpočte značnou položkou sú platy poštových zamestnancov, ale netreba zabúdať, že zamestnanci sami si zarobia na tieto platy. Príjmy pošty by mohli byť zvýšené zrušením neprimeraných výhod obchodným a priemyselným kruhom, ktoré konzument pri nákupe nikdy nepocíti. Tu máme na príklad t. zv. letákové zásielky a balíky, označované ako poštový tovar. Ťažké státisíce stráca poštová správa na tarifných rozdieloch t. zv. poštového tovaru. Ako som si zistil, na výhodách, ktoré poskytuje poštová správa pri zásielkach poštového tovaru, na dopravnom a doručnom len u hlavného poštového úradu v Bratislave činí rozdiel na príjmoch okolo pol miliona za rok 1938. Kolko je toho na ostatných poštových úradoch? Bolo by tiež na čase urobiť zdravú dohodu medzi poštou a železnicou ohľadom dopravy poštových balíkových zásielok. Nech dopravuje pošta balíkové zásielky do 25 kg a nad túto váhu železnica. Z konkurenčného boja pošt a železníc majú osoh len súkromné, nenašské dopravné firmy, ktoré prijímajú na doručenie zásielky malých roz-

merov a váhy na celé vagóny a dopravujú ich do väčších miest. Takisto bude treba zrušiť oslobodenie od poštovného. Poštová správa na jednej strane dáva výhody, ale na druhej strane musí počúvať náreky železničných kruhov, že neplatí jej za prevoz poštových vozňov po železnici a tým sa zvyšuje deficit železníc. Zrušením výhod oslobodenia od poštovného by mala poštová správa dostať finančných prostriedkov, aby sa mohla so železnicou vyrovnáť. Zrušením oslobodenia by sa tiež znemožnilo zneužívanie výhody nepovolnými. Pošta by mohla mať pekné príjmy aj z rozšírenie reklamy súkromných firiem na poštových tlačivách, ako sú na pr. dopisnice, telegrafné blankety, zálepky a zariadenia, poštou dodávané súkromníkom. Tu by sa dalo hodne vyžískať aspoň na čiastočné úhrady nákladov. Sú aj iné možnosti, ktoré by iste vyniesly poštovej správe slušné zisky po stránke obchodnej. Zamestnanecký problém je veľmi dôležitý u poštového rezortu. Dosiaľ sa problém zamestnanecký vyvíjal u pošty v dvoch smeroch. Prvý by sa mohol pomenovať snahou o čím širšiu službu verejnosti, druhý zase smerom k sproletarizovaniu poštových zamestnancov. Následkom stále stúpajúceho provozu pociťuje sa väčší a väčší nedostatok personálu, ktorý ani dovolené nemôže v riadnom čase absolvovať, ale často sa stáva, že absolvovanie dovolených musí byť presunuté až na nasledujúci rok. Samozrejme tým úplná vyčerpanosť zamestnancov dosahuje vrcholu. Poštová správa predoktóbrová veľmi úzkostlivo hľadela na príkazy úsporných opatrení, a čím ďalej, tým viac povinností kladla na zamestnancov, ba išla tak ďaleko, že používajúc pre ňu výhodný § 210 platového zákona 103/1926 zaviedla pomocou vládnych nariadení číslo 15, 16 a 17 z roku 1927 kategórie lacných smluvných zamestnancov, ktorí mali medzery nedostatku personálu zaplňovať. Ale tieto kategórie mali byť len dočasné, ako to odsek 1. spomenutého § hovorí: že so zreteľom k zvláštnym pomeroch a potrebám týchto podnikov mali byť prijímaní, čo znamená, že poštovní pomocníci a posli mali byť len na miestach prechodnej potreby. Doterajšia prax však ukazuje, že smluvní zamestnanci sú zamestnávaní na miestach trvalej potreby. A keďže sú na miestach trvalej potreby zamestnávaní smluvní zamestnanci úradníckej a zriadeneckej kategórie, tak by bolo spravodlivé, aby počet normalizovaných pragmatických miest bol zvýšený. Ako sa tento stav ukazuje v praxi, dovoľujem si uviesť, že z celkového počtu 3841 úradníkov u pošty, je 1122 smluvných a z 2961 zriadencov je 1356 v

smluvnom pomere. Títo zamestnanci slúžia u pošty 8 až 15 rokov za nezmenený malý plat od 125 do 700 K mesačne, kým ťažko horko sa uvoľní pre nich miesto čakateľské.

U pomocných zriadencov, ustanovených v smysle vládneho nariadenia č. 114/1926 je to ešte horšie, lebo najprv musia si vyslúžiť vo vlastnosti poštových poslov 10—15 rokov a potom ďalších 7 rokov, kým sa dožijú definitívy, ale i to len vtedy, ak je také systemizované miesto voľné. Pri tom majú tú nevýhodu, že len po 5ročnej službe vo vlastnosti pomocného zriadenca majú nárok na penziu. Do päť rokov služby — služba posolská sa do toho neráta — môže im byť priznaný nejaký dar z milosti miesto penzie, ale i to závisí od blahovôle poštovej správy. Žiada sa tu konečne zaviesť kategóriu zriadeneckých čakateľov v smysle § 25. platového zákona č. 103/1926.

U technických zamestnancov sa ukazuje následkom šporenia na pošte pragmatikálnych miest zaujímavá okolnosť. Miest pomocných montérov a mechanikov je málo systemizované, preto dozorecké miesta musia byť sverené na telegrafných robotníkov, ktorým sa vypláca mesačne na hodinovej mzde od 822 až 1365 K mesačne; naproti tomu pomocný montér alebo mechanik by stál poštovú správu len 588 až 700 K mesačne. Z toho vidíme, že pošt. správa dopláca tu na mzdách priemerne 40% nákladu len preto, že nesystemizuje potrebný počet miest.

V rozpočte poštového podniku som si všimnul zaujímavú vec. Každý rozpočet pamätal dosiaľ na tých zamestnancov, ktorí bez vlastnej viny upadli do biedy následkom ťažkej choroby, pohrebu v rodine, alebo z iných príčin. Bola to vždy istá suma na t. zv. výpomoc. Prekvapujúce je, že práve v dnešných ťažkých časoch na dotovanie spomenutej rubriky v poštovom rezorte sa nepamätá, ale pamätá sa na pr. na remunerácie a honoráre. Zlovyk protekčných remunerácií by mal už raz prestať. Nech sú všetci poštovní zamestnanci rovnako odmeňovaní podľa výsledku hospodárenia a to podľa výkonu, významu a zodpovednosti služby. Tak to bolo do prevratu r. 1918 a tak by štát, ako aj zamestnanci vyšli na svoje, lebo zamestnanci by sami hľadali v podniku čím väčší zisk prácou a úsporami docieľiť, aby im potom tá ich odmena bola aj významnejšia a väčšia.

Dovoľujem si ďalej upozorniť na tú okolnosť, že na čas vojenského cvičenia poštovým pomocníkom a poslom sa plat nepriznáva. Malo by sa tak stať v plnej miere aspoň u žena-

tých a u tých, ktorí živia svojich rodičov, alebo súrodencov. Podpory, vyplácané z verejných prostriedkov sú veru malé. U zamestnancov zriadeneckej kategórie treba snížiť služebnú dobu zo 40 na 35 rokov pre výmer plnej penzie. Sú v tej nevýhode, že o päť rokov dlhšie platia penzijné príspevky, ako úradníci. Služebný oblek zriadencov je tiež boľavou otázkou. Pri úsporných opatreniach došlo ku skráteniu naturálnych požitkov našich zriadencov. Bolo by treba riadne ošatiť aj poslov. Veď oblek z toho svojho veru skoro hladového platu kúpiť si nemôže. Potrebná je čím skôr náprava, lebo je to v záujme poštového podniku. Úspora na služebnom obleku nevyváži tie škody, ktoré vznikajú nedostatočným ošatením poštových zriadencov. Dnešná látka služebného obleku je chatrná, bolo by treba sa vrátiť k predošlej akosti látok. Miesto terajších látkových plášteniek doručovateľom bolo by praktickejšie zaviesť pláštenky z nepremokavého plátna, ako si to sami doručovatelia želajú. Tiež by bolo žiaduce pridať vo väčšom počte zimné čiapky pre doručovateľov a všetkých tých zamestnancov zriadeneckej kategórie, ktorí konajú vonkajšiu službu.

Paušál na kolo pre doručovateľov, ktorý činil 45 K mesačne, následkom úsporných opatrení bol asi pred tromi rokmi snížený na 30 K mesačne s odôvodnením, že súčiastky a materiál na udržiavanie kola zlacneli. Dnes ale je zase všetko v cene, ba ceny potrieb so dňa na deň stúpajú a je celkom odôvodnené, aby bol priznaný paušál v pôvodnej výške 45 K mesačne. Takisto by bolo spravodlivé vrátiť zamestnancom vedľajšie požitky, ako na pr. nocľážne, sprievodné v nezmenenej výške a priznať tantiemy.

V otázke kvalifikácií by mala nastať náprava a to tým spôsobom, aby do kvalifikovania zamestnancov mali slovo aj ich odboroví zástupcovia.

Aby sme mali technický dorast, treba na nižších a vyšších priemyselných školách v Bratislave i na slovenskej vysokej škole technickej zaviesť elektrotechniku ako riadny vyučovací predmet. Jediná priemyselná škola v Banskej Bystrici na to nestačí. V Bratislave na priemyselnej škole je zavedený elektrotechnický kurz, ale tento nie je uznávaný ako plnohodnotná kvalifikácia pre štátnu službu. (*Potlesk.*)

Slávny Snem! Spomenul som, že náš slovenský štát nebude môcť udržať tak veľký zamestnanecký aparát. Aby sme po tejto strán-

ke vedeli sa zapojiť do práce za blaho národa, musíme ísť zo zásady, že u nás sa nebude úradovať, ale bude sa pracovať. Preto hľadme sa striasť zastaralých rakúskych šimlov, aby sme mohli pracovať, úspešne a dobre. Treba dbať o to, aby úradovanie bolo zjednodušené, nech je každý zodpovedný za svoju prácu, aby prestalo zbytočné šibovanie spisov. Úrady nižšieho stupňa treba vybaviť väčšou pravomocou, aby vyššie inštalácie boli odbremenené a mohli sa venovať dôležitejším organizačným, legislatívnym a kontrolným prácam. I keď sú hádam nesympatické myšlienky, ktoré dikujú zriadenie t. zv. „komisií“, treba sa pokúsiť, či by nebolo dobré tieto aspoň pokusne zriadiť. Lenže tieto komisie, ktoré budú mať za cieľ zjednodušiť úradovne, nesmú byť zostavené len z radov byrokracie, ale nech sú v nich aj praktikovia, odborníci, ktorí veciam rozumejú. Som presvedčený, že prideme k praktickým výsledkom.

Verím, že naša slovenská vláda má porozumenie pre všetky otázky, ktoré som si dovolil predniesť, preto skladám v nej úplnú dôveru a schvaľujem jej pracovný program, uvedený vo vyhlásení, ktoré nám predniesol pán predseda vlády. (*Potlesk*)

Podpredseda Stano (*zvoni*): Ďalej má slovo pán poslanec Eszterházy.

Poslanec Eszterházy (*maďarsky*): Slávny Snem! Keď ako jediný zástupca Maďarov zo Slovenska ujímam sa svojho miesta v novom parlamente Slovenska, ktorého utvorenie ťažkou borbou zo rokov podporilo i Maďarstvo, pokladám za prvú svoju povinnosť vyhlásiť, že práva svojho národa aj naďalej budem práve tak žiarlivo strážiť, ako doteraz. Z programu pána ministerského predsedu domnievam sa vyčítať to, že on i jeho vláda okrem národnej suverenity ľudú slovenského usiluje sa aj o vybudovanie štátnej suverenity slovenskej. Z toho nasleduje, že sa chce rozísť so všetkým, čo nás Maďarov upomínalo na toľme zatracovaný čechoslovakizmus uplynulých 20 rokov a preto vládne vyhlásenie vo všeobecnosti prijímam. Skutočnosť, že program pána ministerského predsedu vo všeobecnosti prijímam, nech však nepomýli nikoho, ani členov slovenskej vlády, ani verejnú mienku slovenskú, ale ani tu žijúcich Maďarov, lebo moje stanovisko vôbec neznamená ešte to, že by Maďari nemali sťažností i oprávnených požiadaviek, volajúcich po súrnej náprave. Predsa však, keď prvý ministerský predseda Slovenska za jeden z hlavných bodov svojho programu určí úplnú samostatnosť svojej krajiny, so strany Maďar-

stva môže byť jediným správnym vytýčením politického cieľa, aby túto snahu vlády v najplnšej miere podporovalo. My, ktorí sme pred 20 rokmi boli svedkami a trpnými účastníkmi utvorenia československého štátu, sme teraz svedkami novej tvorby štátu, ale dúfam, nebudeme i jej trpnými účastníkmi.

To, čo sme skúsili pred 20 rokmi, je pre nás bohatým poučením, z ktorého sa musí poučiť každý, kto preberá zodpovednosť za tvorenie nového štátu. Prvé Československo počnúc od svojho založenia pre svoje dedičné hriechy nemohlo, ale ani nechcelo riešiť otázku národnostnú. Toto bolo potom príčinou jeho skazy. Terazí nový režim nech to má vždy pred očami, ak nechce riskovať existenciu a úspech nového štátneho útvaru. Za bývalej vlády Česko-Slovenska v každom odvetví verejného života, v úradnom živote, v hospodárskom a spoločenskom živote vyrástla celá generácia, ku ktorej náležia i takí Slováci, ktorí sa teraz dostali k vedúcemu zástoju. Táto generácia sa musí očistiť od každého vlivu ducha benešovského.

Svojho času mali sme možnosť skúsiť, že akokoľvek aj hlásala Praha, že odstráni rakušiacke názory, táto snaha stroskotala, lebo Praha prevzala všetko, čo v rakúskom systéme bolo nedobré, ale nevedela konzervovať to, čo bolo v ňom dobré. Clara pacta — boni amici, povedal včera pán ministerský predseda. Z toho vychádzam i ja a ako zákonodarca maďarský poukazujem v prvom rade prirodzene na to, že riešenie otázky národnostnej je úlohou tak prvotriednou, že jej odtaktizovanie mohlo by mať osudné následky. Zisťujúc to nechcem rušiť slávnosť okamihu, ale naopak chcem, aby dosiahla výsledkov tá budovateľská práca, ktorá sa začína. Pražská vláda milión Maďarov chcela vždy pokladať za quantité negligible. Že naokoľko nesprávne, toho dôkazom je vývoj v roku 1938. Ak teraz na Slovensku počet Maďarov aj dôkladne poklesol, ich morálna, duševná a kultúrna hodnota nijako sa nesnížila. Ich národné povedomie je tiež podnes tak nezlomené a nezlomiteľné, aké bolo pred viedenským rozhodnutím zo dňa 2. novembra 1938. Z toho nasleduje, že nárokujú si rovnoprávnosť práve tak, ako predtým, a dvíhajú sa k protestu i voči sebemenšiemu pokusu, ktorý by chcel Maďarov degradovať na občanov druhej alebo tretej triedy. My Maďari, ktorí sme zostali tu na Slovensku, žili sme už samostatným životom štátnym, lebo v nás sú konštruktívne štáttvorné sily, ako sme podali o tom dôkaz v poslednom čase svojou chladnokrvnosťou, disciplinovanosťou, kľudnosťou, trpezlivosťou

a pracovitostou. Tešilo by ma, keby národ slovenský, ktorého borbu za slobodu vždy sme podporovali nezištne a s ohrozením vlastných individuálnych záujmov, toto otvorene nahliadol a i sám prispel k tomu, aby každá rušivá okolnosť, vznikajúca v tomto smere, mohla byť vyradená bez porúch. Magnou chartou Slovače je Pittsbourghská dohoda, našou magnou chartou je viedenská arbitráž, ktorej 5. bodu sa bezpodmienečne pridriavame a nijako nemôžeme pristúpiť k tomu, aby jej ustanovenia boli zahmlené alebo ich uplatnenie prekazené nadhodením reciprocity, alebo iných teorií.

Slovenskému parlamentu, ako to predniesol pán ministerský predseda, pripadajú ohromné úlohy. Celej štátnej štruktúre Slovenska musí dať základy novými zákonmi a musí odstrániť i rumy, ktoré ostaly po búrlivých časoch. Preto vláda chce zrevidovať svoje nariadenia, vydané na základe splnomocnovacieho zákona.

Pán ministerský predseda vyhlásil, že Slovensko je síce pokračovaním štátu Česko-slovenského, lebo z neho vyrástlo, ale je predseda novým štátom, ktorý sa nebude znáť k šovinizmu a netolerantnosti. Dôverujem tomu, že toto vytýčenie cieľa je najvážnejším úmyslom každého zodpovedného slovenského štátnika, lebo ak by to nebolo tak, bolo by Slovensko novým štátom len zdanlive a na povrchu, nie však v podstate, čo by bolo na škodu nielen Slovači, ale i univerzálnym záujmom Slovenska.

Tu pripomínam, že tie jazykové práva, ktoré autonómny zákon č. 299/1938 zabezpečil Čechom, požadujeme i pre Maďarov.

Sociálna složka programu slovenskej vlády, najmä ochrana rodiny, umožnenie zakladania rodiny, starostlivosť o dieťa a o nezamestnaných, spravедlivé platenie miezd robotníkom, veci válečných invalidov, sociálne poistenie a takisto i riešenie vecí zdravotníckych sú všetko problémami takého druhu, že možno mať o nich len mienku jednú. V najúplnejšej miere som za jedno so sem spadajúcimi prejavmi vládneho vyhlásenia, prirodzene však s tým, že v týchto otázkach má sa dostať i Maďarstvu celkom rovnakého zachádzania a obrany. Aj správne riešené otázky sociálne prispievajú k zabezpečeniu vnútorného pokoja krajiny. Nezamestnanosť a bezprístrešie, nedostatok chleba vyvolávajú v krajine trvalý nekľud.

Vieme, že hospodárske a finančné položenie Slovenska nie je najružovejšie. Tomu primerane chceme zariadiť tunajší svoj život.

Nás Maďarov v rovnakej miere bolí, či vidíme hladujúceho Slováka, Maďara alebo Nemca. Aj my sme ochotní v súkromnom živote a všade k najväčšej sporivosti, nedáme sa odpúť ani obeťami, vieme sa aj odriekať, ale správne vyriešenie problémov sociálnych vieme si predstaviť len tak, ak sa na tomto poli neuplatní a nikdy ani nemôže uplatniť rozdiel národný. Vláda nech má starosť rovnakou mierou o zaopatrenie núdznych osôb, či sú príslušníkmi národnosti slovenskej, maďarskej, nemeckej alebo rusínskej a uvidí, ak zásadu túto prisne zachová, že vnútorná atmosféra dojde k takému ukludneniu, ktoré usnadní každú prácu vlády.

Ťažkým porušením zásady rovnakého zachádzania sú tie prepúšťania, ku ktorým došlo v posledných časoch najmä v Bratislave, kde v dôsledku policajno-vrchnostenských opatrení početní poctive pracujúci Maďari prišli o chlieb a o existenciu. Musí zlyhať každý sociálny plán tam, kde na konci rozhodujúce slovo patrí policii. Prepustených inonárodných úradníkov a robotníkov neskoršie väčšinou prijali nazad do práce, s Maďarmi sa však nestalo tak ani po nesčíselných intervenciách a prisľuboch, takže je zjavná protimaďarská tendencia týchto prepúšťaní. Maďar má tu práve na chlieb práve tak, ako tu žijúci Slovak, Nemec, alebo príslušník iného národa. Toto jeho právo nemožno oddisputovať na základe nijakého paragrafu. Ak sa pri prepúšťaní odvolávajú na záujmy obrany štátu, to nám nemožno prijať, lebo prečo sa mal stat teraz odrazu nebezpečným ten, kto v tomto ohľade po 20 rokov nedával podnet k pochybnostiam. V týchto opatreniach neviem vidieť iné, ako rozbújnenie určitého českého systému, toho systému, pre ktorý tak mnoho trpela Slovač, keď z ďalekých Čiech na každé miesto na Slovensku dosadzovali české sily, proti ktorému systému sa slovenský národ právom bil. Sotva môžem pochopiť, že tento pražský recept užívajú i dnes. Ak v Bratislave ohľady na úspornosť vyžadujú prepúšťanie, uspokojí sa s tým každý, ak uvidí, že deje sa to pomerne. Toto opatrenie vyvolá však právom roztrpčenie, ak bude postihovať len Maďarov, hoci maďarskí poplatníci svoje povinnosti plnia presne a svedomite.

K hospodárskej a finančnej časti vládneho vyhlásenia predbežne vyjadrím sa len stručne. S potešením zisťujem, že vláda má vážne zábery a dôkladne sa zaoberá s plánom hospodárskej výstavby Slovenska. Predpokladám, že tieto plány budú mať aj reálny základ, sotva však bude ľahkou vecou ho zabezpečiť. Vláda si ukladá na dlhé roky také plány, ktoré

možno uskutočniť len s veľkým finančným vý-
pätím. Už teraz mi treba upozorniť vládu na
dve okolnosti. Pokladám za každopádne po-
trebnú spoluprácu so susedmi. Národy podu-
najske a podkarpatské na hospodárskom poli
nemôžu žiť jeden bez druhého. Vybudovanie
národnej a štátnej samostatnosti nijako nemá
znamenat' hospodárske odlúčenie, lebo toto
malo by prípadne následky katastrofálne.
Druhou okolnosťou je to, že z verejných prác
a vo všeobecnosti z každého podnikania poža-
duje svoju časť i Maďarstvo.

Tá časť vládneho vyhlásenia, ktorá sa za-
oberá s otázkami školskými, je vlastne len
všeobecná. Celkom si osvojujem to vyhlásenie
pána ministerského predsedu, že na školách
má panovať kresťanský národný duch. Je to
veľkým pokrokom oproti minulosti, keď pa-
novanie československé urobilo školu nástro-
jom odnárodňovania a smeru protikresťan-
ského. Treba nám však čakať konkrétnejšie
vyhlásenia o školách národnostných, lebo na
základe vyhlásenia pána ministerského pre-
sedu môžeme mať právom obavy, že zjedno-
dušenie školského systému a skoncentrovanie
školsťva môže ísť na úkor školy maďarskej.
Nevieme ani to, v akej miere sa chce vláda
starat' o zabezpečenie hmotného polozenia ná-
rodných škôl. Nie je nám známy štátny roz-
počet, lebo ho ešte neuverejnili. Je nám nezná-
me i to, koľko určuje vláda na maďarské kul-
túrne ciele. Je ešte veľmi mnoho otáznikov,
na ktoré čakáme odpoveď.

Pri posudzovaní kultúrnych práv a náro-
kov Maďarstva v žiadnom prípade nemôžem
prijat' výsledky sčítania ľudu z 31. decembra
1938. Ale nemôžem ich prijať ani v nijakom
takom inom ohľade, kde by akékoľvek právo
Maďarov záviselo od ich pomerného počtu. Aj
keď neviem rukolapne podvrátiť, že by v Slo-
venskej krajine žilo len 67.000 Maďarov, spô-
sob sčítania ľudu plným právom robí otáz-
nou reálnosť jeho výsledkov. Mám dôkazy, že
na mnohých miestach prihorliví sčítači na
úkor Maďarov svojvoľne určili národnostnú
príslušnosť. Inde zas zisťovanie, kto je ktorej
národnosti príslušníkom, dialo sa s neznalo-
stou a povrchnosťou. Viem, že tieto veľké chyby
dialy sa nie na pokyn vlády, naproti tomu nú-
tený som predpokladať, že vláda o nich vie a
že práve preto pri určení práv národných skupín
nebude brať za základ tieto údaje.

S ohľadom na sčítanie ľudu, sročné budú-
ceho roku, už teraz vyhlasujem, že my môže-
me prijať za smerodajné len sčítanie ľudu, kde
každý sčítaný osobne vyplní sčítací list.

Vrátiac sa na otázky školské a kultúrne,
môžeme tu uspokojujúci výsledok dosiahnuť
len tak, ak nám Maďarom dá vláda možnosť
— ako sa to stalo aj ohľadne Nemcov, — aby
sme pána ministra školstva oboznámili s na-
ším školským a kultúrnym programom a pre-
debatovali každú jeho podrobnosť. Okrem to-
ho bolo by v budúcnosti riešením, vylučujú-
cim každý rozpor a nedorozumenie, keby
v ministerstve školstva pre dozor nad škola-
mi každého typu s vyučovacím jazykom ma-
ďarským bolo utvorené osobitné oddelenie,
v ktorom by boli zamestnávaní Maďari a keby
školdozorcami maďarských škôl boli Maďari.

K obšírnemu vyhláseniu pána ministerské-
ho predsedu predniesol som naše stanovisko,
najdôležitejšie naše požiadavky a najpálčivej-
šie bolesti, len zhustene. Nechcem robiť ťaž-
kosti, lebo uznávam, že — ako to jeden pán
minister aj vyhlásil — vláda je až priveľmi
zanepoždnená začiatočnými ťažkosťami a eli-
minovaním detských nemocí, počiatkov a zja-
vov revolučných. Obsah vládneho vyhlásenia
je dnes väčšinou ešte len sľubom. Bol by som
rád, keby to bol sľub pre nás povzbudzujúci a
keby vývin nezmaril naše nádeje. Odhliadnuc
však od toho znovu zdôrazňujem, že dnes
v parlamente slovenskom len sám zastupujem
Maďarstvo. Zodpovednosť na mňa doliehajúca
je preto o mnoho väčšia, ako bola vtedy, keď
sa delila medzi viacerých zákonodarcov —
Maďarov. Ujímam sa jej voči svojmu rodu
s tým, že z našich oprávnených požiadaviek
nepopustím ani jotu a že pomer maďarsko-slo-
venský nikdy nebudem si vysvetľovať tak, aby
sme boli tu zatísnutí do úzadia. Naša priateľská
a bratská spolupráca závisí od toho, či vláda bude
s nami zachádzať ako s partnermi rovnými. Pán
ministerský predseda vo svojom vyhlásení viac
ráz zdôrazňoval ideologiu kresťanskú, tú kre-
šťanskú ideologiu, ktorá pučí zo srdca slovenských.
Moja duša, moja maďarská duša je naplnená
kresťanskou ideológiou. Verím, že táto kresťan-
ská ideológia pomôže prekonať ešte jestvujúce
ťažkosti a umožní pokojnú spoluprácu na dosiah-
nutí šťastlivejšej budúcnosti. (*Potlesk.*)

Podpredseda Stano (*zvoni*): Slovo má pán
poslanec dr. Körper.

Poslanec dr. Körper: Slávny Snem! Po-
sledné slová, ktoré mi bol vlni pred svojou smr-
ťou napísal náš zvečnelý vodca Andrej Hlinka,
znejú, takto: „Teším sa novému životu, tebrárs
ja som už len škelet, aj dnes ma len odniesli od
oltára. „Ego enim jam delibor.“ Bojujte dobrý
,depositum fidei, custodiť. Boh je s nami, kto
proti nám? Žehnaj vás Boh.“

Sú to slová prorocké. Hlinka videl nový život ešte pred 6. októbrom, ešte pred svojou smrťou. V duši svojej už pozdravoval snem slovenský, videl nás tu všetkých, shromaždený národ okolo svojich ideí. Požehnával našu dnešnú prácu už vtedy, keď jeho život zhasínal. V povedomí toho, že sám sa nedožije slovenskej samostatnosti, zanechal nám odkaz: bojujte dobrý „depositum custodi“, to jest bojujte tak, aby ste na konci boja mohli o sebe povedať, že ste zachovali a zachránili vám sverené hodnoty mravné a národné. Toto je totiž to depositum, ten svätý Hlinkov deposit, z ktorého musíme počet vydávať v každý deň svojho parlamentného šafárenia. Bolo by to bývalo našou povinnosťou, zachovať jeho idey, jeho dedičstvo, aj za nepriaznivých okolností v rámci centralistického parlamentu, tým viac je to našou povinnosťou teraz, keď máme v rukách svojich všetky podmienky, aby sme jeho idey nie len zachovali, ale aj uskutočnili.

Vo vládnom vyhlásení sme počuli o cirkevno-politických otázkach a o ľudovýchove. Sú to otázky a problémy, ktoré boli nebohému nášmu vodcovi tie najbližšie a o ktoré sa on bil a stal po celý svoj život. Nech mi dovoľí slávny Snem slovenský, aby som svoju rozpravu venoval týmto tak úzko súvisiacim odborom našich zákonodarných starostí.

Nielen mládež treba vychovávať, ale aj národ ako taký, ako celok. A táto výchova národa je práve tak dôležitá a potrebná, ako škola a univerzita. Na slovenský národ čakajú nové úlohy a skutočne nový život. Ale nebude môcť konať náš národ tieto úlohy, a nebude sa môcť vžiť do nového života, keď sa najsamprv neprevychová k tomu. Iste nové životné okolnosti, nové podmienky práce a úspechu, nové vzťahy k susedom naučia našich ľudí na všeličo. Treba rátať aj na školu života, ktorá najviac sa učí na vlastnej škode, ale ako dieťa nevyložíme náhodám a nehodám, školu-júc ho systematicky podľa jednotnej idey v škole, tak aj národ sám od nás žiada, aby sme ho bezpečne viedli na tej ceste, na ktorú sa dostal ako na svojskú dráhu životnú.

My teda národ slovenský vychovávať musíme a budeme a to v duchu Hlinkovom.

Výchova národná je dvojaká: náboženská a kultúrna. Tieto dva smery výchovné sa navzájom dopĺňujú a nemožno ich rozlúčiť. Sme sa o tom presvedčili práve v histórii národa nášho. Pred prevratom maďarský režim ponechal Slovákom náboženskú výchovu, ale zanedbával kultúrnu. Následkom toho bolo, že mali sme síce dobrý katolícky národ, ale nemali sme dostatočnej inteligencie a kultúrnej sily svojskej a slovenskej.

Za minulých dvadsať rokov zas naopak usilovali sa naplniť náš národ i keď nie svojskou, pred-

sa akousi vyššou kultúrou, ale pritom vypočítave zatlačali v školách i vo verejnosti výchovu náboženskú. A čo bol následok? To, že sme mali inteligenciu, mali sme kultúru, ale čím viac nám vyrastala táto nová inteligencia, tým viac bolo medzi našimi ľuďmi necharakterných, poddajných, tým viac sa sírily svetové názory protinárodné a protikresťanské, takže na konci každej kultúra slúžila vlastne nie národu nášmu, ale cudzím živlom a akejsi nebezpečnej vlažnosti ku všetkému, čo naši otcovia považovali za šľachetné a sväté.

Náboženská výchova ľudu bez kultúrnej výchovy je nedostatočná a naopak kultúrna výchova bez náboženskej je nebezpečná a minie sa svojho cieľa.

Sme teraz už štátom kresťanským, teda náboženská výchova národa je nám samozrejmalá. Ba celý boj za samostatnosť vybojovala a dobojovala ona čiastka národa, ktorá i pri všetkých ťažkostiach doterajších na tomto poli zachovala si aj výchovu náboženskú.

Náboženská výchova sa robila a bude sa vždy robiť v rámci pozitívnej viery a preto aj pomocou kňazov. Lebo tu nejde o akési hmlisté náboženské cítenie alebo o pestovanie akéhosi okultizmu, ale o základy kresťanskej, o vieru kresťanskú, a to najmä katolícku, v ktorej-nato vyvolení mužovia sa venujú najsamprv svojmu vzdelávaniu a potom vzdelávaniu tých, ktorých spája dovedna tá istá viditeľná hlava cirkevná.

U nás, na Slovensku, títo mužovia, kňazi, vážili si svoju úlohu a svoj stav vždy tak vysoko, a tak šľachetne o ňom smýšľali, že považovali svoju prácu za prácu národnú, nielen za robotu všeobecne ľudskú.

Slovenské kňazstvo aj vtedy vydržalo pri národnej línii, keď mnohí z ostatných vrstiev inteligencie nevydržali nápor odnárodňovania a stratili povedomie k národnej patričnosti.

Celá naša národná historia dokazuje, že kňazi sa zaslúžili o národ slovenský a že kňazi boli prví a najlepší bojovníci za práva ľudské a národné ľudu slovenského. A falšoval by túto históriu, kto by tvrdil, že kňazstvo jednej konfesie malo menšiu účasť na udržiavaní povedomia slovenského a v boji za slovenskú samostatnosť, ako kňazstvo konfesie druhej. Ak sa robily pokusy v blízkej minulosti takto skresliť naše dejiny, iste teraz je aj takému falšovaniu dejín koniec.

Hlinka bol nielen našim najväčším národovcom, ale aj silným ohnivom v tej nepretržitej reťazi kňazov slovenských, ktorí celý zápal svojej viery, celý svoj apoštolský život venovali predovšetkým národu svojmu a to bez rodinných a

hmotných záujmov práve preto, lebo tých záujmov sa pri vysviacke za kňaza boli dobrovoľne zriekli.

Vieme dobre, že na konci v boji za autonómiu zostal sám, najmä po smrti Rázusovej, skoro všetci ostatní sa vzdávali boja a nádeje na víťazstvo. Hlinka vytrval do konca so svojimi oltárskymi bratmi a takmer s celým národom, ktorý chodieval do kostola a počúval hlas svojho kňaza.

Hlinka odišiel, ale zanechal nám dedičstvo svoje, svoju dušu zápalistú a neúprosný ďalší boj za slobodu slovenského národa.

Lebo, slávny slovenský Snem, tento boj za slobodu národa nie je skončený. *(Tak je!)* Práve teraz prichádzame do poslednej a možno pre nás najťažšej fázy tohto boja. Vydobyli sme si rámeček pre úspešný koniec tohto boja, samostatnosť a politickú slobodu, ale národ nie je úplne voľný, kým každý jeho člen nebude mať istoty, že tá slobodná slovenská zem ho aj užije a vradí do radov hospodársky neodvislých ľudí.

A tu čaká ťažká úloha najmä na kňazov. Pán predseda vlády vo vládnom prejave nie raz priznával, že sa musíme uberať cestami čím väčšej sporivosti. Čo z toho nasleduje?

Za dvadsať rokov doterajšieho režimu všetko sa stavalo, štátne budovy, školy, spolkové paláce, banky a kasárne. Všetko sa stavalo až prepychovo, iba kostoly zostali na malých výnimky staré a nevyhovujúce a tiež iba fary sú aj dnes tak staré a nedostatočné, ako boli kedysi pred 200 rokmi. Otielo sa nik nemohol starať, lebo kňaz si myslel, že prednejšia je škola a iné veci, najmä spolkové. A celý ten režim bol taký, že sa vyhadzovali miliardy na rôzne potreby, ale veru na kostoly a na fary sa z nich málo ušlo. Kňaz sa musel uspokojiť pri svojom vysokoškolskom vzdelaní s platom zamestnanca najnižšej kategórie a veriaci sa museli tlačiť v malých, úzkych kostoloch.

Ale nielen to. Za dvadsať rokov bývalého režimu na celej čiare sa rozmnožil personál vo verejnej službe. Kde bolo päť učiteľov, tam je dnes desať, kde bol jeden úradník, tam je dnes aj päť. Jediný kňaz zostal sám na dedine *(tak je!)*, jedine fara nepojala viac robotníkov do vinice Pána, jedine na kňazskej dráhe sa nezvýšil počet pracovníkov preto, lebo na kňazovi bolo treba sporiť aj v tomto ohľade. Za nepatrný honorár alebo zadarmo pracoval každý kňaz za troch, za štyroch.

A pracoval vďačne, lebo vedel, že príde čas prajnejší, že si vydobyjeme slobodu, že príde vláda, ktorá bude štedrá aj k cirkvi, nielen k ostatným.

Áno, táto sloboda je tu, táto vláda nám už predniesla svoj program.

Ale čo z tohto programu nasleduje? To, že kňaz aj naďalej bude museť strádať a čakať,

ako aj iné ustanovizne a iní naši občania budú museť teraz napnúť všetky svoje sily, aby sila národnej vôle odstránila aj ostatné prekážky voľného a suverenného života.

Môže sa kňaz utiahnuť, môže sa už oddať teraz akejsi pasivite k veciam slovenským v tej nádeji, že v časoch nám prajných i bez neho sa všetko vybaví?

Nie. Naše šťastie bolo, že kňaz sa ani doteraz nezavrel do sakristie ani do svojej fary, ale v životnej borbe stál všade a vždy na čele svojich veriacich, stal sa ľudovým vodcom, stal sa človekom z ľudu a občanom pre národ.

Hlinka bol našim vodcom, Hlinka, ružomberský farár, ktorého fara sa stala strediskom nášho politického odboja a ohniskom národnej práce. A Hlinka bol nám vzorom v tejto veci. Šli sme za ním, s nami celá inteligencia a za nami ľud veriaci. Kňaz, Hlinkom vychovaný kňaz, bol vždy tým bleskom na Slovensku pod Tatrami, po ktorom blesku zahrmel celý národ mohutne a majestátne.

A hľa, teraz stojíme pred novým bojom: uskutočniť vládne vyhlásenie, podľa ktorého treba dať do kopy všetky sily, všetky rozumy, všetok idealizmus a všetok čas. A nadovšetko sporiť a snížiť ešte aj tie skromné nároky, ktoré sme doteraz mali v neprajnom prostredí.

Kňaz zatne zuby, zatne päste a pojde v boji ďalej. A za kňazom pojde ľud. Keď náš národ uvidí, že sám kňaz, ktorý by si mohol teraz už hovieť na vavrínoch a mať slušnejší dôchodok a stavať fary a kostoly, teraz v týchto začiatkových ťažkostiach zrieka sa ešte aj doterajšieho svojho očakávania na lepšie pomery, tak ostatní pôjdu za ním a bude aj naďalej vodcom a učiteľom svojho ľudu.

Kňaz teraz nehľadá rozľuku cirkvi od štátu, naopak, ešte viac príľne k tomuto samostatnému a slovenskému štátu, aby ho naplnil svojimi duchom a svojou čistou kresťanstvom usmernenou rodoláskou.

Vládne vyhlásenie zve nás do novej práce, ráta na spoluprácu a vernú oddanosť cirkevných činiteľov. A vláda naša sa nesklame v kňazoch. Ale nesklame sa ani vo veriacich, ktorí aj naďalej pôjdu s kňazmi svojimi do životnej borby národnej s heslom osvedčeným: Za Boha a za národ.

Kňazi zostanú aj naďalej v službách verejnosti slovenskej tým viac, lebo teraz sa bude musieť ešte viac pracovať, ešte viac obetovať a ešte viac sa zriekať.

Takto bude cirkevná výchova národa najvýdatnejšou pomocníčkou pri uskutočnení vládneho programu.

A v duchu našej vládnej vyhlášky hovorím, keď uistím svojich kolegov kňazov, že ďalšie ich ustávanie a ďalší ich boj nebude bez odmeny i keď nie hmotnej, ale morálnej. Namiesto šikanovania cirkevných vecí, namiesto zaznávania kňazskej činnosti nastane užitočná spolupráca medzi cirkvou a vládou na každom poli, na poli výchovnom a na poli administratívnom. Naše zákony budú upravené tak, aby sa nepriečily zákonom cirkevným. V tomto duchu bude upravený aj manželský zákon. Všetko pojde smerom zachrany a ochrany slovenskej rodiny a preto cirkevné predpisy budú rešpektované. Cirkev bude mať úplnú voľnosť vo svojej dušepastierskej činnosti, bude sa môcť venovať plne Katolíckej akcii a inej organizačnej práci náboženskej, výchovnej a charitatívnej.

Vláda spolu s cirkvou sa postará o to, aby náboženstvo bolo vyučované na všetkých stupňoch škôl, i vysokých. Vláda nezabudne ani na slovenských veriacich v zahraničí a bude dotovať všetky misie pre Slovákov. Vláda bude podporovať aj kresťanskú literatúru a tlač a bude mať na zreteli aj úspech najväčšieho kultúrneho spolku Slovákov, Spolku sv. Vojtecha.

Takáto spolupráca vlády s cirkvou veľmi obľahčí prácu kňazov a cirkev bude môcť nehatene propagovať idey evanjelia nielen v školách, ale v celej slovenskej verejnosti.

Cirkev nebude hľadať na tuzemské statky. Doteraz ju najviac bolelo to, že bývalý režim fedroval prúdy protináboženské a protikresťanské, takto mnohí podľahli červenému teroru a odpadli od náboženského života. Vládne vyhlásenie umožní, aby slovenská dedina zas dostala svoj ucelený jednotný ráz kresťanský, aby slovenská pospolitosť sa stala zas chrámom Najvyššieho, ktorý bude môcť prekvitať a pojať všetky dielky národa v jednote Ducha svätého.

Slávny Snem! Druhá složka národnej výchovy je **v ý c h o v a k u l t ú r n a**.

A v tejto výchove učiteľmi národa budeme v prvom rade my, poslanci. Tento pojem „poslanec“ dostáva práve v slovenskom štáte celkom iný obsah. Doteraz poslanec bol reprezentantom istej složky, takzvanej strany, ktorá len jednu časťku svojho programu vedela uskutočniť, druhú časťku a to vždy tú dôležitejšiu, len sľubovala. Reči poslancov a činnosť politických strán musely byť namierené v prvom rade proti druhým politickým stranám a smerom. Táto agresívna a defenzívna činnosť zaberala nielen čas, ale aj celú osobnosť poslancovu, takže poslanec bol v očiach ľudu doteraz nie učiteľom a vychovávateľom národa, ale jednostranným bojovníkom za záujmy stranícké.

Tomu teraz je už koniec. Máme jednu jediná stranu, Hlinkovu ľudovú stranu, stranu národnej jednoty, v programe ktorej sa sjednocuje celý národ. Nie sme rozdelení na malé frakcie, nie sme poslancami malých a malicherných záujmov, ale poslancami nerozdeleného životoschopného národa. A tak si môžeme rozdeliť na poli národnej výchovy úlohy, môžeme ísť k ľudu nie ako predstavitelia jednej čiastočky potentátov politických, ale ako skutoční a poverení zástupcovia celého národa a jeho idey.

Tento podstatný rozdiel medzi poslanectvom minulým a terajším využijeme k tomu, aby sme si stali bez rozdielu do služieb výchovy národnej.

Národ náš čaká, národ očakáva naše informácie, národ čaká naše reči. Reči? Nie, ale naše skutky. Lebo už dnes nieto sebavedomého občana na Slovensku, ktorý by sa uspokojil rečami. Tých rečí bolo za dvadsať rokov dosť, a zostaly iba rečami.

My máme program, jediný program, jednotný program. Nik nám neprekáža, aby sme ho aj uskutočnili. Preto pojdeme na shromaždenia, pojdeme do každej dediny, do každého mesta slovenského, nie rečniť, ale referovať, čo sme uviedli všetko do života, čo nám včera pán ministerský predseda prečítal. (*Potlesk.*) My nemusíme sľubovať, lebo nik nám prekážať nebude v uskutočnení plánov. Teda so skutkami pojdeme k ľudu a nie s rečami. A vieme dobre, že skutky vychovávajú, dobrý príklad a nie jalové reči.

Okrem poslancov bude tu tisíce iných prostriedkov ku prevychovávaniu slovenského národa.

Máme ustanovizne, ktoré dnes sú v našich rukách a slúžia veľkým intenciam národnej výchovy.

Rádio dnes už roznáša iba slovenského ducha, kresťanského a nacionálne vyspelého, povedomého. Tlač protislovenská je na Slovensku už dnes nemožná, v našich časopisoch, a najmä v našich denníkoch dominuje nielen suverenita národa slovenského, ale aj suverenita jeho ženiálneho ducha. Divadlo vychováva k národnej hrdosti slovenskej, propaguje slovenské umenie mravným zákonom podriadené. Film patrí u nás k šľachetnej zábave a nie ku mravnej skaze alebo k národnej ľahostajnosti.

Hlinkova garda a Hlinkova mládež sa organizuje, očisťuje a nadobúda charakteru jedinečných výchovných a branných inštitúcií národných.

To všetko patrí k ľudovému, to všetko sú nielen reči, ale aj faktá, ktoré sa zrodily za tri, za štyri mesiace.

Náš národ sa dnes ľahko vychováva, lebo má pred sebou skutky a nielen reči. A ešte jedno: keď keďysi, tak dnes je slovenský národ najsúcejší a duševne najpripravenejší k tomu, aby sa celkom preporodil, aby sa v novom slovenskom duchu prevychovával.

Prečo? Preto, lebo nikdy sme na Slovensku nevideli toľko nespokojnosti, ako dnes. Nikdy toľko očakávania a toľko zdravej kritiky. Táto nespokojnosť nie je predzvesťou akejsi revolúcie, toto očakávanie nie je očakávaním akejsi prievratnej zmeny. Dnešná nespokojnosť ľudu je zdravou vibráciou duševnej sily, národnej sily slovenskej, — je temperamentnou ozvenou vládnych činov a vzpruhou pre rýchly spád uskutočnenia jeho programu.

Náš národ nespí, náš národ sa dostal do víru prieporodu národného, náš národ a ni nám nedá spať, ale svojou nespokojnosťou nás všetkých ženie vpred, aby sme sa nezastavili na pol ceste, aby sme dokončili čím skôr akciu oslobodzovaciu a očisťovaciu na Slovensku.

Iste budeme musieť tmiť nedeľné hlasy, ktoré na nás dorážajú z celého Slovenska, iste budeme musieť mať na úzde nielen netrzeplivosť občanov, ale aj ambíciu svoju vlastnú pri riešení toľkých problémov, ale vždy je lepší prebytok vôle a síl, ako letargia alebo nevyšímavosť.

Nespokojnosť na Slovensku je znakom vyspelosti národa, je znakom toho, že všetci sme hotoví budovať a tvoriť nové Slovensko, a všetci chceme mať účasť na novej práci. Sme na aréne národnej cti svojej, my vládni činitelia sme hráčmi, ale národ-diváci sú pritom netrzeplivejší a nespokojnejší, ako my, a s napnutými nervami čakajú na výsledok, ba aj na každý čin a pohyb. Otrok a nevzdelanec nikdy neprejavuje sympatiu alebo nespokojnosť s vecmi verejnými, len rovnoprávny a hodnotný, vysoko vyspelý občan. A takí sú dnes Slováci nielen u nás doma, ale aj za hranicami.

Jeden jediný veľký prúd nás ženie vpred k cieľu, a v tomto prúde je Hlinkov duch. Tento živý duch sa prebija dnes víťazne z hrobu ružomerského, prebija sa cez nespokojné slovenské duše, prebija sa cez naše vládne a poslanecké duše a neuspokojí sa, kým sa neuskutočnia nielen nádeje Hlinkove, ale aj najkrajšie sny Hlinkove. (Potlesk.)

Tým, ktorí majú obavy, keď vidia nespokojnosť nášho ľudu, stačí pripomenúť, že samého Hlinku považovali nielen jeho nepriatelia, ale aj priatelia za najnespokojnejšieho politika v republike. A práve preto aj zvíťazil jeho duch.

A my, terajší vodcovia slovenského národa, v rukách s hotovým programom vlády svojej, nie

sme učiteľmi a vodcami národa spavého a unaveného, ale ľudu, ktorý je hotový k činom a k práci, a práve preto očakáva činy a prácu predovšetkým od nás. Dôvera národa súvisí a závisí od týchto činov a od tejto práce.

Vládne vyhlásenie, aj ako kňaz, aj ako kultúrny pracovník v mene všetkých katolíckych kňazov slovenských a myslím aj evanjelických, — v mene všetkých kultúrnych pracovníkov vrele pozdravujem a vitam. (Potlesk.)

Podpredseda dr. Mederly (zvoní): K slovu sa hlási pán poslanec Simko. Dávam mu slovo.

Poslanec Simko (rusínsky): Slávny Snem! Z programového prejavu slovenskej vlády, ktorý prejavil včera pán predseda, sa rozsieva nový duch, nový život, nový štát.

K veľkému uspokojeniu slúži to aj pre nás Rusínov a preto prijímame ho s veľkou radosťou. Máme veľmi smutné spomienky na zašlých 20 rokov, keď bolo nám sľúbené najviac — ale dostali sme z toho najmenej. Naše národné práva neboli nám priznávané, z čoho nastala medzi nami škodlivá borba, nenávisť, načo sme, slávny Snem, ťažko doplatili.

Prišiel deň 6. októbra 1938. Nastala nová éra, nový duch, nová nádej. — Nádej kresťanskej spravodlivosti. — Nádej vzájomného porozumenia troch slovanských bratov: Rusínov, Slovákov i Čechov. Nádej uznania našich kultúrnych, národných práv a takým spôsobom nádej bratského slavianskeho spoluzitia.

Ja zo svojej strany bol som vždy prívržencom tejto krásnej idey. Vidím, že naša súdby je spolu žiť, spolu umrieť. Preto, bratia, odstráňme zpod medzi nás všetko to, čo nás rozbieja a slúži za príčinu nášho nešťastia.

Bratia Slováci, nedopustíme sa toho! Keď tu nastane medzi nami boj, vráti sa stará nenávisť. Smutno konštatujem už aj teraz symptomy, ktoré šíria medzi nami nespokojnosť. Tu spomínam spôsob spočítania ľudu medzi nami Rusínmi. Podľa výsledku je u nás vykázaný menší počet ľudu, než bol predtým; násilnosťou bolo započítané mnoho čisto ruských dedín za slovenské, na čisto ruských okoliach spisovali len slovenskí komisári, ba boli prípady, že aj židia, len nie Rusíni. Úfame, že slávna vláda nebude brať ten výsledok za základ ďalšieho nášho spoluzitia. Známe i to, že vina nie je na strane vlády, ale niekoľkých okresných úradníkov.

So strany vlády vidíme teraz najväčšiu sympatiu i najlepšiu vôľu dať nám všetko to, čo nám patrí pred Bohom i svetom.

V nádeji, že dostaneme svoje národné práva od terajšej slovenskej vlády, vyjadrujeme svoju úplnú a úprimnú lojalitu. My s bratmi Slovákmi

supracovníkov, ktorí vychovávali rady mládeže budúcej za heslom Andreja Hlinku: Za Boha, za národ. Patrí im všetkým vďaka a my ich tu prosíme, aby ďalej kráčali tou cestou. Všetko, čo má štát po ruke, dá im k zaistenejšiemu úspechu.

Ale na druhej strane treba poukázať i na druhú časťku učiteľstva, učiteľstva z časťky remeselného, vidiaceho v povolani len povinnosť, chlieb a z väčšej časťky učiteľstva, ktoré kazí mládež, otravuje školu i okolie školy. Osobnosť učiteľa je najväčším činiteľom školskej práce, len tak príde učebná osnova, učebná látka, knihy a prostredie školy. Ak teda k niečomu treba v novej slovenskej škole obrátiť pozornosť, to je osobnosť učiteľa. Hovorí sa, že jeden zlý kňaz pokazí dielo desiatich dobrých kňazov. To obdobne platí i o učiteľstve, konajúcim do istej miery to isté vychovávateľské poslanie.

Vinníka zlej mládeže treba z veľkej časťky hľadať v zlom učiteľovi.

Školská správa prvej republiky dopúšťala sa osudnej chyby. V dobrom učiteľovi hľadala len dobrého metodika, schopného technika a bojovného širiteľa nedomyslenej demokracie, rozvratného socializmu. Ale nehľadala v ňom charaktera. Poslaním tejto pomýlenej školy a učiteľa bolo vytvoriť z detských rozumov vedátorské hlavy, egoistov, ktorí hľadajú len zbrane pre egoistické ciele vlastného života. Ale my v škole chceme vychovať statočného, uvedomelého a tvorivého člena národa i mravného človeka.

Preto v osobnosti učiteľovej nehľadáme najskôr mudrca, odborníka, ale hľadáme charakter, Slováka, mravného kresťana. (*Potlesk.*)

Keď sa nám podarilo odstrániť zo školy židovských učiteľov, väčšinu českých učiteľov, treba odstrániť a to čím skôr zo školy bezcharakterných, mládež mravne a tým i národne kaziacich učiteľov. (*Potlesk.*) Toho možno dosiahnuť zavedením a uzákonením osobnej zodpovednosti. Je pravda, že i doterajšia správa poznala disciplinárne tresty, lenže k týmto sa prichádzalo dlhou byrokratickou cestou. Kým niekoho potrestali, jeho záležitosť sa ťahala i roky. Trestali autonomistov, ale mohli sa voľne pohybovať v škole učiteľia a učiteľky, ktorí mravne žili pod úrovňou ľudskej dôstojnosti. Treba čo najskôr zrevidovať, a to dôkladne školské knižnice, učebné knihy, ale ešte skôr odstrániť a to úplne mravne chorých učiteľov. Nemožno trpieť v škole notorických alkoholikov a učiteľov, ktorí verejne pohoršujú im sverenú mládež.

A tak práve uzákonením osobnej zodpovednosti treba odstrániť zo škôl učiteľov, ktorí pracujú v škole proti jednote slovenského národa, mimo školy rozvracajú národné prostredie, aby takto úplne znemožnili poslanie školy. Od české-

ho učiteľstva nakoľko ostalo na slovenských školách pôsobiť, žiadame bezpodmienečnú a čistú znalosť slovenskej reči i pozitívnu účasť na národnej výchove slovenskej školy. Sabotáž alebo neschopnosť musí mať za následok odstránenie zo slovenskej školy. Nemôžeme byť citliví, že sa ohrozí existencia jednotlivca, keď predsa budúcnosť a dobro národa je viacej, ako existencia jednotlivca. Malo by preto ministerstvo školstva Slovenskej krajiny vydať čo najskôr výnos, v ktorom shrnie požiadavky osobnosti učiteľovej v národnej škole slovenskej i s rýchlymi a účinnými sankciami.

Aby bolo možno vzniesť na učiteľstvo požiadavku charakteru, treba reformovať učiteľské vzdelanie, ale nie tak, ako to doterajšie smery pokrokového školstva chceli. Opakujeme, nejde nám o učiteľov vedátorov, ale o učiteľov — priateľov národa, o ľudí, ktorí nebudú robiť pokusy s deťmi. Reforma učiteľského vzdelania sa prevedie v rámci doterajších učiteľských ústavov, predĺžením štúdia na päť ročníkov, ktoré by sa rozdelili tak, aby posledné dva ročníky boli venované praktickej stránke učiteľského povolania a odborným vedomostiam.

Veľmi mnoho sa hovorí o prepúšťaní vydatých učiteľiek. Je to problém, ktorý úzko súvisí s osobnosťou učiteľa, s charakterom učiteľa. Je všeobecným zjavom terajšieho života, že sa žiada skrômnosť, obetavosť jedného voči druhému. Učiteľstvo sa musí venovať sociálnej otázke. Musí o nej hovoriť. Ale verba volant exempla trahunt. Ako môže sociálne vychovávať chudobné deti Kyzúc žena okresného náčelníka, ako sa srovnáva so spravodlivosťou, že žena inženieira, ktorý berie v Pov. Bystrici mesačne vyše 4.000 K, učí sociálnej spravodlivosti deti chudobných robotníkov.

Otázka vydatých učiteľiek sa musí riešiť. To konečne prehlasuje i vláda vo svojom vyhlásení. Nechceme tým vyhnúť zo služby mladé učiteľky, ktoré sa vydajú za učiteľov a úradníkov nižšej a prostrednej kategórie. Práve tie chceme zachrániť, umožniť im, aby sa mohli čo najskôr vydať, založiť rodinu a spoločne obidvaja zarábať pre zabezpečenie štúdia a samostatného života svojich detí.

Aby škola mohla plniť na Slovensku svoje poslanie, musí byť postarané o zaškolenie detí. Aby sa mohli zaškoliť všetci žiaci na Slovensku, aby sa odstránilo striedavé vyučovanie, bolo by treba podľa rozpočtu investovať na Slovensku do stavieb národných škôl približne pol miliardy. Stavby, ktoré boli dosiaľ prevedené, vyžiadali si veľkých nákladov. Boli stavané paláce a tie paláce boli stavané s ohromnými nákladmi práve na tom území, ktoré nám odpadlo. Naš detviarsky kraj, naše Kysuce, naša horná Orava, naše vý-

chodné Slovensko, v ktorom sa najlepšie držal a drží národný duch, to bolo okrádané práve na úkor týchto krajov a na úkor miest, kde sa stavali reprezentačné paláce. (*Potlesk.*) Pri zásade šetrenia, o ktorej hovorí vláda vo vládnom vyhlásení, nie je možno v krátkom a dohľadnom čase zaškoliť všetky deti a odstrániť striedavé vyučovanie tým spôsobom, ako sa šlo doteraz. Je jediné východisko, ako odstrániť najskôr 3 typy škôl. Sjednotiť školstvo. Zakiaľ cirkvi, cirkevné obce stavali školy pomerne s mnoho menším nákladom s prispením obetavosti cirkevníkov, zatiaľ školy štátne boli subvencované prostriedkami štátnymi a boli stavané tak, aby každý čo najviac na nich zarábal. Ide nám o to, keďže škola je otázkou rodiny, aby škola bola vrátená čo najbližšie rodine, t. j. aby zostali 2 typy škôl, aby zostal typ cirkevnej školy a typ obecnej školy, ale tak, aby dane na udržiavanie cirkevnej školy boli zahrnuté do obecného rozpočtu (*potlesk*), aby školské stolice a cirkvi neboli vystavené takej farche. A je tu ešte jedna možnosť, ako zaškoliť naše deti. Po tomto sa všeobecne volalo, len snaha a tendencia, že my sme chceli reprezentovať voči bohatšiemu Nemecku, voči bohatším štátom práve výstavbou palácov našich škôl, nedovolila, aby tohoto prostriedku, špeciálne slovenského prostriedku bolo použité. A nám je treba k nemu prikrčiť: k stavbe drevených škôl. Jedine týmto spôsobom odpomôžeme biede školskej a jedine takým spôsobom zaškoolíme deti.

A teraz treba sa nám dotknúť vlastnej práce školskej. Ak je zaistená zábezpeka osobnosti učiteľovej, ak sa docielí riadneho zaškolenia žiakov, len tak možno hovoriť o školskej práci.

Školskú prácu, výchovu treba reformovať. Mýli sa ten, kto myslí, že hneď teraz prevedieme vo vnútornej správe školy veľké reformy. Tie treba bedlivo pripravovať. Taliansko má už po druhú desaťročia nacionalistický režim a len teraz práve vydáva školskú chartu, ktorou školstvo stavia do služieb fašizmu.

Ale jedno už teraz môžeme previesť. Odstrániť všetko, čo bolo dosiaľ vložené do rámca tak zv. občianskej náuky. V obč. náuke dával sa jed do nacionalistického a kresťanského presvedčenia žiakov. My ďalej nechceme poznať a trpieť v škole občiansku náuku, chceme a musíme ju odstrániť. Miesto občianskej náuky vnášame do školy nacionalistickú výchovu a výchovu náboženskú (*potlesk*), ale neobmedzujeme ich do rámca jednej hodiny, lež preplníme nimi každú hodinu, celé vyučovanie. Každá hodina, každé stretnutie žiaka s učiteľom musí sa niesť duchom národného povedomia, národnej hrdosti, národnej cti, ktorá bráni všetko, čo je slovenské v škole, rodine, obci národe a štáte. Budeme v tejto na-

cionalistickej výchove dbať toho, aby sme pestovali slovenskú spolupatričnosť u žiakov i s bratmi za hraniciami. V nich musí uzrieť povedomie, že je nás mnoho a je i väčší kus tej slovenskej zeme, než tá, ktorá je vtiesnená do okypených hraníc. Preto nacionalizmus, ktorý budeme my učitelia vnášať do škôl, bude nacionalizmom živým i chtivým po dosiahnutí všetkého, čo slovenskému národu patrí.

Popri nacionalizme a kresťanskosti je tu tretí záujem, ktorý budeme v škole sledovať: (*predsedníctva sa ujal predseda dr. S o k o l*) smysel pre slovenskú jednotu a kamarátskosť. Táto kamarátskosť sa najlepšie môže vrásť do povahy žiakov výchovou v Hlinkovej mládeži.

Hlinkova mládež ako organizácia stáva sa pre učiteľov a pre vychovávateľov žiakov národných a stredných škôl práve tak dôležitou prácou a povinnou prácou, ako všetka ostatná dosiaľ prevádzaná práca v škole.

A jednu novinku chceme vniesť, novinku, ktorá sjednotí mládež a ktorá vnesie do výchovy mládeže niečo nového. To sú tábory. V posledných časoch venovali sa veľké peniaze na stavbu kasární. Tie kasárne nateraz zdá sa že nemusia byť v takom širokom rozsahu použité pre armádu, ako mali byť. A my chceme v Hlinkovej mládeži použiť tieto kasárne pre tvorenie letných táborov. Do výchovy mládeže a najmä mládeže, ktorá sa venuje úradníckemu povolaniu, treba vniesť jeden prvok, t. j. prvok: poznať telesnú prácu. Inteligent, ktorý ide na strednú školu, inteligent, ktorý vyrastie v rodine úradníckej, v rodine vyššej, rastie od mladosti bez toho, že by poznal čo je telesná práca. Prichádza do života, tam má sformovať život, má sa dostať do styku s väčšinou národa, ktorá telesne pracuje a on sám nikdy nepoznal, aký je duševný stav, aké je duševné polozenie telesne pracujúceho človeka. A preto treba zaviesť povinnú prácu v táboroch Hlinkovej mládeže, najmä povinnú prácu mládeže, ktorá skončí strednú školu. Treba a hovoríme, že je nám treba postaviť a to po stránke technickej a hospodárskej Slovensko. Na tejto výstavbe telesnej nemá pracovať len robotníctvo, ale tejto výstavby musí sa zúčastniť aj inteligencia aj mládež inteligentná (*potlesk*), lebo v práci sa javí charakter, v práci sa javí obetavosť a v práci prakticky ukáže každý, či vie tie mozole a ten znoj doniesť na výstavbu Slovenska. (*Potlesk.*)

Pán ministerský predseda vyzval celý národ, aby pracoval na výstavbe slovenského štátu. K tejto výstavbe hlási sa mladá armáda, hlási sa slovenské učiteľstvo. Táto armáda pripraví Slovensku lepšie časy, ako tie, v ktorých žijeme. (*Potlesk.*)

Predseda dr. Sokol (*zvoni*) Slovo ma teraz pan poslanec Turček.

Poslanec Turček: Slávny Snem! V „Slovenskom hospodári“, ktorý je odborným časopisom slovenských roľníkov a úradným orgánom Zemedelskej rady, dr. Jan Benko píše toto „Zemitosť gazdu prejavovala a prejavuje sa v jeho dvoch základných rysoch. V pripútaní k rodnej brázde a vrozenom hlbokom vlastenectvom. Nestal sa tu ešte prípad, aby zlé ceny hospodárskych výrobkov odňali mu jeho pôdu. Ak musel opustiť jeho gazdovstvo, tak to bolo pre jeho zadlženie.“

Pri tom najlepšom usilí by som nevedel najst' prílehavejšiu charakteristiku o roľníckom stave, ako to charakterizoval dr. Benko štyrmi vetami. Porovnávajme roľnícky stav s inšími povolaniami. Vidíme, že podnikatelia odvolávajú sa na bezpečnosť podniku, na únosnosť, na zisk a keď tieto predpoklady nevidia splnené, tak veľmi ľahkým spôsobom svoje podnikania zastavujú. Roľník oproti tomuto vytrvá na svojej pôde až do vyčerpania samej majetkovej podstaty. Mimo tohto zvyšuje význam roľníckeho stavu práve po česťnosť tých ľudí, ktorí sa zamestnávajú roľníckym povolaním. Podľa štatistiky je v roľníckom povolaní z celého obyvateľstva Slovenska okolo 57–60%, čo z terajšieho stavu číni vyše poldruha miliona obyvateľov.

Aby sme mohli správne posúdiť povolanie poľnohospodárske, ako roľníctvo, lesníctvo a rybnárstvo, musíme vychádzať z prítomnej skutočnosti. Podľa sčítania obyvateľstva v roku 1930 zamestnávalo sa v roľníckom povolaní 57% na Slovensku. Keď to porovnávame, vidíme, že na jednotkovej ploche poľnohospodársky obrábanej pôdy je na Slovensku o 49% viac osôb v povolaní roľníckom, ako v západných krajinách. Toto dokazuje, že roľnícka pôda je presytená ľuďmi a pracovnými silami.

Teraz po odstúpení slovenského územia, keď Slovensko stratilo 32% ornej pôdy a obyvateľov len 26%, tento stav sa ešte zhorší oproti roku 1930. Vedľa tohto roľnícka zem – pôda je veľmi rozdrobená. Podľa úradnej štatistiky z roku 1930 usadlosti do 20 hektárov je 96,9% a podľa výmery tieto menšie hospodárstva obhospodarujú 73% poľnohospodárskej pôdy.

Mimo tohto na Slovensku sú priemerné výnosy o moc nižšie, ako v západných krajinách. To je dôsledkom toho, že tieto plochy sú veľmi rozdrobené. Len na ukážku chcem tu určitý výťah predostreť, ktorý najlepšie dokazuje,

ako su poľnohospodárstva na Slovensku slabšie majetkovo i kapitálovo. Silu poľnohospodárstva najlepšie nám ukazuje prave stav dobytky, ktorý sa na tom-ktorom poľnohospodárstve môže vychovať. Podľa publikácie dra Reicha na 100 ha pôdy v Čechách je 686 hovädzieho dobytky, na Morave 52 na Slovensku len 30 kusov. Dojnic v Čechách 38, na Morave 32, na Slovensku len 17 kusov. Ošípaných na zamoravských krajinách 40, na Slovensku len 13 kusov. Jedine u koní je vyšší stav, čo odôvodňuje tá okolnosť, že pozemky na Slovensku su odľahle od jednotlivých usadlostí a rozdrobenosť jednotlivých usadlostí ako aj zle cesty.

Dostali sa mi do rúk výpočty ing. Hrušku, ktorý v nich dokazuje, ake máme výhľady do budúcnosti vo výrobe pšeničnej a ražnej. Podľa neho očakáva sa úroda v pšenici 2,500 000 q, celková spotreba je 3,000 000 q, ukazuje sa schodok vyše 500 000 q. Raži očakáva sa úroda 2,000 000 q, spotreba je 2,300 000 q, ukazuje sa schodok okolo 300 000 q. Toto je terajší stav slovenského poľnohospodárstva.

Musíme si stanoviť určité ukoly, čo ma poľnohospodárska politika splniť do budúcnosti. Čo ma poľnohospodárska politika splniť do budúcnosti? Prvou požiadavkou by bolo zvýšenie životnej úrovne príslušníkov povolania poľnohospodárstva, aby sme tým mohli zabezpečiť i konzum pre priemyselne výrobky. Vieme veľmi dobre, že náš priemysel môže vyvážať za hranice len vtedy, keď konzum domáci prináša určité obete. Domáci konzument môže domiest tieto obete, keď ma z čoho kryť svoje potreby. Potrebné je po druhé, aby sa poľnohospodárstvom zabezpečily životné potreby pre obyvateľov krajiny. A po tretie kvalitnými výrobkami pomocou exportu zadovažiť pre krajinu valutu. Tieto takto rozdeľne ukoly nedajú sa samostatne splniť, ale ich treba riešiť súhrnne a v súvislosti a to usmernením výroby a plánovitým organizovaním odbytu cestou samosprávy roľníckeho stavu.

Vládne vyhlásenie uznáva, že poľnohospodársky stav teraz je najdôležitejšou složkou národného hospodárstva. S radosťou berieme na vedomie starostlivosť slovenskej vlády po staviť roľníkom samosprávu na také základy, ktore umožnia najužšie spojenie roľníckeho stavu s verejnou správou.

Vládne vyhlásenie hovorí o komore a nie o komorách, ktorá zakotví cez okresy v dedinách, ktorá bude povinná pre každého jednotlivca roľníckeho stavu. Našou túžbou je, aby sme mali čím prv vybudovanú pevnú hospodársku komoru. Terajšie vládné vyhlásenie

nám dáva nádej a naplňuje nás nádejou, že návrh na hospodársku komoru, ktorý v dohľadnej dobe bude predostretý, už bude mať vykriesnenú cestu. Podmienkou je, aby poľnohospodárstvo bolo postavené na zdravé základy, aby bola zabezpečená rentabilita.

V druhotnej výrobe, ako je priemysel, obchod atď., často počuť heslo: Neklást' väčšie požiadavky na podnik, len toľko, čo podnik znesie. Toto sa musí uplatniť aj v poľnohospodárstve. Disparita cenová medzi priemyselnými výrobkami a poľnohospodárskymi výrobkami musí byť, keď aj celkom nie hneď odstránená, ale čo možno na najmenšiu mieru znížená.

Na roľníctvo sa kladú čím ďalej tým väčšie požiadavky. I so strany štátu v podobe daní a na druhej strane aj so strany zamestnaneckva, robotníctva v podobe vyšších miezd. Ja v mene roľníckeho stavu vyhlasujem, že my roľníci ochotní sme našim pomocníkom, poľnohospodárskym robotníkom poskytnúť slušné mzdy, ale na druhej strane žiadame aj od samého robotníctva, aby nám v tomto úsilí išli na pomoc a domáhali sa spolu s nami, aby roľníctvo za svoje výrobky mohlo dostať takú odmenu, aby sme mohli svojim pomocníkom poskytnúť to, čo robotníkom patrí. Áno, nie len u toho robotníctva, ale u samého roľníctva je túha po vyššej životnej úrovni. Na Slovensku predbežne ešte to necítíme ale v západných krajoch to znamená útek od dediny. Na dedine súkromný podnikateľ, maloroľník i poľnohospodársky robotník, každý sa domáha slušnejšej mzdy. Každý opúšťa svoju podstatu. Počul som prípady, že roľnícki synovia, ktorí dostali venom podiel otcovský 20 k. j., opúšťajú tú roľnícku pôdu, hlásia sa do štátnych služieb. Toto je zjav chorobným a tento chorobný zjav môžeme odčiniť len tým spôsobom, že zabezpečíme roľníckemu stavu jeho zaslúženú rentabilitu.

Teraz na jar bude medzinárodná hospodárska konferencia v Nemecku v Drážďanoch a táto má na programe medzi ostatnými problémami tiež najdôležitejší problém: ako zamedziť útek z dediny do mesta. Teda i keď nie dnes na Slovensku, keďže slovenská pôda je dnes ešte presídlená ľuďmi, tak v budúcnosti táto otázka stane sa aktuálnou. Slovenská vláda vo svojom vyhlásení povedala, že má do budúcnosti úkol, aby na Slovensku vybudovala nové podniky. Celkom správne, súhlasíme s tým, ale vybudovanie nových podnikov na Slovensku vyvolá snahu slovenskej dediny dostať sa do týchto podnikov. Mám dosť skúseností špeciálne zo

svojho vlastného okolia, tam kde sa už teraz podniky stavajú, kde stavia firma Bata, že každé dievča, každý chlapec hlási sa do podniku firmy Bata. Čoskoro môže preto nastať situácia, že v tých dedinkách nedostaneme poľnohospodárskeho pracovníka.

Tu je snahou a musí byť snahou, aby sme umožnili a zvýšili rentabilitu poľnohospodárstva. Táto otázka sa dá viacerými spôsobmi riešiť a máme tu i také možnosti, ktoré by sa daly ľahkým spôsobom a v dohľadnej dobe splniť. Roľnícky stav dorába rôzne suroviny, ktoré suroviny celý rad priemyselných odvetví spracováva. Tu máme liehovarníctvo. Máme liehovarnícke družstvá a na tieto liehovarnícke družstvá sa dívam tak, že najspravedlivejším spôsobom speňažujú roľnícky produkt, surovinu, ktorou sa roľníci v tejto výrobe zúčastňujú a dostávajú tak za svoje výrobky slušnú odmenu. Máme tu rad podnikov v slovenskom cukrovarníctve. Slovenské cukrovarníctvo bez slovenského repára je nemysliteľné, ale nemysliteľné je i to, aby všetok zisk slovenské cukrovarníctvo len pre seba rezervovalo. Slovenské cukrovarníctvo zo svojich ziskov musí postúpiť spravodlivú čiastku i tomu slovenskému repárovi. V minulosti sa tvrdilo, aj slovenskí cukrovarníci to hovorili, že naše cesty od slovenských cukrovarov, od každého jednotlivého cukrovaru sú vysypané až po Prahu cukrom. Vieme čo to znamená a v budúcnosti nechceme, aby tieto cesty cukrovarov boli po Bratislavu cukrom vysypané. Áno my slovenskí repári sa hlásime, aby sme mali účasť, podobnú účasť na slovenských cukrovaroch, ako to majú roľníci v družstevných liehovaroch. Tá čiastka toho zisku patrí nám. My slovenskí roľníci by sme sa mohli zajať i bez terajších cukrovarov, ale cukrovary sa nemôžu zajať bez nás repárov a som presvedčený, že slovenská vláda v tejto veci nám pôjde úplne v ústrety.

Máme tu druhý rad podnikov, tu sú škrobárne, ľanárske sberne, sladovne, mlynský priemysel, všetko v prvom rade spracováva roľnícke produkty. Má svoje zisky a my, ktorí dodávame zas suroviny, máme tiež takým istým spôsobom nárok participovať na týchto ziskoch.

Mimo tohto máme aj druh podnikov takých, kde len čiastočne spracovávajú našu surovinu, ale predsa vo svojich výrobkoch hlboko zasahujú do roľníckeho podnikania. Mám tu na mysli špeciálne továrne na umelé tuky. Je síce pravda, že továrne na umelé tuky len jednu čiastku roľníckych surovín po-

trebujú pre svoje výrobky, ale neúmerne a ľahkým spôsobom môžu konkurovať so živočíšnymi tukmi. Je a bude našou snahou, aby sme nielen kontrolovali tieto podniky, ale aby sme s týmito podnikmi vychádzali ako s rovnocennou složkou a participovali na nich. (*Potlesk.*)

Rentabilitu zabezpečí roľníckemu stavu i prebudovanie roľníckeho podnikania z jednostrannej výroby na viacstrannú výrobu. Práve pán kolega druhý náš rečník pripomenul vo svojej reči, že u nás roľníctvo obilným monopolom je tak chránené, ako v druhých štátoch nikde nie je chránené. Ja hovorím a tvrdím ako praktický roľník, že ten, kto sa čisto obmedzí len na výrobu obilnú, je vystavený tak veľkému riziku, že čoskoro príde do finančného úpadku, z ktorého nebude môcť vyviaznuť. Za druhé, keby sa roľníci v dôsledku určenia cien obilným monopolom preorientovali výlučne len na výrobu obilnú, boli by vystavení nielen rizikám, ale po určitom čase — vzhľadom na to, že by boli jednostrannou výrobou rozmnožení rôzni škodcovia — čoskoro tí roľníci by snášali len plevel a nie obilie.

Našou snahou musí byť v roľníckom podnikaní jednostrannú výrobu prebudovať na výrobu viacstrannú. Miesto obilnín rozšíriť — priemyslové plodiny. Ďalej zakladať krmoviská a týmto zosilniť a pevný základ dať živočíšnej výrobe. Toto je jediná cesta, ktorá zmenší riziko poľnohospodárstva, ktoré je tak odvislé od povetnostných pomerov a rôznych škodcov, či už rastlinného alebo živočíšného pôvodu.

„Hospodárstvo a právo“ ktoré, tak sa mi zdá, je úradným orgánom ústredia slovenského priemyslu, píše vo svojom januárovom čísle, že hospodárska politika vytýka slovenskej tlači a slovenskej vláde, že je tu veľká snaha na Slovensku budovať nové podniky priemyselné a že snahou vlády bude o moc benevolentnejšie povoľovanie týchto nových podnikov. Je určitá obava, že týmto slovenským továrňam budú robiť konkurenciu zamoravské kraje. Mne z tohoto článku prichádza na um práve polozenie poľnohospodárstva na Slovensku. My sme mali dve špeciálne rastliny čisto slovenské, bol to tabak a bola to paprika. Tieto dve rastliny poľnohospodárske sa výlučne len na Slovensku pestovali a teraz podľa najnovších správ sa dávajú povolenia na tieto rastliny aj na južnej Morave. A moment sociálny opodstatňuje, aby na Slovensku v prvom rade boli tieto špeciálne rastliny Slovenska udržané vzhľadom na presýte-

nosť poľnohospodárskej pôdy pracovnými silami.

Veľký význam má v poľnohospodárstve mliečna výroba. Na Slovensku mimo niektorých krajov, ktoré sú šťastnou náhodou blízko väčších konzumných stredísk, vo väčšine krajov sa mlieko odpredáva po 60, 65, 70 halierov a sú i také miesta, kde sa mlieko odpredáva pod 50 hal. To je cena neúmerne a nevýnosná pre roľníka a výsledok je ten, že naše poľnohospodárstva nevyužívajú práve túto dobrú, túto jedinou možnosť, aby si kryli svoje bežné výdavky mliečnou výrobou. Je nutné, aby mliečna výroba v budúcnosti bola zorganizovaná. Aby v budúcnosti hospodárska komora si vzala za účel speňažovať a umožňovať speňažovanie mliečnych výrobkov. (*Vrava.*)

Slovensko je polohovo stvorené pre chov kvalitného dobytká. Na Slovensku máme 910.000 ha pastvín a lúk, čo je 21% celkovej plochy. Tieto pastviny a lúky daly by sa jediným spôsobom speňažiť: cestou kvalitnejšieho chovu dobytká. Ale aby mohol byť docieľený kvalitnejší chov dobytká, je nutné, aby tieto pastviny a tieto lúky sa mohli tiež zmeliorizovať a prispôsobiť tak, aby sa tam mohol skutočne kvalitný dobytok dochovať. Na Slovensku sa robí akcia za samostatnú dobytkársku spoločnosť. Ja sa primlúvam vrele, aby táto dobytkárska — spoločnosť čím prv vstúpila do činnosti a zasiahla práve na tých krajoch, ktoré sú konzumným strediskám podľahlé, aby týmto našim roľníkom umožnila lepšie speňažovanie dobytká. (*Potlesk a vrava.*) Aj po tejto stránke si pozrime tú kalkuláciu, za čo roľník odpredáva a za čo sa mäso speňažuje. To je otázkou krátkej kalkulácie a ja si myslím, že keby roľníci len primeraným spôsobom boli honorovaní za cenu mäsa, že by tí roľníci ani jedno slovo nepovedali, že za dobytok nedostávajú slušné ceny. (*Výkriky.*)

Potrebné je, aby sme roľníkom umožnili a zabezpečili rentabilitu aj pomocou vedľajších výrobkov, ako sú drobné zvieractvo a ovocinárstvo. Tieto všetky úkoly čakajú na hospodársku komoru, ktorá organizačne bude v úzkom kontakte k roľníkom a môže jedine zdariť riešiť podľa presného plánu tieto všetky problémy, výrobu usmerňovať a ceny na spravodlivú mieru ustáliť.

Medzi časovými otázkami je najhlavnejšia zabezpečiť slovenskému roľníkovi pôdu. Vládne vyhlásenie pozemkovú reformu prvej republiky označuje už skoro za skončenú, ale ďalej dáva do výhľadu, že pre značnú stratu územia je nutné, aby bola zvláštna pozornosť venovaná novej pozemkovej reforme. Nová po-

zemková reforma má pomery v držbe poľnohospodárskej pôdy upraviť tak, aby sa odčini-ly krivdy spáchané prvou pozemkovou reformou, aby sa pôda dostala do rúk tých, ktorí na nej skutočne pracujú. (*Vrava.*) Áno, je nutné, aby bola prevedená revízia pozemkovej reformy. V prvom rade je nutné zrevidovať, kto dostal na Slovensku zbytkové majetky a ne-diele, za akú cenu a za aké zásluhy? Je nutné vyšetriť, ako dotčení na nich hospodárili, ako im pridelené majetky hypotekárne zata-žili. Koľkí z nich žiadali nutné roľnícke vyrovnania. Treba zistiť koľko subvencie dostali na zakúpenie rôznych strojov, plemenného materiálu atď. (*Potlesk.*) Je nutné zistiť, ako čerpali z rôznych fondov, zo živelnéj pohromy atď., ako sa im vyrubovali dane, koľko im bolo na daniach odpustené a ako vyplácali svojich robotníkov. Nechcem predbiehať všetkým týmto vyšetrovaniu, ale keď sa toto skončí, som presvedčený, že krajina mala z vecí veľmi malinký úžitok. Mohla by tu byť jedna námietka, že všetko toto vyšetrovanie bude spojené s veľkým nákladom. Riešenie je snadné. Pomocou dotazníkov na miestnych občanov, notárske úrady, berné úrady táto otázka dala by sa ľahko vyriešiť.

Pálčivá je tu ďalšia otázka, otázka kolonistov. Účelnosť by vyžadovala, aby vec kolonistov definitívne bola riešená revíziou pozemkovej reformy. Na dedinkách, kde boli kolonisti pridelení, miestne obyvateľstvo sa veľmi stavia proti našim kolonistom. Túto ne-vôľu miestneho obyvateľstva vyvolali si naši kolonisti sami. Totiž do ktorého veľkostatku prišli, rozšírili, že bude medzi nimi rozdelený, že dostanú ten 100 onen zasa 150 jutár, na čo miestni roľníci sa pýtali, „tak vlastne nám potom čo sa ujde?“ Áno je nutné, aby otázka kolonistov bola dobre vyriešená, ale je nutné i tam u kolonistov previesť revíziu, kto sa stal kolonistom, s akými prostriedkami a koľko doniesol svojich vlastných prostriedkov tam, kde bol kolonizovaný. Lebo naši ľudia, miestni činitelia všetky tieto podrobné dáta vedú dobre v evidencii a bolo by zle, aby sme širokú roľnícku verejnosť proti sebe popu-dili.

Tu je i ďalšia otázka: vyriešiť prídel pozemkov pre stavebné účely. Toto už bolo riešené vládny nariadením o stavebnom ruchu tak, že si jednotlivci mohli žiadať prídel pozemkov pre stavebné účely. Ako to prakticky vyzeralo v minulosti? V roku 1929 v topoľčianskom okrese podalo si 5000 ľudí žiadosť o prídel stavebných pozemkov, náklad s tým spojený dosiahol podľa sdelenia okresného

úradu 30.000 K a výsledok bol ten, že jeden uchádzač dostal prídel pozemku pre stavebné účely. Toto je zavádzanie ľudí, tí platia rôzne poplatky, dajú si vyhotoviť plány, dajú si vyhotoviť od mernického úradu aj katastre a na konci je výsledok ten, že z celej tej práce není nič. Táto otázka by sa dala veľmi snadným spôsobom vyriešiť, keby pre stavebné účely boli určené voľajaké nemovitosti, kde by krátkou cestou títo drobní ľudia mohli si svoje rodinné domky vystavať.

Možnosť získania pôdy je tu i premenou lesnej kultúry. Tu bude treba veľkej pozornosti, aby sa tento spôsob získavania pôdy na jednej strane nezneužil vydrancovaním lesov, na druhej aby sa nezvrtol na čisto špekulatívny obchod, na neúmerne obohacovanie jednotlivcov, ako to bolo v minulosti. Máme veľmi zlé skúsenosti s premenami lesných kultúr. Rôzne firmy drevárske a rôzni jednotlivci temer si monopolizovali premenu lesných kultúr, z čoho títo vedľajší ľudia mali úžitok, len nie ten roľník, ktorý sa mal zúčastniť premeny lesnej kultúry.

Ďalšia možnosť získavania pôdy pre slovenského roľníka je zabezpečenie prednostného výkupného práva na nemovitosť a prednostné právo pri dávaní veľkých statkov do prenájmu. Vládou vytýčená smernica — pôda patrí tým, ktorí na nej skutočne pracujú — podľa minulosti slovenských roľníkov bola túžbou, ktorú sme si nikdy netrúfali docieľiť. Vládne vyhlásenie sa zmiňuje o komasácii, a usporiadaní pozemkového katastru. Len ten vie, kto na dedine žije, aké neresti majú s týmto roľnícki ľudia a bolo by účelné a nutné, aby táto otázka bola v dohľadnej dobe a čo možno najspôhlivejšie riešená.

Na Slovensku máme najnižší typ roľníckeho školstva, takzvané ľudové hospodárske školy. Týchto ľudových hospodárskych škôl je asi 360 alebo 400 na celom Slovensku. Do dvoch inšpektorátov sú zadelené. Bez finančného zaťaženia tieto ľudové hospodárske školy by sa dali zaviesť do každej dedinky, do každej školy a je potrebné, aby sa roľníkom a roľníckym chlapcom takto umožnilo, aby si mohli osvojiť aspoň tie najzákladnejšie vedomosti. (*Potlesk.*) Máme tu druhý typ ľudových škôl, takzvané dvojročné hospodárske školy. Všetci absolventi, ktorí skončia dvojročnú hospodársku školu, uchádzajú sa o štátne služby, k čomu vôbec nemajú kvalifikáciu. Tu by bolo potrebné všetkým týmto žiakom dať na vedomie, že táto škola není na to vybudovaná, aby im dala možnosť dostať sa do štátnych služieb, ale na to, aby s tam získanými

odbornými vedomosťami mohli sa vrátiť na svoje otcovské pôdy a tam rozumnejšie hospodáriť. (*Výkriky: Správne!*) A potom títo, keď sú odmietaní ako nekvalifikovaní ľudia, sú nespo-kojní s terajším stavom. (*Vrava.*)

Roľníctva sa veľmi úzko dotýka družstevníctvo. Dnes sme už počuli kritiku o slovenskom družstevníctve. Viem veľmi dobre, že členovia z kruhov obchodných, priemyselných na družstevníctvo veľmi krivým okom hľadia. Stále je družstevníctvo napádané. To družstevníctvo je temer červeným súknom v ich očiach. Široká verejnosť myslí pod týmto pojmom takzvané potravné družstevníctvo a proti tomuto potravnému družstevníctvu je stály útok. Poďivajme sa vlastne, že čo znamená toto potravné družstevníctvo na slovenskej dedinke. Potravné družstevníctvo nevyvolala snaha, aby jednotlivý podnikateľ bol existenčne ohrozený, ale vyvolala ho túha po jakostnom tovare na dedinke a po svojpomoci. (*Tak je!*) Potravné družstevníctvo kde na Slovensku bolo budované a dobre vedené, vychovalo ľudí k spolupatričnosti, vychovalo ľudí jeden druhému si pomáhať. Potravné družstevníctvo na Slovensku plnilo a vyplnilo veľkú kultúrnu prácu. Kde neboli potravné družstvá, tam sa nestavali kultúrne stánky, katolícke kultúrne domy, kde boli družstvá, tam sa maľovali kostoly a kupovali organy a kde boli potravné družstvá, tam sa rozširovaly aj školy. Z rôznych, nie našich kruhov uznávajú oprávnenosť družstevníctva peňažného, výrobného a speňažovacieho, ale nebyť za základ potravného družstevníctva, ktoré najsamprv ľudí vychovalo k družstevnej myšlienke, tieto iné družstvá, aké je i výrobné družstevníctvo, by neboli vôbec mysliteľné. Bolo tu povedané, že roľníctvo obilným monopolom je veľmi chránené a väčšmi chránené u nás, ako v cudzích štátoch. Prosím, obilný monopol v prvom rade chcel zabezpečiť majetkovú podstatu roľníka, lebo verejné dražby a exekúcie boli rad radom na dedinkách a bola tu obava, keď ten roľník musel odpredávať svoje výrobky — jačmeň za 60 K — akým spôsobom sa tento roľník na svojom majetku udrží. Bolo teda nutné aspoň tohto roľníka pozdvihnúť. Nebyť tu to složitejšie skladištné družstevníctvo, obilný monopol ako taký by bol nemysliteľný. Práve družstevníctvo umožnilo, aby obilný monopol mohol splniť ten úkol, ktorý si predsavzal. Uskladňovanie a výkup obilia práve rozprestrením svojej siete nával na trh zmenšil a zabezpečil aj možnosť jestvovania obilného monopolu. Skladištné družstevníctvo dokonca

má korene svoje v potravnom družstevníctve. Ako vládne vyhlásenie uznáva, roľníctvo či roľníckeho typu alebo konzumného typu odpolitizujeme a postavíme ho do služieb celého národa. (*Potlesk.*) S týmto vyhlásením v plnej miere súhlasíme a ho schvaľujeme.

Úkolom hospodárskej komory bude nielen organizovať a usmerňovať roľnícku výrobu i speňažovať výrobky poľnohospodárske. Aby tento úkol hospodárska komora mohla splniť je potrebné, aby sme mali pevnú sieť družstevnú, na ktorú jedine sa môže hospodárska komora v svojej práci spoľahnúť. Mój bývalý jeden profesor na akademii povedal „ľahšie je hospodársky produkt vyrobiť, ako dobre odpredať“. Roľník ten dorobí a môže aj mnoho dorobiť, ale keď podá svoj účet, málo kedy príde na to, aby pri svojom výrobku našiel svoju kalkuláciu. Tuto potrebné bude, aby pomocou nášho družstevníctva sme mu umožnili, aby v každom výrobnom odvetví našiel svoju kalkuláciu.

Vládne vyhlásenie v súvislosti s obilným monopolom dotklo sa i mlynárstva. Je tu povinnosť zamedziť mletie na čierno a podľa možnosti pomôcť drobným námedzným mlynom. Mlynárstvo na Slovensku je zapojené do hospodárenia obilného monopolu cestou Slovenského mlynárskeho družstva ako hlavného komisionára. To, čo sa v západných krajinách nedalo docieľiť dodnes v mlynárstve, to je na Slovensku skutkom, že pod jednou firmou Slovenského mlynárskeho družstva dobrovoľnou dohodou vždy hája svoje práva veľkomlyny s malými mlyнами. Snahou Slovenského mlynárskeho družstva je a ostane primerane k smerniciam vládneho vyhlásenia mletie na čierno zamedziť, lebo toto je vymknutím jednotlivca z riadneho hospodárenia a tak robením zmätku. Chceme poskytnúť pomocnú ruku malým námedzným mlynom k zabezpečeniu rentability mlynárskeho podnikania. Roľníctvo nielen v minulosti, ale aj dnes, pokiaľ je najväčšou složkou prvej výroby, je základom a fundamentom štátu. V minulosti na Slovensku bolo tu roľníctvo, ktoré bolo chrbtovou kosťou hnutia národného a kresťanského. Tým väčšmi chce byť a bude roľníctvo chrbtovou kosťou aj terajšieho režimu a sľubujeme, že my roľníci v intenciách vlády chceme pracovať za blaho Slovenska. (*Potlesk.*)

Predseda dr. Sokol (zvoni):

Prerušujem schôdzku a oznamujem, že v smysle usnesenia predsedníctva Snemu pokračovať sa bude v rokovaní zajtra o 9. hod (Schôdzka prerušená o 19 hod. 35 min.)

(Schôdzka prerušená dňa 22. februára 1939 o 19 hod. 35 min., znova otvorená 23. februára 1939 o 9 hod. 16 min.).

Predseda dr. Sokol: Otváram prerušenú druhú schôdzku Snemu Slovenskej krajiny. Zisťujem, že Snem je schopný sa usnašať.

Oznamujem, že na dnešnej schôdzke rozdáný bol vytlačený iniciatívny návrh poslancu dr. Mederlyho a spoločníkov na vydanie zákona o vyhlasovaní právnych noriem Slovenskej krajiny.

Na programe je pokračovanie rozpravy o vládnom vyhlásení. Prihlásení sú títo rečníci: poslanci Florek, dr. ing. Zaňko, Čavojský, dr. Rehák, Moravčík, Maguth, Morhác, dr. Lukáč a Mach.

Oznamujem, že rečnícka lehota bola určenejšie na najviac na 30 minút.

Udeľujem slovo prvému rečníkovi pánovi poslancovi Florekovi.

Poslanec Florek: Slávny slovenský Snem! Deň 21. februára je dňom historickým, patrí medzi dni našej histórie a to z tej príčiny, že v tento deň odznel z úst prvého predsedu prvej slovenskej vlády prvý program budovania nového Slovenska. Pred mojim duševným zrakom pri vládnom vyhlásení vytvoril sa obraz, mozaikový obraz nového Slovenska. Pri úvodných slovách pána predsedu vlády tvorily sa obrysy budúceho kresťanského, slovenského nacionálneho Slovenska. Tento úvod, ktorý obsahuje tak mnoho skvostov pravdy, tak mnoho vzácných výrokov, tento úvod rysoval základné kontúry, ako som spomínal, kresťanského národného Slovenska, a súčasne dal celému mozaikovému obrazu budúceho Slovenska svoj charakter, charakter, ktorí musí preniknúť do detailov každý detail, či nášho hospodárskeho, finančného, dopravného alebo akéhokoľvek iného života. Jeho vzácne výroky o slovenskom nacionalizme sú tak cenné, že v nich dostáva slovenský nacionalizmus nový obsah, to sú tak vzácne zrnká pravdy, tak vzácne skvosty, že žiactvo budúcej slovenskej školy by sa ich malo naučiť nazpamäť.

Hovoril som, že slovenský nacionalizmus dostáva nový obsah, výrokmi predsedu vlády „Byť slovenským vlastencom a ideálnym národovcom znamená byť oddaným budovateľom slovenského štátu“ padá navždy tá dvojité koľaj štátnosti a nacionalizmu, ktorá dvojité koľaj vládla v prvej republike až do 6. októbra minulého roku. Jedna z dvojitej koľaje znamenala: československá štátnosť a český slovenský národ, druhá koľaj bude: slovenský národ, slovenský nacionalizmus. A tragikou

prvej republiky práve to bolo, že tieto dva základné pojmy štátotvorné sa nikdy nekryli ani kryť nemohli. Opakujem, to bola práve tragika prvej republiky Československej.

Aby som konkrétnejšie objasnil vec, po Nitre roku 1933 minister Slovák, minister školstva a národnej osvety vydáva odíedný výnos, ktorým zakazuje spomínať slovenský národ v smysle suverénnom. Jeho epigoni po stredných školách už vynechávajú „v smysle suverénnom“, a zakazujú spomínať vôbec slovenský národ vo vyučovaní, pri slávnostiach a všade. Ironiou osudu stalo sa to i v mojej prítomnosti práve v slovenskej Mekke, v Turč. Sv. Martine na gymnázium, že bývalý riaditeľ v sbore vyhlásil, že slovenský národ spomínať je nemožno, neslobodno, a súkromne volával si do svojej kancelárie študentov, žiakov, menovite účinkujúcich na študentských slávnostiach, že slovenský národ spomínať je nemožno, neslobodno. Hľa, tu oni cítili veľmi dobre, že táto dvojité koľaj sa nikdy nestretne, cítili veľmi dobre, že hádam toto bude kedysi znamenať koniec takejto prvej republiky Československej.

Z úst pána predsedu vlády odzneli veľmi vzácne slová o hmote a o vládě ducha v budúcej našej republike. Nie hmota je tá, čo dodá ducha, ale ducha dodáva slovo, ducha dodáva výchova, výučba, v širšom slova smysle škola. A preto už v rozpočtovom výbore pri pojednávaní kapitoly piatej, to jest ministerstva školstva a národnej osvety som povedal, že kľúč prebudovania nového Slovenska, kľúč výstavby nového Slovenska je v rukách práve ministerstva školstva a národnej osvety. Preto venujem veľkú pozornosť menovite škole strednej a vysokej ako aj kultúrnym našim ustanovizniám, — v týchto mojich poznámkach. Doterajšia dvadsaťročná československá škola môže organizačne zodpovedať všetkým predpokladom a podmienkam moderných prúdov, menovite požiadavkom bývalej demokracie, ale nemôže nám vyhovovať obsahom a nemôže nám vyhovovať duchom. A práve, k vôli zmene tohto ducha a obsahu musíme siahnuť na ňu aj po stránke organizačnej.

O bývalej strednej škole prvý prezident, teda Masaryk, napísal z príležitosti sjazdu stredoškolských profesorov slová, že stredná škola má jediný cieľ: určiť logický mysliet. Týmto vlastne on o bývalej škole povedal všetko. Nám, slávny slovenský Snem, toto nemôže stačiť. Toto nie je doš, lebo škola nemôže sa uspokojiť s tým, že učí logicky mysliet. To nám potvrdzujú udalosti a vôbec pomery školské, odchovaná inteligencia, mládež

minulých 20 rokov. Stredná škola musí byť okrem toho, že logicky učí myslieť, aj ústavom, ktorý vychováva, národne, nábožensky a mravne, t. j., ktorý tvorí národný slovenský charakter a ďalej, ktorý ústav učí systematicky pracovať, t. j., ktorý pripravuje svojho absolventa pre každú možnú životnú situáciu. A toto všetko chýbalo bývalej strednej našej škole a z tohoto vychádzajúc konštatujem, že potrebná, ba prepotrebná je reforma čo najzákladnejšia našej strednej školy. Pre správnu a čím trvalejšiu reformu stredného školstva musíme si stanoviť niekoľko základných bodov, rešp. zásad. Doterajšiu strednú školu, ako som spomínal, treba zreformovať duchom, pedagogicky, personálne a teda aj organizačne. Slovom zovnútorne i vnútorne, obsahove. A v týchto reformách musí nás viesť základný princíp, ako bolo konštatované pánom ministrom školstva a národnej osvety v rozpočtovom výbore, pánom predsedom vlády vo vládnom vyhlásení, musí sa uplatniť princíp národný a kresťanský. Kresťanský a národný preto, lebo tento princíp je princípom aj výstavby nového Slovenska.

Keď ministerstvo školstva a národnej osvety prikróčí k týmto reformám, musí mať a vôbec i experti musia mať pred očami určitý zorný uhol, pod ktorým tieto reformy budú vykoňávať. A tu si, myslím, musíme uvedomiť predovšetkým polohu nášho Slovenska, nášho slovenského štátu, musíme si uvedomiť, že nové Slovensko leží v sfére nemecko-slovánskej, je stredoeurópskym a vnútrozemským štátom, neni štátom prímorským a z tohoto vychádzajúc musia sa určiť aj osnovy, menovite osnovy o vyučovaní moderných jazykov, o vyučovaní vlastivedných predmetov a ostatných predmetov vôbec. Obyvateľstvo, rešp. inteligencia a žiactvo, navštevujúce strednú školu, nemôžu sa venovať vyučovaniu a učeniu sa jazykom, na príklad angličtine a ja neviem akým obchodným veľkým svetovým jazykom tak, ako žiactvo na pr. nórské, holandské, alebo ktoréhokoľvek štátu prímorského. My sme obyvatelia štátu vnútrozemského, stredoeurópskeho a musíme sa aj našou výzbrojou, našimi rečovými znalosťami zapasť, ako som spomínal, do sféry stredoeurópskej, konkrétnejšie: nemecko-slovánskej.

Pri reformách sú určité základy, ktoré tuná len ľetmo spomeniem, pretože podrobnejšie o nich budeme hovoriť v kultúrnom výbore. Tak základom budúcej reformy je jednotná stredná škola na nižšom stupni. Jednotná stredná škola znamená v užšom smysle, aby sa žiactvu

nižších tried podávala ucelená a jednotná látka na každej strednej škole. V širšom slova zmysle znamená zase, aby žiactvo, podliehajúce povinnej školskej dochádzke aj mimo strednej školy dostalo ucelený jeden a jednotný základ vedomostí. Nejdeme teraz o tom rozhodovať, čo je správnejšie. Hovorím, na to je čas a príležitosť v kultúrnom výbore, tu len to spomeniem, že tá jednotná nižšia stredná škola v určitej forme vyžaduje slúčenie meštianky a prvých dvoch tried nižšej strednej školy, gymnázia, reálky atď. A tým by sa osemtriedna stredná škola snížila na šesťtriednu. Táto prirodzená vec má tú nevýhodu, že hádam ej spojená so snížením úrovne, niveau strednej školy vôbec. Táto rovnosť vo vzdelaní je podmienkou a predpokladom tej neobmedzenej demokracie, ktorá vládla v našej prvej republike. Na vyššom stupni, od piatej až po ôsmu triedu je plánovaná reforma v tom smysle, že kosťru každej jednej strednej školy bude tvoriť asi osnova dnešného reálneho gymnázia, ktorá osnova potom bude kombinovaná vetvou alebo reálnou, v smysle dnešnej reálky, alebo vetvou klasickou, v smysle klasického gymnázia. A to tak, žeby to bola jedna stredná škola, jedno žiactvo, ale určitá časť by navštevovala hodiny reálneho gymnázia a druhá časť zatiaľ hodiny vetvy klasickej. Tak ako pred prevratom niečo takého bola gréčtina a t. zv. „görög-pótló“. Tu narazí správa školská na technické a personálne prekážky, lebo to znamená 19 až 21 hodín, t. j. vyžaduje plus miestností a plus profesorského personálu.

Ale, slávny slovenský Snem, darmo by sme rokovali o reforme, či obsahovej, alebo rámcovej, alebo organizačnej, alebo akejkoľvek strednej školy, keby sme neprikróčili k reforme výchovy profesorského dorastu. Musím konštatovať, že toto z vládneho vyhlásenia, hádam pre obšírnosť látky vystalo. Ale dôkladná, úplná reforma a dokonalá reforma strednej školy toto bezpodmienečne vyžaduje. Už včera tu bolo spomenuté rečníkom kolegom Čarnogurským, ktorý hovoril o nižšej škole, že podmienkou úspešného vyučovania je osobnosť učiteľa, t. j. vyučovanie je úzko spojené s vyučujúcou osobnosťou. A tu potvrdzujem to, že áno, súbežne s reformou strednej školy musí byť uskutočnená a to v prvom rade uskutočnená reforma výchovy stredoškolského profesorstva. Univerzita dodáva, ako vieme, odbornú vzdelanosť budúce-
mu profesorovi, ale nedostáva sa dnešnému kandidátovi profesúry vôbec metodických, praktických znalostí pre strednú školu. A idem

ďalej, niet vôbec výberu osobnosti budúceho vychovávateľa stredoškolskej mládeže. A tu tvrdím, že vychovávateľ je nie totožný, prosím, s úradníkom. Totižto tak by som to označil správnejšie, že úradník má svoje zamestnanie, jeho práca je zamestnaním. Profesor, učiteľ má svoje povolanie, na to musí byť povolaný, alebo ináč vyvolený, aby mohol vychovávať. Musí sám disponovať takými vlastnosťami charakteru, okrem vedomostí, ktoré ho skutočne predurčujú na túto dráhu. A tu nechcem snižovať snáď úradnícky stav, keď poviem, že úradník, keď nezodpovie v tom, alebo v onom obore úradovania administratívy, dá sa inde a pri tom stole nejako len vysedí, ale, prosím, ten profesor, ten učiteľ, ten kdekoľvek príde, musí prísť len na školu. A od jeho, opätujem, osobnosti, od jeho charakteru závisí aj úspech jeho vyučovania. A tu by som neváhal pokračovať vo výbere budúceho stredoškolského dorastu tak asi, ako sa pokračuje pri výbere na príklad duchovenstva a kňazstva, alebo pri výbere, povedzme, dôstojníctva. Okrem univerzity, ako vysokej školy odbornej, nech je vychovávaci ústav a v tom ústave by sa pripravoval budúci profesor nielen po stránke stavovskej, ale by bol pozorovaný aj po stránke charakterovej. A jestli nedisponuje vlastnosťami, charakterom, ktorý charakter a vlastnosti hodné sú pre vychovávateľa, prosím, hneď apriori zamedziť mu prístup a možnosť prístupu na strednú školu, alebo na školu vôbec. "Áno, keď dôstojník musí sa vykázať telesnou zdatnosťou a silou, keď kňaz sa musí vykázať svojim duševným založením pri kňazskej dráhu, tak nech sa vykáže budúci pedagóg aj tými vlastnosťami, ktorými má disponovať za katedrou a vo výchove vôbec. Preto, aby som len takú krátku vec spomenul, nemôžem úplne súhlasiť s tým pokračovaním správy školskej, ktorú ministerstvo zaviedlo hneď po 6. októbri, že povolilo bez akéhokoľvek predpokladu a podmienok na príklad učiteľom z ľudových škôl skladať rozdielne maturity a skladať potom odborné skúšky, teda ďalej študovať na univerzite a kvalifikovať sa pre strednú školu. Myšlienka je veľmi pekná, ale treba ju bolo obmedziť určitými predpokladmi a to alebo výtečnosťou pedagogickou, alebo predpokladmi charakterovými, alebo literárnou činnosťou, alebo čím iným. Konkrétne, aby sa ta dostali vynikajúci učitelia, ale nie len en gros, kto náhodou složí, ten príde na strednú školu. Teda s tohto hľadiska nemôžem súhlasiť s týmto nariadením, alebo krokom.

Slávny Snem! Vládna vyhlásenie konštatuje, že na zmenšenom území Slovenska nemožno ďalej rozširovať sieť stredného školstva, naopak, bude sa musieť uvažovať o jeho obmedzení. Celkom

správne. A ja si dovoľím k tomuto poznamenať ešte to, že stredných škôl na zmenšenom Slovensku je nadbytok. A nevyhovuje ani dislokácia stredného školstva na zmenšenom Slovensku. Niet dislokačného plánu. A k tomuto chcem porovnať stav pred svetovou vojnou so stavom dnešným, resp. so stavom prvej republiky, minulého dvadcaťročia. Počet ústavov stredných škôl úzko súvisí s počtom žiactva a naopak, počet žiactva zase úzko súvisí s počtom stredných škôl. To sú konečne spojené nádoby. Počet stredoškolského žiactva pred svetovou vojnou 1913 a 1914 na dnešnom Slovensku, vlastne nie na dnešnom, na bývalom veľkom Slovensku, bol spolu 14 195 žiakov na gymnáziách a učiteľských ústavoch V Československej republike v prvom školskom roku v roku 1919/1920 mali sme 13.659 žiakov, teda o niečo menej, v šk. roku 1925/26 už ich bolo 18 978, skoro 19.000 a v školskom roku 1929/30 zase vyše 19 tisíc až 500 a v roku 1938 pred okupáciou zaznamenával sa počet nášho žiactva už číslom 31.413. Po okupácii som nemôhol zistiť, nevedel zistiť počet žiactva. Následkom tohto stúpania počtu žiactva sa tvorily potom takzvané mamutie ústavy tisícové, ako na pr. bratislavské ústavy, bývalý košický ústav a podobné.

Preto sa musel zvyšovať aj počet stredných škôl. Počet stredných škôl pred svetovou vojnou v r. 1913 a 1914 na bývalom veľkom Slovensku bol 60. V republike v šk. roku 1919/20 mali sme 67 stredných škôl a učiteľských ústavov. Potom v r. 1922/23 73 stredných škôl, v roku 1929/30 už ich počet zase klesol na 65 a v r. 1938/39 pred okupáciou mali sme 85 stredných škôl. V tom bolo 56 štátnych a 29 neštátnych. Po okupácii máme na území Slovenska 66 stredných škôl, z toho 44 štátnych a 22 škôl neštátnych. A keď si toto porovnáme v pomere celoštátnom, teda s územím bývalej republiky, budeme vidieť, že podľa stavu zo školského roku 1936/37 bolo v celej republike 409 stredných škôl a učiteľských ústavov. Čechy boli reprezentované 48 percentami, Morava a Sliezsko 29 percentami, Slovensko 19 percentami a Podkarpatská Rus tromi percentami. Podľa percentuálnej účasti jednotlivých národností v Československej republike Slováci mali 15.64 percenta stredného školstva, kdežto reprezentovali 17 percentov obyvateľstva. My však nemôžeme sa podľa tejto normy držať, my musíme brať nie obraz z Čiech a z Moravy pre nás, my musíme pri zriaďovaní alebo redukovaní počtu stredného školstva vychádzať z našich vlastných potrieb, z nášho života, či to hospodárskeho alebo administratívneho alebo akéhokoľvek iného. Jednou z príčin preplnenosti stredného školstva je nedostatočne riešená a nevhodne riešená otázka platenia školského plátu. Nejdem sa o tom rozší-
 4

rovať, to patrí do kultúrneho výboru, len toľkoto poviem, že na tomto základe nemožno udržať, prosím, výhodu neplatenia stredoškolského platu. Prečo? Konkrétne: žiak strednej školy, po určitom „lenže-len“ úspechu, zo samých troják rešpektive štvorák, teda dostatočných známok, dostane — keď je chudobný — odpustenie školského platu; prepadne, stratí to, — prejde nejakým spôsobom, znova dostane, zase prepadne, ako sa to veľmi často stáva, zase dostane a tak ďalej. To je nemožný stav. Výhoda odpustenia školského platu nech je viazaná k úspechu a potom prirodzene aj k sociálnemu postaveniu dotyčného žiaka, ale hlavnou podmienkou, prosím, nech je pilnosť a prospech a to výborný alebo aspoň dobrý, ale dostatočný na žiaden pád. A tým príjem rezortu ministerstva školstva bude väčší, nie o 5 miliónov korún, ale bude väčší. A ďalej druhá veľká príčina nadbytku stredoškolského žiactva je, že stredná škola je u nás nie v pravom slova smysle školou výberovou. Nepokračuje sa podľa zásady, že na strednú školu patrí žiactvo rozumove schopné, rozumove dobre podložené, ktoré látku, veľmi kombinovanú učebnú látku strednej školy bez ťažkosti môže ovládať. Preto v posledných rokoch sa veľmi často pretriasla otázka vraj zaťažovania, ohromného zaťažovania žiactva a ja neviem čo všetko a podobné. Keď bude zodpovedný výber žiactva, keď bude osobnosť profesorská a profesorská a vyučovanie na výške, vtedy odpadá akákoľvek otázka preťažovania a ja neviem čoho na strednej škole. Stredoškolskú stať končím tým, že je nadbytok stredných škôl, ale to neznamena, aby sme my museli rušiť stredné školstvo. Nie, musíme ho vhodne podľa dislokačného plánu, podľa potrieb jednotlivých krajov premeniť na školstvo odborné. A tu by som to tak označil, že musíme vykonať v našom strednom školstve správnu distribúciu, podľa toho, či to má byť stredná škola v užšom slova smysle, alebo či to má byť stredná škola odborná, teda obchodná alebo priemyselná, alebo stredná škola potom iného smeru, živnostenská a tak ďalej.

Pokiaľ ide o školy obchodné, rešpektive obchodné akademie, tu je stav vyhovujúci. Vyhovujúci preto, že na bývalom veľkom Slovensku sme mali 7 obchodných akademií. Na zmenšenom Slovensku máme zase 7 obchodných akademií. Obchodná akademia z Košíc bola prenesená do Prešova a iná stredná škola, teda odborná, neodpadla nám, nestratila sa. A keď si toto porovnáme v pomere zastre celostátnom, tak v Čechách a na Morave obchodných akademií bolo — prvú republiku rozumiem — s vyučovacím jazykom českým 25 obchodných akademií a jedna obchodná akademia pripadla na 333.961 obyvate-

ľov českej národnosti, to je skoro na tristotridsaťštyritisíc obyvateľov. Jedna trieda pripadala na 60.000 obyvateľov českej národnosti. U nás na Slovensku keď vezmeme 7 obchodných akademií, tak jedna obchodná akademia pripadá na 339.000 obyvateľov slovenskej národnosti a jedna trieda pripadá na 79.000 obyvateľov slovenskej národnosti. Ku tomu sa ešte pripojuje 9 obchodných škôl, teda dvojtriednych a na okupovanom území sme, jako som spomínal, nestratili. To neznamena, že by som tu apriórne vypovedal, že hádam viac nepotrebujeme; vždy zdôrazňujem zásadu, že tvorenie, ustavenie novej strednej školy je rozhodne závislé od požiadavky, pravdaže, života nášho, v tomto prípade obchodného života. Jestli je potreba, môže sa stredné školstvo v podobe pobočiek atď. rozšíriť.

Podobný stav je aj v priemyselnom školstve, čo do počtu totižto, že stratou územia nestratili sme jedinu jednu strednú školu, totižto priemyselnú školu vyššiu, iba maďarské pobočky v Košiciach. Slovenské oddelenie bolo premiestnené z Košíc do Ružomberka. Ale to neznamena, že by nám počet hádam dostačoval. Treba vybudovať vyššiu školu elektrotechnickú, ako už bolo aj včera zdôrazňované tu v reči o priemysle, elektrotechnickú v Bratislave a v Banskej Bystrici, ako aj majstrovské školy elektrotechnické. Vybudovať ďalej odbornú školu papiernicko-textilnú a kamenickú, strojnícko-hutnícku a nakoľko možno premeniť odbornú školu v Banskej Bystrici na vyššiu. Dobudovať evakuovanú školu v Ružomberku, teda z Košíc, pretože strojný zariadenie ostalo v Košiciach. A len tak po týchto doplnkoch budeme môcť povedať niečo potom, že naše odborné a priemyselné školstvo hádam okyptenému, zmenšenému Slovensku ako-tak vyhovuje.

V pomere celoštátnom vidíme ohromný rozdiel medzi historickými zemami, rešp. českými zemami a Slovenskom. Priemyselné odborné školstvo v Čechách a na Morave podľa stavu posledných rokov vykazovalo toto číslo: s českou vyučovacou rečou bolo 126 odborných a priemyselných škôl, s nemeckou 102, spolu 228. Na Slovensku 18 odborných a priemyselných škôl so slovenskou vyučovacou rečou plus jednej pobočky v Košiciach, čo som už spomenul, s maďarskou vyučovacou rečou. Keď si porovnáme potom, že Slovensko podľa plochy vtedy tvorilo jednu tretinu územia a podľa počtu obyvateľstva jednu štvrtinu obyvateľstva celej republiky, tak primerane k tomu by sme museli boli mať aspoň 60, nie 19, ale 60 odborných a priemyselných škôl. Prirodzene tu musíme pozerať na vyvinutý stav priemyslu atď. v západných zemiach, t. j. v českých krajinách.

V odbore stredného školstva vlastného i odborného je potrebná, ako som spomínal, správna

distribúcia a dislokácia školstva podľa oblastí. Nie je možné niekde školstvo skoncentrovať, iné vidieky nechať bez školstva.

No, slávny Snem slovenský, myslím, že ďaleko ťažším problémom je pre naše nové Slovensko budovanie školstva vysokého. Školstvo vysoké v prvom rade musíme prebudovať duchom, v druhom rade musíme dobudovať technicky a v treťom rade musíme sa postarať o vhodné jeho umiestnenie. To sú tri veľmi dôležité veci. Nejdem sa tu rozširovať do podrobností, len toľko spomeniem, že už tá okolnosť, že bývalú Komenského univerzitu sme museli pomenovať, premenovať na Slovenskú univerzitu, hovorí veľmi jasnou rečou. Bývalá univerzita nebola vysoká škola vedy, vedy objektívnej, vedy, ktorá platila na desaťročia, ba na stáročia, nebola školou a dielňou vedy, ktorá by tvorila bola trvalé hodnoty. Univerzita Komenského bola exponovaným, tendenčným ústavom, ktorý mal na vysokom stupni, na vyššom stupni dokončiť tú tendenciu a ten plán, ktorý plán sa prejavoval a pomaly, ale sústavne realizoval v každom odvetví nášho verejného života. A tu by som odporúčal, slávny Snem, po tejto stránke na Slovenskej univerzite urobiť tabulu rasu s týmto smerom. Tabulu rasu a vybrať, vytrhať, ešte aj jeho korienky, aby nám tá burina nemohla výjsť na povrch nikdy viac. A ďalej: na novej univerzite, na nových základoch položenéj univerzite musíme dbať, aby táto vysoká škola, aby táto dielňa vedy slovenskej bola na výške vedeckého tribunálu.

A s týmto úzko súvisí otázka univerzitnej autonómie. Bola by trošičku divná hra osudu keby sme my, ako autonomisti autonomiu rušili. Ale myslím, že autonómia administratívna a politická je celkom iná, ako autonómia vysokej školy a pri tejto otázke by som si dovoľil poznamenať: áno reformovať aj v tomto smere. Rozhodne zasiahnuť, ale veľmi hdieť o to a na to, aby sme sa nedotkli nijakých kritérií, ktoré kritéria tvoria charakter univerzity, charakter medzinárodný. Charakter bývalej, vlastne ani nie bývalej, ale vysokej školy datujúcej sa zo stredoveku.

Predseda dr. Sokol (zvoni): Upozorňujem pána poslanca, že rečnícka lehota už dávno uplynula.

Poslanec Florek: Prosím ešte 10 minút! — Univerzita svoju výšku vedeckej školy musí udržať. My sme národom malým, my si nemôžeme dovoľovať žiadne zvláštne, ďalekosiahle reformy na tomto poli. Ale na druhej strane univerzita nemôže byť žiadnym penzionátom. Žiadnym zapatrovacím ústavom zostarých vedeckých, hádam i nevedeckých ľudí, ktorí tam zakotvili a ktorí žijú zo svojho menšieho, alebo väčšieho kapitálu vedeckého.

Treba uplatniť zásadu pohyblivosti, aby sa mladé vedecké sily mohli dostať tam a uplatniť. Títo prestarlí majú príležitosť sa zachytiť v našich vedeckých ustanovizniach tam a tam a jako štátni zamestnanci by pravdaže mali svoje definitívy.

Čo sa týka dobudovania univerzity po stránke reálnych vied, musíme pomýšľať na vybudovanie prírodovedeckej fakulty. Ale myslím, že tu nás donúti finančná otázka pridružiť túto prírodovedckú fakultu k budúcej technike.

Technika! Techniku sme sededili evakuovanú z odstúpeného územia, ale aby som správne povedal len embrio techniky. Táto technika týmto školským rokom oproti počtu žiactva košického, kde as prihlásilo 25 poslucháčov, má dnes vyše 60 poslucháčov v Turč. Sv. Martine. Túto techniku postupne musíme budovať svojimi ročníkmi, ale rozširovať aj svojim obsahom. Toto vybudovanie a dobudovanie techniky administratívne a technicky je otázkou rozpočtovou. To sme si povedali pri rozpočtovom výbore. Tu sa rozširovať na to nejdem, len konštatujem, že 1,726.500.—K, čo je preliminované na techniku, myslím, že nepostačuje k úplnej, nie ani k úplnej, ale k ďalšej postupnej výstavbe, budovaniu techniky. Slovenskú techniku nielen administratívne, ale aj ináč musíme budovať.

Tu som pri otázke umiestnenia techniky. A slávny slovenský Snem, dovoľm si vopred poznamenať, keďže som z dočasného sídla techniky, že nebudem tu hovoriť, ako hádam poslanec jedného mesta, to bolo kedysi pred 100 rokami, keď Ľudovít Štúr na prešporskej diete hovoril ako delegát mesta Zvolena. Ja sa pokladám v smysle vládneho vyhlásenia skutočne za delegáta slovenského národa a preto hľadisko, ktoré pri určovaní definitívneho sídla slovenskej techniky budem sledovať, bude hľadisko celonárodné, bude hľadisko slovenskej tradície, slovenskej historie, čo sa týka minulosti a do budúcnosti zase prospešnosť vysokej školy technickej v ďalších ročníkoch, rešp. v ďalších desaťročiach, ba aj storočiach. A tu som, slávny slovenský Snem, pri otázke vôbec kultúrneho centra slovenského, alebo kultúrneho strediska slovenského. Tejto otázke, veľmi dôležitej otázke, nebola venovaná doteraz patričná pozornosť. Prvá republika, správnejšie uplynulý zoročný režim, ako môžeme všetci konštatovať, hádam mal v tomto ohľade veľký nedostatok, že začal budovať kultúrne centrum na nevhodnom mieste. Na nevhodnom mieste, musíme si to povedať, však áno, na nevhodnom mieste. Malý národ, slabý národ musí si svoje kultúrne centrum, stredisko budovať v strede. To je nad všetkú pochybnosť. Táto otázka sa pretriasala už od dob Ľudovíta Štúra. Ľudovít

Štúr vo svojich spisoch už sem-tam cíti a nadsadzuje túto otázku, že nemáme Slováci vtedy ešte národného a kultúrneho vedeckého centra a toto zabíjalo Slovákov cez celé desaťročia. Až v dobe národnej koncentrácie slovenskej, v dobe slovenského memoranda z roku 1860, v dobe maticnej a v dobe neskoršieho vývinu krásnej a vedeckej literatúry, vydávania kníh a koncentrovania sa vedúcich slovenských osobností, tento slabý slovenský organizmus začína si sám, instinktívne tvoriť v slovenskom strede skromné, chudobné, ale predsa len vedecké kultúrne centrum. A tu som, prosím, zase pri tej otázke, že Slovenská Hlinkova ľudová strana vo svojom boji o autonómiu Slovenska, už či pri podávaní návrhov zákonných, alebo pri rečnení, alebo kdekoľvek pri argumentácii, vychádzala z tohoto jediného správneho stanoviska — aj vládne vyhlásenie ho zdôrazňuje — že my vývin slovenského národa musíme budovať ďalej na vývine, ktorý nám začal, v ktorom pokračoval Anton Bernolák, pokračoval Ľudovít Štúr a ďalšia doba maticná. A tento vývin sa koncentroval fakticky vo svojom skromnom stredisku v Turči. Sv. Martine i pred prevratom. Po prevrate práve nám nepriateľská jednotliaca česko-slovenská ideológia postavila na opačný pol, teda sem akési vedecké centrum a stavala ho do protivy podľa nich t. zv. „bývalého“ slovenského národného-duševného strediska. A my by sme nič iné nerobili, len by sme sa dopúšťali tej istej chyby, keby sme túto vatra, čo akú skromnú, ale predsa len vedeckú a kultúrnu vatra, kde sa sústreďuje duchovná i materiálna kultúra slovenského národa, duchovná v Matici slovenskej materiálna kultúra v Slovenskom národnom múzeu, nebudovali ďalej rešp. k tej vatre neprikladali nové a nové polienka. A tu nikto nemôže oddisputovať to, že každá vysoká škola, akéhokoľvek smeru je, či je smeru humanistického, či je smeru reálneho, je dielňou vedy a patrí do kultúrneho strediska. A dovoľte mi, pánovia, nerád by som išiel ďalej, len toľko poviem, že vláda pri tejto otázke, čo ako rozpočtovo hádam je veľmi pri stene, alebo v kúte, alebo v rozpakoch, nemôže si voľiť v otázke budúceho umiestenia slovenskej techniky zásadu, že kto dá viac. To je vylúčená vec. Totižto táto zásada by sa veľmi vypomstila, veľmi vypomstila v budúcich rokoch, desaťročiach, ba aj storočiach.

Predseda dr. Sokol (*zvoni*): Upozorňujem pána poslanca, že prekročil rečnícku lehotu viac ako o 30 minút.

Poslanec Florek: No, už končím, prosím, už končím! — Toto je môj základný kameň tvorby slovenského národného vedeckého života. A tu si pripomínam, že slovenský štát, nové Slovensko má zvláštne úlohy a zvláštne povinnosti oproti ve-

deckým ústavom a ustanovizniám, oproti Matici slovenskej, Slovenskému národnému múzeu, Spolku sv. Vojtecha, Transciu, atď., atď.

Končím tým, že vládne vyhlásenie, ktoré oznelo z úst pána predsedu vlády slovenskej, nielen že prijímam s úplným súhlasom, ale ho so slovenským nadšením pozdravujem. Nech toto vládne vyhlásenie ako program nového Slovenska tvorí etapu práve takú, etapu dokonalejšiu, správnejšiu, akou bolo roku 1918 naše oslobodenie, ktoré oslobodenie rozšírilo do širokých, hlbokých vrstiev veľmi intenzívne národné upovedomenie slovenské. Roku 1938, rešp. vládnemu vyhláseniu z r. 1939 želim, aby vytvorilo v každom príslušníkovi slovenského národa slovenský národný charakter a aby v tomto smysle program prvej slovenskej vlády, vyslovený pánom predsedom vlády, sa stal radostnou, krásnou etapou do budúcnosti. (*Potlesk.*)

Predseda Sokol: Ďalším rečníkom je pán poslanec dr. inž. Zátka. Dávam mu slovo.

Poslanec dr. inž. Zátka: Slávny Snem! Programové vyhlásenie vlády rozprestrelo sa vari na všetky polia nášho spoločenského, teda sociálneho i súkromného života. K veciam politickým, či už sa týkajú našich vnútorných vecí, alebo politiky zahraničnej, zaujal náš klub už včera jednotné stanovisko. Preto týchto otázok mienim sa dotknúť len vtedy a natoľko, kedy a nakoľko budú súvisieť, alebo súvisia s hospodárskymi otázkami, ktorými sa dnes mienim zaoberať. Vylúčiť túto súvislosť, t. j. súvislosť medzi politikou a hospodárstvom nie je dobre možné ani pri najlepšej vôli, pretože náš hospodársky život a hospodárstvo vôbec ešte vždy do veľkej miery závisí práve od denia politického, od politických činov. Na túto neodškriepiteľnú skutočnosť by som rád hodne dôrazne poukázal práve na parlamentnom fore Slovenska.

Pán predseda vlády vyhlásil predvčerom, že vzhľadom na zjednodušenie našich politických pomerov, vzhľadom na to, že máme vlastne jednu jedinu slovenskú politickú stranu, prestávajú rozdiely medzi stranou a štátom, štát a strana je jedno. Zdá sa byť logickým domyslením tejto pravdy, keď poviem, že následkom toho nemôže byť rozdielu ani medzi politikou strany a politikou štátu. Obe sú rovnako v službách nášho národa. To znamená, že ani v jednej, ani v druhej nemožno pokračovať tak, aby nám vznikali objektívne, či sociálne škody. Možno, že tá alebo oná politika vyvolá určité spory subjektívne, objektívnych škôd vyvolávať nesmie. Viem, že škody tohto druhu, teda škody sociálne môžu byť zapríčinené vo všetkých oblastiach nášho spoločenského života, jednak som toho názoru, že

vari nikde nemôžu byť tak citelné a ďalekosiahle, ako práve v obore hospodárskom, pretože tu často dochádza i k násobeniu. Preto sa mi zdá byť prvou povinnosťou zodpovedného politika, aby pri každom svojom počínaní dôkladne uvážil, aké účinky vyvolá ono vo sfére života hospodárskeho. Iste budeme jednotní v názore, že je zásadne nemožné, aby pokračovaním politickým zapríčiňovali sa národu škody hospodárske. Nebolo by dobré, keby si naši politickí činitelia neuvedomovali, že hádam každý ich čin, či už ide o reč, alebo o skutok, má i svoje reflexy hospodárske, ktoré niekedy môžu dosiahnuť s hľadiska celonárodného i katastrofálneho rozsahu.

V tejto súvislosti pokladám pre ďalší náš vývin za mimoriadne významné, že predseda vlády vyslovil zásadu, že štát ponechá voľné pole súkromnému podnikaniu a že jeho úloha v tomto ohľade bude len hájenie obecného záujmu národného. To je dobrá základňa pre rozvoj súkromného podnikania na Slovensku a i pre celkovú hospodársku politiku vlády. Treba s uznaním konštatovať, že slovenská vláda už i doteraz i v praktickom živote tejto zásady sa pridržiavala.

Slávny Snem! Skoro po slovenskom prevrate, keď sa naša územná konštelácia rúcala a značné kusy našej najlepšej zeme odpadávaly do lona druhých štátov, počuli sme často nahlas i šepotom vyslovovanú otázku, či to hospodársky vydržíme. či sa o niekoľko dní alebo týždňov nezrútime a nestaneme sa zase ako celok obefou toho alebo iného štátneho celku. A naša prvá slovenská vláda odpovedala vtedy na túto otázku jasne a nedvojsmyseľne: vydržíme a položila tak základy dôvery národa v seba samého a v jeho vývin do budúcnosti. Pánovia, pokladám za najsvätejšiu povinnosť slovenskej vlády, aby dokázala, že táto dôvera bola odôvodnená, a že nádeje, ktoré o nej národ vložil, budú splnené. Možno dávať sľuby a neplniť ich, ale nie na trvalo. Len tá vláda, ten režim má trvalé úspechy, ktorý sa usilovne snaží, aby nebolo rozporov medzi tým, čo sľubuje a medzi tým čo uskutočňuje. A tu by som rád pripomenul, že i naša slovenská štátnosť je sľubom a to sľubom veľmi závažným. Je to sľub lepšej budúcnosti národa, krajšieho zajtrajšku, radostnejšieho života slovenského. To je cieľ a smysel konečne každého štátneho snaženia, smysel každého štátu.

Súhlasím s názorom vlády, že štát nemôže byť účelom, ale len prostriedkom na záchranu a na zveľaďovanie trvalých hodnôt nášho národa, národa vôbec, na dvíhanie jeho kvalít hmotných i mravných. Zdá sa mi, že hádam základným predpokladom dosiahnutia tohto cieľa sú úspechy vlády Slovenskej krajiny práve na poli hospodárskom a sociálnom. Musí dokázať robiť takú hospodár-

sku politiku, ktorej výsledkom by bolo ustavičné tvorenie nových podmienok, vhodných pre rozmnožovanie a pre dvíhanie kvality zárobkových príležitostí. Úloha táto je nesmierne ťažká, ale nie nespĺniteľná. Možno ju vyplniť len vtedy, keď si hneď na začiatku dobre uvedomíme, s akými hospodárskymi hodnotami, s akými pomermi hospodárskymi začíname.

Včera hovoril pán poslanec Turček z tohto miesta o pomeroch vo výrobe poľnohospodárskej. A mne nezostáva nič iného, ani vtedy, keď sa budem zaoberať vo svojej reči hlavne výrobou druhotnou, len zase vyjsť z pomorov, ktoré pánujú u nás práve vo výrobe poľnohospodárskej. Zdôraznilo sa včera, že vyše 66 percent nášho obyvateľstva patrí práve do tejto skupiny povolania a povedalo sa, že práve preto treba dbať záujmov tejto časti obyvateľstva. Áno, vážení pánovia, práve preto, lebo toto číslo je príliš vysoké na pomery, aké vykazuje poľnohospodársky obrábateľná pôda na Slovensku. Uvedomme si, prosím, že na Slovensku na 100 hektároch poľnohospodársky obrábanej pôdy žije dnes zhruba asi 107 ľudí. Pánovia, to je o 40 percent viac, nežli žilo na Slovensku prednovembrovom. To je o 65 percent viac, nežli žije na rovnakom kuse pôdy v Čechách, a to je, vážení pánovia, o 300 percent viac, nežli v Dánsku, poľnohospodársky pokročilom Dánsku. Produktivitu pôdy možno stupňovať, ale má svoje prirodzené hranice, ktoré určuje zákon klesajúceho výťažku. Túto hranicu neprekročuje nikto a nebudeme ju prekročovať ani my. Následkom toho zdá sa mi byť absolútne jasným, že kým na Slovensku na jedného príslušníka poľnohospodárstva nepripadá ani jeden celý hektar pôdy, do tých čias nemožno hovoriť o slušnej životnej úrovni slovenského roľníckeho ľudu ale ani o slušnej úrovni slovenského ľudu vôbec.

Súhlasím s názormi, ktoré včera vyslovil pán poslanec Turček, že bude potrebné, aby vedľa starosti o južné kraje, svojou prevahou obilnárské, starali sme sa tiež o kraje severného Slovenska, ktoré vykazujú prevažne zase výrobu živočišnú. Vláda má v úmysle organizovať sbernú službu a obchod s dobytkom v samostatnej slovenskej spoločnosti. Súhlasím, ale dodávam, nezabúdať, že značná časť našich prebytkov živočišnej výroby už dnes a pri stupňovaní tejto výroby ešte značnejšie v budúcnosti, aspoň v dohľadnom čase, — nie, prosím, na trvalo, ja sa k tomu vrátim, — musí hľadať svoj odbyť v krajinách českých. To znamená, že musí byť organická súvislosť medzi podobnou organizáciou v krajinách českých a na Slovensku. Bez tejto súvislosti neviem, či by to šlo dobre.

Pán poslanec Turček — nehnevajte sa, že sa Vás toľko dovolávam — spomínal včera tiež po-

trebu účasti producentov-roľníkov na podnikaní priemyselnom. Pochopiteľne, že táto otázka ma celkom mimoriadne zaujíma, a nebudem v zásade nesúhlasíť s ňou. Tu ide len o to, aby to bola účasť najvhodnejšia a skutočne účasť roľníkov. (Potlesk.) Nejde o formálne riešenia, hovorilo sa o účasti na zisku. Rôznou formou možno túto účasť zaistiť a my budeme musieť hľadať takú formu, ktorá by vyhovovala obom, i tomu priemyselnému podniku i tomu roľníkovi. Sledujeme objektívny účel, musíme teda vziať do úvahy obe hľadiská.

Slávny Snem! Pomery, ktoré som vylíčil a ktoré sa týkajú výroby poľnohospodárskej, sú mimoriadne závažné a sú podľa mojho názoru priamo rozhodujúce pre smer poľnohospodárskej politiky, ktorý vláda už v najbližšom čase bude musieť sledovať. Veď nemôže byť o tom sporu, že účelom poľnohospodárskej politiky je zaistenie si najvyššieho stupňa blahobytu a čo najväčšej spokojnosti roľníckeho ľudu. Nesúhlasím s tými, čo zastávajú názor, že tento cieľ spočíva v zaistení rentability roľníckeho podnikania, to je nie nič iného, ako zameňovanie účelu s prostriedkom. Rentabilita je nie účelom, je len prostriedkom, pomocou ktorého vlastného účelu dosahujeme. Ale nie je to jediný prostriedok, i keď uznávam, že je to hádam prostriedok najdôležitejší. Rentabilitu v súkromno-hospodárskom podnikateľskom systéme vyžaduje záujem podnikateľov na výrobe a bez rentability v našom systéme sa nepodniká, alebo aspoň sa nepodniká na trvalo. Čím vyššia výnosnosť, tým väčší je tento záujem podnikateľa a naopak, to je nesporné.

Uznávam tiež, že každá zmena v stupni výnosnosti má za následok súbežnú zmenu i v stupni blahobytu — hovorím o výrobe poľnohospodárskej — ale len kým z patričného výnosu pôdy žije rovnaký počet ľudí. A práve preto poľnohospodársky politik musí obracať svoju pozornosť nielen k pôde, ale i k roľníkom, musí sa starať o to, či počet príslušníkov roľníckeho stavu je, bol a či bude v náležitom pomere k rozlohe pôdy, ktorú títo majú k dispozícii. Tento pomer je rovnako dôležitý, ako výnos samotný. Konštantný vzrast životnej úrovne roľníctva ako celku možno zabezpečiť len vtedy, keď poľnohospodárska politika dbá nielen maxima výnosnosti pôdy, čo sa často zdôrazňuje, ale i optima počtu roľníckeho obyvateľstva na nej žijúceho, na čo sa zase najčastejšie zabúda.

Pánovia, po tom, čo som práve uviedol, je jasné, že na slovenskej poľnohospodárskej obrábanej aj obrábateľnej pôde nežije dnes optimálny počet ľudí ale skôr, že tu máme čo robiť so značným populačným pretlakom. To je skutočnosť, s ktorou sa na trvalo uspokojiť nemôžeme, Nezdá

sa mi, že postačí, keď zabránime ďalšiemu vzrastu roľníckeho obyvateľstva, ale že bude potrebné snížiť i dnešný jeho početný stav na primeranú výšku. To je, pravda, už úloha, na ktorú sama poľnohospodárska politika nestačí.

Slávny Snem! Tak prichádzam k druhému a vlastne k ústrednému problému celej našej hospodárskej a sociálnej politiky, to jest k otázke populačných prídavkov. Z vyhlásenia vlády jasne vysvitá, že dnešnú populačnosť Slovenska nepovažuje za dostačujúcu. Len tak totiž možno odvodniť zásahy, ku ktorým sa mieni odhodlať v oblasti politiky sociálnej a tu najmä pri mzdách a platoch. Súhlasím s týmto chápaním veci, ale mám zas určité pripomienky, nehnevajte sa. Ťažko je dnes zistiť presné populačné prírastky slovenské v našom okypťenom území, pretože chybí ešte potrebný štatistický materiál. Ale je zaujímavé, že v rokoch 1933—1937 ročný prírastok činil v okresoch zabraných 8.3 promil, kdežto na území dnešného Slovenska 10.7 promil. Máme teda dnes populačnosť značne vyššiu, než bola na Slovensku prednovembrovom. V absolútnych číslach vyjadrené znamená to, že na starom Slovensku mali sme priemerný ročný populačný prírastok asi 32 tisíc duší, na Slovensku dnešnom možno prísť rôznymi výpočtami k číslu 22 až 25 tisíc duší. Toto zvýšenie počtu obyvateľstva, toto ročné zvýšenie počtu obyvateľov, predpokladá aspoň úmerné rozmnožovanie možností zárobkových, ak nemá vykonávať nepriaznivý tlak na terajšiu životnú úroveň nášho národa. A jednako do nedávna najväčšia časť tohoto prírastku vtlačovala sa na pôdu, veľká časť vytlačovaná bola do cudziny a len menšia hľadala a nachádzala možnosti živobytia vo výrobe druhotnej, vo verejných službách a vo voľných povolaniach. Populačný prírastok dnešného Slovenska je ešte vždy veľmi značný, o tom nemôže byť sporu. Čo znepokojuje, to je jeho klesajúca tendencia, ktorá čím ďalej tým viac nadobúda na intenzite, tak že v bližšej alebo ďalšej budúcnosti mohla by sa nám stať osudnou. Vláda si toto nebezpečenstvo uvedomuje a preto chce prikrčiť k určitým preventívnym opatreniam. Smer, ktorý vláda v tomto ohľade sleduje, možno považovať za správny ale nie za dostačujúci. Politika zvyšovania populačnosti zdá sa mi byť odôvodnená, ako som už povedal, len vtedy, keď sa uskutočňuje paralelne s ňou ale tempom ešte intenzívnejšou politikou rozmnožovania pracovných príležitostí. V opačnom prípade dochádza nutne ku chudobneniu a zchudobneniu národa a to je výsledok, ktorý by sa protivil poctivej štátnej politike. Iný a okrem zmieneného vari už jediný prostriedok, ktorým takýto výsledok možno eliminovať, je: odčerpávanie populačného prírastku alebo aspoň jeho časti sťahovaním do za-

hraničia. Kedysi po prevrate v roku 1918 ozývaly sa aj zo slovenskej strany hlasy, že tohto prostriedku možno a treba používať. Rád by som zdôraznil, že národ, ktorý chce žiť, rásť a zveľadovať sa v každom ohľade, musí tento spôsob umiestňovania prírastkov svojho obyvateľstva čo najrozhodnejšie odmietnuť. Na trvalo nemožno sa uspokojiť ani s takzvaným vystahovalectvom sezónnym, pretože toto nijak neprispieva k mravným hodnotám skupiny ľudí, ktorých sa dotýka a okrem toho skrýva v sebe nebezpečenstvo veľkého tlaku na tuzemský pracovný trh, práve v dobách hospodársky najťažších, keď ich tam, kam dnes chodia, nebudú potrebovať.

Uviedol som už, že v prvotnej výrobe poľnohospodárskej niet miesta na Slovensku vlastne ani pre tú najnepatrnejšiu časť našich populačných prírastkov. Cesta do cudziny je neschodná, zostávajú teda vlastne výhradne možnosti výroby druhotnej, to jest priemyslu a živností, do ktorých zahrňujem aj cudzinecký ruch. Páni, keď uvážite akou veľkou úlohou štátnej politiky je spoločensky slušné zvládnutie tohto problému, uznáte, že nepokračujem celkom nesprávne, keď vyslovím určitú pochybnosť o tom, či mu vláda vo svojom vyhlásení venovala dostatočnú pozornosť. Jej výklady o politike zdravotníckej, sociálnej a školskej zabraly celé hodiny času, zatiaľ čo otázke nových pracovných príležitostí venované bolo len niekoľko minút. Šli by sme nesprávnou cestou, keby vláda chcela tento pomer zachovávať i pri praktickom uskutočňovaní svojho programu. Veď je nesporné, že žiadny z uvedených oborov nie je a nemôže byť primárnym bodom ľudskej činnosti. Ani v jednom z nich netvorí sa originálne dôchody, každý nám predstavuje súbor potrieb človeka, ktorých uspokojenie prichádza preň do úvahy len po krytí jeho potrieb životných, pre život neodpušiteľných. Takto teda i úspechy vlády na tomto poli, na poli kultúrnom, zdravotníckom, sociálnom a tak ďalej závisia výhradne od toho, či sa jej podarí zvýšiť celkový originárny dôchod národa slovenského, ktorý by potom umožnil i zvýšenie dôchodov odvodených. Jednako sa mi zdá byť jasným, ba i nám všetkým, že bez väčšieho počtu dymiacich fabrík a hotelov plných hostí, nestvorí u nás nikto ani viac škôl, ani zdravotných ani sociálnych ustanovizní. Badaťnejší kultúrny a sociálny pokrok nie je u nás dnes možný bez citeľného pokroku na poli tvorby a z kvalitňovania zárobkových príležitostí. Veľký program v prvom obore nebude možno uskutočniť bez realizovania veľkého programu v obore druhom. Tento druhý obor je totiž neodpušiteľným, bohužiaľ, neodpušiteľným predpokladom toho prvého.

Slávny Snem! Potrebu intenzívnej výstavby priemyslu na Slovensku snažím sa dokazovať všetkými možnými prostriedkami už dlhé roky. Jednako na dnešnom novom Slovensku, keď budujeme svoju štátnosť, ako to vyjadril pán ministerský predseda, získava tento problém na význame mierou celkom mimoriadnou. Náš rozpočtový výbor zaoberal sa nedávno rozpočtom Slovenskej krajiny na rok 1939. I keď by som varoval pred nerozmýšleným aplikovaním jeho konkrétnych úhrnných čísiel, jednako myslím, že Slovenský štát už i z vlastných príčin existenčných bude musieť veľmi usilovne hľadať prostriedky (*predsedania sa ujal podpredseda dr. Mederly*), ktoré by vhodne a účinne prispievaly k zvýšeniu takzvanej sociálnej či objektívnej úrodnosti slovenského národa. Budovanie priemyslu je tu nesporne najnádejnejším poľom činnosti, pretože otvorí nové príjmové zdroje štátu a súčasne živobytne príležitosti pre naše populačné prírastky.

Prírodných podmienok pre výstavbu priemyslu máme mnoho, preto vláda veľmi správne zdôraznila, že pôjde o to, aby sme si vhodnou politikou tvorili ešte nutné predpoklady psychologické a hospodárske. Podmienky hospodárske vytvoríme vhodnými normatívnymi opatreniami, ktoré vyvolajú určité obete štátu v nádeji, že mu ponese v bližšej alebo ďalšej budúcnosti bohaté ovocie vo forme daní, dávok a podobne. Budú to investície, ktoré budú mať celkom mimoriadne vysokú sociálnu výnosnosť, preto ich možno v plnom vedomí zodpovednosti podniknúť. Konkrétnou formou, v ktorej sa prejaví základňa, bude zákon o podpore industrializácie, na ktorom patričný rezort už pracuje a s ktorým už v bývalom Uhorsku mali v mnohom ohľade veľmi dobré skúsenosti.

Ale, vážení pánovia, márne budú všetky normatívne opatrenia, márne všetky finančné obete štátu, ak sa nám nepodarí stvoriť takú atmosféru psychologickú, aká je bezpodmienečne potrebná pre prilákanie podnikateľského kapitálu k nám. Ak priemyselní investori nebudú presvedčení o stálosti našich politických pomerov a o ich normálnom vývine do budúcnosti, nebudú mať záujem o našu krajinu a márne bude každé úsilie vlády, márne bude každý nátlak, ktorý by vláda v tomto ohľade chcela vynaložiť.

V tejto súvislosti má veľký význam vyhlásenie vlády, že nová ústava slovenská bude okrem iného aj garantom súkromného vlastníctva. To je zase norma, ale púha existencia normy nestačí. Dôvera vznikne len vtedy, keď vláda pri uskutočňovaní svojej praktickej politiky bude prísne dbať na jej neporušovanie a rušiteľov takýchto noriem

nekompromisne hnať na zodpovednosť. Ak toto nedokáže, nebude sa môcť vykázať pozitívnymi výsledkami na tomto poli. Považujem za veľmi dôležité, aby sme si smer našej industrializačnej politiky mohli určovať sami a najmä aby sme autonómne mohli rozhodovať o stavbe nových tovární, pri čom rozhodujúcim momentom nech je pomer doterajšej výrobnjej kapacity ku kapacite trhu tuzemského, ale tento pomer má rozhodovať len v zásade. Nebolo by správne, keby sme našu priemyselnú výrobu, naše nové fabriky budovali len na tomto pomere. Nestačí nám vzhľadom na to, čo som vopred uviedol, trh československý. Musíme nutne budovať náš priemysel tak, aby svoje výrobné prebytky, ktoré nebude môcť umiestiť na tuzemskom trhu, vyvážal do cudziny. Som presvedčený, že len vtedy nebudeme musieť vyvážať ľudí, keď budeme vyvážať čo najušľachtilejšie tovary našich fabrik a plodiny našich polí. Netreba sa báť v tomto ohľade, slovenský výrobok si už od dávnejších časov klesni cestu na trhy celého sveta. Slovenský výrobok najdete dnes nielen vo všetkých štátoch európskych, ale aj v tých najvzdialenejších štátoch zámorských. Nemôže byť pochybnosti o tom, že slovenský export existuje, ale neexistuje v takom rozsahu, aký potrebujeme. Som rád, že vláda i v tomto ohľade chce podporovať a pomáhať tým a tam, kde súkromná námaha už nemôže stačiť.

V tejto súvislosti zdá sa mi byť dôležitá otázka štatistického zachytenia a spracovania výsledkov našej výrobnjej činnosti a smeru, kam sa tieto výsledky ubierajú, kde nachádzajú svoje umiestenie. Pán ministerský predseda predvčerom zdôraznil, že bude potrebné zriadiť samostatný štatistický úrad slovenský pre zvláštne potreby Slovenska. Nevieť na čo vláda konkrétnejšie myslí, ale by som rád pripomenul, že úrad štatistický rešpektíve jeho správne fungovanie je vecou mimoriadne chýlostivou, preto iste bude správne, keď skutočne ten slovenský úrad štatistický bude sa starať v prvom rade a hádam predbežne výhradne o tie slovenské špeciality, ale keď súčasne budeme žiadať, aby v ústrednom úrade štatistickom spracovávaly sa všetky dáta a údaje, spracovávaly sa všetky pomery, na ktorých Slovensko má záujem či už s hľadiska robenia dobrej politiky hospodárskej, kultúrnej alebo sociálnej. A musíme zvlášť zdôrazniť, že máme dnes záujem na tom, aby štatistika o zahraničnom obchode, o dovoze a vývoze bola publikovaná tak, aby z nej bolo jasne patrné akou účasťou (*správne!*) participuje Slovensko. Teda toto je hádam prvý taký postulát, ku ktorého uskutočneniu treba prikrčiť ihneď.

Pánovia, fabriky nemožno stavať v každom kraji nášho Slovenska, ťažko dostaneme prie-

myselného investora najmä do tých našich krajov, ktoré sa vyznačujú zvláštnou bohatosťou prírodných krás. A jednako i toto obyvateľstvo, ba azda predovšetkým toto, musí byť predmetom pečlivej starostlivosti vlády. Vláda bude musieť vedieť dokázať, že vie stvoriť podmienky pre exploitáciu týchto prírodných krás, že z našich hôr, vrchov, vôd obyčajných i liečivých, vie vytvoriť pramene zárobku pre ľud, ktorý okolo nich býva. I tu treba počiatočných obetí, i tu bude sa štát musieť zpočiatku vzdať určitej časti svojich príjmov, ak si bude chcieť zabezpečiť príjmové zdroje pre budúcnosť a dôchodkové zdroje pre obyvateľstvo dnešné i budúce. Nepôjde len o to, aby sme mohli vybudovať úplnú sieť hotelov a chát, vyhovujúcich nárokom dnešnej spoločnosti, ale aj o vybudovanie komunikácií, ktoré by tieto kraje sprístupnily aj pre najnáročnejších turistov a kúpeľných hostí. Vážení pánovia, fabrika, hotel, neznamenajú zárobkovú možnosť len pre tých, ktorých priamo zamestnávajú, treba si uvedomiť, že podpora výstavby takýchto podnikov je súčasne i podporou podnikania remeselníckeho a obchodného. Každá nová fabrika, každý nový hotel automaticky vyvolá existenciu celej série živností toho najrôznejšieho druhu, takže zárobkové príležitosti sa týmto spôsobom násobia.

Ale blahodarný vplyv týchto podnikov prejavuje sa veľmi vypukle i vo sfére výroby poľnohospodárskej. Ešte vždy počúvame z najrôznejších strán volanie, aby železničné dopravné sadzby boli upravené tak, aby umožnili predaj našich poľnohospodárskych produktov i na najvzdialenejších trhoch republiky. Ja neváham na tomto fóre vyhlásiť, že s týmto tradičným postulátom nesúhlasím. Dopravné sadzby sa našim železničiam nikdy nepodariť snížiť na úroveň, ktorá by umožňovala roľníkovi z východného Slovenska rovnakú cenu na českých trhoch, ako roľníkovi českému. Preto tento prostriedok zhodnocovania produktov našej poľnohospodárskej výroby možno považovať len za prechodný, viacmenej za východisko z núdze. Trvalých a bezpečných výsledkov v tomto ohľade dosiahneme len vtedy, keď budeme pokračovať opačne, to jest, keď našim produkčným miestam poľnohospodárskym priblížime konzumenta. A tohto práve dosiahneme zakladaním fabrik a hotelov. Možno teda povedať: každá nová fabrika alebo hotel znamená ďalšie zhodnotenie produktov našej roľníckej výroby. Pýtam sa, pánovia, prečo by sme takúto hospodársku politiku nerobili? Vláda ju chce robiť a to nás naplňuje určitými nádejami.

Som rád, že môžem konštatovať, že naša vláda dokazuje už i prakticky svoj záujem na vy-

budovaní nového priemyslu tým, že konečne začína aplikovať daňové výhody, ktoré umožňuje pri novozakladaných priemyselných podnikoch zákon o priamych daniach a ktoré česko-slovenské vlády u nás aplikovať v žiadnom, ale ani v jednom prípade nechcú. Všetky tieto úlohy predpokladajú záujem kapitalistu investovať. Tento záujem musíme vzbudiť všetkými vhodnými prostriedkami a nádeje podnikateľa na nerušenosť jeho dispozičnej sféry a na občiansku rentabilitu inštitucionálne i prakticky zabezpečiť.

Vláda zdôraznila právnu bezpečnosť a robí to i pri iných príležitostiach. Ale ja dnes rád by som poukázal i na konkrétne prostriedky, ktoré sú k zaisteniu tejto bezpečnosti potrebné. Podnikatelia už dlhé roky žiadajú, aby sa štát všemožne vystríhal nezákonného výkonu verejnej moci. Preto musíme žiadať, aby konečne došlo k vydaniu zákona o ručení štátu za škodu, ktorá občanovi vznikne tým, že výkonná moc nebola uplatnená zákonne. Pravda, občianstvu nevznikajú škody len nesprávnou činnosťou úradu, alebo úradov, ale aj ich nečinnosťou. Fakt, že vec občana zostáva na úrade nevybavená, môže spôsobiť prípadne i väčšie škody, ako keď je tá vec nesprávne vybavená. Preto okrem zmieneného zákona treba vyniesť i zákon proti nečinnosti úradov. Konečne by som pripomenul potrebu dôkladnej úpravy súdnej kontroly verejnej správy v nižších inštanciách. Všetky tieto opatrenia su dnes legislatívne už tak ďaleko pripravené, že by v krátkom čase mohli už byť predmetom rokovania nášho snemu.

Právna bezpečnosť však vyžaduje ďalej, aby právny poriadok bol prehľadný a všetkým občanom prístupný. Ťažko žiadať občana, aby sa držal noriem, keď nemá možnosť presvedčiť sa o ich existencii. Vzhľadom na dnešnú neprehľadnosť noriem bolo by preto potrebné jednako aby boli preskúmané s hľadiska ich vhodnosti pre naše pomery, ako o tom hovoril už pán ministerský predseda, ale aj za tým účelom, aby sa vylúčily normy, ktoré síce formálne ešte vždy platia, ale nemajú už nijakého odôvodnenia. Konečne by bolo potrebné, aby dôležité a súvislé časti nášho právneho poriadku, ktoré sa dnes nachádzajú roztrúsené po rôznych špeciálnych zákonoch, boli shrnuté do jednotného jedného právneho komplexu. Na príklad pracovné právo, právo administratívne atď.

Ale právna bezpečnosť, vážení pánovia, je nie len otázkou noriem a ich výkonu, ale i problémom výchovy a to výchovy občianstva rovnako, ako aj výchovy úradníctva verejnej správy. Verejná správa si musí zvyknúť nebať sa zodpovednosti za rozhodnutie, dbať zákonov a rýchle a precízne rozhodovať. Na druhej strane zas ob-

čan musí pochopiť, že i on musí priniesť obeť na prospech celku a že od štátnych orgánov, od vrchnosti môže sice žiadať svoje právo, ale len svoje právo. (Hluk.)

Podpredseda dr. Mederly (*zvoni*): Upozorňujem pána poslanca, že rečnícku lehotu už prekročil.

Poslanec dr. inž. Zátka: Slávny Snem! Ja už končím. (*Vrava*.) Je mnoho ďalších dôležitých momentov, ktoré prichádzajú do úvahy ako predpoklady pre splnenie programu, ktorý som práve načrtol. Vedel som, že v lehote 30 minút nebude ich možno ani heslovite vyčerpáť všetky, preto, ako vidíte, končím práve vtedy, keď ma na to pán predseda upozorňuje. Zdôraznil by som ešte len toľko, že sú celkom mimoriadne dôležité momenty v obore dopravnom, v obore daňovom, v obore výroby elektrického prúdu atď., atď., ktoré majú často aj rozhodujúci vplyv na to, či sa určitý podnik postaví, alebo nepostaví. Týmto momentom bude treba venovať rovnakú pozornosť, ako tým otázkam, tým postulátom, tým podmienkam základným, o ktorých som dnes hovoril. Vážení pánovia! Keď slovenská vláda a vlády budúce budú dbať týchto nepostrádateľných a neodpušiteľných hľadísk, nemusíme sa báť o hospodársku budúcnosť nášho národa a potom nebudeme sa musieť báť ani o jeho budúcnosť kultúrnu a sociálnu. (*Potlesk*.)

Podpredseda dr. Mederly (*zvoni*): K slovu sa prihlásil pán poslanec Čavojský. Udeľujem mu slovo.

Poslanec Čavojský: Slávny Snem! Pán predseda vlády dr. Tiso vo vládnom vyhlásení o sociálne-politickom programe povedal v úvode niekoľko viet, ktoré stoja za to, aby som niektoré z nich opakoval. Pán predseda povedal doslovne toto: „Stredobodom pozornosti vlády Slovenskej krajiny je a zostane správna sociálna politika. Teraz, po splnení túžby po samostatnosti národa, musíme vlastnými silami a dôslednou vôľou splniť program sociálneho povznesenia Slovenska! Pre tento cieľ musí priniesť obeť každý člen národa podľa zásady solidarity, lebo každý člen národa má jednakú hodnotu pre život národného celku a preto i nárok na slušnú existenciu bez ohľadu na rozdiely stavovské i triedne.“

Toto sú zásady, podľa ktorých chce naša slovenská vláda robiť sociálnu politiku. Mne sa zdajú byť tieto vety vo vládnom vyhlásení perlami. Rovnako sa mi zdalo, že pri sčítaní sociálne-politického programu slovenskej vlády slávny Snem pomerne najčastejšie prejavoval potleskom svoj súhlas. Ďakujem slávnemu Snemu, ďakujem pánu ministerskému predsedovi i celej vláde za takéto správne stanovi-

ske k sociálnej politike. Toto ma posiluje v presvedčení, že nové slobodné Slovensko bude opravdu kresťanské a sociálne spravodlivé.

Pán predseda vlády spomenul niektoré obory sociálnej politiky, ale zaiste najpozoruhodnejšia je čiastka o rodinnej mzde. Tu vládne vyhlásenie hovorí, že treba prikročiť k uzákoneňiu t. zv. rodinnej mzdy. Toto stanovisko vyviera z kresťanských zásad, precizovaných v pápežských sociálnych encyklikách. Viem, že zavedenie rodinnej mzdy nie je otázka ľahká a jednoduchá. Ale stojí za to, aby sa riešenia tejto otázky v najbližšej budúcnosti naša kresťanská odborová organizácia všemožne domáhala. Pri tejto príležitosti chcem upozorniť slávny Snem na veľmi nízke a nedostatočné mzdy slovenského robotníctva. Uvediem úradnú štatistiku. Je to priemerný stav poistencov robotníkov podľa mzdových tried podľa zákona o sociálnom poistení za rok 1938. Na príklad v II. mzdovej triede, kde je stredná denná mzda 8.— K, je 84.696 poistencov, t. j. 26,76%. V štyroch najnižších príspevkových triedach je spolu 63,95%, teda dve tretiny slovenských robotníkov je v štyroch najnižších mzdových triedach, ktorých primeraná denná mzda činí od 4—16 K. Len 7,56% je takých robotníkov, ktorých priemerná denná mzda činí 24.— K a len 2,66% je takých robotníkov, ktorí majú primeranú dennú mzdu 30.— K. Mzdy slovenských robotníkov pomerne k cenám životných potrieb sú už niekoľko rokov nízke a nedostatočné. A nakoľko v posledných mesiacoch zase stúpily ceny životných potrieb, teraz je životná úroveň slovenských robotníkov zase nižšia. Terajší stav nie je na trvale udržateľný. Zaiste nikto nebude žiadať od väčšiny slovenských robotníkov, aby trpeli biedu. Keď by vláda bola zabránila včas zdražovaniu, nemusela byť otázka nízkych miezd tak páľčivá ako je teraz. Vo vládnom vyhlásení sa síce hovorí, že vláda urobí všetko na ochranu spotrebiteľov, a to zamedzením zdražovania, prísny dozorom na ceny najnevyhnutnejších predmetov dennej potreby a na ich akosť.

Vo vládnom vyhlásení je aj táto veta: „Zdražovateľov a vykorisťovateľov nebudeme trpieť.“ Ja prosím, aby sa podľa toho dôsledne pokračovalo. Len takto bude možné vyhnúť sa sociálnym bojom a z toho plynúcim neprijemným dôsledkom. Upozorňujem, že otázka mi je ešte viac otázkou hospodárskou, ako sociálnou. Dostatočné mzdy robotníkov sú síce na úkor ziskov niekoľko málo jednotlivcov, ale sú národohospodárskym záujmom. Pracujúce vrstvy obyvateľstva budú nakupovať potrebné poľnohospodárske a priemyselné výrobky len

vtedy, keď budú mať z čoho, keď budú mať dostatočné mzdy a platy.

Vo vládnom vyhlásení je ustálený program rozličného druhu. Uskutočnenie niektorých čiastok programu závisí len od dobrej vôle vlády, kdežto uskutočnenie niektorých iných čiastok programu vyžaduje splnenie príslušných predpokladov. Na pr. na stavbu diaľnice potrebovala by vláda pol druhej miliardy korún. Ale na zakročenie proti zdražovateľom a vykorisťovateľom nepotrebuje vláda žiadnych mimoriadnych finančných prostriedkov. (*Potlesk.*) Musíme sa všemožne vyhýbať sociálnym bojom. Musíme sa snažiť s napnutím všetkých síl udržať pokoj a poriadok. Ale som nútený vyhlásiť, že sú iba dve možnosti: alebo dojde k zníženiu cien životných potrieb, alebo robotníctvo bude nútené dožadovať sa úpravy svojich miezd.

Pri tejto príležitosti chcel by som aspoň niekoľkými slovíčkami reagovať na slová pána poslanca Turčeka, ktorý hovoril včera za poľnohospodárstvo a rovnako niekoľko slov k reči pána poslanca dr. Zaťku, ktorý hovoril, myslím hlavne za priemysel. Nuž, prosím, slovenskí robotníci dožičia slovenským roľníkom všetko, čo im patrí a ničoho im nezávidia. Kristov príkaz: „Hoden je robotník mzdy svojej“ vieme, že platí nielen pre robotníkov, ale platí aj pre roľníkov, pre živnostníkov, pre úradníkov, pre všetkých. Ale nech odpustia páni, je určitý rozdiel medzi roľníkmi a statkármi. — A tento rozdiel je nielen medzi slovenským robotníkom a slovenským roľníkom, ale je rozdiel aj medzi slovenským roľníkom a statkárom. Nie sú tam vždycky rovnaké a tie isté záujmy. Ešte slovíčko k tomu. Tuná p. poslanec Turček uviedol, že sa hlásia do štátnej služby ľudia, osoby, ktoré vlastnia 20 jutár poľa. Ja myslím, že by nebolo správne pri prijímaní do štátnych služieb, keby tam boli prijímaní majitelia 20 jutár poľa a keby tam neboli prijímaní, ktorí nevlastnia žiadne pole, ani žiaden majetok.

Pán poslanec dr. Zaťko hovoril, že rentabilita nie je cieľom, ale prostriedkom. Hovoril to vtedy, keď reagoval na vývody pána poslanca Turčeka a myslím, že to platilo hlavne na adresu poľnohospodárstva. Ale ja som presvedčený, že to isté platí o priemysle a o podnikaní vôbec. Rentabilita nemá byť cieľom, ale iba prostriedkom. Výroba má slúžiť záujmom všeobecnosti a nemá byť jedine v záujme jednotlivcov. Súhlasím úplne vo všetkom s pánom poslancom dr. Zaťkom v tom, že treba napomáhať budovanie priemyslu. O otázke neza-

mestnaných je vo vládnom vyhlásení podstatnou tá časť, že vláda sa stará o nezamestnaných tvorením pracovných možností, poskytovaním podpory v nezamestnanosti, prevádzaním travovacej akcie a je pevne rozhodnutá nezamestnanosť na Slovensku odstrániť všetkými prostriedkami. S týmto všetkým možno len súhlasiť. Teda však pokladám za potrebné upozorniť slávny Snem, že je povinnosťou vlády, alebo štátu, poťažne spoločnosti ľudskej, alebo nezamestnanému poskytnúť príležitosť k práci, alebo poskytnúť podporu v nezamestnanosti tým osobám, ktoré sú bez vlastnej viny bez práce.

U nás sa podľa zákona poskytuje podpora v nezamestnanosti podľa t. zv. gentského systému. Štát prispieva určitou čiastkou, na ktorú odborová organizácia z vlastných prostriedkov pripláca svojim členom. Je to akési dobrovoľné poistenie proti nezamestnanosti, nakoľko si robotník z platných príspevkov zabezpečuje nárok na podporu v nezamestnanosti. Tento spôsob podporovania nezamestnaných je so stanoviska hospodárskeho najúspornejší. Terajšie dobrovoľné poistenie proti nezamestnanosti mohlo by byť nahradené iba povinným poistením, na ktoré by platili robotníci, zamestnávateľia i štát.

Cieľom odstránenia, alebo aspoň podstatného zníženia nezamestnanosti pokladám za potrebné vynesenie takého zákona, podľa ktorého by mohol na Slovensku byť zamestnaný len taký robotník a zamestnanec, ktorý má príslušnosť na území Slovenskej krajiny. (*Potlesk.*) Výnimky by mohli v mimoriadnych prípadoch povoľovať príslušné okresné úrady po dohode so zástupcami odborovej organizácie. Nie je preca v novom štátoprávnom postavení Slovenska možné trpieť, aby tu pracovali cudzí robotníci vtedy, keď naši robotníci sú bez práce a bez chleba. Vo vládnom vyhlásení sa ďalej hovorí, že „vláda robí všetky opatrenia, aby sa slovenský živel nemusel sťahovať do cudziny tak, ako sa to dialo v minulosti.“ Je to veľmi správna reč. K uskutočneniu tohoto však je potrebné tvorenie pracovných príležitostí, ktoré tiež vláda spomína. Ale toto všetko nedá sa uskutočniť bez kapitálu. Nie sú preto správne také reči, že kapitál nepotrebuje, a že nám stačia len pracovné ruky. Pracovné ruky našich robotníkov bez kapitálu mohli by sa uplatniť len v cudzine a to my nechceme. Slovenskí robotníci chcú, aby mali prácu a výživu doma, vo svojej vlasti. (*Potlesk.*) Pracovité ruky slovenských robotníkov chcú tvoriť pre svoj slovenský národ a nie pre iné národy v cudzine. (*Potlesk.*)

A ja idem ďalej. Skoro polovica nášho národa je v cudzine, kde sa Slováci, hnaní žitím nevoľou, sťahovali. V novom slobodnom Slovensku nám už nemá stačiť len to, aby sa ďalší Slováci nemuseli sťahovať za hranice, ale musíme pracovať tak, aby sa aspoň čiastka Slovákov z cudziny mohla navrátiť domov. Je tu teda otázka reemigrácie, ktorú odporúčam do láskavej pozornosti slávnej vlády.

Keď už hovoríme o našich za hranicami Slovenskej krajiny, dovolil by som si ešte upozorniť na jednu vec. Slovenská pravda zo dňa 17. t. m. priniesla článok, ktorého titul znie: „Slováci v českých krajinách nemajú ani najprimitívnejšie ľudské práva.“ Prosím, aby vláda nechala vyšetriť, či je to pravda, čo som tu citoval. Ak je to pravda, nech sa slávna vláda postará o nápravu. Ak nie je to pravda, nech sa postará o to, aby sa takto nepísalo.

Program vlády o bytovej kultúre slovenského ľudu možno len uvítať. Upozorňujem však vládu, aby použila po ruke jej stojace zákonné ustanovenia proti zdražovaniu stavebných hmôt. Úlavy štátu na daniach a poplatkoch cieľom podporovania stavebného ruchu nevyvážia drahotu stavebných hmôt.

Je veľmi správne, keď vláda venuje patričnú pozornosť starostlivosti o mládež. Nakoľko je teraz veľa ustanovizní a spolkov, ktoré majú za úlohu starostlivosť o mládež, je potrebné, aby sa tu previedlo tiež príslušné sústredenie a zjednodušenie.

O sociálnom poistení sa vo vládnom vyhlásení hovorí medzi iným, že všetky ústavy sociálneho poistenia musia plniť svoju úlohu tak, aby sociálne poistenie bolo dobrodením sociálne slabých a aby nezaťažovalo výrobu tam, kde to nie je potrebné. S prvou čiastkou vety aby sociálne poistenie slúžilo poistencom, možno len súhlasiť. K druhej čiastke vety, aby sociálne poistenie nezaťažovalo výrobu tam, kde to nie je potrebné, žiada sa poznamenať, že tomu sa nedá vyhnúť, aby sociálne poistenie vôbec nezaťažovalo výrobu, ale je možné vyhnúť sa tomu, aby veľmi a neznesiteľne nezaťažovalo výrobu.

V obore sociálneho poistenia robotníckeho je potrebné vedieť, že nositeľkami nemocenského poistenia robotníkov sú okresné nemocenské poisťovne a nositeľom invalidného a starobného poistenia je na ten čas ešte Ústredná sociálna poisťovňa v Prahe. Či a kedy sa Slovensko aj v obore invalidného a starobného poistenia úplne osamostatní, to by malo závisieť od toho, ako to záujem Slovenska a tohoto poistenia vyžaduje.

Nakoľko sociálne poistenie má svoju samosprávu a táto je dnes v rukách našich, môžem ubezpečiť slávny Snem a vládu, že niektoré z tých úloh, ktoré si vytýčila vláda vo vládnom vyhlásení, sme už jednak splnili a jednak plníme. Príslušné zastúpenie u nositeľov sociálneho poistenia v Prahe už máme. Aj uloženie majetku Ústrednej sociálnej poisťovne podľa jednotlivých krajín republiky môže nás celkom uspokojovať. Slovensko odvieďlo na poistnom v posledných troch rokoch 11.98%, ale celkového majetku Ústrednej sociálnej poisťovni je na Slovensku uložené 14.12%, teda o vyše 2% viac, ako nám podľa zákonných ustanovení patrí.

O úrazovom poistení sa vo vládnom vyhlásení hovorí, že vhodnou reformou organizácie a správy tohoto poistenia bude sledovať Slovenská vláda predovšetkým cieľ, aby sa zjednotením tejto organizácie a správy docielilo čiastočného zlacnenia tohto poistenia. K tomu, žiaľbohu, som nútený poznamenať, že v posledných dňoch vláda niečo celkom iného urobila, než je v citovanom vyhlásení.

Mám tu zmienku o vládnom nariadení o poistení letných robotníkov. Túto čiastku reči však radšej vynechám a budem osobne o veci informovať pána ministerského predsedu aj pána ministra hospodárstva. Ide mi v podstate o to, aby sa pokračovalo podľa zásad a programu vlády. Vláda hovorí o zjednodušovaní a zlacňovaní. My máme na Slovensku dvoch nositeľov úrazového poistenia. V českých krajinách, pre Čechy bol jeden nositeľ, pre Moravu a Sliezsko jeden nositeľ, teraz v českých krajinách hude, teda pre Čechy a Moravu, len jeden nositeľ úrazového poistenia. Pre veľké Čechy a Moravu! A pre naše Slovensko máme dvoch nositeľov úrazového poistenia. Pri tom vládnom nariadení, ktoré mám na mysli, slávny Snem, uplatňoval sa duch starého režimu. To bolo tak: jeden nositeľ úrazového poistenia bol vždy v rukách socialistov a druhý nositeľ v rukách agrárnikov a to nebolo len v sociálnom poistení takto, to bolo aj v iných sociálnych ustanovizniach. Máme t. zv. Zemský úrad práce. Sú na jednom poschodí dva úrady. V jedných dverách je Zemský úrad práce, ktorý podlieha pod pravomoc ministerstva sociálnej starostlivosti, teraz ministerstva vnútra, v druhých dverách je pre poľnohospodárskych robotníkov sprostredkovanie práce, ktoré podlieha ministerstvu hospodárstva. Je rozdiel len ten, že jedny dvere zafarbené boli na zeleno, druhé na červeno a preto to muselo patriť do kompetencie dvoch ministerstiev, lebo

jedno bolo v rukách agrárnikov a druhé bolo v rukách socialistov. Je celkom správne, keď bude sledovaný cieľ, že sa to slúči a zruší a že prídu tieto oddelenia do ministerstva vnútra, do odboru sociálnej starostlivosti. Totižto len tak budeme môcť uskutočniť program vlády, ktorý sme počuli v jej vládnom vyhlásení.

Avšak nie len z chleba žije človek. Slovenskí robotníci majú nie len žalúdok, ale majú aj dušu i srdce. Preto nemôžem sa nepodakovat pánu predsedovi vlády za nasledovný jeho výrok: „Nechceme byť a nebudeme otrokmi žiadnej ideologie, ktorá by nevyvierala z našej slovenskej tradície a ktorá by bola cudzia nášmu kresťanskému a slovenskému charakteru.“ Prosím, aby náš slovenský Snem i naša vláda prísne sa pridržovali kresťanskej ideologie, aby túto starostlivo v národe slovenskom pestovali. Keby národ náš stratil túto ideológiu, stratil by svoju dušu.

K politickej čiastke vyhlásenia vlády učinil prejav jeden rečník, poverený klubom našej strany. Preto nebudem sa k politickej čiastke vládného vyhlásenia vyjadrovať. Čo sa týka zásad a programu sociálne-politického, hospodárskeho, kultúrneho a ideového, som toho presvedčenia, že tieto zásady, ako boli uvedené vo vládnom vyhlásení, môžu slovenských robotníkov celkom uspokojovať. Slovenskí robotníci bojovali v politickom zápase v prvej línii za politicky slobodné Slovensko. Bolo túžbou slovenských robotníkov, aby vláda slovenských vecí bola v slovenských rukách. Terajšia slovenská vláda je aj vládou slovenských robotníkov, lebo je vládou celého slovenského národa. Podľa toho chcú slovenskí robotníci pokračovať. *(Potlesk.)* Slovenskí robotníci ponúkajú slovenskej vláde svoje pracovité ruky k budovaniu nového Slovenska! A svojmu slovenskému národu chcú slovenskí robotníci dať a obetovať všetko, čo bude národ potrebovať. *(Veľký potlesk.)*

Podpredseda dr. Mederly *(zvoni)*: Hlásil sa k slovu pán poslanec dr. Rehák. Udeľujem mu slovo.

Poslanec dr. Rehák: Slávna snemovňa! K politickej časti vyhlásenia vlády nemám iného stanoviska ako to, ktoré v mene všetkých nás poslancov Slovákov tlmočil predseda klubu slovenských poslancov pán dr. Buday, preca však doovlím si zvlášť vyzdvihnúť dva markantné rysy prehlásenia. 1. Jasnosť formulovania terajšieho právneho stavu Slovenska a pri tom odmietnutie totalitného systému ako nehodiaceho sa pre naše pomery. Šťastné je zdôvodnenie správneho režimu ná-

rodného, národnej autority a kresťanského, ktorý vyviera z duše ľudu a korení v jeho národných tradíciách. 2. Vyzdvihujem opravdovosť programu a reálnosť hodnotenia našich hospodárskych možností. Z tohoto vyplývajúci záver o nutnosti zavedenia neúprosnej úspornosti je iste vhodný k tomu, aby do hospodárskych kruhov našich priniesol kľud a pocit právnej a hmotnej bezpečnosti. Súdim, že slovenská verejnosť bude vláde povďačná za tento príspevok ku konsolidácii pomerov.

A teraz dovoľte, aby som prešiel k hodnoteniu onej čiastky vládneho programu, ktorá sa zaoberá s verejným zdravotníctvom. Verejná mienka pozerá naň, ako na silne pasívnu položku verejnej správy, teda ťarohu. Považujem si za povinnosť postaviť sa proti tomuto jednostrannému hodnoteniu. Snáď žiadny obor neslúži tak bezprostredne verejnému záujmu ľudu, ako tento. Veď opatruje, ošetruje a chráni pred skazou najväčší poklad človeka — jeho zdravie. Zdravý človek je aktívnou položkou štátu, chorý pasívnou, a zdravá mládež nádejou a budúcnosťou národa. Nemôže byť pravým nacionalistom ten, kto nechápe tento cieľ. Ale i národohospodársky význam úspešného boja proti chorobám je evidentný. Uvážme, že náklad na jedného tuberkulotika podľa odborníkov vyžaduje ešte vždy asi 90.000 K ročne. Lahko je si vypočítať pri zistenom veľkom počte tuberkulotikov onu veľkú, snáď stá miliónovú sumu straty na verejnom majetku, ktorú liečenie vyžaduje. A čo stojí, aký je náklad liečenia ostatných premnohých chorôb? Konštatujem s uspokojením, že vládne prehlásenie zaujíma v tomto ohľade stanovisko úplne moderné, ako to z ďalšieho môjho rozboru bude viditeľné.

Po 6. októbri ústredné vedenie verejného zdravotníctva spolu so sociálnou starostlivosťou organizované bolo v samostatnom ministerstve. Vieme, že našich politikov viedlo pri tom presvedčenie, že otázky verejného zdravotníctva sú eminentne dôležité pre celý národ a že správa verejného zdravotníctva, ktorá bola tak starostlivo budovaná po dlhé roky na širokom podklade do veľkých rozmerov, zasluhuje si túto samostatnú organizáciu. 11. decembra 1938, keď ministerstvo vnútra a ministerstvo sociálnej starostlivosti i s verejným zdravotníctvom dostali spoločného ministra, slúčené boli v jedno ministerstvo — v ministerstvo t. zv. vnútra Slovenskej krajiny. Lekársky stav, súc si v prvom rade vedomý dôležitosti otázok verejného zdravotníctva pre celý národ, prijal tento fakt s ľútosťou, ale uspokojil sa výkladom, že v tomto opatrení

treba vidieť jedine a výlučne dôvod hospodársky, úsporný, ktorý je prechodného rázu a potrvá len, kým sa hospodárske pomery neskonsolidujú. Avšak i dotiaľ, kým správa verejného zdravotníctva bude súčiastkou ministerstva vnútra, treba tomuto tak dôležitému oboru nášho verejného života vyhradiť čestné miesto v tomto spoločnom ministerstve. Treba utvoriť zvláštny zdravotný rezort v ministerstve vnútra so všetkými atribútmi jeho odbornosti a samostatnosti. Nesmieme mu nikdy odopierať zvláštny a odborný charakter. Požiadavok tento najde iste dostatočného odôvodnenia v skutočnosti, že otázky zdravotné, sociálne-zdravotné v zásade môžu riešiť výlučne len odborníci. Verejné zdravotníctvo musí byť v rukách výlučne k tomu školených, v rukách lekárov. Túto samozrejmosť formulujem v požiadavok, aby na čele zdravotného rezortu ministerstva vnútra stál lekár, za vedenia ktorého a pomocu ostatných úradníkov môže byť uskutočnený veľkolepý zdravotný, sociálne-zdravotný program pre celý národ. Toto vedenie musí sa dotýkať jak vecnej tak personálnej stránky rezortu, jedine tak docielime, že stavba verejného zdravotníctva bude pokračovať na základoch dlhé roky pracne stavaných, ktoré už teraz sú našou pochvalou a budia rešpekt i okolo nás žijúcich národov. Som presvedčený, že neprevedením organizácie ústredného vedenia verejného zdravotníctva v týchto intenciách, nepovedieme nikdy tento sbor dopredu a budeme za jeho pád či len štagnáciu zodpovední budúcim generáciám.

Jednou z najpalčivejších otázok verejného zdravotníctva je starostlivosť o riadne a dostatočné nemocničné liečenie chorých na území Slovenskej krajiny. Tým cieľom treba revidovať sieť verejných nemocníc na Slovensku. Zmenou slovenských hraníc nastaly veľké trhliny v tejto sieti. Stratili sme štátnu nemocnicu v Košiciach a Lučenci, štátnu porodnicu v Košiciach, krajinské nemocnice v Rimavskej Sobote, Šahách, Leviciach a Nových Zámkoch. Územia terajšieho Slovenska v blízkosti týchto miest ocitly sa náhle v úplnom nedostatku verejných nemocníc a to tým viac, že geografické a komunikačné pomery len s veľkou ťažkosťou dovoľujú transport chorých zo vzdialených zostavších slovenských nemocníc. Preto stratu nemocnice v Košiciach treba nahradiť riadnou výstavbou nemocnice v Prešove. Juho-východné kraje treba opatriť aspoň jednou novou nemocnicou a to snáď v Hnúšti. Slovenský kraj za Maľými Karpátmi, Záhorie až po Skalicu, taktiež veľmi pociťuje nedostatok blízkej slovenskej nemocnice, preto tým cieľom bude treba riadne vybudovať nemocnicu

Milosrdných bratov v Skalici. Ďalšia starostlivosť má smerovať k tomu, aby sme ostatné verejné nemocnice Slovenskej krajiny riadne dobudovali, hoci i múdzovými stavbami, aby vyhověly požiadavkám v každom lekárskom obore obore.

Na tomto mieste treba sa zmieniť o otázke zoštatnenia nemocníc na Slovensku, aby tým všetky verejné nemocnice dostali spoločné ústredné vedenie a boli účastné rovnakej starostlivosti v ich potrebách. Doterajšie roztriebenie verejných nemocníc na štátne a krajinské s hľadiska nového Slovenska nemá opodstatnenia a odôvodnenia. Preto treba zdôrazniť potrebu čím skoršieho zjednotenia týchto nemocníc. Súčasne treba nám uvažovať o tom, že stratou oddelenia pre choromyseľných v bývalej štátnej nemocnici v Košiciach a ústavu pre duševne chorých v Plešivci ostalo temer celé východné Slovensko bez odborného liečebného ústavu. Vzhľadom k tejto okolnosti a k tomu, že naše nemocnice majú tohto času pre našich choromyseľných absolútny nedostatok voľných miest, treba bude uvažovať o zriadení náhradných ústavov na východnom a strednom Slovensku. Tým cieľom treba sa pripraviť a uvažovať o ďalšej možnosti umiestnenia choromyseľných. Podľa Krepelina, profesora nemeckého, je z každých 1000 osôb obyvateľstva 16 osôb choromyseľných. To by znamenalo, že sa na Slovensku dľa terajšieho počtu obyvateľstva nachádza asi 40.000 choromyseľných. Je pravda, že z týchto len určitý zlomok, snáď ôsma čiastka, je verejne životu a hmotne nebezpečná, avšak i keď túto sumu vezmeme, bolo by treba pre choromyseľných na Slovensku prinajmenej 3.000 postíel — a teraz máme len asi 1.000 k dispozícii, teda ohromné mínus. Pri tom upozorňujem, že je to veľká škoda na národnom hospodárstve, ponevác tí nie pod dozorom stojaci choromyseľní častokrát zapríčiňujú ohne a všelijaké poškodenia na hmotách a na živote.

Štátne kúpele na Slovensku prevzali sme do vlastných rúk. Tým prebrali sme i povinnosť po každej stránke starať sa o ne. Slovensko svojim bohatstvom kúpeľov a klimatických miest je predurčené k tomu, aby sa stalo stredom kúpeľníctva strednej Európy. Ovšem, treba naše kúpele a klimatické miesta vybudovať na medzinárodnú úroveň, vybaviť ich spravodlive vecne i personálne, upraviť komunikačné pomery, zvýšiť propagáciu, podporovať cudzinecký ruch, umožniť našim i cudzím návštevníkom pokojný, miestnymi politickými udalosťami nerušený pobyt. K zvýšeniu úrovne našich kúpeľov treba uviesť samozrejmu po-

žiadavku zriadenia riadnej stolice balneologie teda kúpeľníctva na Slovenskej univerzite.

V personálnej otázke zdravotníctva na Slovensku treba prísne stáť na stanovisku slovenskom a kresťanskom. Treba umožniť, aby ľudia tohoto ducha sa dostali do väčšiny povolania lekárskeho a lekárnického. Zvlášť ale v lekárnickom stave je treba otázku majiteľov, nájomcov a správcov lekární riešiť tak, aby vyhovárali duchu slovenskému a kresťanskému. Treba súčasne zdôrazniť potrebu vybudovania farmaceuticko-chemického priemyslu na Slovensku už i vzhľadom na potreby obrany štátu. Na tomto mieste treba tiež rozmýšľať o otázke vydávania nových lekárenských koncesii. Ďalšie rozmnoženie počtu lekární na Slovensku nemôže byť vítaným, pretože by viedlo k zproletarizovaniu lekárenského stavu, ktorý beztak je už zadĺžený sumou asi 18 miliónov.

Nebude od reči, keď na tomto mieste zdôrazníť potrebu vyriešenia i otázky telesnej výchovy, ktorá v smysle rozumného využitia času hrá veľmi dôležitú úlohu v živote národnom. Pochybená je radosť z preplnených a hmotne prosperujúcich nemocníc, viac radosť by malo byť z umenia udržať a tvoriť zdravie a tým zvýšiť vitalitu človeka. Telesná výchova v tomto je uznaným a osvedčeným prostriedkom a preto musí byť v rámci verejného zdravotníctva správne vyriešená pre celý národ. V tejto však vodcom a radcom musí byť lekár, aby telesná výchova, prevádzaná na vedeckej báze, stala sa užitočnou pre celý národ. Nakoľko sa pamätám z rozpočtovej debaty, je na položke pre podporu telesnej výchovy mládeže veľmi malá suma, snáď ani nie 30.000 K. Ťažká doba snáď nedovoľuje vláde väčšiu sumu venovať na telesnú výchovu, trebárs že musíme s pocitom smútku konštatovať, že sme v tomto ohľade veľmi zaostali za inými národnými štátmi. Dovoľujeme si však slávny Snem upozorniť na jeden fakt, že keď už nemôžeme podporovať telovýchovu, aby sme ju aspoň netrešali daňami, že tie spolky a spolčičky na Slovensku i tak slabé a ohromnou ochotou, ohromnou námahou jednotlivcov-nadšencov udržiavané, musia odvádzať t. zv. daň zo zábavy do mestských pokladníc. Táto daň zo zábavy, vyberaná pri športových podnikoch, je dľa mojho pocitu kultúrnou hanbou. Snahu, aby sa mládež na zdravom vzduchu a na primeraných miestach telesne vychovávala, štát ešte zdaňuje, hoci výnos tejto dane je priamo nepatrný. Mám skúsenosť z Bratislavy, že každoročne sotva 120.000 K inkasuje mesto na tejto dávke. A z toho už pod verejným tlakom, pod tla-

kom verejnej mienky mestská rada polovicu udeľovala telocvičným spolkom ako subvenciu. Na vidieckych krajoch je výnos tejto dávky ešte menší, tak nepatrný, že škoda je skutočne túto dávku, vlastne zatriedenie tohoto rázu záhavy, zdaňovať. Preto by som apeloval na pána finančného ministra, jesli by bolo možné uvažovať a tým podporiť slovenský šport, aby táto dávka bola sistovaná. Konštatujem, že ešte za panovania centrálneho parlamentu boli podané tri iniciatívne návrhy v tomto smere a celá verejnosť republiky uznávala oprávnenosť tohoto zásahu, avšak v tom ohromnom byrokratickom aparáte tieto návrhy zapadli, pravdepodobne niektorá obec, snáď sama Praha, proti tomu protestovala, kde ovšem výnos tejto dávky — vzhľadom na ohromné sústredenie športu celej republiky — bol značný, ale u nás neobnáša to v celej krajine ani snáď 150.000 K.

Beriem s vďakou taktiež na vedomie pevný úmysel a rozhodnutie vlády postarať sa o čestný, zdravý a silný dorast. Patríme medzi národy, ktorých prirodzený prírastok obyvateľstva je veľmi značný, môžeme zavadiť v tom s Itáliou, Nemeckom, Poľskom a Juhosláviou. Bohužiaľ tento prírastok za posledných 20 rokov sa stále znižoval. Ak máme to znižovanie zastaviť, musíme urobiť všetky opatrenia, aby naša porodnosť zostala na terajšej výške a súčasne, aby celková úmrtnosť bola snižovaná. Není to nemožné, je to prevediteľné, keby sa nám podarilo vrátiť rodinu jej mravnému poslaniu a keby sme mohli posilniť zárobkovú schopnosť každého otca a živiteľa rodiny, zabrániť tak celkom zbytočným úmrtiam matiek a kojencov. Len si uvedomme, že sme zemou, ktorá patrí medzi štáty s najväčšou kojeneckou úmrtnosťou na svete. Je to smutné ale pravdivé konštatovanie, že máme okresy, v ktorých každé piate dieťa sa nedočká prvého roku života. Naše poradne pre matky a kojencov, ktoré začal a budoval Červený kríž, ktoré rozvinulo v posledných rokoch zemské ústredie pečlivosti o mládež, vďaka práci lekárov a sociálne-zdravotných tajomníč, vykonalo už veľký kus práce. Chceme byť národom početne silným a zdravým. Sme preto presvedčení, že len systematickým vybudovaním siete dobre fungujúcej pečlivosti o tehotné ženy, matky a kojencov budeme môcť úmrtnosť matiek a detí, menovite kojencov snížiť.

Ďalej je veľmi dôležité vybudovať možnosti pre zdravý, silný a odolný dorast proti chorobám a úrazom v rokoch najväčšej zárobkovej schopnosti. Vieme, aká ťažká je dnešná naša hospodárska situácia a preto musíme urobiť

všetko, čo môže uchrániť pracovnú schopnosť každého jednotlivca t. j. jeho zdravie. Musíme odstraňovať všetky škodlivé vlivy v okolí pracujúceho človeka. Nestačí čakať, kým choroba postihnutého skláti, treba vzniku nemoci zabrániť. Bezpečnosť preventívna musí byť našim rovnakým úkolom, ba väčším ako pečlivosť liečebná, ktorú tiež ovšem nesmieme podceňovať. Musím sa zmieniť niekoľkými slovami o veľkej skupine nemoci, obávaných a zákerých, ktoré postihujú naše obyvateľstvo, menovite v jeho prvých rokoch života, ktoré ho ale nešetria ani v dobe jeho najväčšej zárobkovej činnosti. Sú to nemoci prudkonákazlivé. Vieme aký ťažký zásah do zárobkovej činnosti a tým do hospodárskej sily našej krajiny nám robí brušný týf, spála, difteria, trachom, malária, infúlenza, tuberkulóza atď. Je Vám istotne známe, že každého roku veľmi značný počet kojencov a nemluvniat umiera na divý kašeľ, osýpky, katary žalúdka a čriev. Nejde však len o to, že nákazlivé nemoci decimujú nám dorast svojou úmrtnosťou a tým znižujú počet obyvateľstva v jednotlivých triedach, ale aj o to, že tieto nemoci zanechávajú veľmi často nenapraviteľné škody na zdraví jednotlivcov a niekedy celých skupín vo forme invalidity, vylučujú týchto invalidov z práce a zárobku. Starostlivosť o týchto invalidov padá potom na ťarchu obce, krajiny, štátu, celej verejnosti a únosnosť finančnú veľmi zťažuje. Hovorím o tejto skupine nemoci preto, že dnešná veda dáva nám prostriedky, ktorými človeka môžeme aj od týchto zachrániť. Pravda, je to možné len vtedy, keď naše snahy budú pochopené aj široký publikom. Nie sú to len liečivé séra tak zv. vakciny, ktoré môžu človeka chrániť, ale je to zadováženie zdravej pitnej vody, bezpečné odstraňovanie odpadkov a čo je hlavné: uvedomenosť nášho ľudu o tom, ktoré spôsoby náležia do arzenálu proti nákazlivým nemociam. Popri tom treba zdôrazniť, že včasné rozpoznanie a izolovanie takýchto nemocných je základom a najúčinnnejším prostriedkom v boji proti nákazlivým chorobám. Pozdravujem preto rozhodnutie vlády postarať sa o potrebný počet postieľ v nemocniciach vhodne geograficky umiestených a vybavených tiež po stránke osobnej a vecnej takým spôsobom, aby sa každý nemocný v nich cítil ako doma.

S týmto problémom súvisí tiež vybudovanie patologicko-diagnostických staníc a opatrenie dopravných prostriedkov pre nemocných nákazlivými chorobami. Musím pripomenúť, že zostane celý rad nemocných, ktorých bude treba izolovať doma a tu sa neobídeme bez náležitej skolenej pečlivosti ošetrovateľskej v domácnosti.

Z ďalších chorôb sociálnych treba na Slovensku ešte vždy venovať pozornosť tuberkulóze a trachome. Tuberkulóza sa vyskytuje v každom veku, ačpráve najväčší počet nemocnení pripadá na mladšie osoby. Zasahuje často rušive a zhubne do organizmu jedincov v dobe, keď majú sa pripravovať pre život, alebo keď spoločnosť očakáva a žiada od nich najväčšiu výkonnosť. Náklady spojené s liečením, prípadne s podporovaním týchto nemocných, hatená produktivita, značia veľké straty v národnom hospodárstve. Treba preto uplatňovať boj proti tuberkulóze v najširšom možnom merítke a vyvíňať aj úsilie preventívne, totiž predísť vzniku choroby. S radosťou môžeme konštatovať, že záslužnou prácou Masarykovej ligy proti tuberkulóze na Slovensku boli vybudované už v minulých rokoch v každom okrese protituberkulózne poradne, ktoré plnia ten úkol, že už v počiatku sa tam zisťuje choroba a v najdených prípadoch sa zariaďujú asanačné a preventívne opatrenia v rodine. Poradňa vyprostredkuje a zariadi zodpovedajúce liečenie nemocného, či domáce či sanatoriálne alebo nemocničné. Vďaka tomuto zásahu do zdravotnej výchovy ľudu a do zlepšovania sociálnych pomerov, tuberkulózy ubúda, čo môžeme badať na štatistických údajoch úmrtnosti touto chorobou. Počet úmrtí tuberkulózu na Slovensku ukazuje v roku 1937 úbytok o 2000 prípadov oproti roku 1924 teda pred 10 rokmi.

Boj proti trachomu značí ochranu jedincov pred škodlivými následkami tejto choroby pre zrak, v najhorších prípadoch pre prevenciu slepoty. Ale podobne ako pri tuberkulóze musíme si byť vedomí závažných dôsledkov trachomu s hľadiska sociálneho a národohospodárskeho. Trachom je i pri najlepšom ošetrovaní tvrdošijná choroba dlhého trvania a takej povahy, že často recidivuje. Nemocný je vyradený z pracovnej možnosti, bráni sa mu účasti na pracovných pospolitostiach, ako na pr. vo výpravách na sezonné práce, aby neohrozoval zdravé osoby. Dôsledky toho je si možno ľahko predstaviť. Boj proti trachomu na Slovensku je vedený v štátnych protitrachomových staniách, je ich 106 a svoju činnosť rozvíňujú v 10 okresoch chorobou najviac zasiahnutých. Účinkujú v nich lekári a zdravotné pracovníce, ktoré sú vycvičené pre svoje poslanie v osobitných kurzoch. A okrem prác v staniách vykonávajú aj návštevy v rodinách nemocných, kde vyhľadávajú nové prípady choroby a poučujú ľud. Je nezbytné v boji proti trachomu — to je slovenská špecialita — intenzívne pokračovať, lebo máme úfnosť, — ako v iných zemiach — v budúcnosti vlivom

liečenia, poučovania a zveľaďovania sociálnych a kultúrnych pomerov ľudu, trachom úplne na Slovensku vykynožiti.

Nemôžeme nechať bez povšimnutia otázku rakoviny, je to smutný a bolestný problém a núti nás k aktívnej obrannej účasti. Na Slovensku umiera ročne touto zákernou chorobou asi 3.000 ľudí. Len čo sa nemoc táto prejaví zcela zrejmyými príznakmi, býva už zpravidla neskoro zachrániť pacienta od smrti, ktorá je vyslobodením z dlhého bolestného utrpenia. Jediným účinným prostriedkom je rozpoznanie choroby hneď z počiatku a zavedenie operatívneho liečenia roentgenom a radium. Je preto nutné vybudovať ústredie pre vyšetřovanie produktov podozrivého nádorovitého bujenia, takrečené dioptické stanice, týmto sa umožní včasná diagnóza, liečenie v dobe, kedy je ešte možná záchrana zdravia a života. Pre liečenie s radiumom máme k dispozícii asi $\frac{1}{2}$ g. radia v radiologickom ústave prof. dr. Valacha v Bratislave, asi $\frac{1}{4}$ g. radia v krajinskej nemocnici v Turč. Sv. Martine. Málo je to. Nemocnica musí mať potrebný počet postiel pre nemocných rakovinou, lebo nemocničné ošetrovanie je nevyhnutelné s chladom na potrebu operatívnych zákrokov. Všetky položky boja proti rakovine treba úplne vybudovať a v budúcnosti rozširovať, prehľbovať. Preto oceňujeme s uznaním programové rozhodnutie vlády venovať sa tejto otázke.

Vráťme sa k zárobkovej schopnosti nášho obyvateľstva. Táto musí byť vodítkom v našich snahách i o lepšiu budúcnosť. Je založená na zdraví, o ktoré musí pečovať každý jednotlivec. Zdravotnícka správa štátna, krajinská, okresná a obecná musí ho ale poučiť, chrániť sa pred škodlivými vlivmi okolia a pred nákazlivými nemociami. Poznať preto tieto, ich odstrániť, proti nim účelne bojovať, je povinnosťou zdravotnej správy, ktorá k prevedeniu svojich úkolov potrebuje náležité vzdelanie, vzdelaných a cvičených verejnozdravotníckych pracovníkov a to nielen lekárov, inženierov, sociálnych zdravotných pracovníkov, pomocných ošetrovateliek, ale každého, kto má záujem o vybudovanie a uchovanie zdravia ľudu.

Na Slovensku máme veľmi mnoho problémov verejno-zdravotníckych, ktoré sú veľmi naliehavé, ako ste počuli z vládneho prehlásenia. Podpredseda **dr. Mederly (zvoni)**: Prosím p. poslancov, aby hovorom nevyrušovali p. rečníka.

Poslanec **dr. Rehák**: Pozdravujem preto rozhodnutie vlády: postarať sa o káder odborne vycvičených zdravotných a sociálne-zdravotných činiteľov. Plne súhlasím, že pre riešenie

verejnozdravotníckych úkolov, ktoré sú u nás v mnohom ohľade osobitné, treba vybudovať slovenský zdravotný ústav. Tento ústav by bol strediskom pre účinné riešenie zdravotníckych otázok, reprezentoval by našu vedec-kú prácu a úroveň vo zdravotníctve a slúžil by k výcviku zdravotného personálu, ako škola pre verejné zdravotníctvo. S povďakom kvitujem prehlásenie vlády, že naviazala styky a chce ďalej pokračovať v týchto s Rockefellerovou nadáciou. Som presvedčený, že tí, ktorí budú našou vládou na čarchu tejto nadácie vyslaní, aby v Spojených štátoch a inde sa oboznámili s pokrokom odborného zdravotníctva, sa dobre osvedčia a prispedia k blahu a zdraviu ľudu.

A teraz ešte niekoľko slov o úrazovníctve. Známo je širokej verejnosti, aký ťažký je boj proti množeniu sa úrazov a aký veľký význam nielen zdravotno-sociálny, ale aj s národohospodárskeho hľadiska má úsilie o zníženie počtu úrazom postihnutých.

Zdokonaľovanie technických opatrení závodov po stránke bezpečnostnej nariaďuje štát všeobecne a dozor nad tým prevádza svojimi medzískami. Zhubné následky úrazov zmierňujú odborné poisťovne liečebnou starostlivosťou, po prípade invalidnými rentami. Avšak všetko to nestačí. Úrazov, vzhľadom na ďalšie špecializovanie sa výroby a premávky neustále pribúda a preto treba zosťriť boj proti nim, hlavne a v smysle preventívnom. Tu mám hlavne na mysli úrazy, vyskytujúce sa v po-uličnej a cestnej doprave. Je zrejmé, že počet týchto je u nás privysoký, jednako vzhľadom na to, že naše silnice svojou stavbou nie sú na modernej výške, jednako preto, že obsluhujúci personál nie je na výške svojho povolania a často riskuje tú veľkú zodpovednosť, ktorú toto povolanie so sebou nesie. Je teda treba zprísniť šoférske skúšky a pripravené kurzy na-koľko možno posťatniť, aby uchádzač nielen tech-nicky, ale aj výchovne pripravovaný bol na svoj zodpovedný ťažký úkol. Rôzne existujúce pokútne školy v tomto ohľade nevyhovujú, le-bo ich hlavný záujem je prosperita. Behom jednej jedinej skúšky vyšetriť všetky potrebné schopnosti uchádzača skúšobnému komisárovi je nemožné. Z toho vyplýva, že hlavným zdro-jom nehôd býva nedostatočná svedomitosť šo-féra ako ohľadne vedenia vozidla tak aj ohľad-ne jeho strojovej bezvadnosti a udržiavania a tiež i zanedbania vlastnej/osobnej kondície. V krátkej dobe nastane všeobecná povinnosť zmeny smeru jazdy na hradských na pravú stranu. Je evidentné, že úrazové nebezpečie bude prechodne ešte zvýšené, než sa nový po-

riadok vžije. Preto volám znova: treba zvýšiť pozornosť a sprísniť všetky kontrolné opa-trenia k zamedzeniu úrazu. Treba kontrolovať preventívne jak vehykle tak aj obsluhujúci personál a hľadať vhodným spôsobom inštruovať obecnstvo o modernej premávke. Hlavne kladím dôraz na názorné vyučovanie školskej mládeže o zadržiavaní bezpečnostných opatre-ní na uliciach. Na dôkaz toho, že sa svedomite prevádzanými preventívnymi krokmi podstatne dá znížiť počet úrazov premávkových, poukazujem na výkaz policajného riaditeľstva v Bratislave, ktorý konštatuje, že v poslednom šesťročnom období celkový počet úrazov na území mesta Bratislavy klesol s 986 roku 1932 na 674 v roku 1938. Teda ročne o 312 prípadov, čo rovná sa poklesu o 32%. Tento pekný vý-sledok docielený bol jednako technickou úpra-vou vozoviek, križovatiek, jednako kontrolou premávky a školením obecnstva a mládeže a predsa i pri tomto zdokonaľovaní premávky vyžiadaly si roku minulého dopravné nehody 15 smrteľných prípadov a 119 prípadov ťažko ranených. Koľko je to škody na ľudskom zdraví a taktiež na národnom majetku! Uvádzam tu ako príklad boj, ktorý bol započatý v tomto smere v Nemecku. Minister propagandy dr. Göbbels sám v prudkej prednáške v radiu inau-guroval bezohľadný boj oproti ľahkomysel-ným premávkovým previnilcom, ktorí zapríči-nili, že ročne priemerne 8.000 ľudí pride o ži-vot na nemeckých hradských a temer 100.000 ťažko dokaličených občanov sú trpiacimi sved-kami tejto modernej pliahy človečenstva. Hro-movým hlasom volá dr. Göbbels do verejnosti: Kto z ľahkomyselnosti zavini zánik ľudského života, je zločinec a ako s takým treba s ním zaobchodiť. Ale nedávno pri otvorení automo-bilovej výstavy v Berlíne sám Führer Hitler verejne pranieroval ľahkomyselnosť a nesvedo-mitosť mnohých automobilistov a ako príklad uviedol, že sprísnená kontrola odňa 10 tisíc šoférskeho oprávnení behom jedného roku. Vyhlásil, že kto ľahkomyselne spácha zločin na spolublížnom, spácha ho aj na národe. Aj vo Francúzsku je mnoho tých ľahkomyselní-kov — šoférov, ktorí zapríčinili, že behom po-sledných rokov zahynulo niekoľko stotisíc ľu-dí pri automobilových nešťastiach a hmotných škôd porobilo sa vyše jednej miliardy frankov. V dôsledku toho ustanovila francúzska vláda jednu osobitnú komisiu, ktorá teraz študuje príčiny nešťastí a vláda chce urobiť poriadok osobitnými zákonmi. Už z týchto dvoch prípa-dov je dostatočne evidentné, čo hrozí nám pri očakávaní zhustenej premávky, taktiež že kto-rým smerom sa má ubierať naša obranná ak-cia. Citujem zo štatistiky — štatistiky policaj-

ného riaditeľstva — že zo zapríčinených úrazov — to je veľmi poučné prosím — v minulom roku pripadlo na šoférov z povolania 22. Tu je vidieť, že dobre školený personál, ktorý rozumie aj stroju, má najmenej a vo vlastnom záujme samozrejme najmenej nešťastia. Šoféri zo záľuby proti predošlým 22 prípadom figurujú číslom 425. Tým chcem len to dokázať, že v personálnom smere je hlavný zdroj nápravy a preto prosím, aby naše slávne úrady, hlavne ministerstvo dopravy si tejto okolnosti všimlo a všetko, čo potrebné je, nariadilo. Podpredseda dr. Mederly (*zvoni*): Upozorňujem p. rečníka, že prekročí rečnícku lehotu.

A teraz ešte krátku dobu si vyprosujem a to aby som poukázal na jednu veľkú zdravotnú nepríjemnosť, ktorá hubí štát a dediny na Slovensku. Na jednu z najsmutnejších kapitol verejného zdravotníctva. Je to veľký počet otráv luhovým kameňom, poťažne jeho roztokmi, ktorá okolnosť má mimoriadny účinok na zdravie ľudstva. Neujde týždňa, že by ste nečítali vo verejnej tlači o znovu a znovu sa vyskytujúcej otrave na Slovensku. Voľný odpredaj luhového kameňa umožňuje jeho použitie komukoľvek k sebevražde pre jeho lacnosť a ľahkú prístupnosť. Ale ešte horšie je, že sa roztok lúhu používa v domácnostiach k čisteniu a to hlavne v chudobnejších rodinách. A tu z neopatrnosti domácich častokrát umožnený je prístup drobným deťom k tejto tekutine a keďže prichuť tejto tekutiny je nasládlá, stáva sa často, že drobné deti vypijú roztok a za niekoľko okamihov v úkrutných bolestiach, kŕčoch, po spálení úst a útroch váľajú sa po zemi. Aký je ďalší osud týchto detí, nepravíte si aby som tu podrobne vyličoval, len toľko, že 16% končí smrťou ihneď po otrave. A ostatné podliehajú, podrobujú sa dlho trvajúcej chirurgickej liečbe. Štatistika o týchto otravách vydaná detskou klinikou v Bratislave vykazuje cez desaťročie 406 takýchto prípadov, — prosím, jediný ústav! (*Predseda prevzal podpredseda Stano*.) To je priemerne na jeden rok 36 prípadov v jednom ústave. Na celom Slovensku možno odhadnúť počet týchto otráv na trojnásobný, teda 1200 za desať rokov, 200 prípadov rýchleho umretia vo veku detskom 2—5 rokov. Teda u najútlejšej mládeže. Pozastaviť sa musí každý nad tým, ako sa tu s najcennejším pokladom národa, s jeho útlou mládežou hazarduje. Ako tento smutný stav odporuje heslu tak často hlásenému, že všetko pre mládež, vysvitne len, keď uvážime, že v iných štátoch, hlavne v západných, luhový kameň vylúčený je z voľného odpredaja, takže tam vyskytujú sa takéto prípady len sporadic-

ky. Musíme si doznať, že tento stav je zahanbujúci, neudržateľný a vyžaduje si neodkladnej nápravy. V Čechách a na Morave zakázaný bol predaj lúhu, luhového kameňa už pred 70 rokmi nariadením bývalého ministerstva vnútra a obchodu vo Viedni. U nás na Slovensku je platný štatút, vydaný nariadením uhorského ministra vnútra, ktorý ponecháva luhový kameň vo voľnom obchode od roku 1895. Nikto nevie udať aké záujmy hospodárske, priemyselné a či obchodnícke sú to, ktoré vyžadujú ponechanie tohto smutného stavu. Jednoduchým vládnyim nariadením predišlo by sa zmračeniu toľkých detí. O mŕtvych ani nehovorím. Či nie je mrzákom, žobrákom na celý život ten, kto nevie nikdy, ktoré sústo utkvie mu v pažeráku. Liečba nemôže všetko zachrániť. Restitúcio in integrum je len v niektorých výnimočných prípadoch možné. Inej nápravy je tu treba a to preventívnej. Klinika detských nemocníc podala svojho času iniciatívny návrh v tejto záležitosti cestou krajinského úradu. Kde väzí vybavenie tohoto návrhu? Kto ho zdržuje alebo hatí a tak zavinuje ďalšie nešťastie? Končím apelom na príslušné miesta, aby všimly si týchto mojich sťažností a snažily sa dosiahnuť ako zmenšenia týchto úrazov, tak ale i utrpenia nevinných detí našej mládeže, ktorá aj národohospodársky znamená veľkú stratu v štáte. Veď také dieťa musí sa mesiace a mesiace ošetrovať v nemocnici a nemýlim sa, ak odhadnem na to vydané peniaze štátu na pol miliona. Za to by sme mohli mať, páni, nemocnicu a odpomoc je ľahká. Treba len vládnyim alebo nariadením rezortného ministerstva vyňať luhový kameň z voľného odpredaja. Prosím, predkladám túto otázku snemovej a celej verejnosti a myslím, že sa dožijeme ešte nápravy. Podotýkam, že i ja sám som na centrálnych ministerstvách nescíselnekrát intervenoval v tejto záležitosti na popud kliniky, na popud nutkania pána profesora Drdlíka, ale, bohužiaľ, v ministerstve obchodu u ktoréhosi referenta to uviazlo a nebolo možno tým hnúť.

Tým končím svoje slová a prosím, jestli som i trochu pretiahol čas, odpustite, sú to také boľastné veci verejnosti (*vrava*), že ich musím predniesť, musel som ich predniesť, musíme propagovať ako sa dá odpomôcť týmto veciam. (*Potlesk*.)

Podpredseda Stano (*zvoni*): Slovo má ďalej pán poslanec Moravčík.

Poslanec Moravčík: Slávny Snem! Za niekoľko mesiacov od slovenského prevratu prekonali sme taký obrovský vývoj, že si ani ne-

vieme uvedomovať dôsledky, ktoré sa prejavujú vo vlastnom živote. Všetka nadstavba politického života, akú sme budovali behom 20 rokov, padla jedným razom, lebo sme zistili, že ona nie je potrebná k tomu, aby sme mohli s úspechom budovať slovenský život, či už v obore hospodárskom, kultúrnom alebo aj politickom. Ale v niektorých bodoch slovenského života predsa len vybuďovaly sa také veci, ktoré treba ponechať, ba naopak, ktoré treba ešte ďalej rozvádzať a tak usposobovať, aby slovenskému životu pomáhali.

Vo svojom prehlásení vlády povedal pán ministerský predseda medzi iným toto: „Jestli môže byť reč o totalite, tak je to len totalita národa, ktorá naznačuje všeobecne v prospech národa koncentrujúcu snahu, aby všetko, čo tu žije, tu pracuje a tu podniká, išlo v prospech národa. Za týmto cieľom utvorená jednota národa pod heslom: 'Všetko za národ', znamená teda disciplinovanú organizovanosť všetkých složiek národa do práce za blaho národa. Predstaviteľkou a vykonávateľkou jednoty národa na politickom poli je jednotná strana, ktorá pre toto základné, od minulosti odlišné svoje postavenie je viac orgánom štátnym, ako reprezentantom určitej skupiny ľudí a vo svojom složení strana táto, potažne jej poslanci nie sú viac zástupcami tej či onej skupiny, lebo každý poslanec z hocijakej skupiny vyrastlý považuje sa za poslanca celého národa a veci svojej skupiny zapojuje do záujmovej skupiny národa“. Súhlasím s týmto bodom vyhlásenia. Prvým a základným predpokladom všetkého, čo sa deje, musí byť heslo: „Všetko za národ!“ Politickou predstaviteľkou tohoto národa je sjednotená strana, Hlinkova slovenská ľudová strana, ako strana slovenskej jednoty a do tohto celku politického sa musia sdružovať a sgrupovať všetky odvetvia života, všetky stavy a všetky zamestnania. Pokiaľ ide o jednotlivé stavy, tu už robotníctvo rozširuje svoje organizácie a zapojuje sa do moderného a zmeneného systému politického. Roľníctvo malo predtým niekoľko odborových organizácií politicky trochu zafarbených, menovite boli kresťanské roľnícke združenia, slovenská roľnícka jednota a slovenská domovina. Pretože tieto roľnícke odborové organizácie takto politicky zafarbené nemohli slúžiť novému životu, ich predstavitelia dobrovoľne sa usniesli na tom, že organizácie tieto zrušia. (*Poslanec Danihel: V predpoklade!*) Robili to v tom predpoklade, ako mi bolo prisľúbené, že nový život bude usporiadaný tak, že iné organizovanie v rámci hospodárskych komôr, alebo ešte starej zemeľskej rady bude schopné

predstavovať tento roľnícky celok a dá taký podklad, ktorý bude môcť pomáhať slovenskému roľníctvu.

Ale od októbra už uplynula dlhšia doba a roľníctvo nemajúc doteraz žiadnej svojej organizácie, ktorá by hájila jeho záujmy, začína prejavovať určitú nespokojnosť so stavom, ktorý doteraz jestvuje. Z tohoto dôvodu treba pristúpiť ihneď k organizovaniu na novom podklade v rámci už vládou ohlásenej hospodárskej komory, čiže zemeľskej rady hospodárskej. Vážení prítomní, keď chceme, aby táto hospodárska komora úspešne plnila svoje poslanie, musí ona byť náležite zorganizovaná vo všetkých jej organizačných stupňoch. Základom tohoto musí byť miesto, obec, ktorá bude sdružovať roľníkov a tu musí byť veľký dôraz kladený, aby vskutku do nej dostávali sa len roľníci, ktorí i podľa povahy povolania do roľníckeho stavu patria. Kompetenciou týchto miestnych sborov, alebo týchto miestnych organizácií by bolo: starať sa v prvom rade o miestne hospodárske veci, potom starať sa o vzdelanie v mieste a o potreby so školením samozrejme v obci súvisiace. Tieto musia potom vysielat svojich delegátov do okresov, ktorí budú zase tvoriť okresné skupiny a tieto zase vyššie skupiny v samotnom roľníckom sneme alebo v delegácii zemeľskej, čiže hospodárskej komory.

Vážení prítomní, pri tom je veľmi dôležité, akú kompetenciu bude mať táto nová hospodárska komora vymedzenú. V prvom rade to musí byť poradný orgán slovenského Snemu a slovenskej vlády, ktorý bude podrobne prednávať všetky osnovy zákonov a všetky hospodárske opatrenia, dotýkajúce sa roľníctva. V druhom rade táto hospodárska komora musí byť samostatne rozhodujúcim orgánom o tých opatreniach, ktoré sa dotýkajú čisto roľníctva a nemajú význam celoslovenský. Pokiaľ ide o toto všetko, musí byť táto hospodárska komora opatrená a vyzbrojená ako personálom, tak aj inými pomôckami a tu je veľmi dôležitá vec, aby personál hospodárskej komory bol na výške doby. V tom prípade, ak my budeme mať len prechodnú inštanciu v hospodárskej komore, ktorá by kvalifikovala úradníkov, referentov a pracovníkov na vyššie alebo na ďalšie stupne, povedzme na ministerstvá hospodárstva alebo na iné ministerstvá, v tom prípade nepodari sa nám vybudovať takú roľnícku inštanciu, akú by sme chceli. Z toho dôvodu je potrebné, aby ministerstvo hospodárstva, ktoré dnes prejíma školených a skúsených referentov, vymedzilo si s hospodárskou komorou svoju kompetenciu, aby najlepšie sily ne-

odchodily preč, aby roľníctvo pri tom nepriehádzalo o najlepších pracovníkov. (*Potlesk.*) Aby sme však v tejto hospodárskej komore vskutku mohli mať orgán, ktorý bude vyhovovať tým drobným roľníkom, musí sa veľký dôraz klásť na volebný poriadok a na delegačný systém. Lebo len v tom prípade, keď tento volebný poriadok bude dávať aktívne a pasívne volebné právo i malým a stredným roľníkom, len v tom prípade bude táto zemedelská rada skutočným zástancom drobného roľníctva.

Pri tejto príležitosti by som chcel ešte jedno zdôrazniť. Keď boli zrušené dobrovoľné roľnícke odborové organizácie, tak sa povedalo, že čím najskôr sa pristúpi k organizovaniu nových hospodárskych organizácií zemedelskej rady. Už dlhší čas uplynul od toho a nevieme, či sa už urobili nejaké iniciatívne práce v tomto smere. Ale musím zdôrazniť, že tak, ako sa jar otvára a pomaličky bude tu leto a prídeme zase organizovanie odpredaju hospodárskych produktov, tak je tým naliehavejšie potrebné, aby sa čím skôr prijal zákon o novom organizovaní hospodárskej komory. (*Potlesk.*)

V ďalšom svojom prejave povedal pán ministerský predseda o pozemkovej reforme tieto mimoriadne závažné veci: Pozemková reforma v smysle zákonov prvej republiky je už skoro skončená. Ostáva už len jej likvidácia zaknihovaním prídeľov a riešením úverových otázok. Postaráme sa o to, aby sa oboje čím skoršie skončilo. Ale značná strata nášho územia núti nás k tomu, aby sme zvýšenú pozornosť venovali otázke novej pozemkovej reformy. Základnou smernicou bude nám pri tom upraviť pomery v držbe poľnohospodárskej tak, aby sa odčinili krivdy, spáchané prvou pozemkovou reformou a aby sa pôda dostala do rúk tých, čo na pôde skutočne pracovali. (*Potlesk.*) Vážení prítomní, pozemková reforma — pôvodne zamýšľané veľké hospodárske a sociálne dielo — stala sa tým, že sa prevádzala v úplne protichodnom smysle, ako to pôvodne zákonodarci mysleli, tým dielom, na ktoré sa najviac dnes hovorí a proti ktorému je najviac křiku. Ale keď my hovoríme o revízii pozemkovej reformy, musíme si uvedomiť, že už teraz jestvujú v zákone samotnom také paragrafy, podľa ktorých sa táto revízia v skutočnosti dá previesť. Mám na mysli zákon z 30. januára 1920, § 51., ktorý stanovil, že pozemkový úrad môže pôdu od prídeľu vykúpiť v tom prípade, ak tento na pôde osobne nehospodári, keď hospodári špatne, alebo keď vedie nesporiadaný život. Vieme však, že v minulosti, hoci mal pozemkový úrad toto zá-

konné opatrenie, ani v jednom prípade tohoto opatrenia nepoužil. Pretože tohoto opatrenia skutočne nepoužil, pôda stala sa predmetom špekulácie, stala sa tým činiteľom, ktorý pomáhal hospodársky bohatnúť iným, len samotným roľníkom nie. Je preto svätou povinnosťou slovenského nového režimu, urobiť zadosť pravu roľníctva a morálnej povinnosti. Je potrebné, aby sme previedli také opatrenie, podľa ktorého by dostali do rúk pôdu skutočne roľníci. Musíme priviesť k životu § 51 už teraz jestvujúceho zákona o pozemkovej reforme. To znamená, že musíme trvať na tom, aby bohatší mešťania, verejní funkcionári alebo vysokí úradníci, ktorí majú už niekoľko dôchodkov, nepracujú a nepracovali na pôde, nemali ďalej túto pôdu a využívali ju na úkor druhých.

Prihlasujeme sa k revízii pozemkovej reformy a myslíme v tom asi tieto body: Zrevidovať pôdu, ktorá bola veľkostatkárom vypustená zo záboru podľa § 11 záborového zákona. Ďalej zrevidovať pôdu, ktorá bola ponechaná veľkostatkárom podľa § 20, (*Poslanec Daniš: A zrevidovať generálne dohody!*) lebo vraj išlo o pôdu, ktorá je parkom, pamiatkou alebo inou okrasou. Tieto dva §§ sú hlavne tie, ktoré akosi formálne umožňovali ponechávať tie veľké statky, ktoré aj dosiaľ máme. V skutočnosti všetci vieme, že nešlo o žiadnu prírodnú pamiatku, ale tu bola len určitá opora formálna. Zákonodarca ale nemal už v minulosti na mysli niečo takéhoto tvoriť.

Keď však hovoríme o revízii pozemkovej reformy, musíme zdôrazniť tiež veľmi pálčivú otázku slovenských kolonistov. Je veľmi rôzne mienenie o týchto kolonistoch. Mnoho ľudí si myslí, že sú to akísi vyhnanci z obcí, ktorým sa tam nechcelo pracovať a ktorí chceli ísť na pôdu, kde sa ľahšie pracuje. Ale nezabúdajme na heslo, ktoré po prevrate znelo všade, že „Slováci musia ísť z hôr do dolín“. Koľko takých chudobných Oravcov, Liptákov alebo Kysučanov sišlo sem dolu, dali do hospodárstva svoje posledné úspory z majetku alebo z hospodárstva alebo aj z Ameriky a teraz o tieto úspory prišli. Je mravnou povinnosťou našich úradov, ministerstva hospodárstva a tiež pozemkového úradu, aby preskúmali objektívne, v ktorom prípade ide o špekuláciu a v ktorom prípade v skutočnosti boli len poctivé úmysly a aby tým ľuďom, ktorí majú poctivé úmysly a chcú skutočne pracovať na slovenskej pôde, táto slovenská pôda bola tiež aj pridelená. (*Potlesk.*)

V súvislosti s pozemkovou držbou treba nám pripomenúť to, čo povedal pán minister-

ský predseda ohľadne komasácie. Príčinou toho, že samotní roľníci volajú po komasácii, je nemožný dedičský zákon, ktorý dovoľuje robiť z našich rolí priamo škvarky. V tomto budeme musieť starať sa o to, aby sme zriadili dedičné hospodárstva, ktorých výmeru treba potom stanoviť po vedeckom preskúmaní. Otázkou je, ako zaistiť pôdu pre tieto dedičné hospodárstva tam, kde ony ešte nejstávajú? V tomto smere by mala mať Slovenská krajina prednostné právo výkupu v tých prípadoch, kde sa pôda predáva. V druhom ohľade musí sa dať Slovenskej krajine právo vykupovať pôdu z neslovenských, menovite však zo židovských rúk, aby ona práve u týchto najväčších špekulantov s pôdou nebola ďalej len predmetom jednostranného vykorisťovania na úkor slovenského ľudu.

Keď chceme zvýšiť intenzívnosť slovenského hospodárenia na pôde, tak si musíme všimnúť tiež ďalšieho javu, t. j. trojpoľného hospodárenia. V niektorých obciach ešte toto trojpoľné hospodárenie jestvuje na základe zákona z roku 1894. Kým na príklad na západnom Slovensku už tieto trojpoľné hospodárenia neexistujú, v takom krupinskom okrese má to ešte 25 obcí, sobrancekom 37, michalovskom 13 obcí. Iné okresy majú toto hospodárenie len jednotlivé. Musíme si však uvedomiť, že týmto spôsobom každý rok nám prichádza nazmar alebo leží prielohom okolo 40.000 hektárov slovenskej pôdy, ktorá je ináč úrodná a ktorá sa obrábať dá. Slovenská vláda musí za každú cenu v tomto ohľade pristúpiť alebo vládnym nariadením, alebo zákonom k takému opatreniu, aby toto trojpoľné hospodárenie bolo čím skôr zrušené.

Veľmi dôležitá otázka, s ktorou sa slovenská verejnosť zaoberá, je slovenské družstevníctvo. Pokiaľ ide o slovenské družstevníctvo, tu mienka sa veľmi rozchádza. Kruhy hospodárske, ale menovite slovenské obchodníctvo žiada, aby toto družstevníctvo bolo obmedzené. Musíme však po tých skúsenostiach, ktoré sme už po 20 rokoch mali, povedať, že zrušiť družstevníctvo, menovite roľnícke družstevníctvo, znamená odňať ruky slovenskému roľníckemu rozmachu. (*Potlesk.*) V tom prípade, jestli nebude mať slovenské roľníctvo družstevníctva, nebude sa môcť ďalej hospodársky rozvíjať. Ale keď chceme, aby ono skutočne plnilo všetko to poslanie, ktoré má, je potrebné, ako to pán ministerský predseda povedal, aby bolo odpolitizované. Jestli niektorá inštitúcia sa zakladá na dôvere osôb, tak tomu je u družstevníctva. Ak u družstiev menších, stredných alebo aj u centrál družstevných niet

dôvery v osoby, v tom prípade družstevníctvo pokúšava a neplní svoje poslanie. A druhá vec, čo musíme robiť, je to, že musíme obmedzovať aj družstevné výstreľky, lebo pod titulom družstevníctva mali sme už mnoho všelijakých priemyselných, obchodných a polopriemyslových podnikov, v skutočnosti boli to čisto rodinné a záujmové podniky (*vrava, potlesk*), kde ľud nemal žiadneho podielu, a kde nemohol ustáľovať vývoj tohoto jednotlivého podnikania.

Aby však družstevníctvo sa mohlo zapnúť do hospodárskeho života, treba nám vybudovať dokonalú družstevnú centrálu. My už síce máme ústredné družstvo, lenže si musíme uvedomiť, že ešte aj doteraz nie všetky družstvá podliehajú tomuto ústrediu, lebo máme niekoľko družstiev alebo sväzov, ktoré sú aj doteraz revidované z Prahy. Keď chceme, aby družstevníctvo sa zaplo do slovenského hospodárskeho plánu, musíme mať orgán jednotný, ktorý bude tejto slovenskej vláde slúžiť a to musí byť samotné ústredné družstvo aj s jeho orgánmi.

Veľmi dôležitá otázka, ktorá aj v minulosti zaujímala celé Slovensko, ale aj celú Česko-Slovenskú republiku, bola tiež otázka hospodárenia s liehom. Otázka táto zabehá čiastočne do družstevníctva, lebo jestvuje tiež časť družstevných hospodárskych liehovarov, ale na druhej strane tiež jestvujú liehovary priemyslové. Vývoj na Slovensku dial sa, môžeme povedať, v neprospech hospodárskych liehovarov. Tak uvádzam: v roku 1918 a 1919 vyrobili priemyslové liehovary v celom štáte 197.119 hektolitrov liehu, z čoho na zeme české pripadlo 181.090 hektolitrov, to je 91,8%, a na Slovensko 16.028 hektolitrov, to je 8,2%. Naproti tomu v roku 1936—1937 vyrobilo sa celkom 1.000.291 hektolitrov, z čoho na Slovensku 293.971 hektolitrov, kým v českých zemiach 706.320 hl. liehu. Keď berieme percentuálnu účasť v liehovaroch hospodárskych, tak zistíme, že r. 1918 činila slovenská účasť 52,6%, kým česká účasť 47%, ale v roku 1937 už Čechy mali 63,9%, kým Slovensko a Podkarpatská Rus len 36,1% účasti na výrobe liehu. Vážení prítomní, tento vývoj, ako vidíme, dial sa v neprospech hospodárskych liehovarov, ktoré boli v rukách roľníctva, ale môžeme povedať tiež, že rozdelenie kontingentu liehovej výroby behom času stále sa dialo na úkor Slovenska, lebo slovenské liehovary boli postupom času zrušované, kdežto v Čechách a na Morave sa tieto liehovary zakladali. Keď však by sme brali aj terajší stav ako jestvuje, nemôže nás rozdelenie týchto liehovarov uspo-

kojit. Uvediem len tieto údaje: Roku 1938, ešte pred viedenským rozsudkom, mali sme asi takto rozdelené percentuálne podniky: Roľnícke družstvá 19%, štát 0.3%, Slováci mali 5.6%, Česi 3.7%, Nemci 4.5%, Maďari 13.8%, Židia 46%, účastinné spoločnosti 6.1% a cudzinci 2%. Vážení prítomní, hovorí sa u nás o hospodárskom podnikaní a kladie sa naň dôraz. Ja sa pýtam, slávny Snem, kde treba dnes, čo sa týka liehovarníctva nejaký hospodársky rozum alebo nejaká fíka? Predsa rentabilitnosť celého liehového hospodárstva zaisťuje zákon o povinnom miešaní liehu s benzínom! A tu, prosím, v tomto smere 46% majú samotní Židia a títo potom žijú na úkor Slovákov! Je možné, aby tento stav zostal? Môžeme my trpieť, aby roľníctvo dorábalo zemiaky alebo repu, ale keď už treba z toho mať primeraný úžitok, aby toto hneď prichádzalo do rúk židovských? Rozhodne tu treba radikálnu nápravu a preto prosím činiteľov v liehovom hospodárstve, aby sa tejto nápravy za každých okolností domáhali. Robia sa už určité kroky, ale to tempo odžidovčiť liehovarníctvo nám rozhodne na Slovensku nemôže stačiť.

Slávny Snem! Slovenské roľníctvo bolo vždy kladným činiteľom národných zápasov. Preto s radosťou uvítalo uistenie predsedu vlády, že vláda Slovenskej krajiny bude sa starať systematicky o jeho povznesenie. Hoci niektorí nie jemu naklonení ľudia si myslia, že roľníctvo už teraz má na ružiach ustlané, musíme povedať, že tomu nie je tak. Roľníctvo je zadlžené a táto zadlženosť nie je len ojedinelým zjavom, alebo následkom nejakých nepredvídaných investícií. Roľnícke zadlženie to je stály zjav už niekoľko rokov sa opakujúci a dokumentujúci, že nejestvuje žiadna rentabilitnosť roľníckeho podnikania, keď k tomu prirátame ešte prácu samotných roľníkov. V minulosti bolo už niekoľko pokusov previesť úpravu roľníckych dlžôb. No okrem sľubov a okrem tých niekoľkých nepodarených pokusov, ktoré len ešte sťažili situáciu roľníkov, nestalo sa nič. My si tu musíme otvorene povedať: nie je možné previesť t. zv. úplné oddlženie. Ale je možné zaisťiť vlastný dlhodobý roľnícky úver, ktorý pomôže chudobným roľníkom, nateraz zadlženým, primerane a trochu dôstojne žiť. A len číť a vážiť si môžeme úsilie našich vládnych činiteľov, že v tomto smere chcú sa starať tak, aby tento roľnícky úver v skutočnosti bol aj poskytovaný. Slovenské roľníctvo týmto spôsobom prechádza do novej fázy života. Staví sa na svoj samostatný hospodársky základ. Je to vec mimoriadnej dôležitosti a keď chceme, aby sme svoju slovenskú štátnosť, svoj sloven-

ský štát skutočne v budúcnosti udržali, venujme tomuto roľníctvu náležitú pozornosť, lebo v tom prípade môžeme byť istí, že udržíme terajší svoj systém právny, že udržíme svoju Slovenskú krajinu, že udržíme svoj slovenský národ. (*Potlesk.*)

Podpredseda Stano (*zvoni*): Slovo má pán poslanec Maguth.

Poslanec Magúth: Slávny Snem slovenský! Naša administratívna a samosprávna verejnosť, v záujme ktorej chcem hovoriť, s veľkou poďaknosťou prijme predvčerajšie vyhlásenie pána predsedu vlády. Prednesené smernice plne vyhovujú našim potrebám.

Ako človek slovenskej dediny, zaoberajúci sa s potrebami slovenského ľudu, ktorý je, smelo môžem tvrdiť, základnou složkou nášho slovenského národa, vyhlasujem: ak sa má dvíhať úroveň slovenského národa, musí sa dvíhať úroveň dedinského ľudu. Prvou podmienkou toho je: mať na čele obcí súcich, schopných, charakterných, pracovitých, nezištných, rodu a Bohu oddaných, teda vôbec prvotriednych intelektuálov, vychovávateľov ľudu, ktorých zdarné a príkladné účinkovanie bude hlavným pilierom našej budovateľskej práce. Lebo nie zákony, ale ľudia tvoria život.

Bez dobrých a príkladných vodcov našich dedín nemôžeme očakávať zdarný a želateľný rozvoj nášho národa. A toto nás zaväzuje. Zaväzuje konať všetko to, čo je nutné a prospešné dedinskému ľudu.

Pravda, musíme si tu uvedomiť, že náš dedinský ľud na mnohých krajoch nepovažuje to, čo mu je prospešné za prospešné a čo mu je neprospešné, za neprospešné. Mnohí dedinskí ľudia na pr. radšej majú striedave vyučovanie, ako celodenné riadne. Lebo školské dieťa môžu upotrebiť aj na gazdovské práce. A nebudú chcieť konať naturálne práce na vicinálkach, na stavbách obecných domov a kultúrnych domov len za to, aby pracovať nemuseli. A s celou rozhodnosťou môžem potom i to tvrdiť, že peniaze z mimoriadnej drevoúžitby z urbárneho lesa niekde radšej si medzi sebou rozdelia, ako by ich mali venovať na stavebný materiál pre stavbu školy, kostola, kultúrneho domu a podobne.

V takýchto prípadoch nastáva naša tvrdá ozdravovateľská práca, prejavená akoby milujúcim otcom voči vlastnému chorému dieťaťu, ktorému — ak je treba — násilne otvorí a vleje do úst chinínový, hoci aj odporný, ale osočný liek.

Áno, ale kde sa prejaví táto vychovávateľská práca? Iste nie tam, kde na to niet vychovávateľov-vodcov, kde spohodnení zamestnanci chcú konať len svoju nutnú nádenícku prácu bez lásky a

záujmu k veci, ktorej slúžia len za peniaze. Isteže dedinský intelektuál, notár, učiteľ, farár atď., ktorý koná len svoje, povedali by sme, len služebnou pragmatikou predpísané práce, i to len tak, aby bolo ako bolo, nebude sa chcieť starať o otázky, do ktorých ho podľa jeho názorov celkom nič.

Keďže vieme, že v mnohých a premnohých obciach, v ktorých nebolo na začiatku prostriedkov uskutočňovať nejaký predsavzatý úkol, postavili a vybudovali si pekné školy a vôbec všetko, čo vyžaduje kultúrny záujem tej dediny, hoci tej ochoty a oduševnenia za práce bolo málo, i nechtiac prichádzame k záveru, že boli to dedinskí intelektuáli, aspoň jeden ozajstný vodca dediny, ktorý neľutujúc času a námahy venovaním všetkých svojich síl, dal sa do úmornej a skoro akoby neprekonateľnej práce, ktorá doniesla svoje ovocie.

Ale pravda, či každý inteligent stojí na výške svojho povolania? Či je svornosť, jednota medzi dedinskou inteligenciou? Je medzi ňou úzkostlivo zápolenie, kto väčší a menší pán? Či každý z nej koná len to, čo musí a len toľko, aby splnil služebnou pragmatikou predpísané najnutnejšie povinnosti? Otázky, na ktoré veru nejdeme odpovedať. Ale jedno je isté, že láska k národu sa meria nezištnou prácou a obetami, ktorými sme nie povinní, ktoré donášame z lásky k rodu a z prítnosti k národu. Za peniaze slúžiť a pracovať dokáže každý. Ale obeť donášať za národ vie len národovec a nezištník, ktorý nikdy nebude vyratúvať, či zo svojej práce bude alebo nebude mať osoh, trápenie, neprijemnosti a prenasledovania, všetko to, čo sprevádza činnosť neúnavného dedinského pracovníka.

Položenie dedinskej inteligencie je ťažké, zodpovedné a obetavé. Pravda, len vtedy, keď jej práca má presahovať úzky rámec služebnou pragmatikou predpísanej povinnosti. Povinnosti? Koľko je inteligentov, ktorí žijú svoj život na dedine tak, aby svojim životom, výsledkom svojej statočnej práce stali sa žiarivým príkladom nasledujúcich pokolení! Ak by sme mali posudzovať alebo oceňovať činnosť niektorého nášho dlhoročného, v jednom mieste pôsobiaceho inteligenta a pritom ak by sme sa mali vyjadriť nestranne, spravodlivo o jeho celoživotnej práci, museli by sme len to skúmať, či vykonal niečo v prospech hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja jemu svereného ľudu. Lebo taký človek, ktorý o nič iné sa nestará, len o svoje vlastné záujmy, o svoje vlastné ja, aby čím pohodlnejšie a spokojnejšie svoj život dožiť mohol, je suchou ratolesťou na strome nášho národného života a nezasluhuje ani ocenenie ani uznanie. Náš nový život v novom slobodnom Slovensku tú veľmi závažnú otázku napredovania dedín nemôže nechať

stranou a musí jej venovať patričnú pozornosť, aby sa usmernil nie nahodilý, ale novému nášmu slovenskému životu prispôsobený vývin.

Zdrojom slovenského nacionalizmu je slovenský roľnícky ľud, ľud ochotný, ktorý nikdy nesklamal, kým naša slovenská inteligencia, česť výnimkam, bola veľmi prispôsobivá a vedela slúžiť každému i proti slovenským smerom. Už je len v duchu spravodlivosti, aby tá naša inteligencia slúžila teraz už len záujmom slovenského ľudu, ale nie tak ako chce, ako sa jej páči, ale tak, ako to záujem národa vyžaduje. Povinná služba inteligencie slovenskému národu, nezávislá na ochote a neochote toho-ktorého člena, musí sa usmerniť a upraviť výlučne so stanoviska kresťanského a slovenského. Sme autoritatívni, t. j. Písma svätého sa pridriavajúci. Naša slovenská inteligencia po dedinách, povedomá svojej zodpovednosti a povinnosti slúžiť záujmom celonárodným, musí stáť na výške svojho poslania a musí autoritatívne zastávať to poslanie na dedine, ktoré jej bolo našim národom určené. Musí sa zvýšiť autorita a úroveň dedinskej inteligencie, aby táto svoje poslanie lepšie plniť mohla. Naproti tomu musí sa ale zvýšiť aj osobná, morálna a hmotná zodpovednosť so všetkými prevádzajúcimi vedľajšími trestnými sankciami, ako sú preloženie na vlastné trovy, pozbavenie funkcie vedúceho činiteľa a pod. Predsa každému s našim národom úprimne smýšľajúcemu inteligentovi a vôbec človeku musí byť zrejmé, že inteligent na dedine a najmä vo vedúcom postavení musí svojím príkladným životom slúžiť každému za vzor. Odhliadnuc od chýb, z ľudskej nedokonalosti vyplývajúcich, nesmie sa dopustiť takých pokleskov, ktoré nielen že budia verejné pohoršenie ľudu, ale svojím zlým príkladom a priťažlivosťou k zlému škodia a pokazia viac, ako sa tu za 10 rokov napravilo. Náš doterajší názor a náhľad na postavenie verejného činiteľa musí sa o 100% zmeniť a musíme si uvedomiť to, že každý intelektuál na dedine je hoden toľkej cti a uznania, koľké si svojou prácou a námahou vydobyl. Všetci sa musíme stať rovnocennými robotníkmi národa. Kto vo väčšom, kto v menšom postavení s rozdielom, že ten vo vyššom postavení musí si byť vedomý svojej väčšej a ťažšej zodpovednosti. Našou snahou nemôže byť len zaistenie čo najpohodlnejšieho a najspokojnejšieho života, ale v prvom rade nezištná služba národu. Táto nezištná služba národu po stránke samosprávnej a administratívnej musí smerovať k tomu, aby všetky právne predpisy, zariadenia a vôbec náš verejný život usmernil sa tak, aby neslúžil len jednotlivým stavom, ale celému národu.

Mnoho sa dnes hovorí o novom administratívnom zriadení na Slovensku, ktorého potrebu,

reformy uznávame a sme, myslím, všetci v toni presvedčení, že reforma nastať musí. O čo vlastne ide? Chceme mať spokojný, odborne zapracovaný a zbytočne nepreťažný úradnícky aparát, chceme zjednodušiť verejnú správu po stránke byrokratickej a chceme upraviť ju so stanoviská vrchnostensko-stupňového a územného tak, aby vybavenie vecí sa neodkladalo a neviazlo. Aby sme mohli mať dobré úradníctvo, musíme sa v prvom rade postarať o jeho hmotné zaistenie v duchu spravodlivosti a sociálneho citu, čo vyžaduje bezpodmienečne zrušiť systemizáciu a zaviesť automatický postup. V posledných rokoch nebolo to už úradovanie, lež fabrikovanie aktov. A prečo? Pre tú systemizáciu. V tých nešťastných politicko-strannicko-protekciónárskych časoch bolo treba vykázat prinajmenej kvantitatívny pracovný výsledok. Hlavným pomocníkom bola tu tedy pracovná kniha, vykazujúca potrebné pracovné jednotky. Vyrátaly sa teda jednotky. Vec, ktorá mohla byť razom vybavená, sa rozkúskovala a stalo sa takto z nej viac jednotiek. Prišlo do módy šibovanie aktov. Ťažším prípadom, ktoré by viac času boly vyžadovaly, sa dôkladnosť nevenovala, slovom: pracovalo sa pre kvantitu, nechajúc kvalitu stranou, len aby pracovná knižka čím viac vybavení vykazovala. Z vyšších úradníkov zase mnohí, ktorí nemali k takému ničomu prístupu, lámali si stále hlavu nad novinkami, ktoré by preukazovali zásluhy. Tejto okolnosti možno vo valnej čiastke pripisovať tie všelijaké novoty vo verejnej správe, ktoré privádzaly so sebou novšie a novšie doplnky k základnému zákonu, nariadeniu a iným predpisom, následkom čoho nebolo možno dospieť k ustálenosti. Úradník musel stále meniť na metode, čo išlo samozrejme na úkor vecí. Keď sa zavedie na celej čiare automatický postup, keď každý štátny zamestnanec bude cítiť pevnú pôdu pod nohami, prestane toto umelé vyrábanie aktov, zmizne štréberstvo, podlizovanie a nastúpi opravdivá služba.

Sme ľudia a teda nedokonalí, plní nedostatkov, preto chyby a nedostatky úradníctva a vôbec zamestnanectva nech sa posudzujú z tohoto zorného uhlu. Nie sme proti prísnosti, proti disciplíne, ale každý disciplinárny prípad nech sa prerokuje v duchu kresťanskej spravodlivosti, v práve a nie v bezúzdnej bezohľadnosti. Disciplinárky v našej verejnej krajinskej správe tvoria zvláštnu kapitolu, veľmi bolestnú kapitolu, o ktorej nech mi je dovolené aspoň zbežne sa zmieniť. V minulosti najlepším prostriedkom odstavenia, považne znemožnenia niektorých, bývalému režimu z politických a podobných príčin nepohodlných

ľudí — verejných zamestnancov, bola disciplinárka, na zavedenie ktorej sa príčina vždy našla. Uvediem aspoň jeden prípad spôsobu zavádzania disciplinárneho pokračovania. V roku 1933 po Pribinových slávnostiach v Nitre bývalý predseda vlády Malypetr vydal plakáty o doplácaní na Slovensko, ktoré na niektoré notariáty došli dňa 26. októbra 1933 s úpravou, aby boly dňa 25. októbra, teda deň predtým vyvesené. U istého notára práve bol prítomný učiteľ, keď tieto makulatúry došli. Čo s nimi, atď. boly otázky. Ale četníci okresnému náčelníkovi oznámili, že plakáty boly s jednodenným spozdením vyvesené. Ihneď nasledovalo telefonné, písomné a osobné ospravedlnenie, že plakáty o deň neskoršie došli. To však nestačilo a disciplinárku náčelník zaviedol. Keď však notár v disciplinárnej obhajobe svojej uviedol a za svedka volal učiteľa, ktorý dosvedčil pravý, notárom prednesený skutkový stav, náčelník proti notárovi zaviedol druhú disciplinárku pre porušenie úradného tajomstva, ktoré notár mal spáchať tým spôsobom, že umožnil učiteľovi nahliadnuť do spisov, čo obsahuje úradná pošta a čo nie. Alebo četník prišiel vyšetriť pravdivosť obsahu notárom napísanej žiadosti. I pýta sa stránky: „Kdo to delal a čo jste platil?“ Stránka pravdu povedala. „Sakra, to je moc, a napíšeme o tom písemko.“ Četník napísal sťažnosť stránke a stránka na uistenie, že to nič, že to len tak, i podpísala. Koniec koncov dlhé vyšetrovanie a pokuta. Prečo? Nedokázalo sa, že by bol notár viac počítal, ale múdri páni zistili, že notár za vybavenie vecí, za ktoré počítal peniaze, bol na okresnom úrade osobne, k tomu si však nevyžiadal predchádzajúce dovolenie od okresného náčelníka. Takéto a podobné umelé tiene sa prirábaly verejnému zamestnanectvu s častou doložkou: o politickej nespohľivosti obvineného podávam zvláštnu zprávu. A kto sa zastal takto stíhaného malého človečička? Nik na svete. Ráďte si predstaviť duševnú náladu takto stíhaného človeka, ktorého často ešte aj preložili na všelijaké miesto.

Hovorím z notárskej praxe, o tých skúsenostiach, ktoré sa naznačujú na každom kroku, že pôsobily na obecného samosprávneho činiteľa, notára, aby len to robil, čo musel, aby sa dal unášať prúdom pohodlnosti a nestaral sa o to, do čoho ho nič, o čo sa nemá, vlastne sa mu nevypláti starať. Za bývalých 20 rokov nezistil som ani jeden prípad, že by boli zaviedli proti notárovi disciplinárne vyšetrovanie preto, že sa nestaral na príklad o stavbu potrebného ľudovej školy, alebo kultúrneho domu, hasičského skladišta, mostu, cesty a vôbec všetké-

ho, čo v našich dedinách nemáme. Ale viem o prípadoch, keď proti snaživému notárovi, za to, že postavil mosty a prevádzal iné všeužitočné investície, zaviedli disciplinárku z príčin nie peňažnej manipulácie, ale za to, že tú a onú formálnu vec nezadržal a dopustil sa akejsi nedbalosti nedodržania predpisov, z ktorých koniec-koncov nik neutrpel nijakú ujmu. Spytujem sa, či takéto pokračovanie proti snaživým samosprávnym činiteľom nie je znemožňovanie a odstrašovanie od ďalšej práce? Dolu prúdom idú len zdochlé ryby, ale každá zdravá sa derie proti prúdu, čo smelo môžeme aplikovať aj na naše dedinské pomery, kde tiež máme rôzne prúdy. Proti nedbalcovi, ľahostajníkovi miet námietok, lebo ten o nikoho nezavadí, nikomu nič neurobí. Ale pozrime si život skutočného pracovníka, koľkých má nepriateľov, čo je samozrejme, keď uvážime, že výsledkom jeho práce sú isté povinnosti, ktoré obyvatelia konať musia. Následkom disciplinárky býva zastavenie postupu v plate, obyčajne sníženie kvalifikácie, rôzne šikanovanie, preháňanie a podobne, a keď k tomu dodáme, že takúto disciplinárku vysokí páni teoretici ťahajú aj 5 a viac rokov, kým ju vybaví, máme hotovú kalváriu pred sebou.

Nezastúpenie nižšieho úradníctva v disciplinárnych komisiách je tiež jednou z páličivých otázok. Pochybujem, aby pre posúdenie trestuhodnosti zamestnanca bol schopný len človek s vysokoškolským vzdelaním a teoretik, ktorý náš život na dedine v najhoršom prípade len z knižného opisovania pozná.

Sociálna spravodlivosť vyžaduje, aby rodinní zamestnanci, ktorí majú školou povinné deti, mali prednosť pred slobodnými, poťažne bezdetnými zamestnancami, keď ide o prekladanie do miest, poťažne do dedín blízkych mestám, v ktorých sú školy a dajú sa dochádzkou navštevovať. Doterajšia prax všetkému nasvedčuje, len nie tomuto, ba ešte aj dnes otcovia, žiaľbohu, školopovinných detí, ktoré niet z čoho školovať, alebo ktoré sa len s vypätím všetkých síl bez prostriedkov školujú, nechávajú sa v kútoch, kým si slobodní a bezdetní s protekciou zaujímajú miesta v mestách. Dokážme skutkami, že sme za populáciu a aj takýmto spôsobom pomáhame otcom rodín pri školovaní detí.

Keď už sme pri prekladaní úradníctva a zamestnanectva, nesmieme zabudnúť na prax, vzťahujúcu sa na toto prekladanie, na to, ako sa zaplňujú uprázdnené miesta. Na príklad u notárov uplatňuje sa táto nemožná škodlivá prax: Ak sa niektoré miesto uprázdni alebo je-

ho uprázdnenie je vo výhlade, nevypíše sa súbeh, nikde sa to neoznámi, ale ten-ktorý notár, ktorý sa o tom dozvie a na miesto reflektuje, počne sháňať protekciu. Ak niet iných uchádzačov so silnejšou protekciou, akú má on a ak nemal v minulosti nejakého politického zaťaženia, mohol sa úfať, že miesto dostane. Slávny Snem! Tieto spôsoby zaobchádzania so stavom verejného zamestnanca, zamestnanectva sa v našom novom slobodnom Slovensku uplatňovať nesmú a proti nim musíme zaujať odmietavé stanovisko.

Čo sa týka riešenia dnes aktuálnej otázky II. stupňovej politicko-administratívnej vrchnosti, ktorú dnes vykonáva krajský úrad, myslím, že tento druhý odvolací stupeň zriadením župných úradov a zrušením krajského úradu bude treba zachovať. Keďže ide mi hlavne o dedinu, o usporiadanie jej vnútorných pomerov, nejdem sa zapodievať s touto otázkou. Štruktúra okresu v hlavných rysoch mohla by ostať ako je. Z hlavných úloh okresov aspoň toto: Okres by spravoval vicinálne cesty významnejšej polohy, doterajšie krajské cesty majú byť poštátnené. Viedol by drobnú, hospodársku a sociálnu starostlivosť, mal by na starosti okresnú poľnohospodársku školu, gazdinskú školu, jednoročnú obchodnú školu a event. inú pre ten-ktorý okres špeciálne potrebnú ustanovizeň. Aby okres tieto svoje úlohy najzdarnejšie mohol splniť, nebolo by chybou, keby došlo aj k slúčeniu niektorých okresov, kde by sa to pozdávalo byť účelným. Vecná kompetencia okresného úradu samého je už teraz hodne rozšírená, no našly by sa ešte veci, ohľadne ktorých by sa ona ešte mohla uvoľniť.

Obec je základnou složkou verejnej správy, musíme si dať veľmi záležať na usporiadanej a spokojnej obci. Chyby a nedostatky verejnej správy na poli obecnom sú veľké a mnohé. Nebola ona dokonalá ani pred prevratom, ale tie všelijaké novoty, ktorým po našom prvom osamostatnení za uplynulých 20 rokov vo viacerých časových intervaloch podľahnúť musela, spravily ju ťažkopádnou. Prvou a hádam najpodstatnejšou chybou bolo, že sa v roku 1922 obecným a obvodným notárom daňová agenda odňala. Že vraj taká dôležitá, pre štátny záujem dôležitá funkcia, ako je vyrubovanie a vyberanie dane, sa nesmie ponechať v rukách notárov. Prízvukujem, bol to kardinalný omyl, ktorý za pomerne krátky čas trvania prvej republiky toľko zla nakoopil po našich obciach. Náš roľník, ktorý predtým stále mal svoje dane riadne predpísané a to za súčasného katastrálneho prevedenia v jeho nemovi-

tom majetku nastávších zmien, dostal sa razom do neopísateľného chaosu. Nikdy nevedel, prečo a za čo platí a tú zle a nesprávne vyrubovanú daň my notári sme museli vyberať.

Doterajšie složené najpodstatnejšieho obecného autonómneho činiteľa: obecného zastupiteľstva treba zmeniť na zdravom a účelnom podklade. Potrebné je v prvom rade zabezpečiť v obecnom hospodárení účasť v rozhodovaní aj najväčším daňovým poplatníkom. Ostatní členovia by boli stavovsky delegovaní.

Skôr hamovačom, ako osožiteľom pre pohyblivosť obecnej správy sú tie všelijaké komisie. Nehovorím, že by tie komisie všade boli zbytočné. V mestách, kde je obecné hospodárenie složitějšíe, kde sú obecné podniky v pravom smysle slova, kde je dosť k tomu sa rozumiacich ľudí, ktorí vedú prehovoriť k osuhu veci, tam je tá alebo oná komisia prospešná. Ale v najväčšej čiasťke našich obcí dostačuje obecné zastupiteľstvo samé k riadeniu obecného hospodárstva.

V obciach, ktorých hospodárenie neprekročuje 200.000 K ročitého riadneho obratu, je zbytočná finančná komisia. To isté sa môže povedať i o veľkej čiasťke ostatných komisií. Priпомienky k obecnému rozpočtu sú umožnené tak, že obecné zastupiteľstvo zasadne vo veci rozpočtu ešte raz.

Keď sa už vyberajú obecné dávky a príspevky, nech platia na celej čiare vládny nariadením osnované pravidlá nielen ako vzor, lež mocou normy. Iba, že sa v jednotlivých obciach výška tej-ktorej dávky určí a pri zideaní termínu sa len obec v krátkosti, bez akýchkoľvek viactuctových príloh a zopakovania celého textu pravidiel ohľadom tejto dávky usnesie.

Obecný rozpočet a záverečný účet bol v poslednom čase hotovým labyrintom. Tlačivá obecných rozpočtov a záverečných účtov sa každoročne musely meniť bohvie z akých príčin. A tie všelijaké výkazy a štatistiky! Všetko sa to musí sjednodušiť.

A teraz by prišlo to najhlavnejšie: vedenie katastru pozemkového a daňového, domového, vyrubenie dane pozemkovej, domovej a zárobkovej, spolu i s obecnými a okresnými prirážkami a vyberanie týchto daní a prirážok by malo prísť ta, kde bolo pred rokom 1922, t. j. do rúk notára. Notárskemu stavu tým len pribudne na práci, no poplatníctvu a to najmä nášmu roľníkovi sa pomôže a prestane tá stála nespokojnosť v ich radoch. Pravda — a to sa musí prízvukovať, — nemôže sa to stať razom, s jedného dňa na druhý. Terajší počet notárov by túto agendu nezdolal,

Obecná prirážka nech sa zvýši na hranicu, akú jednotlivé obce potrebujú — myslia niektorí samosprávní činitelia, čo toľko znamená, že v malých obciach, v ktorých je daňový základ minimálny, často ani nie 1.000 korún presahujúci, platili by občania aj 1.000, ba aj viac percentov obecnej prirážky v predpoklade, že by vyrovnávací fond prestal. Nuž s tým nemožno súhlasiť.

Pán kolega Čarnogursky včera vyhlásil, aby náklad na cirkevné školstvo znášala v celkosti obec. Návrh dobrý, ale škoda, že neuviedol, odkiaľ vezmú malé obce peniaze a kde sú tie zdroje obecných príjmov, ktoré by sa na túto chvalitebnú vec vzaly. V takom prípade máme len jedno východisko vo veci školskej: Zaviesť v každej školskej obci, kde to okolnosti vyžadujú, školskú prirážku.

S veľkou povďačnosťou musíme prijať vyhlásenie pána predsedu vlády vo veci odstránenia nedostatku porodných babíc v obciach. Tento katastrofálny nedostatok babíc nie preto povstal, že dedinské babice majú malé platy a sa neoddalo ísť na kurz, ale preto, že bolo zákonom znemožnené prijatie našich žien do kurzov. Bolo predpísané totiž vyššie vzdelanie, ktoré naše ženy nemaly a preto prijaté do kurzov neboly. Teraz, keď sa v prijímaní žien do kurzu prejavuje veľká benevolentnosť, všade máme z dedín dosť uchádzačiek, ktoré sú ochotné aj za terajších platových pomerov vykonávať porodnícku prax. Otázku odmien babíc, kde to pomery nevyžadujú, neradne riešiť na úkor obcí, ktoré zápasia s nedostatkom peňazí. (Výkriky.)

Obvody štátnych obvodných lekárov musia sa tiež prispôbiť a upraviť k potrebám obyvateľstva. Mnohé terajšie obvody, zdá sa, byly tvorené v záujme lekárov, lebo nie je mysliteľné, aby obec, ležiaca k najbližšiemu obvodnému lekárovi na 3 kilometre, bola pripojená k obvodnému lekárovi, bývajúcemu v sídle na 14 a viac kilometrov. A keď už máme obvodných lekárov, nech oni svoje lekárske obvody riadne navštevujú. Lebo viem z vlastnej skúsenosti, že niektorý príde len raz do roka očkovať deti. Ale presvedčiť sa o tom, či sa to očkovanie ujalo, nemá už času. To je predsa nemožné, aby lekárske obvody byly v záujme lekárov a neslúžily verejnosti. Záujem dedín vyžaduje, aby mimoškolskému vzdelaniu ľudu sa venovala plná pozornosť. Vieme, že sú predpisy, ktoré hovoria o vyučovaní v pokračovacích kurzoch. Či sa tak vyučuje všade a či len kde-tu?

Potravné družstevníctvo v našich obciach, ktoré urobilo prielom do židovského kšeftá-

renia, treba všemožne podporovať a nie jeho vývoj brzdiť.

Hasičstvo na Slovensku, ktoré koná nezištnú a v záujme ochrany a obrany obyvateľstva neoceniteľnú prácu, treba na celej čiare nášho verejného života podporovať hmotne a mravne. Hasičstvo pestuje oddanosť a lásku k blížnému na základe príkazu Božieho: Miluj blížného svojho, ako seba samého, ktoré na každom kroku svojho života aj uplatňuje. A vidíme, že hasičstvo okrem toho, že chráni majetok, stará sa aj o výchovu národa. Hasičstvo slovenské, ktoré je naše, ktoré ako v minulosti, tak aj teraz slúži národu, musí nezmenene trvať a sotrváť na tých základoch, na ktorých vo svojom mnohoročnom vývine sa ustálilo v terajšej a nám nezmeniteľnej forme.

Na Slovensku máme urbáriálne obce s rozsiahlym lesným a iným nehnuteľným majetkom, ktorému, žiaľbohu, nevenuje sa patričná, zaslúžená pozornosť. V týchto spoločnostiach sa prevážne gazduje, ak to vôbec gazdovaním môžeme nazvať, všelijako, len nie v záujme spoločnosti. Účtovníctvo urbárov tvorí zvláštnu kapitolu. Okresné úrady, ktoré by sa mali starať, kto vyúčtovanie spraví, nemajú na to času. A pán predseda s gazdami, česť výnimkám, vedú miliónové majetky celkom primitívnym, nedostačujúcim a samým urbarialistom škodlivým spôsobom.

Podpredseda Stano (zvoni): Upozorňujem pána rečníka, že rečnícka lehota už uplynula.

Poslanec Maguth: Ich účty a ročné vyúčtovania často ani samé valné zhromaždenie urbarialistov dôkladne neprezre. Pravda, o vyššom schvaľovaní niet ani reči. V urbáriálnych účtoch vidíme takéto položky: Keď sme boli kupovať býka 300 K, keď sme býka nekúpili 500 K. Ešte mnohé iné otázky našich dedín čakajú na riešenie, o ktorých sa bude hovoriť v budúcich našich rokovaníach.

Prvý raz sme počuli z úst predstaviteľa vlády, že ku tvoreniu nového obecného zriadenia budú povolaní aj obecní a obvodní notári, zastúpení svojím snemom, čím sa nám notárom, ako znalcom dedinského života, dostalo verejného ocenenia. Obvodní a obecní notári menom mojím vyhlasujú za toto pánu predsedovi vlády vďaka a uistenie, že my obecní a obvodní notári sme boli, sme, a budeme vernými zástancami svojho ľudu a slovenskej vlády oddanými vykonávateľmi štátnej moci; čo sme už prejavili bezvadným prevedením voľby a sčítaním ľudu v nedávnej minulosti.

Nakoniec, keďže sa to týka záujmov aj dediny, musím sa ešte zmieniť o úsilí advokátskych a verejnonotárskeho kruhu

Podpredseda Stano (zvoni): Prosím pána rečníka, aby skončil.

Poslanec Maguth: zamedziť obecným a obvodným notárom vykonávanie t. zv. súkromnej praxe. Bývalý režim, neprajúci a odobrajúci notárom skoro všetky oprávnenia, neodvážil sa toto urobiť. Nie k vôli notárom, ale k vôli ľudu, ktorý pomocnú ruku notárov aj na tomto poli potrebuje, aby nebol na pospas vydaný chamtivosti niektorých židovských advokátov. Neverím, že by naša slovenská vláda i len uvažovala o tom, čo Slovákom neprajný režim previesť sa neodvážil. Či by sme mali byť zmonopolizovaní aj na tomto úseku potrieb dedinského ľudu? Neverím a nemyslím, ba som presvedčený, že slávna slovenská vláda vydaním vládneho nariadenia o jednotnej tarife súkromných prác obecných a obvodných notárov napraví to, čo bývalá vláda v minulosti zameškala.

A toto vyžaduje aj záujem nášho ľudu so stanoviska, z ktorého musíme posudzovať a riešiť každú otázku.

S plnou dôverou prijímam vyhlásenie vlády. (*Potlesk.*)

Podpredseda Stano (zvoni): Ďalej má slovo pán poslanec **Morháč.**

Poslanec Morháč: Slávny Snem slovenský! Pán ministerský predseda v programe prvej slovenskej vlády pred 2 dňami povedal medzi inými túto významnú vetu: „Láska k národu slovenskému konkretizuje sa z oddanosti a vernosti štátu Slovenskému“. Som presvedčený o tom a som si toho istý, že keď toto vládne vyhlásenie prečítali naši pohraničníci, mali z toho veľkú radosť a zadosťučinenie, lebo hádam a myslím, že sa nemýlim, keď vrele niekto miluje svoj národ a k nemu je verný, to sú najmä Slováci pohraniční.

Mám česť zastupovať pohraničiarov, videl som ich starosť, strádanie a núdzu v tých pre nás tak smutných a krutých dňoch a časoch, prežíval som a prežívam tieto s nimi, ale nekonečná a verná láska pohraničnej Slovače k svojeti dáva nielen mne, ale aj iným a nám všetkým tú najväčšiu chuť do ráce pre zmierenie ich biedy a nedostatkov.

Bola by neúprimnosť neuznať pozornosť pohraničiu, keď vláda vo svojom programe vidí všetky nedostatky a bolesti pohraničia.

Naša vláda vo svojom programe vidí potreby sedliaka, vidí, že tento dnes zápasí so samými ťažkosťami, lebo nevie a nemôže speňažiť svoje produkty. Vidí robotníka a reme-

selníka, že v odstúpenom území ostal ich prameň živobytia. Vidí ťažkosti obchodníka, vidí zúfalý stav priemyslu a vidí stovky detí, vyhodnených na ulicu príčinou straty meštianskych škôl a gymnázií v odstúpenom území. Vidí, že pohraničie po stránke komunikačnej nič nie je iné, ako ostrov.

Keď naša vláda vo svojom programe bude dôsledná, urobí veľkú službu národu a štátu, lebo vybuduje také pevnosti, ktoré nikto a nič nepremôže. Niet lepšieho opevnenia, ako spokojný občan a to najmä na pohraničí. Aby naše hranice boli pevnostne úplné, nesmieme robiť takú politiku, ako robila prvá hriešna republika.

S našimi susedmi žili sme v tom najhoršom pomere. A na to sme veru poriadne doplatili. Preto my musíme budovať tak: „Istá pevnosť, dobrý sused!“ Pravda, to nielen od nás závisí, ale práve tak aj od našich susedov. Slovač z pohraničia s uznaním a oddane kvituje prácu a snahu našej vlády, slovenských zákonodarcov a vôbec všetkých verejných činiteľov. Nestrpí ale tých, ktorí by chceli ničť to, čoho sme sa 6. októbra minulého roku dožili.

Slávny Snem! Dňom 6. októbra 1938 splnili sa túžby našich otcov, dožili sme z Božej milosti toho, začo veľa pracovali a trpeli, začo aj my mnohí podujali sme všetko možné, utláčanie, utrpenie a existenčné ničenie. Neodstrašili nás domové prehliadky, prevádzané českými ľuďmi, četníkmi, detektívmi atď. Nepohly nás ustavičné súdy a nezlomili nás tmavé a studené väzenské cely. Vydržali sme a prežili všetko, lebo sme milovali svoj rod a milovali Boha. Táto viera upevňovala v nás konečné víťazstvo a nám ho aj doniesla a to k radosti celého nášho národa slovenského. Boh nám dopomohol k slobode a v prvom rade Jemu patrí veľká vďaka od nás malých. Nevieť si ináč predstaviť a neviem sa ináč pozerat na našu slobodu, len ako na nariadenie Božie a ako takú musíme si ju uctiť a vážiť tak, ako zákon Boží. Kto zákon Boží nemiluje, nectí, ten hreší proti Bohu a nemôže sa ani našej slobode tešiť. Čo my máme robiť, aby sme ne-hrešili a aby sme Bohom nám danú slobodu nezne-užívali a aby sme jej dali trvanlivé a pevné fundamenty? Musíme všetci myslieť a pracovať tak, aby sa z našej práce tešil celý náš drahý národ slovenský. Kto si ináč počína a robí, nemá právo žiť v národe, nemôže sa menovať národovcom, ten nie je Slovákom. Národ nie je na to, aby z neho robili niektorí jednotlivci kepienky a pod týmito život a budúcnosť národa cicali, seba obohacovali a tak

ho do priepasti hnali. Nie, to sa stať nesmie, to nedovolíme nikomu! A keby predsa niekto chcel inak robiť, nech by šlo o kohokoľvek, národ s tým zúčtuje. Stojíme na stráž! Naša sloboda stojí tisícročné národné utrpenie, slzy a obete a preto nemôžeme sa stať pre nikoho obchodným predmetom. Kto po nej kradmou alebo nepravou rukou siahne, ten musí zmiznúť, v národe miesta mať nebude. Slobodný život národa musíme budovať na základe tých ideí, ktoré sme aj my mnohí za 20 rokov hlásili. Pravdu a spravodlivosť pre každého, kto s národom úprimne smýšľa a preň poctive pracuje.

Národ nestrpí tých, ktorí chcú rozoštváť a rozbiť, či už stavovskými heslami alebo náboženskými otázkami. Preto nesmie sa deliť na katolíkov, luteránov a grécko-katolíkov, ale nebude panovať ani český husitizmus a žido-marxizmus. (*Potlesk.*) Tu musí a aj bude panovať zdravý, Boha milujúci národ slovenský.

Slávna vláda, slávny Snem! Nech sa mi nezalievá, že som použil tohoto výrazu, niet v tom ani troška zlomyseľnosti, ale naopak, robím to len z veľkej a nehynúcej lásky k nášmu drahému rodu, lebo zaň sme pracovali, zaň sme bojovali, zaň sme trpeli, zaň pracovať a bojovať aj chceme a budeme, kým nám Pán Boh zdravia dá. Výraz tento použil som preto, že mám k tomu dôkladnú príčinu. Chodím, žijem medzi ľuďmi, preto vidím a počujem, čo sa robí. Sú už takí, čo sa pustili pre národ cestou nebezpečnou a chcú náš štiepať na luteránov, katolíkov a grécko-katolíkov. Táto podkopná práca, ktorú nespoľahlivé a národu nepriateľské živly, či už so strany evanjelikov alebo katolíkov, alebo grécko-katolíkov využívajú pod kepienkom náboženskej spolupatričnosti tej, alebo onej konfesie, je veľmi škodlivá, ba zrovna zhubná a nebezpečná. Kto v takejto práci nevidí zánik nášho národa, ten je naším nepriateľom. Takíto so slovenskou dušou nemajú nič spoločného a nezáleží im na tom, aby slovenský národ žil svojiským, slobodným životom, ale ženú ho do jarma otroctva, z ktorého sa ťažko vyslobodiť. Tí, ktorí na to pomýšľajú, musia si uvedomiť, že na telo národa nik a nikdy putá nepoloží. Páni, ktorí púšťajú sa do takejto ničomnej a trestuhodnej roboty, mali by priložiť ruky k práci, stavať silu zdravý domov pre šťastnú budúcnosť slovenského národa.

Slávna vláda, slávny Snem! V mene slovenských rodofubov prosím: nepozerať ani na pravo, ani na ľavo, ale siahnuť po spôsoboch, ktoré škodcov národa urobia neškodnými. Ta-

kýmto činom urobíte pre národ viac, ako čokoľvek iné by ste urobili, lebo zachránite život a budúcnosť národa. Viem, že najdú sa ľudia, ktorí ma budú odsudzovať za niektoré výrazy, že nie som dobrým kresťanom, že túžim azda po pomste, no nie je tomu tak. Lebo to vôbec nemám v úmyslu, ale posudzujem s toho stanoviska, že keď sa odsúdi človek, ktorý niekoho zabil, hoci niekedy zabitý sám zavdal príčinu k svojej smrti, predsa len vrah bude cisúdený, čo je i pre laika samozrejmé. A či je život národa menej, ako život jednotlivca? Iste nie.

Podávam úprimne svoje skúsenosti za tak krátku dobu, v ktorej pracujem ako člen zákonodarného sboru slovenského. Týmto nechcem vyvolať debaty, ale len upozorniť na prípadné neblahé následky smutných a nebezpečných zjavov. Musíme preč so stranníckosťou, preč z osobníckárstvom a pracovať pod tou zástavou, pod ktorú nás shrnul 6. október a pod ktorou prisahal celý národ slovenský dňa 18. decembra 1938. (*Predseda snemu sa ujal predseda Snemu dr. Sokol.*)

K tomuto smeru a k takejto práci k blahu národa nášho drahého a k rozkvetu nášho drahého Slovenska Pán Boh nám pomáha! (*Potlesk.*)

Predseda dr. Sokol (*zvoni*): Slovo má ďalej pán poslanec dr. Lukáč.

Poslanec dr. Lukáč: Slávny Snem! Nevyhnutne musím začať tým, čím pán predseda vlády uzavíral svoj veľký prejav vládnych predsa-
vzatí, tou pravdivou a priliehavou axiomou, ktorá bola, je a bude nielen tézou mojej maličkosti, alebo tézou pánov poslancov, prístupivších z rozličných regii do Hlinkovej ľudovej strany, ako strany slovenského národného sjednotenia, ale je zaiste vyznaním i všetkých tých Slovákov, ktorí tento príklad nasledovali. Je to táto citovaná téza: „Nechceme byť a nebudeme otrokmi žiadnej ideologie... Našou jedinou ideologiou bude reálne chápaný záujem slovenského národa... Politický postup nie je možný bez určitej ideologie, ale je potrebné, aby sa politik vedel emancipovať z pod vlivu najmilšej svojej ideologie vtedy a na toľko, keď a v akej miere to vyžaduje záujem národa... Reálny politik nemôže byť nikdy bez ideologie, ale nemôže byť ani v takom zajatí svojej ideologie, že by k vôli ideológii obetoval záujem národa...“ Pán predseda vlády touto presnou a výstižnou formuláciou charakterizoval celý náš spoločný postup v dramatických dňoch tesne pred žilinských, postup v deň 6. okt., ďalej postup v deň 7. novembra, keď nastalo i formálne sjednotenie v stranu slovenskej národnej jednoty, ďalej v deň 10. a 18. decembra, keď bol na Slovensku

deň podania si rúk a zas deň volieb. V tomto období posledného pol roka, keď bolo doslovne počuť hrmenie histórie a temer pod rukami cítiť ťažké vajatanie národov, v období, keď šlo o bytie či nebytie, len zaslepenec, tupohlavec, zastaralý formulár, alebo nesvedomitý a zatvorený egoista mohol sa uzatvoriť do domnelých hradieb v skutočnosti však do zrúcanín ideologických. Áno, správne povedal pán predseda vlády, jediná ideológia bola v týchto časoch a je aj stále: reálne chápaný záujem národa. Záujem slovenského národa, jeho domoviny a životného priestoru, Slovenska, záujem spoločnej vlasti Česko-Slovenskej republiky vyžadoval všetkú emancipáciu z pod vlivu i najmilších ideológií politických, vyžadoval spoločné somknutie všetkých národných síl, aby samourčovací hlas bol čím mohutnejší, čím silnejší, aby ho počuli blízko i ďaleko, všade. Preto bola to vec prirodzená a samozrejmá, že sme toto somknutie uskutočnili, že sme sa nielen že pred ním neuzatvárali, ale ho v kritických chvíľach i súbili, ako jedinú záchranu. Každý sa emancipoval z pod niečoho, každý musel časť svojich predstáv, záľub, sympatií a antipatií odsunúť stranou, keď šlo o samý základ, o zachovanie národa. Na tomto postupe nemáme nič čo ľutovať, ak by bolo treba, zopakovali by sme ho znova, tak bol jedine možný a potrebný v daných situáciách. Ba naopak, ak možno niečo ľutovať, je iba to, že toto národné somknutie nebolo skôr, dávno urobené za okolností pokojnejších, prevedené nie azda tak náhlivo, ale tým zriadennejšie, prenikavejšie in capite et membris. Ale tak či onak, je treba, aby tu bolo, aby sa prehlbovalo stále a stále, aby v sjednotených radoch somknutie bolo úprimné, uskutočnené ako bratské pracovné súručenstvo za zabezpečenie národnej budúcnosti. Je treba, aby toto somknutie síl a pracovné súručenstvo tu bolo a zostalo naďalej, ako jedine možné v týchto ťažkých časoch. Kto by ho chcel z akýchkoľvek príčin rozbiť, z jeho dohodnutej hlavnej línie vybočiť a strhnúť do akéhokoľvek dobrodružstva, bol by nepriateľom národnej veci, nepriateľom Slovenska i republiky. (*Potlesk.*) Kto by si vzal na seba toto efialtovské bremeno?

Historia bude našim zodpovedným sudcom, ale nemôžem iné, ako stále opakovať, čo som od októbra v tlači mnohokrát prizvukoval, že som skalopevne presvedčený o tom, že v tej situácii, v akej sa Slovensko i republika nachádzala, v Žilinskej dočielená dohoda a sjednotenie sa na hlavnej línii bolo tak pre Slovensko ako aj pre slovenský národ, ako i v dôsledkoch pre republiku dieťom zachovným. Ako príznak sa mi marí občiansky rozbroj inde so všetkými jeho hroznými dôsledkami a nemôžem dosť ťakovať božej prozre-

teľnosti za vnuknutie ciest, ktorými sme všetkému podobnému nešťastiu vyhli. Ak Žilina nespravila iné pre malý národ iba toto, už to je nesmierne mnoho. Vieme však, že dohoda a jej dôsledok: ústavný zákon o novom štátoprávnom postavení Slovenska v republike Česko-Slovenskej priniesol nielen vyrovnanie slovenské, ale i vyrovnanie česko-slovenské, ako to terajší predseda slovenského Snemu dr. Sokol v pražskom Národnom zhromaždení vyložil. A dnes je nám dvojmo treba tohoto užšieho a širšieho vyrovnania, aby sme po každej stránke jasne usrozmene- ni mohli rekonštruovať poranenú stavbu spoločného domova. Každá nejasnosť, nedorozumenie, spleťtosť a hádky maria toto dielo novej výstavby, vzbudzujú vzájomnú nedôveru a neistotu. Ale to by bola pohroma pre budovateľskú snahu, pohroma pre celú našu budúcnosť. Potrebujeme dnes viac než inokedy dôvery medzi sebou v našich individuálnych a národných vzťahoch. Dôvera je cement súdržnosti, ak tej niet, všetko sa rozpadáva a niet takých tuhých pantov, ktoré by natrvalo mohli pripútať ľudí a dielo k sebe. Dôvera však predpokladá jasnú a zreteľnú reč. Žilinská dohoda ju má, zákon o postavení Slovenskej krajiny ju má, musíme túto jasnú a zreteľnú reč udržať i naďalej, keď nechceme ustrnúť a skostnatieť na formulácii, ako to klubové usnesenie, tlmočené pánom poslancom dr. Budayom, správne vystihuje. Formulácia sa mení, jadro zostáva a toto jadro: politicko-štátna axioma Andreja Hlinku, citujem ako ju podáva odôvodnenie návrhu prvého nového zákona snemu Slovenskej krajiny v interpretácii pána poslanca Juliusa Stinu: Česko-Slovenský štát, ale v ňom suverénne uplatňovanie sa národnej vôle slovenskej, nehatený rozvoj národne-politický, kultúrny, náboženský, hospodársky, i sociálny slovenského národa v smysle dohôd uzovretých v Clevelande a v Pittsburghu (návrh zákona strana 2.).

Na tejto politicko-štátnej axiome Andreja Hlinku v smysle žilinskej dohody sme sa všetci sjednotili. túto axiomu pohnúť, ju zvrátiť, dať jej iný smysel, bolo by proti Clevelandu, proti Pittsburghu, proti Žiline, ba proti Hlinkovi. Bolo by to zvrátenie našej spoločnej hlavnej línie. A pridajme k tomu onú jedinou ideológiu: bolo by to proti záujmom slovenského národa.

Pán predseda vlády vo svojom prenikavom expozé prizukoval ono dátum Žiliny, ako dátum štátoprávneho zaistenia národa a základný začiatok budovania slovenského štátu, pridávame: ako člena štátneho sväzku česko-slovenského. Ako charakterizoval tento štát a jeho poslanie, to patrí nielen medzi najkrajšie pasáže vládneho prehlásenia, ale je to vzorné určovanie pre každý štát vôbec a preto klasické. Sú to slová,

ktoré si budeme pripomínať častejšie, sebe aj iným, aby sa na ne nezapadlo a od nich neodchyľovalo. Znejú takto: „Duchovný charakter našej literatúry, duchovný náter nášho ľudového umenia nám určuje naše miesto, aby sme sa i v budúcnosti hlásili k nadvláde ducha, ktorý je dušou našej histórie. Slovenský štát bude teda mocou duchovnou, ktorá si nebude zakladať na bohatstve, na zbraniach, na metodách policajnej brutality, lež na pestovaní duchovných hodnôt slovenského svojrázu, medzi ktoré patrí jednoduchosť života, čistota mravov, sociálne vyrovnanie stavov, na spravodlivosti založená národná snášanlivosť“. Je to vskutku najkrajšia devisa, pod ktorou môže ísť slovenská vláda do budúcnosti, tedy doslovne skoro štúrovská. Túto devizu schvaľovať, jej sa podriaďovať, ju prijímať, ňou sa spravovať je nielen povinnosťou štátnych kormidelníkov, ale všetkých nás. Budeme bdieť, aby sa táto ozaj duchovná charakteristika nášho štátneho poslanca nezasunula, vláda v tom môže počítať na účinnú spoluprácu a podporu.

Ale vôbec v každom rozumnom a prospešnom predsavzatí a podujatí, vo všetkých tých oblastiach, o ktorých obširne prehovoril pán predseda vlády, chceme a budeme slovenskú vládu, či tu v Sneme ako legálni zástupci slovenského národa a či všade vo svojom pôsobení a činnosti mimoparlamentnej podporovať. Veď niet na Slovensku, dúfajme, človeka, ktorý by nechápal, aké ohromné úlohy má slovenská vláda, čo všetko musela prekonať dosiaľ, čo všetko na ňu ešte čaká. A nielen že všetci chápeme jej ťažkú prácu, ktorú mala dosiaľ a ktorú má pred sebou, ale myslím niet zodpovedného slovenského človeka, ktorý by si neprial, aby sa táto práca nevykonala so zďarom. Veď v sádzke je napokon nielen osobný úspech a ambícia ľudí, ale prostredníctvom tohoto úspechu i prospech a požehnané napredovanie celého národa. Nezdar by neznamenal len nezdar osobný, ale otras celku, ohrozenie našich národných záujmov, ohrozenie prosperity Slovenskej krajiny, ba i celej Česko-Slovenskej republiky. Preto od samého začiatku, od čias ako pán predseda vlády prevzal vládnu moc slovenskú za strašlivých okolností, keď nad Slovenskom bol Damoklov meč zo severa, západu i juhu, všetci sme mu priali z duše zdarný výsledok, aby zachránil pre Slovensko to, čo sa zachrániť dá. Každý jeho krok sme sledovali s účasťou a podopierali s porozumením, či to bolo v Komárne, či vo Viedni, či to boli iné jeho vnútorné konsolidačné úsilia. Každé iné stanovisko voči tejto práci, bolo by bývalo nesvedomitým hazardovaním s osudami slovenskými. Na tomto stanovisku sotrvávame i dnes, keď okamžité nebezpečenstvo od nás odťahlo, je tu ešte úskalí a osídíel dosť, ktoré by

mohly zapríčiniť katastrofu. Preto vo všetkých podujatiach prospešných pre Slovensko vláda môže počítať s našou ochotou a spoluprácou a ak by sme mali niečo ešte viac prizvukovať, je to tá okolnosť, aby táto ochota a spolupráca bola ozaj čím častejšie a cieľuprimerane použitá. V tomto smysle je dobrým podkladom a zárukou činnosť slovenského Snemu, je súčasne i odkazom a ohlasom v smysle vládneho prehlásenia toho faktu, že vláda nechce mechanickú totalitu štátnej moci, ale víta kontrolnú a iniciatívnu činnosť Snemu. I tu našiel pán predseda vlády slová vzorne klasické, hodné zapamätania: „Štátnu moc podriaďujeme zákonom mravnosti a práva, podľa ktorej zásady štát musí rešpektovať práva individua, rodiny, spoločnosti a miestnych samospráv, za sväté považuje právo rodičov na výchovu dieťaťa, právo slobodného vierovyznania, garantuje právo súkromného vlastníctva a zabezpečuje pokojné spolunažívanie práce a kapitálu, zamestnávateľa, robotníka. Štát považuje za usmerňovateľa, ale nie za monopolného vykonávateľa individuálneho podnikania.“

Nech je mi dovolené, slávny Snem, aby som k niektorým význačným častiam expozé pána predsedu vlády urobil nejaké poznámky, k častiam, ktoré ma z rozličných dôvodov predovšetkým zaujímajú. Je to časť sociálnej politiky, časť politiky kultúrnej, dotýkajúcej sa podpory umenia a časť spadajúca do oblasti verejných práv.

Plne ma zaujala časť expozé, venujúca pozornosť sociálnej politike a je svrchovane vhodné a potrebné, že pán predseda vlády pripisuje jej tak veľkú dôležitosť, že nazval ju stredobodom pozornosti vlády. V duchu celej svojej minulosti iba čo najhorlivejšie súhlasím s ňou zásadou sociálneho solidarizmu, ktorú prizvukuje pán predseda vlády vtedy, keď hovorí, že každý člen národa i ten najslabší má jednakú hodnotu pre život národného celku a preto nárok na slušnú existenciu bez ohľadu na rozdiely stavovské a triedne. Tento solidarizmus správne a konzekventne uplatňovaný zmení triedne rozpory na triednu spoluprácu a tak nedá možnosti a príležitosti konfliktom, ktoré by viedli národ k priepasti a k záhube. Bolo by to mojím stanoviskom predtým a dnes je ním takisto v súhlase s prehlásením pána predsedu vlády. Nijaká preponderancia jednej výsadnej triedy, ale rozumná kooperácia všetkých v záujme celonárodného blaha. Z celého vládneho expozé pána predsedu vlády je však zrejmé, že si je vedomý toho faktu, že národ má svoje časti, vrstvy, triedy silnejšie a slabšie a že oné slabšie potrebujú zámernej výchovy, podpory, opatery, aby ich cit ľudského dôstojnosti, národná solidarnosť nebola poníže-

ná, zvrátená, podomletá, aby sa nevyvinul u nich trvalý pocit ukrivdenosti a tak vzdoru, hnevu a pomsty. Vieme kam by to zaviedlo. Preto súhlasím so všetkými tými predsavzatiami, súrim ich svrchovane potrebné realizácie, ktoré naznačil pán predseda vlády. Je to menovite uzákonenie rodinnej mzdy, čím bude odčinená dávna krivda robotníctva, zvýšená starostlivosť tak o nezamestnaných, ako aj o pracujúcich, na jednej strane tvorením pracovných možností, na druhej ochranou robotníctva, jeho zdravia, existencie, mzdových nárokov. Čo Slovensko súrne potrebuje, to sú kvalifikovaní robotníci, na ich nedostatok sa všetci odboroví pracovníci sťažovali, čo dalo príčinu nevyhnutnú hľadať takých inde. V našich továrňach je málo slovenských kvalifikovaných predrobotníkov, tu potom nepomôžu ponosy, že ich máme odinakaľ. Bude treba z najšikovnejších, najlepších si vychovať a postarať sa o intenzívnejšiu návštevu odborných, priemyselných škôl.

Vláda zmiernila nezamestnanosť, menovite mladšej slovenskej generácie tým, že uzavrela dohodu s ústrednou vládou republiky o prevzatí 9000 českých štátnych zamestnancov na Slovensku. Historia bude nepredpojate hodnotiť ich prácu na Slovensku, my chápeme sociálnu i psychopolitickú nevyhnutnosť tohto opatrenia, i keď pritom sa odohralo mnoho osobných tragedií. Zdá sa mi však vhodným a prinajmenej vkusným ten dekretálny spôsob, ktorý z tejto príležitosti užívalo slovenské ministerstvo spravodlivosti, vyslovujúc odchádzajúcim za ich činnosť vďaka.

Čo vo vládnom prehlásení zvlášť vrele vítame, to je uistenie pána predsedu o podpore slovenského umenia. Expozé spomína dramatické a výtvarné umenie, ale dúfame, že to isté sa vzťahuje i na ostatné oblasti umeleckého života. Slovenskí kultúrni činitelia všetkých bývalých politických odtienkov i dosiaľ vždy svorne sa domáhali zvýšeného porozumenia pre slovenské kultúrne potreby. Či to bolo vysielaním deputácií a memorand na kompetentné miesta, či článkami, či rozboormi a poukazmi v bývalom krajin-skom zastupiteľstve a výbore, či na parlamentnej tribúne pražského Národného zhromaždenia, kde sa len vyskytla možnosť, vždy a všade burcovali v prospech slovenského kultúrneho života, menovite v prospech významných kultúrnych ustanovizní národných. Koľko bolo takýchto zákrokov za lepšie podporovanie Matice slovenskej, Národného muzea, Slovenského národného divadla, Spolku slovenských spisovateľov, Živeny a ostatných našich inštitúcií. Bolo to, povedal by som, ušľachtilé zápolenie, kto by mohol prekonať viac prekážok, získať viac porozumenia a čo je najdôležitejšie: viac ozajstného výsledku, pomoci, pod-

pory. Lebo kultúrne a umelecké ustanovizne a spolky potrebujú nevyhnutne verejnej štátnej pomoci. Nemajú takých vlastných prostriedkov, ktoré by verejnú podporu urobili zbytočnou. Slovenský národný život nemá takých mecenášov-jedincov, ktorí by si mohli dovoliť jedným darom raz navždy zabezpečiť budúcnosť a činnosť patričných inštitúcií. Nemáme magnátov, ako Maďari, kde z daru grófa Széchenyiho — bolo to 100.000 zlatých — založená bola vedecká akadémia. Nemáme Rockefellerovcov, z ktorého základín pracujú celé univerzity. I u nás v minulosti i v prítomnosti našli sa síce ušľachtilí darcovia, ktorí darovali na takého cieľa na naše pomery význačné časti, — len si spomeňme na dar Petianov na starú Maticu, — ale prirodzene to nestačilo a nestačí. Organizovanie akcií celej verejnosti pri mnohých inštitúciách hodne pomohlo a ukázalo na národnú obetavosť, ale predsa len bola a bude vždy potrebná štátna subvencia, ak činnosť kultúrnych a umeleckých inštitúcií slovenských nemá sa ustavične zadŕhať. Nemožno povedať, že predošlé obdobie republiky by v tomto ohľade absolutne nič nevykonalo a nepomáhalo, ale žiaľ, vždy sme museli poukazovať na potrebu zvýšenej opatery, väčšej potreby a často sa stalo, že naše poukazy, žiadosti, upozornenia nemali dost ohlasu. Uvádžam v tomto ohľade svoje pražské parlamentné reči, kde som sa s týmito problémami v priebehu 2 rokov dosť zapodieval, v niečom s úspechom, v niečom s neúspechom. Suma štátnych podpôr na slovenské kultúrne a umelecké ustanovizne za 20 rokov isteže vydala by pekný peniaz, ale mohla a mala byť hodne vyššia práve preto, lebo naše mladé a práve preto slabšie ustanovizne to viac potrebovaly, ako staršie a vyvinutejšie inštitúcie české. I v týchto veciach často prekážala neznalosť situácie, pomerov, často i byrokratická neudalosť. Dnes, keď možnosť i zodpovednosť za vlastný kultúrny vývin je na nás samých, musíme venovať slovenskému kultúrnemu životu a jeho rozvoju zvýšenej pozornosti. Vládne vyhlásenie túto pečlivosť sľubuje. Vec slovenskej osvety a tak i potrebných podpôr pre kultúrne a umelecké ustanovizne má na starosti ministerstvo školstva a národnej osvety. Má na čele povolaného a znalého strážcu v osobe pána ministra Siváka, ktorý bol sám, myslím, dlhoročným predsedom významnej slovenskej umeleckej korporácie a tak najlepšie pozná kultúrny a umelecký svet slovenský, jeho význam i stesky. Nie som členom rozpočtového výboru a preto nemám dost vlivu na upozornenie dôležitosti niektorých subvencionálnych faktorov. Nevieť teda ako obišli, obávam sa však, aby sa duch ináč prepotrebnéj sporivosti nevybíjal katastrofálne na oblasti slovenského umenia. Mám obširne informácie od kompetentného činiteľa

Slovenského národného divadla o všetkých reálnych potrebách dramatického umenia. Je to pán vládny komisár dr. Dušan Čradníček, ktorému zaiste celá slovenská verejnosť je povďačná za veľkú a ťažkú rekonštruktívnu a reorganizačnú činnosť, ktorú koná v Slovenskom národ. divadle. Mám v rukách obširný elaborát o tom, že reálne potreby Slovenského národného divadla činia 3 aj pol miliona korún, z ktorých od predošlého ministerstva školstva dostávalo 2 miliony korún. Podľa vládneho komisára samého, ako i podľa iných divadelných odborníkov táto suma je i naďalej nevyhnutne potrebná, ak len nechce Slovenské národné divadlo klesnúť na úrovni i na význame. Dnes máme iba toto jedno oficiálne divadlo, od neho závisí osud celého dramatického umenia na Slovensku, nie je teda možné, aby sa macošsky obišlo, už ani preto, aby sa neporovnávala minulosť s prítomnosťou v neprospech tejto.

Z tejto príležitosti upozorňujem znova, ako som to činil viackrát predtým inde, na osud Hudobnej a dramatickej akadémie v Bratislave, ktorá prešla a prechádza ozajstnou kalváriou neistoty a zmietania. Je na čase v blízkej budúcnosti skončiť jej neblahý stav.

Vláda vyzdvihuje ako krásne predsavzatie založenie umeleckej galérie. Je to predzvesť, ktorá iste poteší naše výtvarnícké kruhy. Práve dnes večer sú porady medzi rozličnými umeleckými korporáciami a to z iniciatívy výtvarníkov, ale za účasti aj ostatných i spisovateľských kruhov, menovite zo Spolku slovenských spisovateľov o vytvorení Sväzu slovenských umeleckých spolkov. Tak celá slovenská umelecká obec všetkých oblastí sdružila by sa tesnejšie na ochranu svojich stavovských záujmov. Zodpovedá to zaiste aj intenciám pána predsedu vlády, je to záujem národný, aby sa sily skoncentrovaly. Slovenskí spisovatelia, sdružení ináč vo svojom stavovskom spolku, v osobitnom memorande vítali pána predsedu vlády a chystajú sa predostrieť svoj pracovný program ďalšej budúcnosti. Slovenskí spisovatelia v kritických dňoch nášho národa, Slovenska i republiky úzkostlivo si uvedomovali svoju povinnosť. Ich umelecké reagovania sú známe z našich revuí a dennej tlače. Boly to výkriky stesku, bóľu, varovania i radosti nad národnou záchranou. Ich práce súvisely s prameňmi celého národného života. V tom stáli a stoja pevne na slovenskej tradícii. Treba im umožňovať ich osobnostný umelecký vývin. Prosíme vládu, aby znovu zriadila umelecké cestovné štipendiá, ktoré sú k tomu nevyhnutne potrebné. Upozorňujeme takisto na zriadenie slovenských štátnych cien, ktoré nech majú výšku dôstojnú. V tom nech je nám príkladom cudzina. Ministerstvo zdravotníctva predtým udeľovalo chorým spisovateľom 50%

slevu na pobyt a na liečenie v štátnych kúpeľoch. Prosíme, aby túto prax zaviedlo i slovenské ministerstvo zdravotníctva.

Napokon z dôvodov národne-prestížnych dávam na úvahenie, či by po vzore francúzskom, nemeckom, talianskom, maďarskom, poľskom i českom nebolo vhodné, aby slovenská vláda pomýšľala založiť Slovenskú akademiю vied a umení, alebo — keďže Matica slovenská má vedecké odbory, — prinajmenej Slovenskú akademiю krásnych umení. Poslúžilo by to i našim medzinárodným kultúrnym stykom, poslúžilo by to našej duchovnej expanzii, ktorá môže a má byť podľa úvodných slov pána predsedu vlády našim prvým poslaním. Naše niektoré umelecké diela už i doteraz získali nám úctu, priateľstvo a lásku. Slovenská umelecká tvorba, hodnotná slovenská kniha, významný slovenský autor-umelec s patričnými stykmi v kultúrnych kruhoch medzinárodných môže pre slovenskú národnú vec vykonať často viac, ako úradník-diplomat.

V kruhoch spisovateľsko-umeleckých možno počuť rozmanité chýry o opatreniach knižných, či čo do technickej organizácie, či čo do zásahov obsahových. Čo sa týka technickej stránky ide zvesť o knižnom monopolnom koncerne troch našich veľkých nakladateľstiev. Akokoľvek isteže súhlasíme s koncentraciou národných síl a teda aj s organizáciou duchovného a v tom i umeleckého života, výlučný knižný monopol s hľadiska rozvoja spisby nepovažujeme práve za najšťastnejší a prosíme slávnu vládu, aby túto okolnosť láskavo uvážila. Viac nakladateľstiev znamená pre mladé debutujúce sily viac možností, určité hierarchické stupne dopredu, čulejší, tempovitejší umelecký život. Znamená možnosť výberu, nepodliehanie len jednému oficiálnemu monopolnému vkusu, riadenému pravdepodobne úzkym okruhom ľudí.

Sme ostre proti pestovaniu „zvrhlého umenia“, na šťastie v slovenskej umeleckej tvorbe je ho málo, alebo skoro vôbec nič. Práve v mene onej pánom predsedom vlády citovanej „nadvlády ducha“ dúfam, ktorú spomína, nebolo by zdravé dať okovy na slobodný zdravý rozlet. Spiritus volat ubi vult.

Na koniec niečo z oblasti verejných práv a i tam z takého úseku, ktorý sa síce vo vládnom vyhlásení nespomína, ale ktorý je veľadôležitý. Ako rodák z kraja baníckeho mám k tejto oblasti — k štátnym bankým a hutníckym závodom — dávny a vrelý vzťah, znajúc aspoň časť tohoto úseku z vlastného častého pozorovania a informácií. Ide tu predovšetkým o štátne bane na zlato, srebro a olovo v Banskej Štiavnici, na striebro a zlato v Hodruši. Spravované sú štátnym bankým riaditeľstvom v Banskej Štiavnici. Tieto bane

jestvujú už dlhé stáročia, v dôsledku čoho pracuje sa tu v značných hĺbkách. Z toho vyplýva, že treba udržiavať nielen mnohokilometrové dlhé chodby, ale aj veľké sumy venovať na čerpanie vody z hlbokých horizontov. Kovnatosť dobývanej rudy je nízka, na hradenie výdavkov nepostačujúca a preto pri týchto bankých závodoch sa javieva v rozpočte vykázaný veľký schodok. Zamestnaných je tam na tisíc robotníkov a okrem toho značný počet úradníkov. Niektorí by mohli tvrdiť, že pri tak značnom deficite — 8,000.000 K — bolo by hľadám výhodnejšie tieto závody zastaviť a čiastku bilančnej straty vyplácať ako podporu v nezamestnanosti, čím by štát ešte ušetril. Toto zdanie je však klamlivé, musíme sa tu dívať na skutočnosť, že pri týchto závodoch neplatia sa len mzdy robotníctva a platy ostatných zamestnancov, ale vyplácajú sa veľké sumy v podobe penzií, platia sa dane, nakupujú sa za veľké sumy rôzne hmoty, spravuje sa veľký štátny majetok, takže tieto závody dávajú výživu priamo nielen robotníctvu a úradníctvu, ale zabezpečujú zamestnanosť aj v iných odvetviach priemyslu a v obchode ďalším stovkám robotníctva a zamestnaneckva. Banská Štiavnica — Hodruša a ich okolie je kraj neúrodný a preto veľmi chudobný, komunikačne nedostatočne vybavený. Banská Štiavnica s hlavnou traťou je spojená železnicou úzkokojajnou, Hodruša leží 8 km od železnice. V tomto kraji okrem cigarovej továrne v Štiavnici a továrne v Sandríku nijakého väčšieho priemyslu niet, takže prípadné zastavenie tamojšieho baníctva malo by pre celý kraj nedohľadné následky. Preto musíme iba uznávať snahu slovenskej vlády, že popri značnom deficite tamojšieho baníctva bude toto ďalej udržiavať a svojimi opatreniami zasahovať v tom smysle, aby podľa možnosti sa tam dosiahlo lepších výsledkov.

V znamení týchto náhľadov, pripomienok a prosieb vyslovujem k expozé pána predsedu vlády svoje kladné stanovisko dôvery a spolupráce. (Potlesk.)

Predseda dr. Sokol (zvoni): Slovo má pán poslanec Mach.

Poslanec Mach: Slávny Snem! Kto by to bol veril čo len pred rokom, že teraz vo februári 1939 budeme v slovenskom Sneme hovoriť o slovenskom štáte. Kto by to bol veril, že budeme hovoriť o vládnom vyhlásení a z neho citovať takéto slová: Tu na pôde svojho Snemu budujeme svoj štát, svoj nový štát, svoj slovenský štát. No boli takí čo verili, i keď nie v tak rýchly spádu udalostí, ale boli takí, čo verili, že príde k týmto dňom. A to boli tí, ktorí mali odvahu domyslieť si poslanie národa do dôsledkov.

Vládne vyhlásenie, ktoré nehovorí len o programe do budúcnosti, ale opiera sa o veľkú a sta-

točne vykonanú prácu, v čom je istá záruka, že vláda i budúci program uskutoční s takou istou statočnosťou, toto vládne vyhlásenie je najlepšou propagandou nového Slovenska. Niektorí myslia, že základ blahobytu je v zlato. Že zlato je základ. Ja tvrdím: našim zlatom je viera v uskutočnenie, v realizovanie tohto vládneho vyhlásenia, viera a odvaha žiť životom takým, aký nám predpisuje toto vládne vyhlásenie. Ja po tomto vládnom vyhlásení celkom sme mohli by som vypísal pôžičku, lebo viem, že tá pôžička mala by úspech. Viem, že tí Vajnorači, ktorí tu boli včera a hovoriac o svojom družstve spomínali, že tam majú 3 milióny, viem, že tie 3 milióny po tomto vládnom vyhlásení dali by na budovanie nového Slovenska, na budovanie slovenského štátu a že tak urobí každý Slovák, každá Slovenka, každý, kto má niečo odoľožené. (*Vrava.*) Toto vládne vyhlásenie, ako ráčite vidieť, vydali sme i v brošúrke. Vydali sme ho preto, aby sa stalo krvou, aby prešlo do duší, do mysli všetkých Slovákov, najmä verejných pracovníkov, vychovávateľov mládeže a ľudu, kňazov a učiteľov, veliteľov Hlinkovej gardy, notárov, starostov obcí a cez týchto do krvi celého národa. Vládne vyhlásenie je logickým dôsledkom a vyviera z manifestu 6. októbra. Boly určité obavy, že tento manifest bude odmontovaný, že smysel 6. októbra nebude realizovaný. Vďaka konštatujeme, že smysel revolučného žilinského manifesta je konkretizovaný v tomto vládnom vyhlásení dr. Tisu. Čo hovorí 6. október? My Slováci, ako samobytný slovenský národ, žijúci od vekov na území Slovenska, uplatňujeme si svoje samostatné právo a preto dovoľávame sa medzinárodného zagarantovania nedeliteľnosti svojej slovenskej národnej jednoty a nami obydlenej zeme. Chceme slobodne podľa vlastnej vôle určiť svoj budúci život v plnom rozsahu, v to počítajúc aj štátnu ústrojnosť v priateľskom spoložití so všetkými okolitými národmi a tak prispieť k usporiadaniu pomerov v strednej Európe v duchu kresťanskom. Toto je smysel 6. októbra a na tomto základe, ďakujeme za to, buduje, stavia i slovenská vláda a bude stavať, ako to hovorí jej program i v budúcnosti. Keďže 6. október je logickým výsledkom odvekej túžby národa žiť samostatným, samobytným národom dôstojným životom a vládnúť suverénne nad svojou krajinou vo svojom štáte, keďže je on logickým pokračovaním snažení všetkých generácií, ktoré si uvedomili, že patria k národu slovenskému, pokračovaním práce a borby Bernolákovej, Štúrovej, Hurbanovcov a ostatných, najmä však borby Hlinkovej, podporovanej zahraničnými bratmi menovite americkými Slováckmi, tak môžeme právom povedať, že vládne vyhlásenie cez 6. október žilinský zapojuje sa do Bratislavy, manifestujúcej s

americkými delegátmi Hletkom a Huškom za slobodu národa, zapojuje sa do piešťanského manifestu, ktorý pred rokmi hovoril o tom, že slovenský národ stavia sa do frontu národov protimarietistických. Zapojuje sa tento žilinský 6. október do pribinovskej Nitry, do trenciansko-teplického sjazdu mládeže, do Jurigovho vyhlásenia v peštianskom sneme, do Pittsburgu i Clevelandu, do martinského memoranda, do shromaždení Štúrovcov a tak idúc ďalej nadväzuje až na ten Pribinov kresťanský kostolík, ktorý viac ako pred tisícsto rokmi dokazoval existenciu slovenského národa, tu pod Tatrami. Terajšie vládne vyhlásenie a fakt, že ho s najväčším nadšením a bez výhrad prijali nielen všetci slovenskí zákonodarcia, ale i zástupcovia všetkých národov žijúcich v našej krajine, dokazuje, že ako tu žili Slováci od vyše tisícsto rokov, ako vedeli o Slováckoch Annales fuldenses dávno pred tisícsto rokmi, že ako tu cez Cyrila a Metoda Slováci šírili kresťanskú kultúru, že ako tu bojovali pred sto rokmi za svoje práva, tak tu žijú, ale už vo svojom štáte a tak budú žiť Slováci na veky so slávou.

Do krvi každého Slováka, do mozgov, do duše všetkých nás musí prejsť vedomie veľkého posolania slovenského národa. Toto poslanie určené nášmu národu Bohom a dejinami môžeme vykonávať slobodne len v svojom slovenskom štáte. My nemôžeme a nesmieme ináč ako plniť vôľu božiu, odkaz dejin a vôľu národa.

Počul som tu dnes slová o slabom národe. Nie, sme a budeme veľkým, sme a budeme duchom veľkým a šťastným národom, keď si uvedomíme poslanie národa slovenského a keď statočne budeme plniť našu národnú misiu na tejto dôležitej križovatke rozličných záujmov mocenských prúdov ideologických v tejto krajine podtatranskej, ktorá na jednej strane povolaná je sblížovať a vyrovnávať protívne záujmy i prúdy, kým na druhej strane, ale zrejme v prvom rade, je povolaná dávať národu slovenskému poslať, aby tu tvoril hodnoty sebe i ľudstvu a žil na slávu božiu.

V minulosti i v dnešku je záruka našej bezpečnej a čo raz lepšej budúcnosti. Z našej krvi, z našich plodov, z práce našich otcov tyli iné národy a iné krajiny. Národ žil v otroctve, v cudzej službe a jednako nepadol, nezahynul, ani pod tyranom jedným, ani pod tyranom druhým. Nezahynul, lebo mal vieru a odvahu žiť. Keď nevedel doma, išiel do cudziny a tam pracoval, tam bojoval Slováck, ale vždy očami obrátenými na podtatranský kraj a na poslanie národa, žijúceho v znamení dvojkríža. Toto poslanie bolo vo vedomí, alebo aspoň v podvedomí všetkých generácií národa, i keď sa prejavilo len občas, žilo v útro-

bách slovenských duší, slovenských hôr, slovenskej pôdy, ba aj tých belgických alebo francúzskych baní, amerických tovární alebo argentinských rovín a vrchov.

Viera a odvaha držala nás za horších čias. Viera a odvaha, podložená tak reálnym podkladom ako je vládne vyhlásenie, musí nás hnať k vysokým metám v plnení božieho prikázania a odkazu dejín k štátu slovenskému. Propagovať toto vedomie, mať ho v krvi tak, aby si každý priateľ ale i nepriateľ nadobudol presvedčenia, že vieme, čo je naše poslanie a že ho chceme stoj čo stoj plniť v našom štáte slovenskom, musí byť povinnosťou každého Slováka a musí byť pečatou na každom zákone slovenského Snemu, na každom počíne slovenskej vlády, na každom kroku už i toho žiaka, idúceho do školy, profesora idúceho ku katedre, novinára alebo spisovateľa, kňaza alebo sedliaka, vojaka alebo dielovedúceho. Tejto myšlienke slúži a bude slúžiť naša propaganda, náš rozhlas, film, divadlo, umenie, tlač. Tým je postavené u nás všetko do služby pravdy. My nemáme čo skrývať a nemusíme vymýšľať figle, aby sme získali pre našu pravdu svet. Len ju ukázať treba. Ak nám ktosi tvrdil, alebo by tvrdil, že v Trenčíne žijú povedzme Maďari, zaviedli sme ho tam, a presvedčil sa, že tí Maďari sú niekoľkí židia, kým všetci ostatní sú Slováci. Ak niekto nechce veriť, že od nás odlúčili sa tisíce Slovákov, povieme mu, aby išiel na tie kraje. Ak niekto pochybuje, či je židovstvo jedným z najväčších nepriateľov a nešťastí nášho národa, pošleme ho do mesta i na dedinu a uvidí, že čisto slovenským mestám židia dávali neslovenský ráz, kým pracujúci ľud bol slovenský a presvedčí sa na tej dedine i o tom, kto ničil ľud pálenkou, kto ho oberal o ovocie práce, ko ho hnali na bubon, alebo do cudziny, kto bral 20% úroky a kto ho takýmto spôsobom pomáhal držať v otroctve cudzích režimov. Ak sa niekde ďaleko na západe niektorí štátníci, filozofi alebo čitatelia novín rozčulujú nad tým, že sa tu nejakou neľudsky zaobchádza so židmi, čo je ináč nepravda, tak nech príde do našich miest, do našich dedín, a keď uvidí skutočnosť, obdivovať bude trpezlivosť slovenského ľudu, obdivovať bude jeho disciplínu a obdivovať bude pevnosť vlády. Áno, čudovať sa bude, lebo keby židia robili medzi Francúzmi, alebo Angličanmi, prípadne Američanmi to, čo u nás, tak by ich odtiaľ už dávno vyhнали.

Musíme v záujme národa vyriešiť do dôsledkov túto židovskú otázku, lebo nevyriešená je najlepšou prekážkou v ceste k slobodnému plneniu misie nášho národa v slovenskom štáte. Ďalšou prekážkou by bola i nevyriešená otázka česká a my všetci tieto prekážky nie z nenávisťi

oproti iným, ale z lásky a z povinnosti k národu svojmu musíme vyriešiť tak, ako sme to hlásali v časoch boja a ako to vyžaduje smysľ nášho poslania, tak jasne vyjadrený v žilinskom manifeste a vo vládnom vyhlásení.

Ako má právo a povinnosť každý dospelý jednotlivec a ako to má i v náture stať sa samostatným, aby mohol byť osožným členom spoločnosti, má toto právo i najmenší prípadne najchudobnejší človek, tobôž má to právo národ. Vraždu nikdy nesúdili podľa toho, koľko centimetrov alebo kilogramov mal zavraždený. Ani právo národa na samostatný život sa nesúdi podľa toho. Jednotlivec i najmenší podľa božieho poriadku musí mať kus zeme, čo ako malý, musí mať byť, kde len on a nikto iný má právo domáceho pána. Kde len on a nikto iný môže povedať hoci komu: vitaj, kde len on rozkazuje a nie ten súd, i čo by mal to kaštieľov. Pod Tatrami len slovenský národ môže povedať, že je tu domácim suverénnym pánom. Talian v Taliansku, Nemec v Nemecku, Maďar v Maďarsku, Angličan v Anglicku, každý vo svojom štáte vyžíva svoje národné bytie, svoju suverenitu, plní svoje národné poslanie. Na Slovensku to patrí božím právom jedine národu slovenskému. Len on tu má a musí mať svoj zákonodarný snem, svoju armádu a všetko, v čom sa prejavuje suverenita národa.

Toto vedomie, tento boží poriadok sveta musí byť v našej krvi a musí sa zračiť — ako som už povedal — v každom našom konaní. Tak ako v mojom byte, v mojej rodine, len ja mám právo povedať, kde majú stáť kachle, kde stôl, aké meno dať dieťaťu, a akou rečou má to dieťa hovoriť (*hlučná veselost*), tak musí mať národ podstať v svojom štáte, ktorého je suverénnym pánom a ktorým ako človek svojím bytom, svojím bytím, vyžívaním svojho človečenstva v svojom domove a svojou rodinou zapojuje sa do spoločnosti ostatných národov. Len ten národ môže byť ľudstvu na osoh a slobodne konať ľudstvu na osoh svoje poslanie, ktorý takto koná v svojom štáte. Ináč môže sa stať stálym nebezpečenstvom, revoltujúcim elementom, ktorý stále ohrozuje poriadok sveta. Máme na to dosť dôkazov starých i nových.

Nuž nebáť sa konať naše národné poslanie. Nevravím, treba kalkulovať ako kalkulujú a správne kalkulujú naši národohospodári. Ale keď kalkulujeme, nadovšetko počúvame na hlas svedomia, na hlas srdca, ktoré najlepšie cíti, čo je poslaním človeka a na hlas národného srdca, ktoré najlepšie vie, čo je poslaním národa. Kto bez srdca a len svojím úzučným rozumom kalkuluje, či sa oplatí osamostatniť sa, oženiť sa, povedzme mať dieťa, kto len kalkuláciou myslí na to a nie srdcom, ten sa nikdy neodváža dačo uro-

biť, nikdy mu to nevyjde, nikdy nebude mať isté ako to bude. a dieťa takto kalkulujúceho bez srdca obyčajne sa nenarodí. *(Tak je, tak je!)*

I v žiti národnom treba ísť, vravím, za hlasom srdca. Toho národného. Za hlasom, ktorý vedie chlapa bez pušky často i proti celým regimentom. I proti všetkým výpočtom t. zv. rozumu. Ale nakoniec zvíťazí ten, kto ide za hlasom srdca. Videli sme pred sebou obrovskú silu protivníka. Raz za rakúsko-uhorského, raz za česko-slovenskému režimu. A my nemali sme azda ani jednej pušky a boli sme tak rozbití, nevedeli sme kedy a nevedeli sme ako zvíťazíme ale verili sme — mali sme odvalu, a zvíťazili sme.

Veril náš večný vodca Andrej Hlinka, verili naši martyri Mikuš, ktorého na smrť ranili v Trnave v boji za autonomiu, verili naši námestovskí martyri, veril Šoltýs v Zemplíne, veril Hanušovský, ktorý položil svoj život v Košiciach v obrane Andreja Hlinku, verili desiatky, stovky a tisícky ďalších. Verili a neverili márne. Tak ako černovskí martyri, ako Hurbanovci a ostatní nebojovali márne a nepadli márne, tak nebojovali márne ani naši martyri za autonomiu, ani tí, čo sedeli v žalároch, ani tí rodoobranci, ani tí sedliaci a robotníci čo trpeli, netrpeli nadarmo, lebo verili a mali odvalu, a preto zvíťazili. Musíme mať odvalu i teraz, keď sme už urobili prvý najdôležitejší krok, odvalu plniť a splniť národné poslanie. Ja som istý, že máme túto odvalu, máme túto vieru; keď ju máme som istý, že udržíme naše Slovensko, že zostaneme tu pri Dunaji, že budeme tu večne vládnuť ako to tá pieseň naša gardistická hovorí: Od Dunaja až po Tatry. Preto treba odmietnuť stále sa opakujúce, ale prirodzene vždy bezpodstatné chýry, že to alebo ono padne, že sa vyprázdňuje Bratislava, atď.

Vo vládnom vyhlásení je niečo, že vrchný súd z úsporných dôvodov má odísť z Bratislavy. V tom niektorí už hneď videli vyprázdňovanie Bratislavy. Ja myslím, najúspornejšie by bolo, zrušiť tie vrchné súdy, ten vrchný súd, stvoriť najvyšší a ten nechať tu v Bratislave. Na každé také chýry, ktoré by mali podlamovať dôveru, že tu zostaneme, odpovedať vždy dôkazmi práce, tak ako niektoré rezorty to už dokazujú. Investujú do Bratislavy, stavajú tu, budujú tu. Toto je najlepšia odpoveď na všetky takéto pletky. Náš ľud navykol slúžiť cudzím, a preto zakrpately v ňom sily, ktoré by ho mali hnať k podnikavosti. Musí sa zmeniť mentalita tých, ktorí si myslia, že najlepší a najbezpečnejší život je život oficiála, školníka, alebo nejakého prednostu. Škola, rozhlas, kniha, noviny, umenie, všetko musí pracovať na tom, aby sme vykynožili z nášho národa zbytky otrockých zvykov a viedli ho k odvahe samostatne žiť, podnikáť, zveľaďovať roľu a dielňu,

tvoriť nové hodnoty, a nie mať záľubu v zametaní školy, alebo v oprašovaní aktov.

Podnikať, tvoriť, ale zase nepripustiť, aby sa tvorilo len pre niektorých vyvolených z mozolov ľudu, ale aby sa tvorilo pre všetkých, aby tu rástol blahobyť, pre všetkých rovnako. Zmenu režimu neslobodno tak chápať, že sa vymenia nejaké tie členstvá v správnych radách, nie, naopak, na príklad i na tomto poli treba urobiť poriadok radikálny, ako ho už vláda začala robiť. Politických zbohatlíkov starých poriadne odaniť. *(Potlesk.)* Ak ide o honorár z členstva správnych rád, zaviesť tento honorár do nejakej spoločnej kasy, z ktorej sa bude čerpať pre budovanie celého nášho štátu. Bolo by veľmi nebezpečné, keby tu niekto mohol brať nejakých 30, 40, alebo 50.000 K len za to, že si do roka 2—3 razy sadne do mäkkého fotelu daktora podniku, kým robotník toho istého podniku nedostane za 300 dní tvrdej práce azda ani 20.000 K. Slobodné Slovensko, slovenský štát chceme a musíme mať, ale udržíme ho len vtedy, keď ho na jednej strane očistíme od mentality otrokov, od tyranstva cudzích príživníkov a keď na druhej strane tento štát prinesie zmenu nielen do vládnych siení, ale najmä do robotníckych a sedliackych chalúp. Zmenu v tom, že lepšie sa bude dýchať, že zdravší bude ten byt, výnosnejšia tá roľa, statočnejšie honorovaná tá poctivá robotnícka práca. Keď bude tu svätý kult početnej rodiny a keď v krvi nás všetkých bude vedomie spolupatričnosti v práci na budovaní nášho slovenského štátu. Toto vedomie spolupatričnosti s národom celým musíme mať najmä my zákonodarcia. My musíme mať i najväčšiu vieru a odvalu budovať svoj štát, ako nám to prikazuje zákon boží, odkaz dejín a odkaz nášho večného vodcu Andreja Hlinku. V tomto znamení volám ti, slávny slovenský Snem, Na stráž. *(Potlesk.)*

Predseda dr. Sokol *(zvoni)*: Viac rečníkov niet, rozprava je skončená.

Rozprava o vládnom vyhlásení v smysle § 65 rokovacieho poriadku končí sa vždy hlasovaním o tom, či Snem schvaľuje vyhlásenie vlády alebo nie.

Prikrôčíme k hlasovaniu o vládnom vyhlásení.

Zisťujem, že Snem je schopný sa usnašať.

Kto súhlasí s vládnym vyhlásením, tak ako ho predniesol pán predseda vlády dr. Tiso, nech zdvihne ruku. *(Deje sa.)*

Zisťujem, že vládne vyhlásenie prijaté je jednohlasne. *(Potlesk.)*

Predseda dr. Sokol *(zvoni)*: Týmto je program 2. schôdzky Snemu vyčerpaný, schôdzku zaključujem a oznamujem, že v smysle usnesenia predsedníctva Snemu budúca schôdzka svolá sa písomne. *(Potlesk.)*

(Koniec schôdzky o 14.30 hod.)

Príloha k tesnopickej zpráve

o 2. schôdzke Snemu Slovenskej krajiny v Bratislave v dňoch 21.-23. II. 1939.

1. Reč poslanca ing. **Karmasina** (viď str. 36. Tesnopickej zprávy):

Der Herr Ministerpräsident hat in seiner gestrigen Regierungserklärung sein Aufbauprogramm vorgelegt, dessen Durchführung die Zukunft des Staates zu gewährleisten imstande ist. Ich möchte dem sachlichen Teil dieses Programmes einige Bemerkungen hinzufügen. Es ist verständlich, wenn bei der 1. Arbeits-sitzung in erster Linie die Bedeutung des Staates und die Bedeutung des Aufbau-programmes für das slowakische Volk bestimmt wird. Aber wir Deutschen in der Slowakei erklären, daß dieses Programm auch für uns verbindlich ist. Auch wir wollen mitarbeiten an dem Aufbau des Landes. Ja, wir behaupten sogar, ein Recht dazu zu haben, dieses Land als unsere Heimat zu betrachten. Wir müssen bloß in der Geschichte etwas zurückblättern. Die Ahnen der Deutschen sind vor 800 Jahren nicht mit dem Schwert eingezogen, um sich mit Gewalt hier einen Lebensraum zu schaffen, sondern mit dem festen Willen, am Aufbau mitzuhelfen. Wir brauchen bloß eine Reise durch die Slowakei zu unternehmen, um feststellen zu können, daß unsere Ahnen hier eine gute Aufbauarbeit geleistet haben. Auch wir, die wir heute mit Ihnen zusammenleben, wollen diese Aufbauarbeit fortsetzen, wir wollen aber gleichberechtigte Partner sein. Wir haben in den letzten Jahren Schulter an Schulter mit Ihnen, vor allem mit den Herren der slowakischen Volkspartei gemeinsam gegen die Ungerechtigkeit des alten Regimes gekämpft. (*Tak je!*) Der Sieg der Sudetendeutschen war gleichzeitig Ihr Sieg. Ihr Sieg, meine Herren, war gleichzeitig unser Sieg, denn am 6. Oktober entschied sich nicht nur das Schicksal der Slowaken, aber auch die deutsche Volksgruppe erhielt damals die Möglichkeit, sich restlos zur nationalsozialistischen Weltanschauung bekennen und auf andere Weise ein neues Leben einrichten zu dürfen. Am 6. Oktober erklärte sich das Deutschtum zur Mitarbeit mit der um die Freiheit ringenden Slowakei bereit. (*Potlesk.*) Heute will ich diese Erklärung wiederholen. Wir müssen aber auch ersuchen, daß der Begriff der Minderheit aus der Debatte ausgeschaltet wird. Gerade dieser Begriff war es, der 20 Jahre lang ein Zusammenleben der Völker unmöglich machte. Der Begriff als solcher stellt nämlich

nicht Gleichberechtigte nebeneinander, sondern läßt eine gewisse Überordnung zu. Wir wollen keine Minderheit, sondern gleichberechtigte Partner sein. Entnationalisierungsbestrebungen oder Volkstumskämpfe müssen aus dem zukünftigen Leben des Staates ausgeschlossen werden. Entnationalisierungsbestrebungen deuten auf Minderheitsgefühle hin. Weder Sie haben es notwendig, uns gegenüber ein Minderheitsgefühl zu haben, noch wollen wir in ein Minderheitsgefühl hineingedrückt werden.

Der Herr Ministerpräsident zitierte gestern das Sprichwort „clara pacta, boni amici“. Als wir im Oktober zusammentrafen in der Nacht vom 6. auf den 7. Oktober und sie uns damals das freie Bekenntnis zum Nationalsozialismus gewährten, als sie uns zusagten, daß wir uns unsere Selbstverwaltung hier aufbauen können und aufbauen dürfen, da haben wir damals keine clara pacta geschlossen, sondern wir haben mit Ihnen im vollen Vertrauen auf unsere gemeinsame Zukunft und in dem Bewußtsein, daß wir das letzte Stück der Vergangenheit miteinander gegangen sind, daß wir dasselbe Schicksal miteinander getragen und überwunden haben, dieses Vertrauensverhältnis geschaffen, ohne es schriftlich festzulegen, und ich möchte feststellen, daß Ende November, als Herr Ministerpräsident uns die Erklärung abgab, oder sagen wir diese Erklärung vom Oktober unterstrich, und erneut betonte, daß auch das kein Vertrag war, sondern, eine Abmachung die auf gegenseitigem Vertrauen beruhte. Denn Verträge, Gesetze, die reizen ebenfalls sehr leicht zu Übertretungen zu Übertretungen. Und wir hatten keine vorbildlicheren Gesetze als das Sprachenrecht oder sagen wir den Aufbau des Kulturlebens in der früheren Tschecho-Slowakei und trotzdem mußten wir immer Klage führen, weil Gesetze nun einmal doch nur ein Stück bedrucktes Papier sind, welche in der Hand einer Administrative, welche böswillig ist, so ausgelegt werden könnte, wie eben diese Administrative es will. Ich möchte hinweisen darauf, daß beispielsweise nach dem Frieden, den wir mit dem Herrn Ministerpräsidenten, wenn ich so sagen darf, geschlossen haben, die „Neue freie

Presse“ erklärt hat, der Friede von Preßburg sei nicht ein Friede zwischen zwei vertragsberechtigten Partnern, sondern er sei etwas ganz Neues, er sei ein Friede zwischen Volk und Volk, der wertvoller und bedeutungsvoller sei, als manche Verträge und Abmachungen, welche in der Vergangenheit geschlossen worden sind. Wir wollen also nicht Verträge haben, sondern wir wollen tatsächlich ein klares Verhältnis zwischen den beiden Völkern, beziehungsweise zwischen dem slowakischen Volk und der deutschen Volksgruppe haben. Die Voraussetzung für dieses klare Verhältnis ist aber, daß verschiedene Mißverständnisse, welche auch heute noch bestehen, ausgeschaltet werden. Vor allem muß alles Fremde ausgeschaltet werden, was zwischen der deutschen Volksgruppe und dem slowakischen Volk heute noch vorhanden ist. Da müssen wir vor allem die Juden ausschalten, denn, meine Herren, es ist doch so, daß gerade die jüdische Presse es auch heute noch ist, welche ein lebhaftes Interesse daran hat, daß diese klaren Verhältnisse zwischen den Slowaken und den Deutschen nicht bestehen. Die jüdische Presse ist es, welche immer wieder Mißverständnisse künstlich erzeugt und allenfalls vorhandene und begreifliche Mißverständnisse aufbauscht. Also ohne Vermittlung der Juden wollen wir miteinander sprechen, wollen wir miteinander handeln. Es müssen zweitens aber auch die Tschechen ausgeschaltet werden in den Verhandlungen zwischen den Slowaken und den Deutschen. Da brauche ich nur ein kleines Beispiel anzuführen aus der allerletzten Zeit. Wir mußten bittere Klage darüber führen, daß im Jänner eine ganze Reihe unserer Arbeiter und Angestellten hier in Preßburg und in der weiteren Slowakei entlassen worden sind. Bei näherer Feststellung oder bei näherer Betrachtung stellte sich heraus, daß diese Arbeiter und Angestellten nicht in der Slowakei oder sagen wir von slowakischen Faktoren entlassen worden sind, sondern daß Prager Zentralstellen an den Entlassungen schuldtragend waren. Es hätte also diese Maßnahme, welche von Prag aus durchgeführt, von Prag aus dirigiert war, dazu beitragen können, daß das gute Verhältnis zwischen Slowaken und Deutschen hätte getrübt werden können. So wünschen wir auch und wollen wir, daß wir ohne Vermittlung oder sagen wir Einmischung klare Verhältnisse zwischen der deutschen Volksgruppe und dem slowakischen Volk schaffen. Der Herr Ministerpräsident hat gestern selbst betont, daß die Administrative einer

gewissen Reform bedarf; die Administrative ist heute noch stark im Banne des 20-jährigen Regimes. Es ist doch verständlich, man kann über Nacht wohl eine Regierungsform ändern, man kann aber über Nacht nicht den gesamten Beamtenapparat mit einem neuen Geist erfüllen, auf neue Möglichkeiten, auf eine neue Arbeitsweise umstellen. So haben sich auch in den wenigen Monaten der neuen Slowakei Mißverständnisse herausgearbeitet, welche darauf zurückzuführen sind, oder sagen wir, in erster Linie darauf zurückzuführen sind, daß diese Administrative den neuen Geist noch nicht erfaßt hat, daß die Administrative noch immer so wie einst glaubt, dem Staate dadurch besonders dienen zu können, wenn sie gegen die oder jene Volksgruppe mit brutaler Gewalt, mit brutaler Macht vorgeht. Und auch da möchte ich mir erlauben, einige wenige Beispiele anzuführen, nicht um eine Oppositionsrede zu halten oder in das alte Fahrwasser der schönen alten Opposition zu verfallen, sondern um an diesem Beispiel darzutun, daß eine schlecht funktionierende Administrative in der Lage sein kann, ein großes Konzept zu zerstören. (*Čujme!*) Ich möchte hinweisen darauf, daß verschiedene Arbeitsämter, verschiedene untergeordnete Organe in der Frage der Arbeitsbeschaffung durchaus zweierlei Maß anwenden. Viele sind der Ansicht, daß man mit den neuen Verhältnissen oder aus den neuen Verhältnissen genau dieselben Konsequenzen ziehen muss, wie seinerzeit im Jahre 1918 die Tschechen die Konsequenzen gegenüber den Deutschen gezogen haben, als sie unsere Arbeiter auf die Straße geworfen haben, als sie uns unsere Schulen sperrten usw. usw. So mußten wir die Feststellung machen, daß in vielen Fällen, die zum Teil ja abgeschafft werden konnten, tatsächlich lediglich die Zugehörigkeit zum deutschen Volkstum genügte, um einen deutschen Arbeiter, einen deutschen Angestellten um den Arbeitsplatz zu bringen. Ich möchte feststellen und nochmals unterstreichen, daß das Übergriffe einer schlecht funktionierenden Administrative waren. Oder aber hielt ich es und halte es auch heute noch für unnötig, daß die Volkszählung mit den Methoden durchgeführt wurde, wie sie eben uns am 31. Dezember überrascht hat. Es ist ausgeschlossen, daß beispielsweise in Preßburg das Volkszählungsergebnis 27.000 Deutsche betragen kann. Die tatsächliche Zahl der deutschen Volksgruppe hier in Preßburg liegt weit

über dieser Zahl. Und schon aus diesem einen Beispiel müssen Sie ersehen, daß das Volkszählungsergebnis nicht richtunggebend sein kann für einen weiteren Aufbau, daß es vor allem nicht die Grundlage abgeben kann, für die Regelung der Minderheitenfrage oder sagen wir, jetzt habe ich das Wort selbst gebraucht (*smiech*), für die Frage des Verhältnisses der deutschen Volksgruppe zum slowakischen Volk und wir waren Herrn Ministerpräsidenten sehr dankbar, als er uns gegenüber erklärte, daß dies ein formaler Administrativakt war. Ich bin aber der Ansicht, daß es möglich ist, auch solche formale Administrativakte in einer Art und Weise durchzuführen, daß sie wirklich klaglos funktionieren und nicht die Möglichkeit in sich bergen, Mißverständnisse dieser Art aufkommen zu lassen. Denn gerade an solchen technischen Schwierigkeiten darf die große Idee eines neuen Zusammenlebens der Völker untereinander nicht scheitern. Ich möchte weiterhin anführen, daß wir uns seit Monaten bereits bemühen, die uns zugesagte Schulselbstverwaltung in eine richtige Form zu bringen, in eine richtige Form zu gießen. Ich bin mir der Schwierigkeiten eines solchen Beginns voll und ganz bewußt. Ich glaube aber doch, daß, wenn die Administrative bereit wäre, oder sagen wir gerne bereit wäre, so wäre es doch schon möglich gewesen auf diesem besonders empfindlichen Gebiet, weiterzukommen. Sie müssen es verstehen, meine Herren, wenn wir gerade auf diesem Gebiet besonders empfindlich sind. Erinnern Sie sich doch bitte, daß wir 20 Jahre wirklich einen ungeheuren heftigen Kampf kämpfen mußten um jedes einzelne Kind, erinnern sie sich daran, mit welchen Mitteln versucht wurde, die deutschen Kinder in die tschechischen Schulen hineinzupressen, und sie müssen es verstehen, wenn wir gerade auf diesem Gebiete außerordentlich empfindlich sind und da wäre es eben Aufgabe einer von einem neuen Geiste erfüllten Administrative, hier auf diese Empfindlichkeiten achtend, mit einem etwas rascheren Tempo Dinge durchzuführen, Maßnahmen zu treffen, die früher oder später ja doch durchgeführt werden müssen. Und ich möchte abermals feststellen, daß von oben her gesehen, der Wille vorhanden war, die Maßnahmen auch getroffen worden sind, daß aber herunterzu eben die Schwierigkeiten in der nicht eingelaufenen Administrative lagen. Um nur noch zwei Beispiele anzuführen, so trägt es beispielsweise wenig zur Schaffung dieser klaren Verhältnisse bei, wenn Geheimerlässe herausgegeben

werden, in denen ausdrücklich hingewiesen wird darauf, daß der § 2 des Gegenseitigkeitsvertrages zwischen Deutschland und der Tschecho-Slowakei dazu ausgenützt werden muß oder ausgenützt werden kann, um die Deutschen, die erst nach dem Jahre 1910 eingewandert sind, aus dem Lande herauszubringen und dadurch verschiedene Unternehmungen in slowakischen Besitz zu bringen. Wenn wir die Absicht geäußert haben, und wir haben ja auch schon Taten für uns sprechen lassen, daß wir wirklich mitarbeiten wollen, ehrlich mitarbeiten wollen, dann sind solche Maßnahmen meiner Ansicht nach ungeeignet, um den Willen zur Mitarbeit besonders zu fördern. Besonders möchte ich auch darauf hinweisen, daß Herr Ministerpräsident gestern erklärt hat, es müsse eine Reform der Gemeinde-selbstverwaltung insofern durchgeführt werden, als nicht nur das reine demokratische Zahlenprinzip maßgebend sein wird und sein darf, sondern daß man bei der Zusammenstellung der Gemeindekörperschaften der Führung der Gemeinde auch auf tatsächliche wirtschaftliche usw. Verhältnisse Rücksicht nehmen muß. Es wäre wünschenswert, wenn diese richtigen Grundsätze auch schon jetzt beispielsweise bei der Bestellung der Regierungskommissäre maßgebend wären. Wir halten es für unverständlich, und für das gegenseitige Verhältnis durchaus störend, wenn Übereifrige in manchen Gemeinden erklären, es sei untragbar für die Würde des slowakischen Volkes, wenn in der oder jener früher deutschen Gemeinde, und vor wenigen Jahren vielleicht noch rein deutschen Gemeinde ein Deutscher an der Spitze der Gemeinde steht, trotzdem die Bevölkerungszusammensetzung oder sagen wir der Besitz, der Bodenbesitz, der Hausbesitz, die Gewerbetreibenden auch heute noch durchaus deutsch sind, wenn auch das rein demokratische Zahlenprinzip und Zahlensystem uns ein wenig in die Minderheit hineingedrückt hat. Ich stehe also auf dem Standpunkt, daß aus allen diesen Beispielen ersichtlich ist, daß das gute, das geplante gute Verhältnis zwischen dem slowakischen Volk und der deutschen Volksgruppe gestört werden kann, durch eine schlechtfunktionierende Administrative und ich unterstreiche ganz besonders aus den Ausführungen des Ministerpräsidenten die Absicht, die Administrative mit einem neuen Geist zu erfüllen, zu reformieren und ich erhoffe, daß gerade diese Reform in allererster Linie angebahnt werden wird. Erst dann, wenn die Administrative von diesem neuen Geist erfüllt ist, erst dann können

wir ja wirklich die klaren Pakte abschließen, von denen Herr Ministerpräsident gesprochen hat. Denn es nützen uns, ich möchte nochmals betonen, die besten Pakte, die besten Verträge, die besten Gesetze nichts, wenn nicht der Apparat hier vorhanden ist, der die Gesetze auch tatsächlich in dem Geiste handhabt, in dem Geiste durchführt, in welchem sie erlassen worden sind und der sie erfüllt. Eine der wesentlichsten Aufgaben des Landtages wird, wie wir gestern gehört haben, die Schaffung einer vorbildlichen Verfassung sein. Ich gebe der Hoffnung Ausdruck, daß in dieser Verfassung das Recht der Volksgruppen verankert sein wird, daß es dort eine Darstellung finden wird, welche vorbildlich sein wird. Nicht nur für dieses Land hier, nicht nur für unsere hiesige gemeinsame Heimat, sondern vorbildlich sein soll auch für alle jene Volksgruppen, welche heute noch unter nicht ganz denselben Verhältnissen zu leben gezwungen sind, wie wir heute die Möglichkeit haben. Unter diesen Voraussetzungen und mit diesen Bemerkungen nehmen wir die Regierungserklärung zur Kenntnis und hoffen, daß die Durchführung des Aufbauprogrammes die Möglichkeit geben wird, eine neue freie Slowakei zu schaffen als Baustein eines neuen glücklicheren, auf eine neue Zusammenarbeit der Völker beruhenden Europas. (*Živý potlesk.*)

Reč poslanca **Eszterházyho**:

(*viď str. 43. Tesnopiseckej zprávy*):

Tisztelt képviselőház! Amikor mint a szlovákiai magyarság egyetlen képviselője elfogalom helyemet Szlovákia új parlamentjében, melynek megalakulásához 20 esztendő nehéz küzdelmeivel hozzájárult a magyarság is, elsősorban kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy népem jogaira ezentúl is éppen olyan féltékenyen fogok őröködni, mint eddig.

A miniszterelnök úr programjából azt vélem kiolvasni, hogy ő és kormánya a szlovák népiség szuverenitásán kívül szlovákiai állami szuverenitás kiépítésén is fáradozik. Ebből az következik, hogy szakítani akar mindazzal, ami minket, magyarokat az elmúlt 20 évben annyira kárhozottatott csehszlovákizmusra emlékeztethet, éppen ezért a kormány-nyilatkozatot általánosságban elfogadom. Az a tény azonban, hogy a miniszterelnök úr programját általánosságban elfogadom, ne téveszsen meg senkit, tehát sem a szlovák kormány tagjait, sem a szlovák közvéleményt, de az itt

élő magyarságot sem, mert ez korántsem jelenti még azt, hogy mi itteni magyarok helyzetünkkel meg vagyunk elégedve, az eddigi történetekre ament mondunk, nem volnának panaszaink s ne volna sok jogos követelésünk és sok olyan panaszunk, melynek sürgős orvoslását várjuk. Mégis mikor Szlovákia első miniszterelnöke országa teljes önállóságát tűzi ki programjának egyik főpontjául, a magyarság részéről úgy vélem helyes politikai célkitűzés csak az lehet, hogy kormányának ezt a törekvését a legteljesebb mértékben támogatja.

Mi, akik 20 év előtt tanúi és szenvedő részesei voltunk a csehszlovák állam megalakulásának, most újabb államalakulásnak vagyunk tanúi, de remélem, nem leszünk szenvedő részesei.

Amit 20 év előtt tapasztaltunk, az gazdag tanulságokat tartalmaz, amelyekből okulniok kell mindazoknak, akik felelősséget vállalnak az újabb államalakításért. Az első Csehszlovákia alapításától kezdve eredendő bűnök miatt nem tudta, de nem is akarta megoldani a nemzetiségi kérdést. Ez azután a veszét okozta. A mostani új rezsimnek ezt mindenkor a szeme előtt kell tartania, ha nem akarja kockáztatni az új államalakulat létét és boldogulását. A volt csehszlovák uralom alatt a közélet minden ágában a hivatalos életben, gazdasági és társadalmi életben egy generáció nőtt fel, mely generációhoz olyan szlovákok is tartóznak, akik most vezető szerephez jutottak. Ennek a generációnak meg kell tisztulnia a benesi szellem minden hatásától.

Annak idején tapasztalhattuk, hogy bármennyire hirdette is Prága, hogy kiirtja az osztrák felfogást, ez a törekvése csődött mondott, mert átvett mindent, ami az osztrák rendszerben rossz volt, ami pedig abban jó volt, azt nem tudta konzerválni.

Clara pacta, boni amici, mondotta tegnap a miniszterelnök úr. Ebből indulok ki én is és mint magyar törvényhozó természetesen elsősorban arra mutatok rá, hogy a nemzeti kérdés megoldása olyan elsőrendű feladat, melynek elaktikázása végzetes következményekkel járhat. Amidőn ezt leszögezem, nem akarok ünneprontó lenni, hanem ellenkezőleg, eredményessé akarom tenni azt az építő munkát, amely most megindulóban van.

A prágai kormány egy millió magyarságot quantité negligéablenak kívánta mindig tekinteni. Mennyire helytelenül, azt igazolják az 1938 év fejleményei. Ha most Szlovákiában a magyarság száma alaposan csökkent is, erkölcsi, szellemi, kulturális értéke semmiképpen

sem szállt alá. Nemzeti öntudata is épp annyira töretlen és törhetetlen, mint volt 1938. évi november 2.-ki bécsi döntés előtt. Ebből következik, hogy az egyenjogúságra épp úgy igényt tart, mint azelőtt, s felemeli tiltakozó szavát minden olyan, még oly halvány kísérlet ellen is, mely a magyarokat másod- vagy harmadrendű állampolgárokká kívánná degradálni.

Mi magyarok, akik itt maradtunk Szlovákiában, már önálló állami életet éltünk, bennünk konstruktív államalkotó erők vannak, mint erről a legutóbbi időben is higgadságunkkal, fegyelmességünkkel, nyugodtságunkkal, türelmünkkel és munkásságunkkal bizonyosságot tettünk. Szeretném, ha a szlovák nemzet, melynek szabadságküzdelmét mindenkor önzetlenül és a magunk egyéni érdekének veszélyeztetésével is támogattuk, ezt őszintén belátná és maga is hozzájárulna ahhoz, hogy minden ezen a téren felmerülő zavaró momentum zökkenés nélkül kiküszöbölhető legyen.

A szlovákság magna chartája a Pittsbourghi szerződés, a mi magna chartánk a bécsi arbitrázs, amelynek 5. pontjához feltétlenül ragaszkodunk és semmiképen sem járulhatunk hozzá, hogy annak rendelkezéseit akár a reciprocitás, akár más teóriák feltevésével bármiképen is elhomályosítsák, vagy azok érvényesülését megakadályozzák.

Szlovákia parlamentjére, mint a miniszterelnök úr kifejtette, óriási feladatok hárulnak. Új törvényekkel kell megalapoznia Szlovákia egész állami struktúráját, de el kell takarítani azokat a romokat is, amelyeket a forrongó idők hagytak maguk után. Éppen ezért a kormány revideálni kívánja a felhatalmazási törvény alapján kiadott rendeleteit.

A miniszterelnök úr kijelentette, hogy Szlovákia folytatása ugyan a csehszlovák államnak, mert abból nőtt ki, de mégis új állam, amely nem fogja ismerni a sovinizmust és a türelmetlenséget. Bízom abban, hogy ez a célkitűzés a legkomolyabb szándéka minden felelős szlovák kormányembernek, mert ha ez nem így volna, akkor csak a látszatra és a külsőségekben volna új állam Szlovákia, de nem a lényekben is és ez nem csak a szlovákság, hanem Szlovákia egyetemes érdekeinek is kárára válna.

Itt említem meg, hogy azokat a nyelvi jogokat, amelyeket a 299/1938 sz. autonómia törvény a cseheknek biztosított, megköveteljük a magyaroknak is.

A szlovák kormány programjának szociális része, különösen a családvédelem a családalapításnak lehetővé tétele, a gyermekgondozás a munkanélküliekről való gondoskodás a

munkások igazságos bérfizetése, a hadirokkantak ügye, a szociális biztosítás valamint az egészségügyi kérdéseknek elbírálása mind olyan kérdés, melyben csak egyfajta vélemény lehet. A legteljesebb mértékben egyetértek a kormánynyilatkozatnak ezen fejtegetéseivel, természetesen azzal, hogy ezekben a kérdésekben teljesen egyenlő elbánásban és védelemben részesüljön a magyarság is. A helyesen megoldott szociális kérdések is hozzájárulnak az ország belső nyugalmanak biztosításához. A munkanélküliség, hajléktalanság és kenyértelenség, állandó nyugtalanságot idéző egy országban.

Tudjuk azt, hogy Szlovákia gazdasági és pénzügyi helyzete nem a legrózsásabb. Ehhez mérten akarjuk itteni életünket berendezni. Nekünk magyaroknak épp úgy fáj az, ha látunk egy éhezni szlovákot, mint egy németet vagy egy magyart. Mi is hajlandók vagyunk a magánéletben és mindenütt a legnagyobb takarékosagra, nem riadunk vissza áldozatoktól sem, tudunk lemondani is, de a szociális kérdések helyes megoldását csak úgy tudjuk elképzelni, ha ezen a téren nem érvényesül és nem érvényesülhet soha a nemzeti különbség. Legyen egyaránt gondja a kormánynak a szlovák, magyar, a német és a ruszin nemzetiséghez tartozó nélkülözők ellátása és meg fogja látni azt, hogy ha ezt az elvet szigorúan betartja, akkor a belső atmoszféra olyan nyugvópontra fog jutni, amely megfogja könnyíteni a kormánynak minden munkáját.

Az egyenlő elbánás elvének súlyos sérelmét jelentik azok az elbocsátások, amelyek nagyszámban történtek az utóbbi időben különösen Pozsonyban, ahol rendőrhatalósági intézkedés következtében számos becsületesen dolgozó magyar esett el a kenyerétől és existenciájától. Minden szociális elgondolásnak csődöt kell mondania, ha végeredményben a rendőrség mondja ki a döntő szót. Az elbocsátott más nemzetiségű tisztviselőket és munkásokat később nagyrészt visszahelyezték a munkahelyükre, számtalan közbenjárás és ígéret ellenére a magyarokkal ez nem történt meg, úgyhogy nyilvánvaló az elbocsátások magyarellenes tendenciája. A magyarnak épp úgy joga van itt a kenyérhez mint az itt élő szlováknak, németnek és egyéb nemzet fiának. Ez a joga el nem vitatható semmilyen paragrafus alapján sem. Ha az államvédelem érdekeire hivatkoznak az elbocsátások során, ezt el nem fogadhatjuk, mert aki 20 évig nem volt ebből a szempontból aggodalmat keltő, miért vált most egyszerre veszélyessé? Nem tudok ezekben az intézkedésekben mást látni, mint bizo-

nyos cseh rendszernek felburjánzását, azét a rendszerét, amely miatt annyit szenvedett a szlovákság, amikor szlovák földre a távoli Csehszorból hoztak minden állásba cseh munkaerőket, s amely rendszer ellen jogosan küzdött a szlovák nemzet. Szinte érthetetlen előttem, hogy ezt a prágai receptet alkalmazák még ma is. Ha Pozsonyban takarékosági okokból szükségesek az elbocsátások, úgy ezekbe mindenki bele fog nyugodni, ha látja, hogy ez aránylagosan történik. De ha csak a magyarokat sujtják ezek, holott a magyar adófizetők pontosan és lelkiismeretesen teljesítik kötelességüket, úgy ez az intézkedés joggal szül elkeseredést.

A kormánynyilatkozatnak gazdasági és pénzügyi részéhez egyelőre csak röviden szölok hozzá. Örömmel állapíthatom meg, hogy a kormánynak komoly elgondolásai vannak és alaposan foglalkozik Szlovákia gazdasági felépítésének terveivel. Feltételezem, hogy ezek a tervek reális alappal is fognak majd bírni, aminek biztosítása azonban aligha lesz könnyű feladat. Hosszú évekre szóló terveket állít maga elé a kormány, amelyek csak nagy pénzügyi megfeszítéssel lesznek megvalósíthatók. Két körülményre kell már most felhívnom a kormány figyelmét. Okvetlenül szükségesnek látom a szomszédokkal való gazdasági együttműködést. A Duna mentén a Kárpátok ölében lakó nemzetek gazdasági téren egymás nélkül meg nem élhetnek. A nemzeti és állami önállóság kiépítése semmiképpen sem járhat gazdasági elkülönüléssel, mert ennek esetleg katasztrófálisak lennének a következményei. A másik körülmény az, hogy a közmunkákból, de egyáltalában minden vállalkozásból részt kíván magának a magyarság.

A kormánynyilatkozatnak az iskolaügyekkel foglalkozó része tulajdonképpen még csak általánosságban mozog. Teljesen magamévá teszem a miniszterelnök úrnak azt a kijelentését, hogy az iskolákban keresztény nemzeti szellemnek kell uralkodni. Nagy haladás ez a multhoz képest, amikor a cseh-szlovák uralom az iskolát az elnemzetlenítés és a keresztényellenes irányzat eszközévé tette. Konkrétebb kijelentéseket kell azonban várnunk a nemzeti-ségi iskolákról, mert a miniszterelnök úr nyilatkozata alapján joggal aggódhatunk amiatt, hogy az iskolai rendszer egyszerűsítése, az iskolák összevonása a magyar iskolaügy kárára történhet. Nem tudjuk azt sem, mennyire akar gondoskodni a kormány a nemzeti iskolák anyagi helyzetének biztosításáról. Nem ismerjük az állami költségvetést, mert azt még nem hozták nyilvánosságra. Mennyit szán a kor-

mány magyar kulturális célokra, ez szintén ismeretlen előttünk. Nagyon sok még a kérdés, melyre választ várunk.

A magyarság kulturális jogainak és igényeinek elbirálásánál semmiképpen sem fogadhatom el az 1938 december 31.-iki népszámlálás eredményét. De nem fogadhatom el semmi olyan más tekintetben sem, ahol a magyaroknak bármely jogát arányszámuktól akarná függővé tenni. Ha nem is tudom kézenfekvően megcáfolni azt, hogy Szlovákiában csak 67.000 magyar élne, a népszámlálás végrehajtása teljes joggal teszi kérdésessé ennek az eredménynek reális voltát. Bizonyítékokkal rendelkezem, hogy sokhelyütt a túlbuzgó összeírók önkényesen állapították meg a magyarok rovására a nemzeti hovatarozandóságot. Másutt hozzánemértéssel és felületesen történt annak megállapítása, hogy ki milyen nemzetnek a fia. Tudom, hogy nem a kormány utasítására történtek ezek a nagy hibák, viszont azonban fel kell tételeznem, hogy a kormány tudomással bír róluk és éppen ezért nem is fogja ezeket az adatokat alapul venni a nemzeti csoportok jogainak megállapításánál.

A jövő évben esedékes népszámlálásra való tekintettel már most szögezem le azt, hogy mi csak olyan népszámlálást fogadhatunk el mértékadónak, ha mindenki, akit megszámálnak, személyesen maga tölti ki a népszámlálási lapot.

Visszatérve az iskolaügyi és kulturális kérdésekre, megnyugtató eredményre csak akkor juthatunk, ha a kormány módot ad nekünk magyaroknak arra, hogy úgy mint az a németekkel is megtörtént, az iskolaügyi miniszter úrral ismertethessük iskolai és kulturális programunkat és megtárgyalhassuk annak minden részletét. Ezen kívül a jövőben minden ellentétet és félreértést kizáró megoldást biztosítana az, ha az iskolaügyi minisztériumban a magyar tannyelvű bármely típusú iskolák felett való felügyelet gyakorlására külön magyar osztályt állítanának fel, amelyben magyarokat alkalmaznának és a magyar iskolák tanfelügyelői is magyarok volnának.

A miniszterelnök úr terjedelmes nyilatkozatához csak sürítve adtam elő álláspontunkat, legfontosabb követeléseinket és legégetőbb panaszainkat. Nem célom, hogy nehézségeket támasszak, mert belátom azt, hogy — mint azt egy miniszter úr ki is jelentette —, a kormány ma még a kezdet nehézségeivel, gyermekbetegségek és forradalmi jelenségek kiküszöbölésével túlön is túl el van foglalva. Amit a kormánynyilatkozat tartalmaz, az ma még a legnagyobb részt ígélet. Szeretném, ha

rászünkre biztató iigéret volna és a fejlemények nem cáfolnák meg bizakodásunkat. De ettől eltekintve, újra leszögezem azt, hogy ma én egyedül képviselem a magyarságot a szlovákiai parlamentben. A reám háruló felelősség tehát sokkal nagyobb, mint akkor volt, amikor több magyar törvényhozó között osztott meg ez a felelősség. Vállalom a fajommal szemben ezt azzal, hogy jogos követeléseinkből egy jöttányit sem fogok engedni és a magyar-szlovák viszonyt sohasem fogom úgy értelmezni, hogy mi itten háttérbe szorulhasunk. Baráti és testvéri együttműködésünk azon múlik, hogy a kormány velünk magyarokkal, mint egyenrangú felekkel bánik-e. A miniszterelnök úr nyilatkozatában több ízben hangsúlyozta a keresztény ideológiát, azt a keresztény ideológiát, amely a szlovák lelkekből fakad. Az én lelkem, az én magyar lelkem keresztény ideológiával van telve. Hiszem azt, hogy ez a keresztény ideológia átsegít a még fönálló nehézségeken és lehetővé fogja tenni a békés együttműködést egy boldogabb jövő elérésére. *(Potlesk.)*

3. Reč poslanca Simku

(vid' str. 49. Tesnopisceckej zprávy):

Славный Соймъ! 'зъ программы словацкого правительства, которое вчера изъясвилъ намъ Господинъ предсѣдатель, разсѣяетъ новый духъ, новая жизнь, новый штатъ.

Великимъ успокоениемъ служить се и для насъ Русиновъ и принимаемъ ее съ большой радостью. Имѣемъ доста смутное воспоминание на прошлыхъ 20 годовъ, когда было намъ обѣщано наибольше, но данно наименѣе. Нашихъ народныхъ правъ не было узнано, изъ чего настали между нами вредливы борбы, братска ненависть, на что мы, славный Соймъ, искренно сказавши, горько тяжело доплатили.

Пришелъ день 6. октября, г. 1938. Настала новая эра, новый духъ, нова надѣя. Надѣя християнской справедливости. Надѣя взаимного порозумѣния насъ славянскихъ братьевъ: Русиновъ - Словаковъ. Надѣя признания нашихъ культурныхъ, народныхъ правъ и такимъ способомъ братского, славянского сожития и содѣйствія. *(Potlesk.)*

Я со своей стороны былъ всегда приверженецъ сей красивой идеи. Вижу, что наша судьба: вмѣстѣ жить - вмѣстѣ погибнуть. *(Potlesk.)* Протое, братья, удаляйме изъ между насъ все то, что насъ славянъ разбиваетъ, отбросимъ отъ себя все то, что служить причиной нашего несчастья. *(Potlesk.)*

Братья Словаки, не допустимся до того! Если мы будемъ принуждены бороться за свои права, тутъ настанетъ снова старая ненависть. Смутно долженъ я констатировать уже и теперь симптомы, которы беспокоятъ насъ. Тутъ хочу вспомнуть способъ народочисления между нами Русинами. Выказано насъ меньше, чѣмъ прежде. Насильственно зачислено много чисто русскихъ сель за словенскихъ, на чисто русскихъ околицахъ дѣйствовали только словенские комиссары, даже и евреи, лишь не Русины. Надѣя, что славное правительство не будетъ брать сей результатъ основой для нашего сожития. Знаемъ, что вина не со стороны правительства, не со стороны нѣсколькихъ окружныхъ чиновниковъ.

Со стороны правительства стрѣтимся теперь съ наибольшей къ намъ симпатией, съ наибольшей охотой дать намъ все, что намъ принадлежитъ предъ Богомъ и свѣтомъ.

Въ надѣѣ и подъ условиемъ что получимъ свои права отъ славного правительства, выражаемъ ему со своей стороны полное довѣрие и свою искреннюю лоялиту. *(Potlesk.)* Мы съ братьями Словаками на сей земли а въ рамкахъ словенской границы хотимъ жить и содѣйствовать въ благо нашего народа! *(Dlhctrvajúci potlesk.)*

Хотемъ жить въ нашемъ духу: русскомъ, въ духу нашихъ славныхъ будителей Добрянского-Духновича! . .

Ведется, правда скрыто, между нами безочлива агитация заграничными намъ чужими бунтовщиками, которы намѣрываютъ загнать насъ въ чужой духъ, но мы не даемся ни прекрестить, ни перекрутить! *(Potlesk.)*

Добре знаю нужду нашего народа. Нашему народу нужно хлѣба, покоя, ясного напрама въ политикѣ, и социального хозяйственного поднесенія.

Не бойтесь, братья Словаки, что поданиемъ намъ нашихъ правъ зрадите свой народъ. Наоборотъ! взыскаете нашу благодарность. Русинъ и душу дать за того, кто относится къ нему по братски. *(Potlesk.)*

Смотрите на насъ славянскимъ окомъ. Мы служимъ мостомъ между Вами и между матушкой нашей, Русью, котора теперь стогнетъ подъ игомъ рудымъ, но вѣримъ, что не долго. *(Potlesk.)* Ориентуйтесь и на Востокъ! Ех oriente lux, отсюда придетъ когда-то для всѣхъ славянъ воскересение! . .

А теперь придетъ мнѣ на умъ одно милое воспоминание. Передъ 17-18 годами я былъ на торжествѣ благословения звоновъ въ Снина. Былъ тамъ и покойный вождь словенского

народа: А. Глинка. Имѣли мы сердечный разговоръ, который кончился сими Его словами: „Брате, Вы еще молодой и идеалистъ, будьте всегда идеалистомъ!“

Да, будеме идеалисты. Политика есть великой реалитой, но мы замѣшаемъ въ ту

реалиту и идеализмъ. Сей идеализмъ: братская, сердечная, славянская любовь. Любовь Русиновъ-Словаковъ и Чеховъ! Если подаемъ себѣ руи, будетъ тутъ миръ, жизнь, сила и благобытіе, къ чему намъ Господи Боже допомагай! . . . (*Dlhotrvajúci potlesk.*)